

LUŽIČAN.

ČASOPIS

za zabawu a powučenje

na lěto

1873.

Redaktor:

K. A. Fiedler.

Štyrnaty lětnik.

W Budyšinje.

Z nakładom J. E. Smolerja, redaktora Serbskich Nowinow.

W o b s a h.

A. We wjazanej ryči.

	Strona.		Strona.
K nowemu lětu	1.	Elegia na wjesnym pohrjebnišću	97.
Dopomnjeće na njezapomniteho k. Handrija Seilerja z jeho sams- nych słowow	5.	Serbski spěw	103.
Droha róža	17.	Na jgrje. (Delnjołužiska ludowa pěsen.)	107.
Khwalba wina	23.	W nalěću	109.
K 23-lětnemu swjedženju budyskeje Bjesady	33.	Na kopsinjangskim hrodžišću	113.
Jasniše wóčka	37.	Bitwišćo	121.
Dwě basni njebo M. Jacławka	43.	Tej jenej	125.
Spěw wot Mirza-Schaffy-a	46.	Traće Serbowstwa	129.
Wolijowa hora	49.	Spominanje na Božu lubosć	129.
Lubin	55.	Lubka leluja. (Delnjołužiski)	137.
Měr	60.	Nazyma	145. 161.
Je mi swěrna	81.	Elegia na Wosyk	151.
		Kosy a króna	177.
		Troštnje napominančko	180.

B. W pěšej ryči.

Někotre južnoserbske bajki z luda 1. 17. 147.	Kuchařka ducy z kwasu	62.
Słowo wo čehnidbje 6. 23. 38. 55. 76. 89. 122. 138. 151. 166. 180.	Braška prosy	62.
Sołta	Stawizna poručnika Jergunowa 82. 98. 114. 130.	65.
Naši zemrjeći z lěta 1872	Bóle so myje a čorniše je 71. 87. 103.	103.
Jurina	Raki	108. 125.
Harfa	Jozef Jungmann	110.
Njespi w nocy při wotewrjenych woknach	Reje w njeswačidlskim hrodže	142.
Salowčenjo	Šwinc a liška	143.
Zmijica a wrječeńca	Nazymnjenje a počenje 157. 173. 189.	189.
	Nazyma předuje zachodnosć	164.
	Hłowonc a puckowišćo	177.

C. Stajne rubriki.

Z Budyšina a z Łužicy str. 15. 30. 46. 63. 79. 94. 112. 127. 144. 159. 176. 191.
Słowjanski rozhlad str. 16. 31. 48. 64. 80. 96. 128. 144. 160. 176. 192.
Drobnostki str. 29. 79.
Listowanje str. 16. 32. 48. 80. 112. 128. 176.
Porjedženje str. 32. 64.

D. Spisačeljo.

Wudźelki štyrnateho lětnika Łužičana wuńdžechu z pjera 22 spisacěli. Mjez nimi su sedmjo duchowni: k. farar Domaška w Nosacicach, k. kaplan Dučman w Radworju, k. farar Hórnik w Budyšinje, njebo k. kaplan Jacsławk w Njebjelčicach († 29. julija 1862), k. farar Jenč w Palowje, k. kaplan Róla w Raibicach a njebo k. farar Seileř we Łazu († 15. oktobra 1872); jedyu nowinar: k. redaktor komthur Smoleř w Budyšinje jako zamolwity wudawař; jedyn knihikupc: k. J. B. Pjech w Lipsku; wósmjo wučerjo: k. wučer Jórdan w Popojcach, k. wučer Kapleř w Rachlowje, k. wučer Kral w Radworju, k. wučer Mučink w Zemicach, k. wučer Rostok w Drječinje, k. wučer Šolta w Zderi, k. wučer Webla na Židowje a wyšši seminařski wučer Fiedleř w Budyšinje jako redaktor; tři studentojo: kk. M. Bjedrich a J. Skala w Prazy a k. J. Leidleř w Lipsku; jedyn gymnasiasta: k. E. Muka w Budyšinje; jedyn seminarista: k. G. Kapleř w Budyšinje.

LUŽIČAN.

Časopis za zabawu a powučenje.

Štyrnaty létnik.

Zamolwity wudawař: J. E. Smoleř.

Redaktor: K. A. Fiedleř.

Wukhadža kóždy druhu sobotu měsaca. — Płaćizna cyřolétnje 15 nsl.

Č. 1.

Januar.

1873.

K nowemu létu.

Štož tu swět zbože mjenuje,
Hdyž wone twój dom hlada
A kóždy kročel z tobu dže —
Hlaj, to je Boža hnada.

A skhowaš kruće w rukomaj,
Štož maš za twoje zbože,
Daj Bohu česé, to wšitko, hlaj,
Je žohnowanje Bože.

Hdyž pak so njejbo počémni
A hwězdy hasnyé hroža,
Dha podéis' rad so Knjezewi,
Hlaj, to je lubosé Boža.

A hdyž we tyšnej hodžincy,
Kaž Hagar, žório měra
Sy namakał, budž džakowny,
Hlaj, to je Boža swěra.

Dha hladaj troštnje do swěta,
Njeh njemóc tež a nizkosé
Če přerži, moja wutroba,
Hlaj, to je Boža blizkosé!

H. Seilef.

Někotre južno-serbske bajki z luda.

Přeložil Jan B. Pjech.

1) Čeho dla su Serbjo khudži.

Jako narody zbožo tuteho swěta džělachu, zhromadžichu so wšitke srjedz swěta a počachu kubła teho sameho džělic. Měješe so kóstkować, a štož komu na zbože připadny, to dyrbyeše wzać a domoj wotnjesc. Serbjo njewjedžo, što bychu sebi jako najlěpše wubrali, njeběchu z kóstkowanjom spokojom, ale žadachu, zo by sebi kóždy po swojej woli wubrał, a zo by so při tej składnosći widziło, što kóždy myslí. Rjeknychu najprjedy Włochoyo: „My chcemy mudrosć“; Jendželčenjo: „A my chcemy morjo“; Turkojo:

„My chcemy polo“; Rusojo: „My chcemy hory a podkopy“; Francowzojo: „My chcemy pjenjezy a wójnu.“ A wy Serbjo, što chceće wy? „Njeh so doryčimy,“ rjeknu, njejsu pak so hač do džensnišeho dnja doryčeli, a tak kóždy svoje wotnjesy.

2) Pop a wosadnicy.

Běše w jenym léce wulka suchota, teho dla zhromadžichu so wjesnjenjo po kemšach před cyrkwu, a wumjetowachu popej, zo jeho modlitwy Bohu přijomne njejsu, a zo je tak wjele króc podarmo wo deščik prosył. Pop bě mudry a wotmolwi jim: „Wěsće, bratřa, sym wčera wot horka z njebjes poručnosť dostał, zo bych so z wami doryčał, na kotrym dnju chceće, zo by deščik šoł a kak wjele. Nětk mi wotmolwće.“ Rjekny wjesny starši: „Nó dha jutře pónđzelu.“ Wotmolwi pop: „Jutře nic, dokelž sym so z mobu*) zryčał, zo by moju kukuricu wobkopała.“ „Nó dha wutoru,“ praji starši, a druhi wotmolwi: „Njejsy dha widził, zo mam telko žita na hunje**) k sušenju rozpřestrjeneho?“ „Nó dha srjedu,“ praji starši, a třeći wotmolwi: „Nic srjedu, mam swoju slawu***), a hdyž mi hosćo zmoknu, što potom započnu?“ „Dha postajmy štwórtk,“ praji starši, a štwórtky wotmolwi: „Što, štwórtk? Nje-hotuju ja tehdom swojemu synej kwas?“ „Dha njech je pjatk,“ praji starši, a pjaty poskoči: „Nic pjatk, ludžo praja, zo pjatk ničo k dobremu njeslužič.“ „Tak, bratřa, wzmimy sobotu.“ „Zwar-nuj Bóh, ja njecham,“ wotmolwi šesty, „mój towař mi dweju wo-łow pričěri, a jeli so zjednamoj, dyrbjuj jeju na spyt wobkhować.“

*) Moba po prawym próstwa, rěka tak wjele kaž na próstwu džělać. Dokelž mjenujcy pola južnych Serbow džělawaych ludźi, kiž bychu so najeć mohli, njeje, dha sebi susodžo mjez sobu a porjadu pomhaju pólně džěla wobstarać, kaž wobkopować, syc, domkhować atd. Tajka moba jeno jěsć a pić, ale žanu mzdu njedostawa. Přeł.

**) Huno so pod hołym njebjom namaka, dokelž južni Serbjo nic z cypami, kaž my, ale z wołami abo konimi młóca, kiž maju zorna z nohami wu-teptać. Přeł.

***) Slawa je swójbny swjedžen pola južnych Serbow griechiskeho wěru-wuznaća, a ma po prawym na to dopomnjeć, hdy je swójbna křesćanstwo přijala. Swjedžen so teho dla kóždy léto na wěstym dnju wospjetuje, a přeprošuja so susodžo a znači na njón, takz o móže so nimale z našej kermušu přirunać. Přeł.

Na to pop rjekny: „Lubi ludžo, doryčće so do přichodneje njedžele a potom mi wotmolwće.“ Ale woni so tež tu druhu njedzelu doryčć njemóžachu, haj do džzensnišeho dnja nic.

3) Wjeta, što je najbělše.

Dwaj přečelej ze wsow daštaj so do rozryčowanja, što je najbělše na tutym swěće. Jedyn wot njeju praješe: „Mloko,“ druhu pak praješe, zo mloko njeje, ale jena druga wěc, a wonaj so teho dla wjetowaštaj. Na to přeprasy tón posleńši teho tamneho, kiž bě prajił, zo je mloko najbělše, k wječeri, a po wječeri wjedžeše jeho do łoża, zo by so lehnył. Potom wza swěcu ze jstwy, a hdyž bě jeho přečel wusnył, staji jemu šku mloka před łożo. W nocy stany hósć swojeje potrjeby dla, stupi do mloka, z mloka padže na hłowu do srjedz stwy, a wołaše cyle zastróženy hospodarja ze spanja. Hospodar wuskoči z łoża, derje wjedžo, što bě so stało, přinjesy swěcu a rjekny jemu: „Ja će wobžaruju, zo je so tebi tak zešlo, ale lubo je mi tež, zo sym wjetu dobył, přetož dzeń je bělši hač mloko.

4) Přichodny syn a přichodna mać.

Raz přińdže přichodny syn k přichodnej maćeri a so k wohnej synjo widžeše, zo dwě žonje jedyn hornyc sylnje woselitej. Wón sebi mysleše, zo to, štož so w hornyku warješe, hižom wjacy k jědzi njebě a duž sebi k žortej wumysli, jo hišće bóle a to tak jara přeselić, zo so ani do huby wzać njeby mohło. Na to wón, sam wo jstwje wostawši, wobej rucy do slónki tykny a hrabny jej pońej sele. Slónka běše wot drjewa a měješe kulojtu džěru, z kotrejž so sel nutř sypaše a won bjeriše. Přez tu džěru móžeše wón lohko rucy do slónki tyknyć, ale jej na jene dobo, k temu hišće přepjel-njenej ze selu, na žane wašnje won wučahnyć njemóžeše, a při tajkim čwilowanju a prócowanju začeknyštej rucy tak jara, zo jej naposledku ani prózdnej njemóžeše won dostać. Mjez tym něchtó njejapcy z durjemi nutř stupi; wón so ruče sydny a tykny slónku z rukomaj mjez nohi, zo so njeby widžało, što bě so jemu stało. Hdyž so potom k wječeri sydachu, njesmědžiše wón hańby dla prajić, što bě so jemu stało, ale wuryča so, zo je syty a zo njemóže ničo wječerjeć. A tak njechaše so po wulkim wabjenju a

prošenju k spodžíwanju a k wobžarowanju wšěch přitomnych ani k blidu sydnýc, ani něšto woptać. Jako bě so po wječeri swójba ze jstwy rozešla, stany wón, a slónku na rukomaj nošo wuńdže won. Tam wón widžeše přichodnu mać zady khěže stejeć, čmy dla pak sebi mysleše, zo je to někajki wotrubnjeny štom, a slónku wotmachnywši, prasny ju z cyłej mocu maćeri na ramjenjo, na nju swarjo a bórbotajo: „Ty mi njejsy ničo k wječeri dała.“ Přichodna mać so na to znjemdri a jemu wotmolwi: „Khort njech će bije! Što, ja tebi njebych ničo k wječeri dała? Njejsym dha će wjacy hač džesać króc přeprašala a wabiła?“

5) Štó njeje derje wjazał.

Jedyn muž do mlyna džěše, a žona jemu kórc žita zwjaza. Hdyž bě na puću, woćini so měch, a wón jón, prjedy hač do mlyna přińdže, hišće džesać króc zawjaza. Hdyž pak bě so domoj wrócił, dha chcyše žonu bić, zo jemu měch derje zwjazała njebě.

6) Njezbožownemu so pomhać njemóže.

Wo jenym člowjeku so ryčeše, zo je njezbožowny, a zo so jemu na žane wašnje pomhać njemóže. Jedyn bohačk, kiž to slyšeše, wotmysli sebi wohladać, hač je to wěrnó. Wón wza teho dla móšeń pjenjez a połoži ju na jenu ławu, přez kotruž měješe njezbožownik něšto pozdžišo přeńc. Hdyž njezbožownik bliže k ławje přińdže, dha rjekny k sebi: „Dosć króc sym přez tu ławu khodził, duž chcu nětk pohladać, hač móžu spicy přez nju přeńc,“ a tak začiniwši woći džěše přez ławu a móšeń z pjenjezami překroći.

7) Pop so tepi, dokelž njecha ruku dać.

Pječ, šěsć prostych ludźi a jedyn pop zastupichu do jeneho čołma, zo bychu so přez jenu rěku abo jedyn hat přewjezli. Na jene dobo nasta sylny wětr, powali čołm, a wšitcy padnychu do hata. K zbožu mózachu wšitcy plůwać, jeno pop nic, a hdyž so počachu ponurjeć, dha so kóždy za čołm přimny, a tak plůwachu na tamnu stronu, pop pak so tepi. Domoj přišedši powjedachu popowej žonje wšo, kaž bě bylo, a zo je so pop bjez rozoma a bjez nuzy tepił. Popowa poča plůkać a žaloscić, a so jich wo-

praša: „Kak dha je to přišlo, zo je so tepiř?“ A woni jej wotmolwichu: „Hdyž so čołm powali, a my wšitcy do wody padnychmy, dha my jenohłósnje zawołachmy: „Daj, popo, ruku! daj, popo, ruku!“ a wón budžiše ju lohko dać mohł, hdy by jeno chcył, ale wón ju njeda, a tak so tepi. „Haj, haj, ja njezbožowna wěm,“ praješe popowa, „zo je temu tak bylo, ale hdy byšće jemu přiwołali: „Na maš, popo, ruku“, dha by wón wěsće za nju přimnył a so wumohł, přetož wón je so (běda mil) stajnje na to zwučil, brać, ale nic dać.“

8) Kmótr lakomnik.

Přińdže kmótr njenadžicy ke kmótrej lakomnikej k wobjedu. Posleńši so mało nad tym zwjeseli, dyrbjěše pak tola tak činić, jako by jeho z wjeselej wutrobu přijal, a praješe: „Mi je lubo, zo sy přišoł, ale wobžaruju, zo ći ničo hódne předstajić njemóžu, hač jeno we wodže warjene běrnjace kuski.“ „Wšo derje, wšo derje,“ wotmolwi hósć, „jeno zo je wola dobra, a sym słyšał, zo hłódnemu člowjekej najlěpje tyje, štož tak připadnje nadeńdže.“ Hdyž bě naš lakomnik to słyšał, džěše wón do kuchinje, a lědom bě tam zastupił, dha zdychny a so z pjasću na čolo prasny; potom wza sel a čisny ju do hornyka, prajo: „Ach, ty moja čězka zaslužba!“ Tola pak sebi rozmysli, zo sel sama běrny slódně sćinić njebudže, duž wza, zo by hosća spokojil, hišće někotre zornješka popjera, a jako bě je tež na běrny čisnył, dha praješe: „Hdyž so přecinja, dha njech so přecinja.“

(Přichodnje dale.)

D o p o m n j e ć e

na njezapomniteho knjeza Handrija Seilerja z jeho samnych słowow.

„Što, lubi přećeljo, so dyrbi prajić,
Hdyž nastawa nětka hórke džělenje?
Ze słowom lubym a ze spěwom stajić
Sej chcemy hišće naše zrudnosće.
Slub zjawny a sprawny sej wobnowimy:
Zo přećeljo swěrnj sej wostanjemy!“
Spi derje, sprawny přećelo!

„Na tebje, Jezu, hlada
Ta syła džěćatkow,
Přině k tebi sebi žada
Do twojich njebjesow.“

Spi derje, swěrnny wučerjo!

„Rjana Łužica,
Sprawna, přecelna,
Mojich serbskich wótcow kraj,
Mojich zbóžnych sonow raj,
Swjate su mi twoje hona!“

Spi derje, drohi wótčincol

„Ha widžu-li ptačata éahnyc,
Hdyž lisěowy žolci so štom,
Chce myslička sobu so kranyć,
We hwězdach pak pyta swój dom.
Hdže, myslička, statok swój stajiš,
Ty njeměrna podrožnica?
Tam horkach, tam z radosću prajiš:
Nětk, nětk sym ja spokojena!“

Spi derje, sławny pěsnjerjo!

J.

Słowo wo čehnidbje.

Wot J. S.

Nazhonjenje starych a nowych časow pak na to, pak na drube wašnje pokazuje, zo so čłowjek jara často moli; je džě to jedyn ze zrudnych scěhow tamneho pada Hadamoweho, zo bu čłowječi duch we wšěch swojich mocach a dospołnosćach jara poslabjeny. To hnydom widźimy na tymle přěnim čłowjeku; přetož jako běše hrěch wobešoł a na to spózna, zo je nahi — štož běše prjedy jeho njewinowatej myslu njeznate wostało — chcyše so Bohu Knjezej skhować, njewjedžo, zo Božemu wóčku ničo potajne njewostawa. Skoro kóžde łopjeno powšitkownych stawiznow nam podobne přikłady pokazuje. A stawa so hišće džens hinak? Kak wjele mlodych mandželskich so njezjeba a kak so jim woči wotewritej, hdyž je po kwasu! Tu je sebi hospodař kupił konja, kiž ma, kaž so zda, samy woheń w žiłach; wjesele přiwjedže jeho dom a bórzy spózna, zo je hluchi. Kak wjele tajkich přikladow mohło so tudy přinjesć! Wosehje pak namakamy njewobsahnite

syly tajkich zmylkow w čehnidbje abo kubljanju džěci, haj wjac hač by so čłowjek nadzał. Njeham tudy ryčec wo přiwěrkach — k př., zo njesměš přez džěco skočić, hewak njerosće, abo hdyž ma někajka mać džěco z džiwne zrosćenymi stawčkami, zo praji, zo je ji připoldnica je přeměnila atd. — dokelž su tajke přiwěrki tola najbóle bjeze škódných scěhow a husto dosć staršich ke kedźbliwosći na swoje džěci napominaju; cheu wjele bóle pokazać na někotre njedostatki a wopačne prawidła, kotrež so tak kruće dźerža a kotrež tola husto dosć pak čělu, pak duši, pak woběmaj jara škodža. Najprjedy hladajmy teho dla na widžomne čělo a potom na njewidžomnu dušu.

Č ě ě o .

1) Tuto je krasny strój (mašina), wobstejacy z wjele wjetšich a mjenšich džělow, kotrež wšě hromadu skutkuja kaž pola parnika, kiž cyły čah čehnje, kotrež pak wšě tež swoje winowatosće činja, tak dolho hač su dobre a strowe. Zakład tuteho stroja su kosće, kotrychž so w čěle dorosćenoho čłowjeka wyše zubow 213 namaka; pola džěci su hišće z wulkeho džěla krymp (Knorpel) wot 5. — 20. lěta, potom přeco bóle stwjerdnu a wostanu tajke hač do 50. lěta, tu potom zasy počnu přeco čěnsje być. Z teho móžemy sebi hnydom rozswětlić, čeho dla sebi džěci jeno porědko, starcy pak jara husto stawy zlamaju, hdyž padnu. Cyłe kosće čłowjeka, do rjada zestajane, mjenujemy kosćidlo abo kosćowc (Skelett). Tute twjerde džěle čłowjěčeho čěla wobdadža a haja mjehke, kaž k př. nop—mozby, kosće wyše woka — woko, rjapowe rjebła—płuca a jatra (Lunge und Leber). Spališ-li čłowjeka, wostanje skoro 1 punt popjela, wšo druhe přewobroći so do dyma a pary! Runje tak je tež při hniću, štož pak so tak khětfje njedopjelni, přetož někotre kosće traja sta lět w zemi. Zo bychy čěla trate, dha je ludžo balsamuja.

2) Kaž je nětk čisće wěste, přeměňuje so čělo wobstajnje přez tak mjenowane přeměňowanje wutka abo maćizny (Stoffwechsel) a za 5 abo 6 lět je čłowjek zasy čisće druhi. Přez jědž abo napoj přińdu nowe wutki do čěla, druhe woteńdu, hdyž su přetřebane, jako woda, para, dym atd. Podobny process namakamy tež w přirodže. Jene zhnije a druhe so zaso wot njeho žiwi: rostliny bjeru wšelake wutki a zhnije zbytki rostlinow a zwěrjatow ze zemje, z rostlinami žiwj

so ludžo a zwěrjata, a ze zwěrjatami ludžo a tež zaso zwěrjata. Sto dha k př. je twarozk druhe, hač zhnily twaroh pošny čerwi, a što kapka wody druhe, hač mały hačik, w kotrymž wšelake zwěrjatka wjesele pluwaju? Žiwjenje čłowjeka wobsteji we wobtoku krewje, kotraž po cyłym čěle wokoło běži, tež najnuješe stawčki wožiwi a skóučnje so do plucow wróci, zo by tam wuhličnatu kisalínu (Kohlensäure) wostajila a noweho kislíka (Sauerstoff) k nowemu wobtokej nabrala. Škódnú wuhličnatu kisalínu wudychamy, a nabjerjemy z powětra zaso nowy kislík.

3) Čłowječe čělo je najlěpje a najkrasnišo zestajane. Lakome drje by radšo woći na kolenomaj měl, zo sebi njeby tak husto škórní wobstorkał. Sláwny lékar stareho wěka Gallenus praji něhdy k Epikurej: „Dam cí k rozmyslenju 100 lét; hladaj, hač by žadyn staw čłowječeho čěla na druhe město stajíc sebi zwěril; tola spóznaj do přédka, zo po tutym času wuznaješ, zo lěpje stajeny być njemóže.“ Hdze by to wjedlo a kajke scěhi mělo, hdy bychmy snadž sto, tysac króc tak sylne zmysla měli, hdy bychmy zynčenje muchi tak sylnje slyšeli, kaž nětkle klinčenje zwona, abo naše hibanje w powětrje čuli, kaž we wodze! Bychmy dha sebi hišće što jěsć wěřili, hdy bychmy tak sylnje widželi, kaž nam 1000 króc powjetšacy drohnowid (Mikroskop) pokazuje? Při tajkej wótrosci našich zmysłow by zarjadowanje cyłjeje přirody dyrbjalo hinaše być.

4) Jene čělo ma nam 60—80 lét dolho služić, a što so za tón čas jenotliwe džěle njenadžěljaju! Přirodospytnicy so njemóža dodziwać, kak móža někotre, kaž nitki čénke džěle z tajkej spēšnosću milliony službow čłowjekej wopokazać. Njehamy tudy ryčec wo čłowječeje přeměrnej sylnosći, kaž wo rjeku Milo-nu, kiž woła wza a na ramjo čisny, abo wo Augustu Sylnym, sakskim kurwječchu, kiž z woknom wěže won dweju trubjaceju hercow dzeržeše, z kóždej ruku jeneho, abo pódkowu na měsće rozlata: To su jeno wuwzaća. Hladajmy wjele bóle na małe stroje našeho čěla. Zuby rozmjatu najtwjerdšu jědz kaž mlynski kamjeń. K rozmjecenju brěškoweje bóčki by so pječa čěza, něšto centnarjow čězka, trjebala: někotry ju rozkusnje. W křidle léčaceho worjela scáhnu so někotre žilki, za sekundu 500 króc, w čłowječim jazyku 800 króc! Pola dorosćeneho čłowjeka dyri wutroba za hodžinu 5000 króc, a při kóždym tajkim dyrjenju tlóči so krej 13

puntow sylnje do wšěch džělow čěła a to tak, zo je pola jeneho wotprawjeneho čłowjeka pječa hišće hodžinu dolho, byrnje jeno slabje bila! — Někotre žilki njemóža so ani z drobnowidom rozpoznać, kotryž tysac króc powjetša. Ja so dótknu horecho kamjenja, hnydom torhnu zaso naspjet: a kajki process je so mjez tym stal! Čuwa začuwši, zo tu něšto w rjedže njeje, donjese to k mozham a wot tych so přez cyłe čělo rozšěri njelube čuće; tu wuńdže zaso z mozhow rozkaz k wot-torhnenju a nětko džěłaju hibace čuwy — a wšo to stanje so za wokomik!

5) Ze starobu móc čłowjeka wotebjera, a runje kaž so koleska časnika wukhodža, tak so tež tutón krasny strój po času přeco bóle a bóle wutrzeba, byrnje na njón kedźbowali kaž na hlinjane sudobje. Krej we wutrohje zhustnje, wutroba tež wjacjacy mocy dosć nima, zo by ju do wšěch džělo w čělahnać mohla; přez to móc čłowjeka w stawach wotebjera, a je jemu přeco zyma. To stanje so tajkemu, kiž je porjadnje žiwy, što pak hakle pičkej abo z cyła tajkemu, kiž nje-porjadne žiwjenje wjedže! Je zrudnje, hdyž dyrbiš přibladować, kak młody, rjenje zrosćeny muž, smuhi a hrjebje njepoměrnosće na wobliču, třepota kaž stary muž; haj, amerikanscy džiwi indianojo mějachu čisće prawje, hdyž nam Europčanam wudmo „Blěde wobliča“ narjeknychu; přetož štož běchu z tym njewjedźicy wuprajili, je bohužel z wulkeho džěła wěrnó. Kak husto njewidžimy mjez nami „čłowjeka“ — po prawym njezasłuži wjacjacy tuto čestne mjeno — kiž chce za krótki čas so z tym skónčować, kaž so praji, štož běše jemu na cyłe žiwjenje wotměrjene!

6) W starych časach běchu ludžo, wosebje kaž nam to swjate pismo praji, wjele dlěje žiwi hač nětk; tak pisa so w swjatym pismje, zo bu Hadam 960, Methusalem 969 a Jakub 130 lět stary. Njeh su to lěta, kajkež chcedža, tak wjele je wěste: Či běchu žiwi po přirodže a njekazachu swoje čělo z tajkimi wěcami, kaž so to w nětčišim času stawa. Tale wěrnosć so hišće džensa wobtwjerdzić a dopokazać hodži přez wšědne nazhonjenje; přetož čím bóle so čłowjek k přirodže dđerži a w poměrnym so zežiwjenju tajke wěcy wot so zdaluje, kotrež jemu k škodže přińdu, čím dlěje je žiwy a strowy. Čeho dla dha móža hišće džzensniši džen ludžo starobu hač na 100, haj přez 100 lět dosahnyć, bjez teho zo bychu jeno junu kruće khoru pobyli?

7) Stož wo starobje, to plaći tež wo wulkosci čłowjekow. Prjedy njebudžiše namakał tak lohkich ludži kaž tamneho krawca, kotryž sebi železo do kapsy tykaše, zo jeho njeby wětrik wzał; abo kajki drje by so čí rjek zdał ze stareho wěka, kiž by nozy měl podobnej kołwrotowymaj wupředženymaj pišćalkomaj, kajkež nohi so džensa za krasne maju? Tež zwěrojata z přěńšich časow běchu wjetše hač nětkle, kaž k př. tamny hobr mamut, runje kaž w rostlinstwje wšelake družiny paprósow (Farrenkraut); čeho dla po tajkim njemóžeše w tych časach čłowjek, štož dołhosć žiwjenja nastupa, so před nětkišimi wuznamjenić a čeho dla so na wěrnosci tamnych powjesć swjateho pisma dwěluje? Tola njeběše Hadam tak wulki, kaž Talmud praji, zo z hlōwu hač do njejes dosahaše a z jeneho džěla zemje na druhi přestupowaše, kaž džěci z jeneje škruty lodu na druhu. Najbóle su nětkle ludžo 4—6 stopow wysocy, jara zrědka so stanje, zo 7, 8 abo 9 stopow dosahnu. Štož ani 3 stopy wysoki njeje, rěka njedorost abo ludk; tajcy ludžo maju najbóle jara wulku hlōwu a mało darow. Na jendželskej polkupje Portland běše 1829 čłowjek, 26 lět stary, kiž bě 1 stop a 5 palcow wysoki (!). Tón daše sebi mjez druhim z rukawa nanoweje suknje cyłu nowu suknu zešić. W Patagonii, tak mjenowanym wohnjowym kraju (Feuerland), su ludžo najwjetši. Štož wahu nastupa, čehnje srěni muž 140—180 puntow, a žónska 80—120; w léce 3 punty mjenje. Před někotrym časom je so wo Jendželčanu Brighdu pisało, zo je 609 puntow wažil!

Rosćenje móže so zadžeržeć, a zadžerži so husto přez přemalo potřebneje jědze, přez skaženy powětr, dawanje džěcom palenca, tamneho napoja, kotryž je tak wjele ludžom hižo zažny row rył, přez přejara wulke prócowanje a starosće atd. Pola někotrych so zda, kaž by přiroda z rosćenjom naspjet wostala, w dalšich lětach potom na dobo rosć počnu; tola su tajcy najbóle hubjeni a khori, dokelž so, kaž pola solotwje, kotraž šuska, wšitke džěle a stawy jenak synlje wutworić njemóža. W lětach čělneho rozwiwanja a rosćenja ma džěčo być wjesele: zlósc, zawisć, huńw a wšelake druge njepočinki su jeho zróstej jara škódne, kaž wótre wětry rostlinam. Husto dosć so tež při čěle, hdyž so při jara spěšnym rosćenju traž něšto dosć njewutwori, něšto zaso wuruna, štož pytachmy wotstronić.

8) Wzajomne skutkowanje (Wechselwirkung) čěla a duše, drje

wot někotrych do cyla zaprěwane abo tola čisće wopaki wukładowane, tola wobsteji, byrnje my za to žaneje přičiny njewjedzeli. Wjeseła mysl zběhnje čłowjeka a zamóži, zo krej spěšnišo w čele swój wobtok dokonja; teho dla dyrbi džěčo tež być wjesele, zo by strowe wostało. Tola zrudoba tłóči kaž ducha, tak tež čělo a přinjese čłowjeka z časom do rowa. Kak wjele njeposlušnych džěći snadź swojich staršich hač do smjerće hněwaju a rudža; husto dosć tež su přikłady pokazale, zo z nahlej zrudobu abo přez stroženje a hrózbu włosy hišće mlodych ludźi zdobom zešědźiwichu! Nawopak je znate, zo toľši ludźo tak rady nještuduja, a zo so čí najědženemu kmanje wuknyć njebudže, wuči stare přisłowo. Dale khorosće čěla najhuscisjo tež duchej škodža, štož nam wšědne nazhonjenje dosć dopokaže. Přikłady tak mjenowanych před časom zraľych (Frühreife), pola kotrychž přemóčne rozwiwanje ducha zróst čěla podusy, skónčnje hornje słowa wo wzajomnym skutkowanju mjez čělom a dušu wobkruća.

9) Móc žiwjenja (Lebenskraft) je pak wjetša, pak mjenša a po tym ju čłowjek tež pozdžišo abo prjedy wutrjeba, t. r. je dlěje abo mjenje dolho žiwy. Štož ma wjele a to sylneje masoty (Saft) a cheľ pomalku přeco mjenje a hubjenjeje masoty swojemu čělu přidawać, by bórzy počal hinyć. Teho dla je khiba, hdyž džěći při starych pěstončach abo dójkach spja, dokelž wulki džěl swojich mocow, kotrež samsnemu rosćenju tak nuznje trjebaju, přez to zhubja, haj, tež počnu hinyć. Husto su sebi stari ludźo žiwjenje podlěšić pytali a tež podlěšili přez to, zo z mlodymi džěćimi lěhachu a pod jich dychom tak rjec z nowa wožiwichu. — Hišće džensniši džen namaka so wjele powjedańčkow a bajkow, wosehje mjez pěstončemi, wo připoľdnicach, lěsnych žonach, čornych mužach a bobakach, z kotrymiž małe džěći trašić chcedža, zo njebychu wječor won šle, a snadź padnyle; — při tym pak ničo wjacj hač zo maľym džěćom hnydom wot započatka bojose zašěpja, štož ma husto pozdžišo hišće njelube sčěhi; tež powjeda so wo žehliwym zmiju, kiž w nocy z wubenjom přijědže z měchom pjenjez; na to pak so njedopomina, zo je tón prawy zmij džělawosć a sprócniwosć. Skoro podobne bajki hišće so w poslednim lětstotku wuwolachu a wěrjachu wo žiwjeńskej mocy ze srědkami, kotrež ludžom kózdolětnje wulke pjenjezy wutorhnychu. Jeni wučachu, zbože a njezbože čłowjeka wotwisuje wot hwězdow a jich zbožoweho

abo njezbožowneho postajenja. Jich zle skutkowanje móžeše so jeno zběhnyć přez wěste kamuški, pjeršćenje atd., tak mjenowane amulety, kotrež tež ludžo za wjele pjenjez kupowachu, a pak na šiji, pak na porstach nošachu, haj, na durje wěšachu, zo bychu tak na spodziwne wašnje pomoc dostali. Druzy ljubjachu, zo chcedza ze wšelakimi chemiskimi srědkami žiwjenje podlěšić; cyłe knihi so wo tym pisachu, krepki a wodzički so předawachu; hrabja Cagliostro předawaše hišće w poslednjeje položey zańdženeho lětstotka tajke žiwjenje podlěšace wodzički (elixiry) a nic jeno hubjeni ludžo, ně, z cyleje Europy so hromadu čěrjachu, zo bychu swoje pjenjezy wotbyli. Hišće druzy prajachu, zo dokonjeju, čłowječe žiwjenje podlěšić — z čerstweje krewju dźiwich zwěrjatow, hdyž ludžom tajkeje krewje nalija: Běchu to wšo mylenja. Hdy by so džens jedyu pokazal a prajił, zo móže starych ludži přemléwać, mało blazni drje by jemu wěriło, khiba snadź někajki stary hrěšnik abo wopiwc. Zo pak hišće džensniši džen ludžo krepki a wšelake lěkarstwa kupuja, kotrež so w nowinach jako „jениčke“ wuwolaju přećiwo wšěm khorosćam skotu a ludži: to dopokaza, zo su tež džens hišće ludžo lohkowěriwi, a njestanje so jim žana křiwda, hdyž pokutu płaća za lohkowěriwosć.

(Přichodnje dale.)

Š o l t a.

Wot J. E. Smolerja.

W prjedawšich časach kaž w Serbach, tak tež w Němcach žane swójbne mjena (Familiennamen) njeběchu. Hdyž chcychu jeneho čłowjeka rozpóznać, dha jemu někajke přimjeno (Beiname, Zuname) abo wudmo (Spitzname) dachu. Tak běše snadź jedyn čěmneje barby a čornych włosow, temu narjeknychu „Čornak“, a druhi měješe bělobarbne woblečo a běle włosy, tón dosta přimjeno „Běloš“. Třeći bě číchi, mało ryčacy čłowjek, duž dyrhješe „Mjelčak“ rěkać, a štwórty bě hubaty, kusaty hadračk, teho „Hubača“ pomjenowachu. Pjaty bě w posleńšim času do wsy přičahnył a běše tam teho dla ludžom nowy wobydlet, duž bě wšěm druhim „Nowak“, a šesty bě wěčnje mazauy, tak zo so dźiwać njemóžeše, hdyž jemu „Mazula“ rěkachu.

Tajke přimjena abo wudma potom džěćom a džěćidžěćom wostachu, hač runje běchu džěći a džěćidžěći po čěle a duši cyle binaše, hač bě jich nan a džěd był. A jako so tele pomjenowanja pozdžišo po žada-

nju wyšnosće do swójbnych mjenow přewobroćichu, dha so wjacý na to njehladaše, što na sebi maja, tak zo so nchtón njedziwa, hdyž je Čornakec Hanka rjana běla čerwjena holčka z naběl włóskami a Mazulic Leńka najčisćiša a najródniša knježnička w cyłej wsy.

Druhim pó tym kraju a měsće abo po tej wsy přimjeno dachu, zwotkal běchu přišli. Tak rěkaše jedyn „Čech“, dokelž bě z Českeje, druhí „Włoch“, dokelž bě z Włóskeje (Italskeje) a třeci „Polak“, dokelž bě z Pólskeje přišoł; štwórtemu narjekny so „Lubjenski“, pjamtemu „Rabowski“, šestemu „Łusčanski“ a sedmemu „Hórčanski“, dokelž bě so z Lubjeńca, z Raboc, z Łusča a z Hórki do jeneje drugeje wsy přesydlił.

Jara wjele swójbnych mjenow je z křćeńskich mjenow (Taufnamen) nastalo, kotrež so po tym, hač „Pětr“ po čele abo po duši bě „do Pjetraša, Pětrika, Pětlanca, do Pětružki, Pětki, Pjetaša, Pětřa, Pjetřki, Pjjecha, Pjjecha atd. přewobroći. Z „Jana“ bu Janko, Jeńko, Janaš, Hanuš, Hans, Jenč, Henč, Hančko atd.; z „Jurja“ Jurk, Jurjeńc, Jurjanc atd.; z „Jakuba“ Jakubaš, Kuba, Kubka, Kubaš, Kubanja, Kobanja, Kubjeńc atd.; z „Handrija“ wotwodzi so Handrik, Handrijaš, Handraš atd.; z „Domaša“ Domašk, Domanja, Domš atd.; z „Hioba“ Hoba, Hobka; z „Matija“ Matica, Matuš, Matuška, Matijeńc, Maćij, Měto, Mětaš (kiž so němski: Mieth a Mittasch pisaja) atd.

Najwjacy swójbnych mjenow je drje z teho nastalo, kajkeho rjemjesła, služby, powołanja a zastojnstwa je tón abo druhí był. Dokelž běše něhdy Twój pradžěd: kowař, korčmař, krawc, mlynk, šewc, wowčer, piskař, herc atd. był, dha Ty nětko tež kowař rěkaš, hač runje sy „mlynk“, a korčmař, hač runje sy „wučer“, abo krawc, hač runje wo šicu ničo njerozymiš a jenož swoju rolu dželaš. Tebje mjenuja knježka, hač runje šnadž sy runje „služobnik“, a tebi rěkaja panoša (Page, Edelknahe), ty pak sy stary šedziwy „pohonč“. Tež tudy so při swójbnyh mjenje wjacý na to njehlada, kajki wuznam ma nětčiše swójbne mjeno.

Jara rozšěrjene je mjeno „šolta“ a my chcemy teho dla w přichodnym čisle Łuzičana wuklasć pytać, što ma Šolta na sebi a zwotkal je k nam přišoł.

(Skónčenje.)

Naši zemrjeći z lěta 1872.

Při zastupjenju do noweho lěta zhladujemy kaž do přédka, tak tež do zady. A při kim wostawaju tehdom, hdyž do zady zhladujemy, našej woći wosebje stejo? Při tych, kiž tu, w zańdženym lěće hišće z nami běchu a prócowachu a wjeselachu so z nami, nětk pak tu wjacj njejsu. Na nich ze želniwej wutrobu při nastupjenju noweho lěta hišće junkróć spominamy a sylza lubosće, přećelstwa abo džaka stupa při tajkim dopomnjeću na tych zemrjetych do našeju wočow. Tež z lubeho Serbowstwa je blěda smjerć w zańdženym lěće tak někotrehož-kuli lubeho přećela, zuateho a dobreho wotčina wotwołała, wo kotrehož džensa plakamy a kiž budže nam dolho, dolho pobrachować. Tudy chcemy k najnjeušemu tym wot nich, kiž běchu jako mužojo wučeneho stawa zuaćiši, kiž su z nami k česći Serbowstwa šudowali abo w cyrkwi a šuli Serbam słužili, abo před sudom jich prawa zakitowali, abo na polu serbskeho pismowstwa so prócowali, abo hewak za khwalbu serbskeho mjena někak skutkowali. Drohe, drohe mjena mjez uimi namakamy, mjena, kiž změja hišće dobry zynk mjez Serbami a w stawiznach serbskeje ryče a pismowstwa, hdyž budže ta mała rowowa hórčička, pod kotrejž woni spja, dawno zapadnjena. My jich w džakownym wopomnjeću wobkhowamy a přiwołamy kóždemu wot nich do jich khlódneho rowa želniwe: „requiescas in pace!“

Naši w lěće 1872 zemrjeći z wučeneho stawa su:

- 1) Jurij Ernst Mróz, farań emerit., rodź. 1795 we Wjelećinje, 1842—72 farań w Huscy, † 19. februara w Budyšinje.
- 2) Jan Krawc, archidiakon w Lubiju, rodź. 1807 w Malešecach, 1838—72 w Lubiju duchowny, † 12. měrca.
- 3) Jurij Edmund Liška, domjacy wučer w Ketlicach, rodź. 1849 we Wjelećinje, † 20. měrca w Hodźiju.
- 4) Handrij Lelanski, wučer w Seifhennersdorfje, rodź. 1839 we Wulkim Dažinje, † 22. hapyła.
- 5) Khorla Järš, farań w Hubertusburgu wot 1862 sem, rodź. 1819 na Čornym Hodlerju pola Radworja, † 24. meje.
- 6) Dr. med. Wylem Hendrich Laras, łódžny lékař na łódži

- „Amerika“, rodź. 1840 w Hodźiju, † 3. julija w Hoboken (New-Jersey w Americy).
- 7) Franc Riedl, farań w Luku pola Karlsbada wot 1868 sem, rodź. 1832 w Kukowje, † 16. augusta.
 - 8) Jan Bohuwěr Ernst Rychtař, ryčnik w Budyšinje wot 1835 sem a předsyda Mačicy Serbskeje, rodź. 1809 we Wulkim Wjelkowje, † 9. septembra w Budyšinje.
 - 9) Buršer, wyšši farań při serbskej cyrkwi w Khoćebuzu, † 9. septembra 47 lět stary.
 - 10) Ernst Bjedrich Rjek, wučer w privatnym instituće knjeza Böhmny w Dreždžanach, rodź. 1848 w Rakojdach, † 14. septembra.
 - 11) Jan Žur (Sauer), wučer w Zderju, rodź. tam 1812, † 28. septembra.
 - 12) Handrij Seileř, farań w Łazu wot 1835 sem a wysoko zaslužbny serbski pěsnjer, rodź. 1804 w Stonej Boršći, † 15. okt.
 - 13) Khorla Ludwig Delank, farań w Hbjelsku wot 1836 sem, rodź. tam 1801, † 3. novembra.
 - 14) Mikławš Čórlich, wučer w Salšecach wot 1838 sem, rodź. 1810 w Kulowje, † 18. novembra.
 - 15) Handrij Höhna, wučer jubil. we Wulkim Wjelkowje wot 1821 sem, rodź. 1800 we Wulkim Dažinje, † 4. decembra.

Z Budyšina a z Łužicy.

* Při serbskej Božej službje, kotraž so 2. njedzelu adventa z. l. za ewangelskich Serbow w dreždžanskej křižnej swjatnicy měješe, wotdźerža k. diakonus Urban z Klukša předowanje, k. farań Imiš z Hodźija pak dvě spowjednej ryči.

— W zařdženym pólěće su so w našej Łužicy při duchownych a wučerskich městach sledowace přeměnowanja stałe: K. diakonus Guda w Lubiju bu za archidiakona powyšeny; k. Mička bu wučer w Bětej pola Kamjenca; k. wallrodski wučer Ryceř bu 3. wučer w Budestecach; k. Kapleř bu z wučerjom w Rachlowje; k. wučer Urban w Hnašecach je so wysokeje staroby a wotebjerjacych mocow dla pensionirować dał a na jeho město je k. Šuster, dotalny wučer w Nowej Wsy pola Klukša, přišoł; na wučerske město w Nowej Wsy bu dotalny rakečanski 2. wučer, k. Nowak, a na jeho město dotalny klukšanski pomocny wučer, k. Gräfa, přesadzeny; k. Měrcin dosta 2. wučerske město w Altgersdorfje; dotalny pomocny wučer w Radworju, k. Šořta, bu tam jako statny wučer wobkrućeny; k. Šořta,

dotal wučer w jenym privatnym institute w Dreždžanach, bu za wučerja do Zderja powołany. Skónčnje přispominamy, zo bu k. duchowny Kuring we Wochozach jako faraar do Łaza powołany, hdžež swoje zastojnstwo 1. meje t. l. nastupi.

Słowjanski rozhlad.

Spočinamy zasy tule rubriku z krótkimi powjescemi z pismowstwa a wumještwa a narodneho žiwjenja Słowjanow wupjelnjeé po wašnju předawšich lětnikow Łužičana a po dobrych žórlach.

Najlěpši česki illustrowany časopis je nětko „Světozor“, z originalnymi wobrazami a z wubjernym textom sedme lěto wukhadžacy. — Nowy belletristiski časopis „Lumír“ wudawataj znataj spisowarjej Neruda a Hálek. — Wulki, 10 tolstych zwjazkow woprijacy „Slovník naučný“ je dokončeny a přidawaja so nětko dodawki. — Česke dźiwadło w Prahy bu w poslednišim času z někotrymi nowymi dobrymi kruchami wobohačene. — Słowakowje, kotrychž pismowska ryč je wot českeje jenož mało rozdźelna, dźělaja pilnje na swojej wosebitej literaturje, hačrunje maja nětko wulke politiske bėdženje z Madžarami, kaž Čechowje zasy swoje z centralistiskej němskej stronu.

W pólskej literaturje počina so wudawać wulke filosofiske dźěło „Panteon wiedzy ludzkiej“ wot Bronisława Frentowskeho. — We Lwowje wukhadža nowa „Biblioteka narodowa“, we Wařawje pak „Encyklopedja kościelna“, kotraž je na 14 zwjazkow wobličena. — Polacy w Pruskej staraja so jara wo zdźerženje swojeje narodnosće, wosebje tež z wudawanjom knihow za lud.

W khrowatsko-serbskej literaturje wukhadžeja wubjerne dźěla z nakładom južnosłowjanskeje akademie w Zahrjebje a družstwa w Bětohodže. — Słowjenscy spisowarjo přihotuja album k počesćenju zemrjeteho basnjerja Prešerna pod mjenom „Prešernowe album“. — Bołhařska literatura njemóže so hišće swobodnje rozwijeć, kaž by to pjeémilijonowego naroda hódne bylo, dokelž su politiske wobstejenja jara zadźěwace; cyrkwinske pak su hišće w mućenju, hačrunje maja nětko svojeho patriarchy, wot grichiskeho w Konstantinopolu wjacj njewotwisowaceho.

W ruskej literaturje je wažna nowinka: „Istorija russkoj literatury i proswěšćenija“ wot Tichonrawowa; tehorunja: „Pamjatniki russkoj literatury XII. a XIII. wěkow“ wot Jakowlewa. — Wulkeje ruskeje historie wot Sołowjewa je 22. dźěl wušoł. — Ruska ryč přecy wjetšu wažnosć pola susodow dobywa; před někotrym časom pisachu tež němske nowiny, zo wojejscy wyškowje w němskim a rakuskim wójsku ju pilnje študuja.

M. H.

Listowanje.

K. knihikupcej J. B. P. w L. Wutrobny džak! Póscelće mi tež bórzy pokračowanje abo skónčenje. — K. stud. theol. J. S. w Pr. So rjenje džakuju. Njepapomńće tola, mi pokračowanje w prawym času připósłać.

Nakładnik J. E. Smoleř. Čiść L. A. Donnerhaka w Budyšinje.

LUŽIČAN.

Časopis za zabawu a powučenje.

Štyrnaty lětnik.

Zamołwity wudawař: J. E. Smoleř.

Redaktor: K. A. Fiedleř.

Wukhadža kóždy druhu sobotu měsaca. — Płaćizna cyłolětnje 15 nsl.

Č. 2.

Februar.

1873.

Droha róža.

We hrodze pyša paničku
Na mlodoh' krala witawu,
Do włóskow pletu jaspisy,
Rubiny ji a dejmanty.

„Nětk hišće róžu najrjeńšu
Ja chcu do pletkow tyknjenu,
Kaž zahrodnicy kralowi
Šće njejsu nihdy zhajili!“

Pod brodom steji pastyrnja,
Tam šije blěda šwadliča,
Ta ma tu róžu najrjeńšu
Na woknje w běłym hornyčku.

K njej w skoku knježny zastupja,
Ji swětle hriway poskića.
„Nam róžu daj za paničku,
Či zlotki staja zrudobu!“

„Haj, za swět wšitkón zloty wam
Tu drohu kwětu njepředam.
Je ze sylzami krjepjena,
Kaž swjatu sym ju hajila.““

„Do rowa nawoženju mi
Su w syrej zemi skhowali.
Tam njeź'lu rano ponjesu
Tu ze sylzami krjepjenu.

Bórski.

Někotre južno-serbske bajki z luda.

Přeložil Jan B. Pjech.

(Pokračowanje.)

9) Čertowy poč.

Jedyn paduch widžeše wodnjo pola někoho poč na łubi wisac a džěše tam wječor, hdyž ludžo spachu, zalězy wot zady na kadowu džěru*) a zběhny so na łubju horje. Hdyž bě poč dele

*) Pola južnych Serbow khěže z džěla wuhenjow nimaju, a kad po cyłej khěži wokoło čaha a potom z džěrami, kiž su k temu do čwislow wudžěłano, won wustupuje. W tajkich khěžach tež stwa žaneho wjercha nima, tak zo hnydom přez přatra na łubju přińdžeš.

Přel.

wzał a jón sebi na ramjo položil, džěše po pŕatře naspjet, při tym pak so někak wusuny a padže do srjedz stwy, hdžež muž ze žonu a z džěćimi spaše. Hdyž wón tak z počom do nich dele prasny, dha muž w čmje poskoči a poča wołač: „Štó tu je?“ A paduch wotmolwi: „Ja sym čert.“ A muž so wobkřižujo zawoła: „A što chceš tudy, bjezbóžniko?“ A paduch wotmolwi: „Budž z měrom, hlej, tu sym čí jedyn poč přinješ.“ A muž hišče bóle zatrašeny zawoła: „Zběhn so prječ wote mnje, zaklaty budž ty a twój poč!“ Na to paduch rjekny: „Nó derje, hdyž njechaš, dha zběhn mi k najmjeńšemu poč, zo du.“ Muž jemu rady lubje poč zběhny, jeno zo by čerta z khěže wotbył; tón pak sebi poč na ramjo položi a z nim, kaž by jeho był, woteńdže. Hdyž rano switač poča, dha muž widžeše, zo je čertej swój samsny poč na ramjo zběhnył.

10) Ero*) z tamneho swěta.

Kopaše Turka z Turkowku kukuricu a wokoło połodnja Turka woteńdže, zo by konja, kiž so na łucy paseše, na druhe město přewjazał a jeho napojił, žona pak tam wosta a w khlódku wotpočny. Mjez tym tam wot něhdže sem Ero nimo přińdže: „Pomhaj Bóh, žona!“ — „Wjerš pomazy, knježe! a zwotkal ty přińdžeš, knježe?“ — „Ja sym, žona, z tamneho swěta.“ — „Ach, mój jederko tola, a njejsy dha tam mojeho Muju widzał, kiž je před někotrymi mėsacami wumrjel?“ — „O, kak bych jeho njevidzał! wšako je wón mój přeni susod.“ — „Nó kak dha so jemu wjedže, što dha čini?“ — „Džakowano Bohu, strowy je; ale zo nima pjenjez, to je dosć wobćežne za njeho; njemóže sebi tobaka kupić a njemóže khofej w towařstwje zapłaćić.“ — „A džeš tam ty zasy naspjet? Njeby jemu něšto mało pjenjez sobu wzac mohł, kiž chcu jemu pósłać?“ — „Haj, móžu, čeho dla njedyrbjał móc, wšako tam nětkle runy puč zaso du.“ — Na to běžeše Turkowka tam, hdžež bě so jeje muž ćoploty dla wuslekł, wza pjenježnu móšeń, a da wšě pjenjezy, kiž tam běchu, Erowej, zo by je za Muju sobu wzał. Ero hrabny za pjenjezami, tykny je do zaka a

*) Ero (abo Hero) mjenuje so wobydler krajiny wokoło města Užicy w Serbii; tež šibały ćlowjek tak rěka.

běžeše po rěcy horje. Lědy bě so Ero wokoło rěki zhubił, dha Turka z konjom přińdže, zo by jeho napojil, a Turkowka džěše jemu napřečiwo a praješe: „Slyšiš, mužo, runje tu jedyn knjez z tamneho swěta nimo džěše a powjedaše wo našim Muju, zo so jemu hubjenje dže bjez pjenjez: wón sebi njemóže tobaka kupić a njemóže khofej w towafstwje zaplaćić; teho dla sym temu knjezej te pjenjezy, kiž běchu w twojej móšni, dała, zo by je Muji sobu wzał.“ — A Turka so khětre woprašá: „Hdže je tón knjez wotešoł? Hdže je šoł?“ A hdyž jemu žona praješe, zo je wón po rěcy horje šoł, dha wón ruče na njesedłaneho konja skoči a ćerješe po rěcy horje! Ero so wohlada a jako widžeše Turku za sobu ćerić, dha tež wón běžeć počá! Jako bě pod horu k jenemu młynej přišoł, dha nutř zaběža a na młynka zawoła: „Běž, běda twojej maćeri! Hlej, tam Turka ćeri a će zabije, daj mi ruče twoju měcu a tu maš moju, a běž tudy wokoło mlyna na horu horje.“ Mlynk widžo Turku na konju ćerić so stróži, a njemějo khwile so jeho prašec, čeho dla a za čo chce jeho Turka zabić, da Erowej swoju měcu a staji sebi Erowu na hłowu, a běži zady mlyna na horu horje. Ero staji sebi mlynkowu měcu na hłowu, potom wza hišće kusk muki, posypa so z njej a sćini so takle k prawemu mlyнкеj. Mjez tym přićeri tež Turka před mlyn, skoči z konja dele a lećeše do mlyna: „Hdže je tajki a tajki člowjek, kiž je tu runje do mlyncy nutř zašoł?“ A Ero jemu praji: „Hlej, tam jeho widžiš na horu ćekać.“ Na to džěše Turka: „Džerž mi konja.“ — Ero přimny konja, a Turka na horu horje za mlynkom běžeše, hdžež jeho tam a sem po bućinje honješe, a hdyž jeho skónčnje dosćehnny a přimny, dha rjekny: „Hdže maš, njekničomniko, pjenjezy, wo kotrež sy moju žonu zjebał a je wzał, zo by je Muji do tamneho swěta donjesł?“ Mlynk so počá wobkřižować a wuryčować: „Bóh z tobu, knježe! ja ani twoju žonu, ani Muja, ani pjenjezy widzał njejsym.“ A tak so počne poč hodžiny miny, prjedy kač za tym přińdžeštaj a widžeštaj, kak so ta wěc po prawym měješe. Na to běžeše Turka wo šiju wo hłowu k młynej dele. A hdyž tam přińdže, hlej, dha maš! Ero bě so na konja sydnył a z nim čeknył, a Turka džěše pojsnywši hłowu pěši k žonje. Hdyž jeho žona wohlada, zo bjez konja dže, dha na njeho zawoła:

„Nó, mužo! što sy činił?“ Wón praješe: „Běda twojej mačeri, ty sy Muji pjenjezy póstała, zo sebi khofej a tobak kupi, a ja sym jemu konja póstał, zo njeby pěši khodził.“

11) Ero a kadi*).

Ero paseše kadijowe howjadła a měješe tež swoju kruwu pódla, kiž z kadijowymi howjadłami khodžeše. Junu so sta, zo so kadijowa kruwa z Erowej bodžiše, a Erowa kruwa kadijowu na měsće zabodže. Na to běžeše Ero ruče ke kadijej: „Česćeny knježe! twoja kruwa je moju kruwu zabodła.“ — „A štó je na tym wina? Je ju štó k temu ščuwał abo wabił?“ — „Ně, nichtó, ale stej so samej bodlej.“ „Nó, dha so ničo činić njehodži, přetož za skót zakonja nimamy.“ Na to džeše Ero: „Ale poslušaj, knježe, što či praju: moja kruwa je twoju kruwu zabodła.“ — „Ach tak! počakaj wšak tola, hač do zakonja pohladam,“ a wupřestrje ruku, zo by za zakońske knihi přimnył. Ero pak jemu to wobaraše, prajicy: „Bóh zwarnuj, knježe, to tola nječin; hdyž njejsy mojeje kruwy dla do zakonja hladał, dha tež twojeje dla njetrjebaš.“

12) Ero a Turka.

Woraše Turka blisko při jenym mosće, a Ero čěrješe po puču někotre z tworami nakładzene konje. Jako Ero bliže přindže, dha poča Turka wołać: „Hi, štrymako, hi! tež ty maš rozom, ale Ero nima žaneho.“ Mjez tym přindže Ero na móst a čěrješe svoje konje přez móst, sam pak poča wo pomoc wołać: „Aw jaw tola! Božo knježe, što nětko započnu?“ A Turka, hdyž to zasłyša, wostaji ruče woły stejo a běžeše k njemu: „Što či je, Ero? Što je?“ — „Ach, běda mi njezbožownemu; hlej, moje konje přez wodu přendžechu a ja tu wostach.“ — „Nó, dha dži ty tež za konimi.“ — „Njesměm, knježe; njesměm tu za swoje žiwjenje přeńć.“ — „Njeruč tak hlupje; čeho dla njeby směł přez móst přeńć, hdžež wšitcy ludžo khodža a hdžež su nakładzene konje runje přešle.“ — Ně, Ero njechaše na žane wašnje, ale žalósćeše a skiwleše přeco jenak. Duž džeše Turka: „Nó, što daš, hdyž će na ramjenjomaj přenje-

*) Kadi je turkowski sudnik.

su?“ — „A što žadaš, knježe?“ — „Daš mi dwanaće perperow*.“ — „Nó derje.“ Turka wza Eru na ramjo, njeseše jeho přez móst, a hdyž bě jeho na tamnej stronje dele pušćil, dha sebi Ero poča w zaku wokoło masać: „Božo a Boža wěra! Nimam, knježe, ani perpery!“ — A Turka džeše: „Hdyž nimaš, wjedrowy khadla, što dha lžiš? allons z tobu zasy na ramjo!“ Ero zasy na Turku zalězy a na nim hišće junkróć přez móst jěchaše. Tam pak jeho potom Turka na zemju čisny, prajicy: „Tu lež, pso, a slakní, hdyž pjenjez nimaš k płaćenju;“ na to woteńdze k svojim wołam a poča zaso worać. Ero pak přez móst skoči a wołaše: „Ha ha, Turka! Hladaj, kelko ma twój štrymak rozoma a Ero nima žaneho! A tola je Ero dwaj króć na tebi přez móst jěchať.“

13) Stara žona a čert.

Junu běštajso stara žona a čert zwadziłoj, tak zo so z pjasćomaj do so daštaj. Při tej harje džěše Khrystus — khwalba a džak budž jemu — ze swjatym Pětrom nimo, a so bojo, zo mohł čert žonu přewinyć, rjekny k Pětrej: „Dži wšak a rozdźěl jeju, zo so njebyštaj tak mordarsecy biłoj.“ Swjaty Pětr tam běžeše a poča na wobeju wołać a jimaj hrozyc, jeli zo so zwady njewostajitaj. Žona měješe runje jedyn kamjeń w rucey, a fuk z nim swjatemu Pětrej do hłowy. Swjaty Pětr so rozhněwa, wuceže nóz a wotřezny woběmaj hłowu, potom džěše naspjet a wupowjeda to wšo knjezej Khrystusej. Khrystusej to žel činješe; wón Pětra naswari a prikaza jemu, zo by sò wrócił a jimaj hłowje zasy na to město stajil, hdžež běštaj bylej. Pětr so wróci, a zo by spěšnje dokonjał, štož bě so jemu prikazalo, wza z khwatkom žoninu hłowu a staji ju na čerta, čertowu pak na žonu, a potom so jeju wopraša: „Chcetaj nětko z měrom być abo nic?“ Čert čekny ze žoninej hłowu, žona pak poča z čertowej hłowu třasć, a na sto króć za sobu wołać: „Ně, ně, ně, ně, ně wšak ně, ja z tym spokojom njejsym.“ Swjaty Pětr ju pokla, prajicy: „Njeh Bóh sćini, zo wšitke stare žony z hłowu třasu.“

*) Perpera je turkowski pjenježk.

14) Cyganowe wotkazanje.

Mrěwaše někajki stary cygan a pósła po hodžu*) a dweju susodow, zo by prjedy swojeje smjerće před swědkami swoje naležnosće zřadował, tak zo njeby nchtó pozdžišo jeho dušu abo kosće zakliwał. Hdyž bě hodža z dwěmaj swědkomaj přišoł, dha poča jim cygan takle rozkladować: „Zhońće, bratřa, wy nětko, a po mojej smjerći njech kóždy wě, zo, hdyž tež sym stary a słaby, sym tola na čele a na rozomje strowy; zo, hdyž tež njejsym bohaty, tola tež nikomu ani pary**) winojty njejsym; zo z tuteho swěta bohatsi du, hač sym na njón přišoł; zo, hdyž sym komu něhdže něšto kradnył, sym tola tež miłosćiwe dary za swoju dušu dawał hdžež sym jeno mohł, hdyž pak mohł njejsym, dha to tež moja wina njebě; naposledku zhońće, jeli hišće wjedźeli njejsće, zo je mi w loni něchtó konja z pastwišća kradnył, a jeli so tón kón zaso namaka, dha njech jeho mój syn dostanje, zo so widzi, čej je wón syn był; jeli-zo pak so kón njenamaka, dha njech mój syn do klóštra přińdže za moju a mojeho njebo nanowu dušu.“

15) Cyganska swójba.

Wohrjewaše so w zymje cyganska swójba při wohnju, a rjekny hospoza: „Haj, hdy bychmy butry měli, kaž nimamy muki, dha bychmy sebi we wsy pónoj požčili a sebi knježki tykanc napjekli.“ Na to rjekny jedyn cyganec hólc: „Ja bych jón do pjecy nješł, zo by so pjekl;“ a jedyn druhi — z ruku machajo, kaž by před sobu něšto hrabał —: „A ja bych jón, maćé, takle jěđ.“ Hdyž to cyganec nan widžeše, dha wón hólca na ruku dyri, prajicy: „Pomałku, pomałku! chceš dha ty sam wšo zjěś?“

(Přichodnje skónčenje.)

*) Hodža rěka turkowski duchowny.

**) Para je turkowski pjenježk.

Khwalba wina.

Hdyž tež nam lubosć božmje da, Nam wino wostanje. To so tak rjenje błyskota, So swěći złotojće; To powiša škit zeleny Tam horka na borje. My zaborjeni wyskamy: Z nim bolosć woteńdze!	Hdžež wokoł' rjaněj' hłowěki nět' So wije kudžeŕka, Tam wotšćipnje za mało lět Wšu rjanosć staroba. To wino, kiž mam w pičeli, Pak čerstwe wostanje, Haj, to so hišće polěpši, So směje starobje.
Hlej, bórzy lubosć wotemrje, To bolosć naćini; Hdyž pak so wino wupije, Je w duši lohko mi, A hladam potom na zemju, Dha widžu njebjesa A spěwam z cytej wutrobu, So lóšt mój powyšä.	Duž dyrbi, štož chce womłodzić, Tu z lubym přečelom Sej škleńcu wina porjedzić, Ju wupiě z wjeselom; Z tym přińdze móc a młodosć wša, Kiž starca womłodzi. Haj, lóšt nam wino powyšä A bolosć položi!

G. Kapleŕ, Lubinski.

Słowo wo čehnidbje.

Wot J. S.

(Pokračowanje.)

Smy tak powšitkownje wo čěle ryčeli, pohladajmy nětko na jeho lžěle, na jenotliwosće, kotrež džěćace čělo tak trjeba, zo, hdyž jemu z nich něšto pobrachuje, jemu to škodži, kaž tež hdyž so w ujeprawnym času a w njerozomnej měrje dawa. Jow sluša:

a) Jědź. Hakle přecyrowana abo požita jědź přińdze čětu k wužitku. K požiću pak je přede wšěm nuzny čiehi a měrny wobtok crewje, zo bychu so žiwjace džěle mohle změšeć, zjenoćić a tak čělo změnić; teho dla dyrbiš so palacych napojow a wšěch nutřkownych wobžehanjow (tež wjeselow) zminyć; čělo měj měř po jědźi. Přirolospytnik, zo by to dopokazał, da so šěs psam nažrać: dvěmaj potom laše ležeć, dweju wokoło wodzić a dweju honić; hdyž je na to zabić la, namaka, zo běše w přėnimaj wšitko, w druħimaj položca požita, w třecimaj pak ničo — kajki to rozdźěl! Wšitke cyrowace (požiwace) stroje namakaju so we hłownym kanalu, pječ króć tak dolhim kaž cyte čělo. Jědženje započnje so z kusanjom, přetož twjerde žiwidlo dyrnimy ze zubami rozkusać. Teho dla njesmě so džěćom, doniž hišće

zuby nimaju, žana twjerda cyroba dawać. Dale su sliny jara nuzne, kotrež so čím bóle z jědzu změšuju, čím sylniši a krućiši slód tuta ma; z tuteje přičiny tež jědze selimy. Škódne je, hdyž něchtó sliny wupluwa, přetož na to wašnje nuzny srědk cyrowanja zhubi; kak škódne po tajkim je, hdyž někotry tajki mały hólčec wustupuju pach a kóžde pječ kročeli wuplunje! Štož njeje dosć rozkusane, čłowjekej tež k wužitku njepríndže; přetož to spječe so w žoldku do kule, tlóči žoldk a črjewa a dže zaso z čěla, hjez teho zo by jemu što pomhało.

Zuby su počehnjene ze škleńčinu, kotraž je jara twjerda, čím lěpje pak so rozkoči a to wosehje, hdyž so khlěte za sobu borce a zymne wěcy do huby bjeru, k př. hdyž na horce neple so hnydom zymna woda pije; ma so ze zubami kaž ze špodku při čapecy, kotraž so cyła rozpuka, hdyž je mokra na slóněko položena, abo kaž z tamnymi znatými bologneskimi škleńčkami, kotrež cyłe rozleća, hdyž jeno so mały kusk z nimi klepnje. *To samo stanje so tež, hdyž so zuby ze železnými abo druhimi twjerdými wěcami čisća* (k př. z widličkami, z jehlu abo z nožom). Škleńčina so njehodži zubam wjacy dać! Njeje po tajkim zamołwić, hdyž, štož so wosehje pola nas tak husto stanje, při wopytach, kréiznach abo druhich přiležnosćach so małym džěćom slódke cokorowe wěeki, husto dosć ze škódnej jědojtej barbu barbje, dawaju, štož nic jeno jich zubam škodži, ale tež zahe je slědnosć a khlóšćenje nawučí. Jědz je čím wužitniša, čím bóle je přirodže přiměrjena; małym džěćom njeje čězcy požijomny mukowy wósmuž tak strowy, dokelž mlóde organy to njemóža tak předžělać, kaž rostlinske plódy a pozdžišo tež mjaso.

Jěz, hdyž maš hlód, a tak doľho hač maš hlód, wjacy nic, a njewobćežuj so njetrjebawši z přewjele cyrobu. Je znate, zo so w žoldku čłowjeka pomalku włoha nahromadži, kotraž potom jědz přecyruje; hdyž je so prawje wjele tajkeje włohi nahromadžiło, potom smy hlódni, a budžemy tež derje a prawje k sebi wzatu cyrobu derje požić. Su pak te žilki, kotrež tutu włohu w sebi maju, přez měru načehnjene, potom so stanje, zo čłowjek na dobo hlódu nječuje a dyrbi čakać, doniž so zaso hlód přez to njewutwori, zo so tamne žilki zaso pomalku pjeľnja. Je-li pak čłowjek přewjele k sebi brať, dha tamna włoha njedosaha a dyrbi zaso wjele cyroby njewutřebaneje wostać. **Džěci** dyrbja po tajkim husto a mało jěsć, přetož wutworiš-li wyše

teho přez nuzowanje k jědži wulkich jědźkow z džěci, dyrbiš jim k jich zežiwjenju za přichod wulke zamoženje wotkazać. — Tuk je kaž skhowana nahromada za čas potreby. W dolhej khorosći potom čělo z njeho cyruje, a po njej pokaže so, zo je tajki čłowjek jeno kósć a koža, po tajkim je swój cyły tuk wutrzebał.

We wšitkich cyrobach namakaju so wutki, z kotrychž čłowječe čělo wobsteji: teho dla wužiwamy wjacore jědže. W mloku pak so tute potřebne wutki wšě namakaju, tak zo móže džěćatko z tutym samym so žiwic a rosć; tež je so stało, zo su dorosćeni ludžo ze samym mlokem so dlěši čas zdžerželi. Mloko žiwi čělo čím lěpje, čím wjacj butry a twaroha w sebi ma, požije pak so potom tež čím čězo.

Runje tak tež wšitke mjaso jenak požijomne njeje, wšitke čělo jenak nježiwi; mjaso mjehke a polne masoty, kotrež tej dobrej samownosći wobej ma, njecch so džěćom dawa, po tajkim dobra mjasowa poliwwa. Mjaso hjez masoty, suche, libojte, ma mało žiwjacych wutkow, tež so wšitke žilki při jědži njerozpušća, a teho dla wutki džěl njewužity zaso z čěla dže. Mjaso, kotrež je khwilu na powětrje było, žiwi lěpje a je tež bóle požijomne; tež móže mjaso přez wšelake připrawy mjehkosće nabyć. Mjaso, kotrež so syre jě, so wjele čězo přecyruje hač připrawjene a warjene; najbóle pak žiwi mjaso, hdyž je pječene, tehdy tež najlěpje słodži. Čisnješ-li mjaso k warjenju do zymneje wody, změješ wosehje dobru poliwwu, ale suche mjaso; daš-li pak je do horceje wody, budže mjaso sylne, poliwwa pak słaba. Mjasu před warjenjom w zymnej wodže mokać dać, je po tajkim čisće wopačnje. So samo rozymi, zo je mjaso młodych zwěrjatow lěpše, hač mjaso starych.

Nepře (běrny) maju w sebi snadź pjaty džěl swojeje wahi škroba (Stärke), zbytkne je woda; same su po tajkim hubjena cyroba, a džěci, jeno z nimi žiwjene, njezměja wjele žiwjeńskich mocow. Zo pak bychu tola hjez wužitka njebyłe, přidawamy jim tajke wutki, kajkež w nich njejsu: selimy je, mazamy je z butru, začinjamy je z tučnym a tež z mlokem.

Sad so syry čězcy požije, polěpši pak so z warjenjom, z nakładženjom (nutřkláďženjom), z cokořowanjom. Je-li hělizka wobčlena, so lóžo požije; njezraty pak z cyła nic, abo tola jara čězcy.

Započ teho dla tež w tutym nastupanju džěćo z časom k porjadkej

přiwučić, a to so ěi ěim lěpje radži, dokelž hišće so džěćo najlěpje wěc nawučić a wotwučić. Daj k př. džěsću něšto dnjow za sobu w tej samej bodžinje spać: pozdžišo spar w tym času sam přińdže, a spar je džěćom tak jara trěbny a wužitny. Tež při wonkhodženju je porjad nuznje trěbny; nic zo by snadź džěćo wodu dolho dđeržalo, dokelž snadź hrajki njecha wopušćić aho so hańbuje atd. Rak wužitny tajki porjad we wšitkim abo kruta diaeta je, to dopokaza přiklad Cornaro Luigi-a (kiž bě z wosebneje swójby w Venedigu žiwy wot l. 1467 hač 1566). Hač do 40. lěta běše njepoměrný a husto skoržeše teho dla na zymicu, doniž bě ta jeho skónčnje tak přewzała, zo jemu lěkar praji, zo drje budže lědma hišće dwaj měsacaj žiwy, zo lěkarstwa ničo wjacý njepomhaju, khiba traž kruta diaeta. Wot teho časa wužiwaše po tajkim jeno tak wjele, štož bě k zdđerženju žiwjenja nuzne, na džen jeno 24 lutow jědže a 26 lutow napoja, a widžomnje so z nim porjedžeše. Hdyž bě 80 lět dosahnył, pohnuchu jeho přiwuzni, zo sebi wjacý jědže popša; a hlej, hnydom jeho zasy zymica přimny, tak zo sebi myslachu, zo to wjacý njewudđerži; tola wón so zasy wróći k swojej diaće, wotkhorje zasy a běše hišće 20 lět žiwy. (Přich. dale.)

J u r i n a.

Jena z tych kwětkow, kotrež naše zahrodki hač do pózdneje nazymy pyša, je nimo hwězdnicy (Aster) jurina (Georgine, Georgina variabilis W.). Wona je so bórzy po svojim přenjesenju do Europy dla swojeje pychi wulcy jara rozšěrila a njeje skoro žana zahrodka, hdžež by so tuta džakowna kwětka njeplahowala. Wona wukhadža z Mexika. W lěće 1784 póšla Vincent Cervantes, kiž bě professor a direktar botaniskeje zahrody w Mexiku, přenju jurinu do Madrida, hlowneho města w Španiskej, swojemu přećelej Cavanilles, kiž bě tam tež z direktarjom nad botaniskej zahrodu a kiž ju w lěće 1791 pod mjenom „Dahlia pinnata“ přeni wopisa. Dokelž pak bě wěsty Thunberg tuto mjeno hižom jenej druhej rostlinje dal, mjenowaše ju Willdenow „Georgina.“

Jurina je jara njewobstajna kwětko, dokelž so jara přeměnuje, a zahrodnicy su hižom na dwaj tysacaj wotdružinow abo rajankow wupłodžili a kaž so samo rozymi, tež wšelako pomjenowali. Najnowiša

družina, po drastuje hinaša dyžli druhe, mjenuje so jurina kběžorska (Kaiser-Georgine, Georgina imperialis).

Kaž so naše bérny přez neple rozmnožuja, tak pušća tež jurina ze swojich njeplójce potolšenych korjenjow kholochi, z kotrychž so cyła rostlina wupłodži. Dokelž pak tute neple zymu njezujesu, dha maju so nazymu ze zemje won brać a so w domach, w piucach atd. khować.

Wosebnosć jurinow njewotwisuje wot rjanosće jich barbow, ale zložuje so po twaru jich kwětkow a płaća jeno polne abo tutlkate kwětki za wosebne a zaso te su krasniše, kiž su drobnišo tutlkate dyžli te, kiž maju wulke titki abo trubki. Njepolne abo cyle jednore kwětki ničo njepláća a njejsu plahowanja hódne. Přenje do Europy přenjesene juriny mějachu jeno pječ łopješkow we swojich kwětkach; wone njeběchu ani polne, ani njepolne, ale běchu cyle jednore.

Ze Španiskeje přindžechu juriny 1787 do Jendželskeje, 1802 do Francowskeje, pozdžišo tež do Němcow a do druhich kóncow Europy. W léće 1804 posła Humboldt, kiž tehdy w južnej Americy pućowaše, symjo jurinow do Jendželskeje; tola běchu juriny w Dreždžanach hižom w léće 1800 znate. Přenju polnu jurinu płodžeše 1808 zahrodny inspektor Hartwig w Karlsruhe.

Zawjedženje jurinow pola nas padnje do lětow njez 1830 a 1840. Jako w léće 1821 přenja jurina na knježim dworje w Smilnej kěčeše, tehdy ludžo na tutu wosebnu kwětku hladać khodžachu, tak kaž so to džensniši džen n. př. z kupjelnicu (Victoria regia) stanje. Neple jurinow hodža so jěsć.

M. Rostok.

Š o l t a .

Wot J. E. Smolerja.

(Skónčenje.)

My prajachmy w prjedawšim čisle Łužičana, zo je mjeno „šolta“ po Serbach jara rozšěrjene. To pak žadyn džiw njeje, hdyž wuložimy, što tuto słowo po prawym na sebi ma. Šolta mjenowaše so hewak a mjenuje so tež hišće tu a tam w Serbach tón gmejnski zastojnik, kiž měješe wo wsy te naležnosće wobstarać, kotrež su w tu khwilu w Sakskej gmejnskemu prjódkstejerjej a rychtarjej, w Pruskej pak rychtarjej samemu poručene. W někotrych wsach je

tajke šolčinstwo abo šoltowstwo z wěstym kubłom zwjazane a tajke kubło rěka herbske šolčinstwo (Erbſchulzengut, Erbſcholteifei), tak zo je tón, kiž je wobsedźer tuteho kubła, tež z dohom wjesny šolta. Na jeho swójbne mjeno ludžo lohko zabuchu, dokelž jeho bóle po powo-
lanju znajachu, dyžli po swójhje. Duž je so husto dosć stało, zo je so šolta tež po familiji Šolta piſal a zo potom wšitey jeho synojo z tutym mjenom ze swójbny do swěta wustupichu a po tajkim swójbne mjeno „šolta“ po kraju jara rozmnožichu. To samo je so drje tež w tych wsach stało, hdžež ryčerkubler abo wyšnosť šoltu wo wsy postaji, a hodži so myslieć, zo je tež wot tychle zastojnikow někotryž-
kuliž swoje zastojnske mjeno město swójbneho mjena wobkhowať, ludyž tež dawno žadyn šolta wjaey byl njeje, a zo su sebi jeho džěci toho runja Šolta rěkać dať. Telo dla so džiwac njemóžemy, zo so w Serbach, mohl rjec, nětko ze Šoltami mjerwi.

Je dha pak mjeno Šolta žane serbske mjeno? Po swojej nětčišej fórmje je drje serbske, ale wone je přeco z cuzby k nam přišlo. Jako běchu Němcy Serbow přewinyli a serbski kraj wobsadžili, dha serbske wsy wšěe z najmjeńša tak daloko po swojim tehdomnym wašnju zra-
dowachu, zo prjedawšeho serbskeho starostu z tajkim mjenom narjeknychu, kotrež nětko „Schulze“ rěka, my prajimy nětko, přetož tehdy je to samo trochu hiſak rěkaťo, kaž hórzy pokazamy.

Nětčiše němske mjeno „Schulze“ rěkaše po prawym „Schultheiß“, to je: eigentlich ein Aufseher, der „die Schuldigkeit leisten heißt,“ dann vielfach der Titel des Ortsverwalters sowohl in Städten, als beson-
ders auf dem Lande; zusammengezogen: Schulze, nieder- deutsch: Schulte; kaž němski ryčespytnik a słownikar Sanderz w swojim słowniku němskeje ryče „Wörterbuch der deutschen Sprache“ piše.

My nětko wěmy, zo je naš šolta tón samy, kaž němski Schulze, — ale čoho dla so wón po tajkim serbski šolca njemjenuje? Na tuto prašenje hodži so z polnym prawom tole wotmolwić: wón so toho dla tak njemjenuje, dokelž jeho cí Němcy, kiž jeho mjeno do Serbow při-
njesechu, nie Schulze, ale Schulte mjenowachu. A po tym zo je Schulte delnoněmska forma, dha smě so z tuteje formy tež hišće wot-
wodžować, zo su tamni Němcy, kotřiž šoltu do Serbow přesadžichu, mjez sobu po delnoněmskej naryči ryčeli. (Přirunaj k temu: Schnute, Minte, Planze ze Schnauze, Münze, Pflanze.)

Skónčnje bychmy hišće wujasnić měli, čoho dla Serbja nic šolta, ale šolta praja. Polacy drje tajkeho wjesneho zastojnika šoltys mje-
nuja a po tajkim město **u** tež **o** staja, kaž my Serbja, ale to nam k
wujasnjenju tajkeho přehłosowanja mało pomha. My njemóžemy dale
ničo prajić, hač to, zo so Serbam w tutym słowje zwuk **o** lěpje lubi,
dyžli **u**, kaž w slowomaj *Žučer, Pulver*, kotrejž so serbski tež **cokor**,
polver wuprajatej.

A hdyž so serbski Šolta němski *Schölze* piše, dha so při tym
po serbskej vokalisaciji zložuje, jeli pak radšo *Schulze* trjeba, dha so
jenož němskeho korjenja dzerži, hač runje wšak Němcy tež *Scholtisei*
pisaja.

Drobnostki.

* Při zlotym mandželskim jubileju našeho krajneho wótea, kiž
bu w měsacu nov. z. l. swjedženscy w Dreždžanach wobědženy, bu, kaž
je znate, tež serbski kwas předstajeny a to z džěla w kralowskej
swójbje samej w žiwych wobrazach, z džěla tež na jenej ložowej za-
stawje, wot lužiskich knjenjow darjenej. A tež Serbjo wuzwolichu
k swojemu darej wosobu ze serbskeho kwasu — mjenujcy serbsku
njewjestu. Zo je tak serbski kwas, tuto znamjo z prosteho serbskeho
žiwjenja, tu česć měl, so před „dworom“ pokazać, to pak so njeje
lětsa přeni króć stalo, ale tež hižom w staršich časach su Serbjo z
nim před swojimi kralemi a khurwjerchami wustupowali. Znate je to
z lěta 1827, w kotrymž njebo kral Anton do Budyšina pričahny,
sebi holdować dać. Mjenje znate pak je to z lěta 1769 Jako teh-
dom 17. meje njebo Bjedrich August, tehdy hišće khurwjerch, do
Budyšina pričahny, sebi wot swojich lužiskich poddanow holdować
dać, běchu so po zrijadowanju ze strony budyskeje rady 30 serbscy
mlodži hóley a 30 serbske mlode holey w narodnej drasće a z narod-
nej hudžbu (z kózlom a z třitrunatými huslemi a t. d.) w dvěmaj
rynkomaj na drózy njedaloko hosćenca k třom lipam zestupali. Jim
bě nawdate, tam serbski kwas khurwjerchej, jeho mandželskej a cy-
lym wysokemu přewodžerstwu před woči stajić. Mějachu toho dla
tež serbsku njewjestu, bračku, slónki, družki a t. d. při sebi a hra-
jachu wjesele serbske přezpolo, jako khurwjerch přijědže, a kwasni
hosćo powitachu jeho z kwasnym juskanjom. To wšo so khurwjer-
chej jara spodobaše a wón dowoli rady, zo smědžachu wšitcy Serbjo,
kiž běchu při tamnym serbskim kwasu wobdžěleni, tón samy wječor
hišće do dwora kralowskeho broda w Budyšinje přińć a tam hodžinu
dolho „serbski kwas“ před nim a před jeho knjeni mandželskej a
cylym wysokim přewodžerstwom dale hrać. Tón samy wječor bě
cyle město Budyšin poswětlene a serbski faraf při michalskej cyrkwi,

knjz Broda, bě wokna swojeho wobydlenja tež z jenym poswětlenym serbskim napismom wudebil, kaž tež ze sčehowacej němskej štučku:

Der Sorben Lehrer singt Mit Seiner Nation:

Herr! Segne Sachsens Haupt, Cion Unseres Vvirsten Thron!
(Oberlauf. Nachlese 1769.)

Z Budyšina a z Lužicy.

* Lužiske předařske towarstwo w Lipsku, kotraž ze studentow, tam na duchownstwo studowacych, wobsteji a w kotrymž je tež serbske wotdźelenje, swjećeše džen 11. decembra z. l. swój 156-lětny založenjski swjedžen na přihódne wašnje. Při tutej skladnosći bu nowa krasna khorhoj, kotruž bě sebi towarstwo zhotować dalo, přez k. professora Dr. Friku poswjećena. Ta sama ma mjez druhim to napismo: „Soraborum salutem,“ to je: k zbožu Serbow. Při swjedženjskej hosćinje so tež dvě serbskej slawje wunjeseštej a jedny serbski spěw wuspěwa.

* Sobustawy serbskeho gymnasialneho towarstwa w Budyšinje (societas slavica Budissina) su w tu khwilu: 1) Ernst Muka z Wulkeho Wosyka, starši, 2) Handrij Mättig z Wujězda pola Ketlic, 3) Božidar Běrnich ze Šćeńcy, 4) Ernst Holau z Drječina, 5) Robert Mrózak z Wulkich Zdžarow, 6) Michał Čoch z Porchowa, 7) Ota Hanowski ze Židowa, 8) Jan Kral z Čjmeric, 9) Arthur Šuster z Klukša, 10) Jan Rynč z Ketlic, 11) Pawoł Wjacka z Barta, 12) Pawoł Mühla z Čiska, 13) Mikławš Rachel ze Šunowa, 14) Handrij Měto z Wysokeje pola Rakec a 15) Pawoł Pilopp ze Stróže. — Towarstwo, kiž so junu za tydžen skhadźuje, wotewrja kóžde swoje posedženje z jenym narodnym spěwom. Potom so nastawki prjódčkítaju a w stilistiskim, grammatiskim a logiskim nastupanju přehdu a wuporjedzeju. Wyše teho ma hišće w kóždej hodžinje jedyn sobutowarš swobodnu ryč dđeržeć abo swobodnje deklamować a jedyn třeci něšto khmane ze serbskeho pismownstwa k zabawje a k zahorjenju prawje derje prjódčkítat. Dale so tež z lačanskich klassikarjow do serbsčiny přeložuje a serbska ryčnica a nowy prawopis wučitaj. Serbske towarstwo je za čas mojeho staršistwa zaso započalo serbske pěsnje a bajki z luda hromadzić, a bu wot jutrow sem 41 pak variantnych, pak hišće njewočišćanych spěwow do k temu postajenych knihi zapisanych. Potom zapisuju so tež wot wudželaných nastawkow, kotrychž je so z cyła 40 wotedało, najkhmaniše do tak mjenowanych čerwjonych knihi. Knihownja, kiž bu tak derje hač bě to z cyła móžno, zaso zřadowana, je so za čas mojeho zastojstwa wo uimale 50 knihow a knižkow přisporila. E. Muka.

∴ Knjz kandidat duchownstwa Krušwica z Dolheje Boršće je před někotrym časom swoje pruhowanje pro ministerio we Wrótstawju khwalobnje wobstał a tam potom duchownu swjećiznu dostał.

Wón w tu khwilu w Hornej Šlezynskej skutkuje, chce pak so zaso do Serbow wrócié, tak bórzy hač so jemu k temu skladnosć poskići.

§ Na krajnostawskim seminaru w Budyšinje je w tu khwilu 20 Serbow. Su to éile: Ernst Wejzař z Bukojny pola Barta, Jan Jurij Dučman z Wjelečina, Jan Ernst Keřk z Rodec, Gustav Max Kapleř z Bohowa, Karl August Krečmař z Barta, Bjedrich Ernst Mjerwa z Hrodzišća, Hermann Alwin Babik z Maleho Budyšinka, Karl August Kruža ze Židowa, Jan August Tempel ze Zahorja, Jan August Lukaš z Njechanja, Alfred Theofil Garbař z Minakala, Jan Bartko z Nosaćic, Jan Gustav Kästner z Worcyňa, Gustav Adolf Kocor z Ketlic, Khrystof August Domašk z Komorowa pola Klukša, Jan Božiměr Borš z Bórka, Jan Šolta z Tradowa, Alfred Edmund Häsleř z Hrodzišća, Karl August Polan z Lipiča a Karl Bobuwěr Šutca z Klukša.

* Serbske lutherske knihowne towarstwo, kotrež pod wustojnym wjedženjom swojeho předsydy, knjeza fararja Imiša w Hodźiju, z wosebitym žohnowanjom Bože kralestwo mjez Serbami twari, wuda ze spočatkom tuteho lěta: 1) „Bibliiski pućnik za wšitke dny lěta 1873. Zestajany wot K. B. Kaniga, fararja w Klukšu. Jidnaty lětnik. Płaćizna 1 nsl.“ 2) „Přehlad zličbowanja serbskeho lutherskeho knihowneho towarstwa na džěl pjateho a na cyłe šeste, sedme, wosme a džewjate léto, po tajkim na džěl lěta 1867 a na cyłe lěta 1868—1871.“ Po nim měješe towarstwo 3255 tol. 15 nsl. 8 np. dokhodow, wudawkow pak 2095 tol. 10 nsl. 4 np., tak zo kónc lěta 1871 1160 tol. 5 nsl. 4 np. jako zbytk wosta.

Słowjanski rozhlad.

Direktor Fr. Zoubek w Prahy přihotuje nowe wudace spisow Amosa Komenskeho (Comenius). — Nowy šulski časopis „Komenský“ za českich wučerjow wosebje w Morawskej a Šlezynskej je počat wuhadžeć. — Čechowje maja nic jenož časopisy (z cyła wokolo 80) za wšelake powołanja a wědomosće, ale tež politiske za wšelake krajiny; tak wudawaja so we wjele českich městach bižo nahladne nowiny, w najnowišim času tež we Chrudimje. — Professor Šembera we Winje je spisał a wudawa nětko „Dějiny vzdělaných národů starověkých“ (Stawizny staročasných zdělaných ludow). — Towarstwo „Slavia“ wozjewja „narodne powjesće, pěsnje, hry a wašnja.“ — W Jindrichowym Hródcu zemrje 12. januara česki spisowar Fr. Šebek. — Wulki wobraz wot českeho wobrazarja Jaroslawa Čermaka „Prokop Wulki před Naumburgom“ bu wot bankiera Ladenburga we Winje za 25,000 florinow kupjeny.

Polacy a z nimi druzy Słowjenjo budža 19. februara 400lětny narodny džeň Mikławša Kopernika, załožerja noweho hwězdařstwa, rodženeho w Torunju (tehdow pólskim měšće), swjećić. We Waršawje gudže tam stejacy wopomnik ponowjeny, kotryž je wudžělk sławneho

Dančana Thorwaldsena. — Pólski řezbař Zabiello je we Florencu sochu (statuu) najwjetšeho ruskeho poety Puškina za petersburgsku akademiu dohotowił. — Najwjetši wobrazarjo mjez Polakami su w tu khlwilu Jan Matejko, J. Suchodolski, J. Kossak a J. Chelmoński. — We Lwowje bu nowe drama „Anna Ošwięcimówna“ wot M. Antoniewiczza dawane.

Matija Ban, serbski dramatiski basnjeř, je w Dubrowniku (Ragusa) nowu tragoediu wudał „Pad Velikoga Novgoroda.“ — Słowjencowje maja nětko wyše wulkeho politiskeho dnjownika (kóždodženskeho časopisa) hišće štyrnaće druhich wubjernih časopisow a nowinow, štož je za poldramilijonowy lud hižo nahladna syła. — W Zahrjebje bu nowa spěwobra „Amalia“ wot Zajca předwjedžena, w Belgradze pak dawaše so přeni króć zrudnohra „Vukašin“ wot Bana.

W Kijowje postaji so wopomnik slawnemu atamanej Chmelnicemu po naćisku khlwalbnje znateho řezbarja Mikešina. — W Pětrohrodze započina wukhadžeć nowy ruski „encyklopedičeski słowar“ (słownik) pod redakciu profesorow orientalisty I. N. Berězina a slavisty W. I. Łamanskeho. Štož Asiu (kotruž ruscy wučeni lépje znaja dyžli druzy) a Słowjanstwo nastupa, budže tutón słownik dospolniši dyžli kóždy druhi cuzych literaturow; wón je na 17 tolstych zwjazkow drobného čišća wobličeny. Zo bychy artikle, Serbow a Łužicu nastupace, korrektné a do najnowišeho časa wjedžene byle, chcemy so postarać. — Na wumjelskej wustajeńcy w Pětrohrodze je wobrazář W. G. Perow přenje čestne myto dostał. Hewak je nětko Ajwazowskij wosebje wuwołany. — Towarstwo w Tifisu wudawa wažny „Sbornik swěděniji o Kawkazě“ (zběrka wědomnosćow wo Kawkazu).
M. H.

Porjedženje.

Na 14. str. 1. ča. Łuž. stej w jidnatym ryněku słowje „pomnik stajić“ wuwostajenej. Tam ma rěkać: Tudy chcemy k najmjenšemu tym wot nich pomnik stajić, kiž béchu atd.

Listowanje.

K. knihikupcej P. w L. So rjenje džakuju. Hišće jenu tajku zběrku krótsich bajkow cheyli mi za 3. čo. dobroćiwje pósłać. Dłěše powjedańčka chcemy potom wosebje podawać. — K. stud. J. Š. w Pr. Pokračowanje trochu pozdže dostach, duž mózach jeno džěl teho sameho woćišćeć. Wo bližše pokračowanje prošu hać do 1. měrca. — K. stud. F. M. w Pr. Spěw k. B. je jara rjany, ale njehodži so našich politiskich wobstejenjow dla woćišćeć. Naspomnjeny cyklus bajkow, wosebje pak novellu wot Turgenjewa bych rad za Łužičanu měł. Wašeho přecelneho slubjenja, zo chceće mje pozdžišo tež z wudžělkami podpjerać, so kručě dđeržu. — K. stud. jur. J. L. w Pr. Žadanu zběrku serbskich narodnych pěsni za znaty almanach Wam bližši tydzeń wupisam a pósćelu. Předpłatu na Łuž. k. Smolerjej wotedach a připoloženy spěw při skladnosći wužu.

ŁUŻIČAN.

Časopis za zabawu a powučenje.

Štyrnaty lětnik.

Zamołwity wudawař: J. E. Smoleř.

Redaktor: K. A. Fiedleř.

Wukhadža kóždy druhu sobotu měsaca. — Płaćizna cyłolětnje 15 nsl.

Č. 3.

Měrc.

1873.

K 23-lětnemu swjedenju budyskeje Bjesady.

(Spěwaše so dzeń 19. februara t. l. w Budyšinje.)

Hłos: Naše Serbstwo z procha stawa —

Što so wobliča tak krasnja,
Radosć w dušach kraluje?
Što so serbske wóčka jasnja,
Zbožownosć wšěch wěncuje? —
:; Budyska Bjesada
Swjeći swój dzeń naroda! :;

Třiadwacyći lět pleće
Serbam wěncy Bjesada,
Radosć do wutrowow ćeće,
Duše cunjо zjenoća.
:; Teho dla myšlička
Bjesadže džens zejhrawa. :;

Džensa tebje postrowjamy
Z džaknym spěwom, Bjesada!
Zbožopřeća poswjećamy
Tebi na dnju naroda,
:; Kiž so ći w lubosći
Z miłym wóčkom zyboli. :;

Njeh ći radosć templ twari,
Z kwětkami puć posćele;
Njeh so ženje njezestari
Twoje mlódnе žiwjenje;
:; Čerwjena ličkata
Ty nam wostań, Bjesada! :;

Stónco zboža so ći směwaj,
Pyš će zyból nadžije;
Róža lubosće ći kćěwaj
A šěf dychi edenske;
:; Hodžinka bjesadna
Njeh je kóžda zradomna. :;

Wostań dale hwězda złota,
Kiž nam jasni mrokotu;
Wotank' towařšnosće wrota
A skić slódku zabawu;
:; Plódnosć měj, dale kćěj,
Wutroby nam serbske hrěj. :;

Tak dha nastup nowe lětko,
Pućik wuzwol kwětkojty;
My pak wzmijmy škleńcy nětko,
Wšitecy tak njeh prajimy:
:; Wutrobna, horliwa
Slawa tebi, Bjesada! :;

K. A. Fiedleř.

H a r f a. *)

W čichej holi lužiskej bydleše w starym času młody hajnik, wjeseły a zbožowny ze swojej młodej mandželskej, kotruž běše sebi před krótkim do swojeho noweho doma přiwděl. Horca, hluboka a dołhe časy pruhowana lubosć bě jeju zjenočila. Hižom dołho znaještaj so a měještaj so lubo, jako běše Handrij hišće hajniski. Tak khětre pak hač bě hajnkowstwo wuwuknył a njedaloko wot swojeho knjeza hajnika zastojństwo dostał, wjedžeše njedzelu pozdžišo swoju lubu Leńku jako młodu rjanu njewjestu do swojeje nowoje domizny. Bórzy běchu so wjesele a harypołne dny kwasa minyle a wonaj móžeštaj pod wulkej lipu, kiž před hajnkownju swoje krasne hałozy wupřestrěwaše, w samsnej čišinje rjane nalětne wječorki wužiwać. Wonaj ryčeštaj wo svojim dalšim žiwjenju a skutkowanju a Handrijowa pišćel a Leńcyna harfa wupjelništaj tajke krasne hodžinki, kiž jeno jara, jara khětre za jeju horcolubowacej duši do žołmow wěčnosće čeknychu. Tak běštaj so tež junu wječor dołho na krasnych a zajimacych zynkach harfy, přez kotrejež trunički Leńcynne slěborne porsćiki wušiknje khwatachu, zwjeseliłoj, jako Leńka započa na hłowubolenje skorzić. Hižom rano ju zyma zatřasy; tola to lubemu mandželskemu zamjelča. Nětko pak běše přez horliwe spěwanje a wulke napinanje mysłow zymnica khětro přibywać počala. Wona njezamjelča to dlěje swojemu mandželskemu a na měsće posła Handrij k lěkarjej. Lěkar přińdže, dzerži khorosć za maličkosć a slubi, zo budže to jutře cyle lěpje. Ale po jara njeměrnej nocy, w kotrež Leńka bjez zastaća bładnje ryčeše, namaka ju lěkar w tajkim padže, kiž měješe wšě symptomy čezkeje hěcneje khorosće na sebi. Wón wšě lěkařstwa nałožuje, tola Leńcyna khorosć džen wote dnja přibjera. Handrij njewě w swojej zrudobje, što dyrbi započec. Džewjaty džen čuješe Leńka sama, zo jeje kipre mocy tule khorosć dlěje wjacj njewutraja. Lěkar bě to mandželskemu hižom prjedy wozjewił. Wona widžeše, zo so jejna smjerc přibližuje a dočakowaše

*) Skónćenje artikla „Někotre južno-serbske bajki z luda“ móžu hakle pozdžišo podać, dokelž je k. přeložer tych samych skhorjeł. Bóh chcył dać, zo by so z nim bórzy zaso polěpsowało!

číše swój posledni wokomik. „Luby Handrijo!“ rjeknje k swojemu mandželskemu, jeho posledni króc k swojej swěrnej wutrobje tľóco, „z wulkej žarobu wotsalu so wot tuteje rjaneje zemje, hdžež tebje a wulku zbóžnosť při twojej swěrnej wutrobje namakach; ale njesmém tež dlěje při tebi zbóžna býć, dha budže tola moja lubosć tebje wobdawać jako swěrny genius, hać so junu tam horkach w njebju zaso njewidžimój překrasnjena. před Božim wobličom.“ Jako bě to wuryčala, pokhili swoju hłowu a wusny číše. Časnik runje k džewjatej hodžinje hamork wuzběhny. Jandželjo přewodžachu jeje dušu k njebjeskemu rajej. —

Što Handrij čerpješe, njemóžeš wuprajić. Doľho bědžeše so jeho žiwjenje ze smjerću. Tuto bědženje skazy jeho strowosć, a hdyž tež so wot doľheho khoro-ľoža zaso zběhny, dha bě tola mužnosć jeho stawy wupušćila. Wón zapadny do čěžkich mysłow a jeho čěło wjadnješe džen wote dnja. Hľuboka zrudoba jeho dušu tyšeše a čiche rudženje swjećeše wšě wopomnjeńki na lubu zemrjetu. Wón wostaji Leńcynu stwičku runje tak wupyšenu, kaž bě ta sama před jeje smjerću byla. Na jeje blidku ležeše hišće šice a harfa stejese změrom w kućiku. Kóždy wječor poda so do swjatnicy swojeje lubeje, wza sebi swoju pišćel sobu, zlehny so kaž w časach swojeho zboža na woknowu dešku a zdychny do zrudnych zynkow swoju žadosć za horcolubowanej dušu. — Junu stejese tež tak zamysleny w Leńcynnej stwičcy při wočinjenym woknje. Powětr měsačneje nocy přechaowaše jeho wľosy a wot blizkeje cyrkwineje wěže dele ržeše přez swjatu čišinu zwón, kiž běše runje džewjatu hodžinu wotbiľ. Dha zaklinča na jene dobo harfa k zynkam pišće, kaž wot čicheho dycha přečehnjena. Džiwnje přeslapjeny pozasta zrudny njezboženc z pišćelu a z nej tež womjelknychu krasne zynki harfy. Nětk započa Handrij z hľubokim třepotom a rženjom Leńcyny najľubši spěw a přeco jasnišo a sylnišo klinčachu truny harfy k jeho hľosej a w najwyššim suľhosu zjenočichu so jeju zynki. Duž padny wón z wjesělym zatrachom k zemi, wupřestrije rucy, zo by lubowanu dušu wobjaľ, a na jene dobo čuješe so kaž wot ćopľeho nalětneho powětra wobduty a blěda bórkotata swěčka khwataše nimo jeho wobliča. W sapacej zahoritosci zawoľa: „Ja će zeznaju, swjaty ducho mojeje překrasnjeneje Leńki!

Ty mi slubi, zo chceš nje ze swojej lubosću přeco wobdawać! Ty sy swój slub dźeržała; ja čuju twój dych, twoje horce koše; — ja — čuju so wot twojeho překrasnjeneho ćěla — wobjimany.“ — W njewurjeknjenej zbóžnosći přimnje z nowa za piščel a harfa zynči zaso, ale přeco cunišo a želnosćiwo, dónž so naposledku jeje šeptanje w dołhich ćichich akkordach njezhubi.

Handrij, bóle morwy hač žiwy po tutym wopytu ducha swojeje zemrěteje mandželskeje, wali so njeměrný do loža a we wšěch złých sonach čehnješe jeho šeptanje harfy k sebi. Pozdže a mučny wocući wot svojich nócných fantasijow a čuješe so cyle storhany. Mysle přewzachu jeho, kiž jemu blizke wumóženje wot tuteje zemskéje nuzy wěšćachu. Z horcej radosću čakaše na wječor a poda so, jako wječorna hwězda na njebju skhadžeše, z wulkej nadźiju do Leńcyneje stwički. Hižom so při zynkach swojeje piščele w ćichich sonach kolebaše, jako wulki zwón k džewjatej hodźinje wuzběhny; lědom bě tuta hodžina do mócných žołmow wěčnosće so minyła, jako harfa zaso z lohka zynčec započea, hač na posledku w połnych, sylnych akkordach njeržeše. Tak khětre hač Handrijowa piščel mjelčeše, womjelknychu tež njebjeske zynki, blěda ćelata swěčka lečeše tež džensa nimo njeho a w swojej zbóžnosći njemóžeše ničo wuprajić, hač słowa: „Leńka, Leńka, sčehn mje k swojej swěrnej wutrobjel!“ — Tež tón króc so duch z cunymi zynkami harfy wotsali, dónž swoje šeptanje zaso w dołhich třepotatých akkordach njerozćechu. — Wot podawka džensnišeho wječora hišće wjele móčnišo zajaty, khablaše do swojeje stwy. Jeho swěrný pachol stróži so, jako swojeho knjeza wohlada a khwataše přećiwo jeho přikazni k lěkarjej, kiž bě wyše teho Handrijowy stary přećel.

Lěkař namaka hajůka w tej samsnej khorosći ležo, kaž něhdy jeho mandželsku; tola khorosć běše hišće wjele hórša. Zymnica přibjeraše w nocy khětro a khory njeprěsta wo Leńcy a harfje bludnje ryčec. Na ranje so změrowa; čuješe pak přeco zjawnišo swoju blizku smjerc, runjež lěkař ničo wo tym wjedzec nochcyše. Handrij wotewri přećelej, što bě so na zańdženymaj wječoromaj z nim stało, a žana wuryč tuteho rozomaka njemóžeše jeho wot jeho mysłow wotwobroćić. Jako so wječor přibližowaše, wotebjerachu jeho mocy přeco khwatnišo a wón prošeše na posledku z třepje-

tatym hłosom, zo bychu jeho do Leńcyneje stwy dowjedli. To so sta. Z njewurjeknjenej radosću hladaše wokoło sebje, jeho sylzowatej wóčcy wotpočowaštej hišće junkróč na wšěch rjanych dopomnjeńkach a wón powjedaše z měrom a twjerdže přeswědčeny, zo jeho duch z džewjatej hodžinu tutu zemju wopuści. Tutón wokomik so bliži. Handrij praji wšěm božemko a prosy, zo bychu jeho sameho wostajili; jeno lěkař smědžiše při nim wostać. Duž wulki zwón zarža; Handrijowe wobličo so překrasni a jeho wobličnjenej wóčcy hišće junkróč w zahoritosći sapaštej. „Leńka,“ zawoła wón, „Leńka, powitaj mje hišće junkróč při wotsalenju wot tuteje zemje, zo wěm, zo sy mi blisko a zo smjerć z twojej lubosću přewinu!“ — Duž zaklinča harfa džiwne w zjawnych, krasnych akkordach kaž dobyćeřski spěw, a wokoło mrějaceho machaše bórkotata swěčka. „Ja přińdu, ja přińdu,“ zawoła Handrij, padže a bėdžeše so ze smjerću. Přeco cunišo a čiššo klinčachu zynki harfy; dha wón so hišće junkróč mócnje zatorhny. Jako bě dokonjał, puknychu so na jene dobo truny harfy, kaž wot wyššeje ruki roztorhnjene. — Lěkař zarža mócnje, zamkny překrasnenemu, kiž bje-wšeho bėdženja kaž w čichim drěmanju tu ležeše, wóčcy a wopuści hłuboko hnuty njezbožownu hajnkownju.

E. Muka.

Jasniše wóčka.

A meju pyšnu rejwachu
Na zejhrawatym radniku;
So znošowaše nadobna
Pod meju rjana Jelinka.

A hajúka šwarne pacholo
Z njej wjerćeše do koła so.
„Budź miłka mi, će nosyć chcu
Na wutrobje kaž kralowu!“

A holo khichnje, wusmja so:
„Dži, dži, ty bluki wokačol
Te woči so mi njelubja,
Chcu z jasnym wóčkom ženicha!“

A do lěsa wón jěchaše,
Hdžež džiw-činjerka tam je. —
Hdyž wróco z lěsa přińna, blej,
So woči jemu swěćeštej.

„Na młynkec kwasu wutoru
So lubić b'ďu ji woprawdku,
A prjedyž meja spadnje zas',
Mój hotujemoj jězdny kwas.“

A pola młynkec na kwasu
Wón zhladowaše za Jelku,
A wona prosta stupata
Jom' zezda so wěa hinajka.

Wón hladaše, wón hladaše:
 „Hej, kajki tola dźiw to je?
 Pod meju wopak hladał sym;
 Ta lubosé běše bludny dym!“

Jom' wona šeptny směwkajo:
 „Džens rjeńši ty mi lubiš so!“ —
 Na nosu jom' so zakrěni,
 Wón z khribjetom so wobroći.

A hercy husle zahudžo
 Hnyd zanjesechu přezpolo:
 „Hač hladnje wóčko jasniše,
 Juž hasnje płomjo lubosće!“

Bórski.

Słowo wo čehnidbje.

Wot J. S.

(Pokračowanje.)

b) Napoje. Mjez 100 džělemi je 80 mjehkich, běžitych w čłowječim čěle; dokelž hjez přestaća z plucami, z kožu a jěrchenjami wjele włohi z čěla wukhadža, dyrbi so tež přeco zaso přez piće přidawać. Někotry napoj nas jeno napoji, nam lačnosć začěri, druhi wyše teho tež žiwi, kaž k př. butřanka, mloko, tež piwo, tola nic tak jara, zo by mjeno běžiteho khlěba zaslužilo. Wino ma mało žiwjacych wutkow w sebi, čím wjacy pak spirita. Stare přisłowo ma čisće prawje, kotrež praji, zo čłowjek hač do třicyteho lěta wina pić njesmě; za starych je husto z lékařstwom. Je to čisće wopačna mysl, kotraž so hišće často a husto namaka, zo čłowjek přez sylne palate napoje tež mocow nabudže; na krótki čas drje čělo čerstwe a, kaž so zda, mócne sčinja, hdyž jeno so z měru pija; tola pozdžišo potom čím wjetša slabosć sčěhuje. To derje widžimy na tajkich, kotřiž měry njedzerža: někotryžkuli mlodženc tu třepoce kaž stary muž. — Khofej žanych mocow njedawa, haj, je skerje jěd, wosebje hdyž je prawje tolsty, kaž jón Čěša rady maju a kotryž mocy hjerje; pijemy jón teho dla běły, zo by mloko přidalo, štož khofej pobrachuje abo cokerujemy čorny. Po wobjedže je drje šalka khofej najstrowša, čokelž, wosebje čorny, požiće wolóži. Přiudže po tajkim khofej k wužitku, dha to wučinja mloko w nim, khlěb, abo pšěńčne wěcy, kotrež při tym jěmy. — Tola byrnje telko wložnych džělow do čěla trjebali, dyrbimy přeco tež měru w piću wobkedžbować, přezměrne piće jěrchenjam jara škodži, wyše teho drje so či tola wěsće tež njelubi hjezwočo čerwjene, wopukle, polne trupow: sčěhi pića sylnych napojow. Kaž je čista woda za dorosćenych najstrowša (někotryžkuli

student snadž budže so mi wusmjec a tamne znate: „Cerevisiam bibunt homines, animalia exera fontes“ mi napřečo zaspěwać), tak wosebje pak džěcom ničo druhe njedawaj, khiba jara porědko kus dobrego piwa; božedla ženje palenc. Husto dosć starši swojim džěcom z njerozomneje a wopačnjeje lubosće wšitko dawaju, štož sami wužiwaju a piju, a jim na to wašnje za cyły jich přichod škodža.

c) Powětr. Kaž jědže a napoje, tak je k žiwjenju nuznje trěbny čerstwy čisty powětr. Hdy by powětr, kotryž do so srěbamy, znječisćeny był z parami abo płunami (gas), kotrež pak same krej znječisća, pak tamne čisćenje krewje w płucach haća a zadžeržuja, by najlěpša jědž nam k jara sporemu wužitkej była. Krej dyrbi wot so dać wuhlik a nabrać zasy noweho kislika na jeho město, a to přeco jenak wjele; njestanje-li so to w uuznej měrje, hnydom tež cyły stroj žiwjenja mjenje derje džěla, a pobrachuje-li kislika, přestanje docyła. To widžimy na čłowjeku, kiž so tepi: spody wody nima powětra, k dychanju tak nuzneho, a wón wumrěje. To je zrudny podawk z lěta 1848 dopokazał, kotryž so na parolódži na puću do Ameriki sta; na njej běše něhdže 200 wučahowarjow. Hdyž so na morju wichor zběhny, poruči lódžer (kapitän), zo bychy so wšitcy do kajuty, kotraž najwjetša njeběše, podali a so tam wšitko zatykało, tak zo njeby přez zmohi, kotrež husto dosć so přez lódž waleju, žana woda do kajuty přišla. Zawrjeni ludžo dyrbjachu do so tón samy powětr zasy srěbać, kotryž běchu ze sebje wudychali a budžichu wšitcy zahinyli, hdy budžiše jedyn trochu sylwiši wukhod njewułamaj; dóniž pomoc njeprjindže, běchu hižo 72 wumrjeli; čěla drubich běchu widlišća čisće zwjercále a z nosa, z wočow a z wuši běžeše krej. Lódžer njewjedžeše, zo je powětr, kotryž z čłowjeka prjindže, skaženy, a zo je skaženy powětr zły za čłowjeka kaž jěd. Powětr srěbamy, kaž jón měch srěba, hdyž jón kowar zběhnje, a zaso powětr won duje, hdyž jón hromadu stłóči. Powětr je čím strowši, čím wjacj ma kislika w sebi; čím mjenje jeho je w powětrje, čím čězo so čłowjekej dycha, teho dla so stanje, zo z městnow, z ludžimi přepjeljonych, blědži wustupimy a hakle swoju barbu zasy dostanjemy, hdyž smy khwilu čerstwy powětr srěbali. Wlózny powětr je małym džěcom jara škódný a njestrowy; přetož tón zahaći wupary, kotrež su małemu čělu tak nuzne, a je přez to husto wina wšelakich lišawow, brodow, jětjenjow, wosebje tež škodž

wočam, kotrež so počnu hnojé a widženje husto dosć slabja, haj zhubja. Nječisty powětr hižo wěcam škodži, drjewo w nim zhnije; teho dla so tež na rejwacej ľubi na ranje swěcy čémnje pala, dokelž wjacy dosć kislíka k palenju nimaju; při wulkich zhromadžiznach z podobneje přičiny so zeenje tajkemu, kiž ma slabše pluca. Khoremu so teho dla špatna služba wopokaže, hdyž so wšitke wokna kruće zezachinjeju, a wyše teho so hišće kruće tepi. A to runje najbóle nadenđeš, zo w zymje wosebje khudši ludžo wšitko kruće zezachinjeju, bjez teho zo bychy hdy kus čerstwego powětra do jstwy pušćili, wočiniwši štwóré hodžiny wokno, a tola dyrbjeli sebi pomyslić, zo z čerstwym powětrom tež čerstwu strowosć paruja, a zo so powětr we jstwjé čim lóžo zaso zhrěje, čim čisćiši je. Džěćo za minutu dycha 40, młodzenc 20—24, starc 12—15 króć; z teho widžimy, kak nuzuy je džěćom strowy powětr. Njeh su teho dla pak wonka w přirodže, pak nutřka we jstwjé, hdžež tak wjele ludži njeje; wyše teho wočiu kóždy dzeń wokna — najebać tón kusk čoploty, kiž so zhubi — a spal kusk jaworca. Dale nawuč tež džěći, zo bychy přeměnujuja w powětrje a wosebje, štož zymu nastupa, znyesć mohle; teho dla hladaaj, zo je njeby plenčil, a daj jim radšo hišće w młodosci sylzyčku plakać, hač zo by pozdžišo za cyłe žiwjenje kipe čělo ze sobu nosylo, kotrež kóžde słabe čunjenje wětrika holostnje začuje. Na njerozomne wašnje drje wopicy swjeje mlode lubuja, tola rozomna mać dyrbi dale bladać. Čłowjek z krutym čělom lohcy njeskhorje, a pokaza so hdy žana khorosć, dha ju bórzy přewinje, přetož tu sebi přiroda sama dopomha; teho dla mrěja mjenje khudych džěći hač bohatelych, teho dla su na kraju krućiši a strowši ludžo hač w městach. Dopomni so jeno kóždy raz, hdyž twój mały „hoľbik“ plače, kak hakle budže, hdyž budže dyrbjěć ze zubami klepotajo w zymnej noci na straži stać. Wo molerju Corregio so praji, zo je sebi sam domoj nješť pjenjezy a to same drobne, kotrež bě w klóštrje za swoje swjećo dostał; při tym so zahrěwši dosta zymicu, kotraž jemu smjeré přinjese. Teho dla přiwučuj džěći z časom, a njedaj sebi tak blisko hić, hdyž džěćo skorži; wjele bóle zlož jeho kedžbliwosć na něšto druhe, zo njeby mału bolosć tak čulo.

d) Drasta. Čłowjeske čělo ma w sebi čoplotu, kotraž z nutřka přindže a kotruž zaso z jědžu powjetšamy. Zwonkowny, čělo wob-

dawacy powětr je zymniši dyžli čelna ćopłota. Dokelž so tuta bjez přestaća wuparja, by čelo pomału wustudło, njebychmy-li do njeho z nowa srědki ćopłoty přinošowali a, wobdawajo čelo z ćoplej drastu, ćopłotu w čele zadžerželi. Z teho móžemy sebi rozswětlić, čeho dla w zymje wjacy jědže trjebamy hač w léce, mjenujcy dokelž w zymnym powětrje wjacy čelneje ćopłoty zhubimy. Z tuteje přičiny so tež ćopłu drastu woblekamy; njesmě pak tuta zadžěwać ani prawemu rosćenju a wutworjenju stawow, ani nuznemu wuparjenju čěla: wona njebudž po tajkim přejara wuzka a ćopła.

Česne woblečenje wosebje małym džěcom jara škodži, dokelž so njemóža stawy wutworjeć. Sylne šnórowanje je někotrejškuli žónskej zažnu smjerc přinjesło, a namakali su hižo, zo mějachu tajke žónske cyłe hrjebički do jatrow natłóčene; kruće stłóčeny žoldk, jatra a słozyna (Milz) njemóža swoje služby dokonjeć, dokelž je krej zadžeržana, zo by swój wobtok swobodnje dokonjala, a tak nastanu z teho wjacore khorosće. Přistojna drasta serbskich žónskich wšak w tym nastupanju mjenje stracha čini, dokelž je přiměrjeniša hač drasta, často podobniša kekleřskej pyše, kotruž sebi knjeni móda wumysli, so njeprašejo, hač z njej pomału wjacy ludži njemori dyžli strašna kholera, a hač žadanja přistojnosće dopjelni. Woprawdže podobnosć mjez tajkej damu, kotraž ma na hlówje tak a tak wjele puntow cuzych wlosow nawěšanych, a mjez starodawnym gardistom ze swojej „bärměcu“ najmjeńša njeje.

Drasta pak njech njeje tež přejara ćopła, wosebje za džěci nic; přetož přez nju bychy so nuzne wupary młodeho čěla zadžeržate, škódné pary bychy so na te wašnje w čele zasydlile a wšelake khorosće přinjesle. Wyše teho džěco přeco bóle skipri a woslabnje, a runje młodzi ludžo skerje kusk zymy znjesu. Myj teho dla džěco husto a to ze zymnej wodu, kupaj je a přewoblekej husto šaty; myće ze zymnej wodu je posylni a přiwuči, a džerži čiste tamne małe strojički, spody kože so namakace. Hižo stari Romjenjo a Grekojo kupjele jara wysoko wažachu, kaž so to hišće džensa w narańšich a južnych krajinach stanje. Kak wjele pak čistota strowosći pomha, nam wěsći kóždy pohonč, kiž swoje konje sebi wysoko wažo ženje njezabudže, je pilnje česać, a winu kóždeje khorosće najprjedy w tym pyta, hač tola česanje njeje zakomdžil. Při tym pak njech so njezabudže, zo ma so tež w

drasée přistojnosé wobkedžbować a pokazać, přetož zwonkowne čłowjeka najprjedy spóznawamy, njedawa drje samo na sebi čłowjekej plaćiwosće — a tamny spisaćel ma čisće prawje, kotryž hordemu čłowjekej wotmołwi, zo drasta nic jemu, ale krawcej česć čini, kiž je ju zhotowil; — tola pak čiste, přistojne zwonkowne čłowjeka poruča, njeródne pak na njeródne a njeporjadomne nutřkowne pokazuje. Přez swoju přistojnosć bu khuda holčka hrabina z Clarendona a jeje džowka mandželska jendželskeho krala Jakuba II. Khuda burska holčka přińdže mjenujcy do Londona do jeneje piwańnje na službu. Piwarc, widžo jeje přistojne wašnje, wza sebi ju za mandželsku a bórzy na to wumrje, cyłe swoje zamóženje jej wotkazawši. K zarjadowanju zamóženja powoła sebi prawiznika Hyde-a, kotryž so z njej woženi a kotryž bu pozdžišo za hrabju z Clarendon-a powyšeny. Na druhej stronje pak móžeš na njekničomne žonisko nawěšec najdróžše drasty a njebudže přez to wo włósk khmańša, a tamny kardinal Zbigněw Olešnický měješe čisće prawje, hdyž pólskemu kralej Wladislawej praješe, dokelž khude woblečenje zacpiwaše: „Kralowska majestosć! purpur a rubjeńc staj z jenakeje wołmy.“

e) Pohibowanje a wotpočink. Pohibowanje zdđerži ćelo strowe a powyši tež měćelnosć abo wušiknosć a móc jenotliwych stawow: naša njelepa lěwica to dopokaže. Čim mlódsze ćelo je, čim wjacj dyrbi so hibać, a přećiwu přirodže skutkuješ, hdyž džěci nućiš, přecy z měrom sedžeć kaž drjewjane stolpiki; budž radšo wjesoty, hdyž džěćo sedžeć njecha, přetož tehdy je tež strowe. Tež to njeje prawje, hdyž małe džěćo tak kruće powijeja, přetož my widžimy, kak so wjeseli, hdyž móže wotpowite sebi kusk z nózkomaj a porsćikami hrajkáč. Pócnje džěćo khodzić, njech so posylnja na zemi abo najlěpje na trawje; tež je dušnje, je porjadu za prawu a za lěwu ruku wodzić, nic pak, kaž so husto stanje, zo so džěćo tak-rjec na rubiško powisnje, kotrež so jemu přez wutrobno a spody pažow sčebnje a tak při hiću dychanju zadžewa.

Tež njesmědža so džěci přejara zahe k džělu dđeržeć, při kotrymž maju snadž hodžiny dołho sedžeć, abo snadž ze štyrjomi abo pjećimi lětami do šule abo wučerńje honić, snadž teho dla, zo by měř měl před nimi, hdyž tola wěmy, zo před wutworjenjom druhich zubičkow mozhy k wukujenju hišće khmane njesu.

Wšitke organiske twory, njech su kajkež chcedža, wotpočuja po dokonjanym dźele: Křiwětki začinjeju na nóc swoje kheluški, ptački du při slónca khowanju k wotpočinkej, haj, cyła přiroda wotpočuje w zymje wot lětneho dźěla. Tež naše ćelo tajki wotpočink trjeba, zo by tutón, wutřebane moey stawam narunawši, je posylnił zasy k nowemu dźělu. Tež najstrowše ćelo dyrbi zahinýc, njeskići-li so jemu trěbny wotpočink: to dopokaže dosć mlodych wobdarjenych ludźi, kotrymž přewulke prócowanje zažnu smjeré přinjese. Džěco wustanje za minuty, dorosćeny za hodžiny. Wotpočink pak so njeda z ničim narunać, tež nic z jědžu, přetož ta přinjese drje čělej nowe wutki, tola hakle wotpočink zamóže, zo ćelo je předžěla a jenotliwym dźelam k wužitkej přinjese.

Čim mlódše je džěco, čim khětrišo rosće, čim wjacj tež spanja trjeba: daj jemu teho dla spać, hdyž a kaž dolho chce. Njepomhaj jemu k spanju z někajkimi srědkami, z přewulkim kolebanjom atd., njetorhaj pak je tež ze spanja, snadž teho dla, dokelž by je kmótra abo ćeta rada widžala, kak wjele je za džen narostło. Póčuje-li džěco w kolebcy płakać, dha je husto kolebaja a z wuzołom změrować pytaju, njez tym zo snadž je mokre abo je něšto tlóči. A ma-li dorosćene džěco so posylnjeć, njech spi w njetepjenej stwje a nic na poslešču, ale na slómje, z płachtu přikrytej: hakle starc ze zymnišej krewju ma wjacj srědkow k zdžerženju ćoplóty nuznych. Spartansey mlóden-cojo spachu na zemi a kajcy běchu to potom rjekojo! — Teho dla započ z časom swoje džěci ke krućišemu žiwjenju přiwučowac, přetož móžeš so wěsće nadžec, zo strowe wostanu.

To dha su někotre pokiwy k rozomnemu wothladanju džěci, štož ćelo nastupa. Tola runje tak wjele, snadž hišće wjacj zmylkow namakamy w duchownym kubljanju, wo kotrymž budže drubi džěl tuteho nastawka ryčec.

(Přichodnje dale.)

Dwě basni njebo M. Jacslawka.

(Ze 4. lětnika pražskeje „Serbowki“.)

A. Nyšporjec Bosćij w Kukecach.

Kajka je to běhańca,	Wjedu jenoh' k šibjency? —
Kajki hołk a hadrija? —	Su traž puki w Kukecy? —
Je hdže woheń wudyrił	Što dha tola božedla
Abo Rusa pričahnył? —	W Kukecach so podawa? —

W měsće so, psejskoržene!
 Generalmarš bubnuje;
 Po torhošču, po hasach
 Woła so po Kukecach:
 „Kukečenjo, do brónje,
 „Barrikady stajejée!
 „Přišol je džens do Kukec,
 „Słyšće, Bosćij Nyšporjec
 „Jako zběžkař znajomny,
 „Rebellanta wjedrowy!“
 Kukečenjo z črjódami
 Waleju so z twarjenj;
 Z widlami a z cypami,
 Kaž jim přińdže do ruki,
 Čahnu khroble do pola
 Na Nyšporjec Bosćija.
 Hnadny knjez, ach hlejće wšak!
 Hrabnył tež je za tesak,
 Z palencom wšěch napoji,
 Z tym jich k bitwje zahori.
 Kukečenjo wšitecy su
 Nětko lačni za krewju,
 Njemdrje přemo wołaju:
 „Z Bosćijom na šibjencu!
 „Najlěpje je, ze swěta

„Pósłać tajkoh' zběžkarja.“
 Potom khroble do přédka
 Wšitecy spěšnje stupaja.

* * *

Žony polne starosée
 Žalosćnja we domje.
 Mjez tym muže před městom
 Zakhadžuju z čłowjekom,
 Kotryž na włósk tajki je
 Kaž su demokratowje.
 Zarosćeny mjez woči
 Z wulkej brodu „zawěšći,
 „Tón je zrały k šibjency!“
 Na měsće bě sudženy.
 Při tym pak so pokaza,
 Zo, kiž tam za Bosćija
 Dyrbješe byé pójšany,
 Jedyn krawc bě cuzomny.
 Bosćij, kiž drje bě tam boł,
 Prjedy pak zas' wotešol,
 Njeh sej piše za wuši,
 Kak su na njoh' zmysleni,
 A što ma tam dočakać,
 Dyrbjat k nim so na puć dać.

B. Sejmska wólba w Kukecach.

Słyšće w polu, w Delanach,
 Kajka wěc je w Kukecach
 Wóndanjo so podała,
 Wjele ryči činila.
 Wolili su njenujcy
 Zapóstanca Kukecy,
 Zo by zjewił na sejmje
 Kukečanow žadosée,
 Prawizny jim wobkhował
 A jich hódnje zastup'wał.
 Dołho su sej radžili,
 Kobo bychy wolili.
 Na posledku z jenoh' su,
 Hłos'wać wšitecy za Šoltu:
 „Šolta naše lěpše chce,
 „Wě, što je nam potrěbne,
 „W wěcach tych je zhonjeny,
 „Swobodnje tež zmysleuy,

„Tón so žanoh' njeboji,
 „Třoch doktorow zaryči,
 „Wěčnje z cylej wutrobu
 „Šwarjel je na robotu,
 „Knježim wěsće njepomha,
 „Z nimi stajnje skórzbu ma:
 „Tón b'dže za nas ryčěci,
 „Bursku nuzu rozymi!“

* * *

Takle sebi radžachu,
 Mudru wólbu khwalachu. —
 Hoj, što wšitko womjelknje?
 Žadyn słowčka njepiknje,
 Kóždy škleńcu z ruki da,
 Kiž žnó ju při hubje ma,
 A so wšitecy pozběhnu,
 Kłobučki sej sáhaju? —

Kóždy hlada do duri,
 Swojim wočam njewěri:
 Hnadny knjez na Kukecach
 Steji, hlejće, we durjach,
 Ponižnje wšěch postrowi,
 „Što so tola nječini!“ —
 Wěčnje swari, sakr'wje,
 Ženje so nam njedžak'wje,
 Džens je takle přečelny,
 „Ludžo, to njej' bjez winy!“
 Dundy! što to njerěka? —
 Cyłu čwicu palenca
 Z knježoh' dwora přiwjezu
 Kukečanam k přepeču;
 Hnadny knjez so posměwknje,
 Mile na nich pohladnje;
 Mjez tym pak je do koła
 Wšudžom wulka čišina.
 Knjez na palenc pokaz'wje
 A tak ryčec započnje:
 „Moji swěri poddanjo,
 „Wzmiće tole za lubo,

„Dajće sebi stóžedi,
 „Kaž je kóždom' k lubosći!“
 Kukečanow wutroba
 Pytny dziwne začuća,
 A či wbozy z radosću
 Džakne sylzy ronjachu.
 O ty wulka dobrota!
 Wukhwalić wšak njemóža
 Knjeza wulku darniwosć;
 A zo swoju džakownosć
 Za to k dželej wotłóža,
 Na sejn jeho wuzwola.
 Lišak knjezej připije
 A jom' „sławu“ wunjese,
 Na čož w cyłej radosći
 Knjez šće čwicu polubi.
 Při tym sta so hadrija,
 Tež šće puki připódla:
 „Knježi palenc, wěće mi,
 Dziwnje ludži zawjerći;“
 Rjekny t'la Jan Šeipalcec:
 „Wohladać so do Kukec!“

Njespi w nocy při wotewrjenych woknach.

Dr. Schöppfer zložuje kedźbliwosć čitarjow swójeho „ludoweho lékarja“ na jara wážnu a wobkedźbowanja hódnu wěc a pokazuje, kak škódne spanje při wotewrjenych woknach je.

Hižom naši přjedowni su ze zhonjenja wjedźili, zo strowosći žady wužitk njeprinjese, hdyž — a było-li tež w lécu — při wočinjenych woknach spja. Nowotarjo pak wo tym ničo wjedźić nohcedža a přehřeša so na swojim čele, haj, zawjedu druhich k tym samym brěcham. Štóz w nocy při wotewrjenych woknach spi, wopokaza přez to, zo natsurske zakonje cyle njeznaje. Njeje zymny powětr sam, kotryž móže mjehkim čłowjekam škodu přinjesć, je to wosebje cyłe přeměnenje powětra w nocy, tak ruče hač slóncó wjacj njeswěći. Ludžo wočinjeja wokna teho dla, zo bychu lépsi powětr nutř pušćili a skaženy ze jstwy abo z komory wubnali a mjenja, zo je so tón samy polepsil. Wěrnó je, zo so powětr we jstwach a komorach skazy, dokelž ludžo kislík z njeho wusrěbaju a tyće čěla so přez tajki powětr njepolepsja; tola wón čělu tak wjele škody njeprinjese, kaž nócny po-

wětr. Při slóněných pruhach wustupuje z rostlinow kislík, w nocy pak dusyk, kiž we wjetšej měrje wudychany čłowjěkam škodži, wšelkim rostlinam pak derje tyje, kaž na příklad wšelkim hribam, kotrež w čmowym po tysacach nastawaju, we swětle slónca pak zahinu.

Najbóle tam, hdžež wjele wody je a wjele štomow stej, bywa powětr w nocy cyle hinaši hač při slóněnym swětle. Chemiske twórbhy, njeprěčelske za čłowjeka, nastawaju w nocy po millionach a stupaju w dymach do powětra. Wodnjo so tute njeprěčelske mocy, kotrež so z lukow, połow, z hnójnych jamow, přerowow, bahnišćow atd. pozběhuja, wysoko roznošuja přez to, zo slónco powětr přez čoplotu rozšěrja. W nocy pak, hdyž je so powětr zazymnil a séežil, dha přińdu dele hač k našemu čělu a my srěbamy škódné dymy, brozjuje wonjacu mblu atd. do so a přez to našej strowosći škodžimy, a to čím bóle, čím mjenje móža w nocy při spanju čłowske mocy škódnym mocam natury naprěčiwo džělać, štož so wodnjo lěpje stanje a stać móže.

Hdyž teho dla w nocy tajke njeprěčelske elementy nad čłowjekom wulku móc dobydu; hdyž je čłowjek we wojowanju přeciwo tym samym słaby a hdyž je składnosć k nazymnjenju wjele wjetša hač wodnjo: dha čłowjek derje na tym nječini, hdyž wječor a w nocy wokna z wočinja a při wočinjenych woknach spi. Někotryžkuli, kiž to wobkedžbowal njeje, je sebi khorosće wušow, wočow a zutřkownych džělow přičahnyl a sebi na čas žiwjenja škodžil.

Wodnjo pak wotewr wokna, zo móže strowy, wot lubeho slónčka polěpšeny powětr so do domow a komorow začišćeć hač do najmjeńšeho kućika.

Horisław-Mučink.

Spěw.

(Mirza-Schaffy.)

O holčo rjane, wšudže
Mje twój dych wobdawa —
Hdžež so mi wočko zložil,
Twój wobraz wuhlada.

So w morju mojich mysłow
Ty jeno podnurješ,
Zo, porno slóncu, rano
Zas' rjana wocučěš!

G. Kapleř, Lubinski.

Z Budyšina a z Łužicy.

* Džeń 19. februara t. l. swjědeše budyska Bjesada w hôtelu k winowej kići w Budyšinje swój 23-lětny založenški swjedžeń ze

swjedžeńskej hosćinu a pyšnym balom, a bě tón samy ze strony sobustawow a jich přiuznych jara bohaće wopytany. Při swjedžeńskej hosćinje, kotruž jara wjele serbskich stawow porjeńšachu, spěwachu so pod hudźbnym přewodom tež tři serbske spěwy wot K. A. Fiedlerja, kiž mějachu tele napisma: „K 23-lětnemu swjedženju budyskeje Bjesady“; „Hubjeny zastojnik“; „Blizka žeńtwa“. Z rozprawy wo naležnosćach Bjesady w 23 lěće jejneho wobstaća, wot sekretarja při hosćinje podateje, zhonichmy, zo je ličba bjesadnych sobustawow w minjenym lěće wo 5 nowych sobustawow přibyla. Bal wotewri so, kaž přeco, z Kocorowej „Serbskej Meju“ a traješe hač do ranja. Cyły swjedžěn zawostaji we wšěch wutrobach jara spokojacy začisćé.

† W Šprejcach je tamniši farań, k. Dr. Nowotny, džeń 1. februara t. l. wumrjel a bu na to 4. februara z wulkej česću a wutrobnym džělbraćom khowany. Wón bě krótki čas prjedy Božu službu we Łazu měl a so na domojpuću tak zazymnił, zo je potom strašnje skhorjel a wumrjeć dyrbjal. My jeho smjerć čim bóle wobžarujemy, dokelž jeho jako horliwego Slowjana znajachmy a lubowachmy. Wón wotpočuj w měrje!

∴ Srjedu 19. februara t. l. wuńdže w Budyšinje jara dušna knižka pod tymle napismom: „Porjedzene hwězdařstwo a Mikławš Kopernik. K 400lětnomu narodnemu dnju M. Kopernika wopisał Michał Hórnik.“ Wona bu z nakładom k. spisacěla wudata a je we wudawarńi Serbskich Nowin za 1 nsl., z posytku na pósće za 1½ nsl. dostać. Džeń 19. februara t. l. běše mjenujcy 400 lět, zo je so slawny pólski hwězdař Mikławš Kopernik, kotryž so po łacanskej formje swojeho mjena Copernicus mjenuje, w měsće Torunju (Thorn) w Pruskej narodził, a je so tam teho dla tehdy k dopomnjenju na njeho wulki swjedžěn swjećil, na kotrymž so wučeni mužojo z Italie, Francowskeje, Jendzelskeje, z Němcow, z Rusowskeje a z druhich krajow wobdžělchu. M. Kopernik, syn pólskeju staršeju, je mjenujcy po dolhim přepytanju a myslanju ze swojim wótrym rozomem přeni mjeze wšěmi wučenyimi cyleho swěta wunamakał a dopokazał, zo so zemja wokoło slónca wjerćí, nic pak slónco wokoło zemje, kaž prjedy wučachu a měnjachu. Kak je wón to dopokazał, to je k. farań Hórnik w spomnjenej knižce na jara zrozumiwe wašnje rozestajał a k temu tež hišće wopisanje jeho žiwjenja přidał. My teho dla tule knižku lubym Serbam naležnje poručamy.

∞ Z nakładom Maćicy Serbskeje w Budyšinje je wóndano 1. zešiwk šulskeje knižki: „Spěwy za serbske šule“, zhrmadžene wot k. kantora Pjekarja w Budyšinje, we 3. rozmnoženym wudawku wušoł. Spomnjenja hódné je, zo je tónle zešiwk tež w katolskim serbskim prawopisu wušoł jako „wudawk za katolske šule“, kotrež dotal žadyn tajki šulski serbskoněmski spěwnik njemějachu. Zešiwk w evangelskim abo w katolskim wudawku předawa so po 2½ usl.

Słowjanski rozhlad.

W Praze počina so wudawać česke dramatiska album, wobsahowace ilustracije wustupow z originalnych dramow a operow z podobiznami autorow a z přihodnym textom. — Swatopluk Čech wuda zběrku svojich wubjernih basni. — Morawskich ludowych pěsni, kotrychž je ujeboh Sušil wulku a krasnu zběrku wudał, je k. Bayer w Rožnowje hišće 600 nahromadził po wšelakich krajinach. — „Vesnický roman“ knjenje Karoliny Světleje wuńdže w němskim přeložku we „Bibliothek ausländischer Klassiker.“ — Bjedrich Smetana je wulku wótčinsku opera „Libuše“ dokónčil. — Professor Šembera we Winje wudawa wulku powšitkownu historiu. — Na 16. julija budže w Praze 100lětny jubilej narodženja Józefa Jungmanna, patriarchy noweje českeje literatury.

Znaty pólski spisowar Michał Czajkowski je z turkowskeje wojevskeje služby wustupil a přebywa nětko w Kijowje, hdžež do „Kijewljanina“ piše. — Pólska wědomostna literatura so dostojnje rozmnožuje; nětko wukhadža wobšěrna „Biblioteka umiejętności lekarskich“ a „Słownik lekarski“ wot Dr. Mateckeho.

Južnosłowjanska akademija w Zahrjebje pokračuje we wudawanju staršich khorwatskich spisow, wosebiće poetow z Dubrownika (Ragusa). — Ze Zahrjeba pósćele so na winsku wustajeńcu nowa pyšna kniha „Vienac pjesništva hrvačkoga i srbskoga“ z wobrazami, woprijaca na 200 basnjow wot 85 khorwatskich a serbskich basnjerjow wot 15. lětotka hač do nětko; tež budža mnohe pěsnje z luda přidate.

Hrabja Markow z Odesy přebywa we Winje, zo by tam ruske džiwadło za čas swětoweje wustajeńcy založil a zo by tak Europjanow z Rusami, jich pěsnjemi, rejemi, drastami a wašnjemi, kaž tež z historiskimi wosobami znatych sčinił; najlěpši hrajerjo z Petersburga a Moskwy su za tule wěc hižo skazani. — P. A. Rowinskij je etnografiske džěło wo zabajkalskim kraju wudał. — Narodne (ludowe) pěsnje galiciskeje a wuhěrskje Rusowskeje wot I. Holowackeho su w Moskwje wušle. — Ruska literatura rosće hobrsey; w bibliografii, kotraž dwójcy za měsac wukhadža, wozjewja so kóždy króc na 100 nowych knihow. Mjez nowišimi su krasne wudaća poetow: Majkowa, Ščerbinowa, Gogola, Pisemskoho, Gončarowa atd. Tam tež hižo wysoki honorar plaća; n. př. dostawa sławny Turgenjew 400 rublow za čisćowu listno! — Čisćerjow je w Petersburgu 99, w Moskwje 57 a tež w druhich wjetšich městach poměrna ličba. M. H.

Listowanje.

K. stud. J. S. w Pr. Dokelž mam 4. č. Luž. wěsteje přičiny dla přěni tydźeń hapryła wudać, prošu naležnje, zo byšće mi dalše pokračowanje hač do 29. měrca pósćać chcyli. — K. stud. M. B. w Pr. Najrjeńši džak! Podam w 4. abo 5. čisle.

ŁUŻIČAN.

Časopis za zabawu a powučenje.

Štyrnaty lětnik.

Zamolwity wudawař: J. E. Smoleř.

Redaktor: K. A. Fiedleř.

Wukhadža kóždy druhu sobotu měsaca. — Płaćizna cyłolětnje 15 nsl.

Č. 4.

Hapryl.

1873.

Wolijowa hora.

(Z lěta 1852.)

Wěm swjatnicu na tutej hori,
Ta swětnej harje z boka je,
K njej pohladuja styskuje khori,
Kiž pija połon hórkosće.
Tam njewuhladaš horde brody,
Tam éichi dwór so namaka,
A z dwora stupiš do zahrody,
Gethsemane ji rěkaja.

To je to město swjatoh' doma,
Za tebję, duša zacpjena;
Ta hałžka z Davitowoh' štoma
Tam z wichorom bu zlemjena.
Tam wona lisée zhubjowaše
A k zemi dele padaše
A z boloséu so zhibowaše,
Zo swjaty wolij kapaše.

Hlej, Boži syn we éěmnej nocy
Tam na kolenach ležeše,
A k wótcęj we tej smjertnej prócy
So wołaše a modleše;
Tam éěžkich zdychowanjow wjele
So z wutroby won wiješe,
A krwawny pót jom' z čola dele
So po licomaj liješe.

Tam je wón w wulkim stysku pobyl,
Tam je so k smjerći hotował,
Tam je wón mi tež mój měř dobył,
Je za mnje prosył, wachował.
Kak njedyrbjał ja na to hladać
A všudže, bđžež ja sym a du,
Mi njedyrbjałęj woči padać
Na tamnu éernjow zahrodu?

Che hrěšny spar mje nadpadować
We éěžkej štundže éémnosće,
Dha cheyl ty, Jezu, ke mnje wołać,
Kaž k japoštołam wołaše,
Njeh wuzwolu to potom sebi:
Nie moja, twoja wola knjež!
A njecham-li so podać tebi,
Gethsemane mi pokaž tež.

Hdyž sym wot swěta wopušćeny,
Wšón zrudny w swojej stysknosći,
Njeh spomnju, z tobu stowaršeny,
We swojej samolutkosći:
Štož jeno wutrobu nam tyši,
To wěš a znaješ wšitko ty,
Ty sy, kiž naše skórzby słyši,
Hdyž we Gethsemanje my smy!

Michał Domaška, farař w Nosacicach.

Salowčenjo.

W starodawnych, šěrych časach pričahnychu Salowčenjo do krasneje Łužicy, hdžež so jim tak spodobaše, zo tu wostachu. Zhladachu sebi teho dla městno, hdžež mohli wjes natwarić a započachu ruče džělać.

Běše pak njedaloko městna, hdžež mjěše wjes so natwarić, wulki lěs na małej hórcy, w kotrymž sebi štomy pušćachu a je potom won nošachu. To pak je jara wobćežne džěło a twarjenje džěše teho dla jara pomałku. Lěto drje traješe, prjedy hač běchu šołtowe twarjenja a pastyrnja hotowe. Tu sta so junu, zo so jim při nošenju hrjadow jena wobwali a so po horje dele kuli. To so Salowčanam lubješe: tak džě so jim zalutowa wulka próca! Ruče potorhachu hižo natwarjene khěžki, znosychu hrjady zaso na horu, zo bychu je potom dele kuleli a tak wjele časa a prócy zalutowali. Nětk tež džěše džěło bóle wot rukow a bórzy steješe Salow hotowy!

Ale kak so stróžichu, jako widžachu, zo su tola džěry k woknam wostajić zabyli! Što nětk? W čmje sydać so jim njelubješe, ale kak dyrbjachu sebi wokna wudžělać?

Tola šołta, nimo měry mudry muž, wjedžeše radu: „Wěsće wy što?“ praješe wón, „ludžo, my budžemy sebi swětla do twarjenj nanosyć!“ Z wjeselosću słyšachu Salowčenjo mudru radu a hdyž slónčko prawje jasnje swěćeše, stupichu so wšitecy z měchami, dónćami, štož jeno žadyn mjěše, před khěžu a počachu swětło łowić. Ale — tak dołho hač tež nošachu, stwy so njeroszwětlichu. Mučni nošenja přestachu skónčnje. — Myslachu nětk, na kajke wašnje mohli sebi wokna wudžělać. A hlej! tu pytnychu žołmu, kotraž do štoma džěru dypaše. „Ta dyrbi nam wokna džělać!“ wołachu a chychu ju popadnyć. Ale wona zleća na wysoku lipu. Što nětk? Rěblow njemějachu a łazyć njemóžachu! Tu wjedžeše pak šołtowy rozom wupomhać: kazaše, zo ma so při lipje jedyn sylny stupić, na njeho druhi, a tak dale, doniž mohl najwyšši ptačka hrabnyć. Salowčenjo wobdźiwachu šołtowu wulku mudrosć a spěchowachu jeho prikaznje dopjelnjć. Tak so zestupachu wšitecy a njemějachu wjacy daleko k ptačkej. Teho dla zalěze tež šołta

jako hlůwa cyleho skutkowanja horje. Ale poľ łohća budžiše dyrbjaľ wyššo być, a mohľ jeho hrabnyć. Tola tež tu njewopuści jeho znata mudrosć: wón zebra swoje mocy hromadu a poskoći; ale škoda; budžiše-li wón wokomik prjedy hrabnyľ, by ptačka měľ; tak pak wuleća tutón, a šoľta, kiž sebi tutón króć čisće derje wotměriľ njebě, skoći město na hlůwu swojeho spódnika kroćel dale a padnywši na zemju, złama sebi nohu: a wot teho časa sem je w Salowje khromy šoľta. — Žoľma pak bě na wjerbu zlećaľa, kotraž bě wot horka hać dele wužobjena. Salowćenjo njedachu so wotrašić a spytachu hišće junu swoje zbože. Zasy so tak zestupachu, mjez tym zo šoľta jich z dobrej radu podpjeraše. Prjedy pak hać bě wšo hotowe, zalěze žoľma do džery a horni muž sahaše teho dla za nej, njemóžeše pak ju dosahnyć, dokelž wona přeco dale dele lězeše. Teho dla tykny wón tež hišće hlůwu do džery: tu žoľma deleka wuleća a spódni muž, to pytnywši, skoći za nej; ale mjez tym zo tež tón ju njepopadže, padnychu tamni dele a horni přisadži při tym hlůwu, dokelž ju njemóžeše tak khětre wučahnyć. Njekedžbujō pak na to běhaše z druhimi za čěkacej žoľmu, tak zo so šoľta, so džiwajo, jeho žony wopraša, hdze ma tola jeje muž džensa hlůwu. „Hewak ma ju přeco w měcy!“ wotmoľwi tuta. — Wšo prócowanje, žoľmu popadnyć, bě pak podarmo. Duž so skónčnje do swojeho wosuda podachu a cheychu na druhu přiležnosć čakać.

Tak dha mějachu nětk Salow hotowy a so jim tu tež jara lubješe, hdyž běchu so na domy bjez woknow zwučili. Tudy wjedzechu nětk zbožowne žiwjenje, wšeho mějachu dosć — ale tež myši! Tute so po času tak přisporichu, zo sebi před nimi wjacy radže njeběchu.

Na dobre zbože pak, kaž sebi myslachu, přińdže někajki cuznik do Salowa, kotryž kóčki předawaše. Bohužel pak njeběše wjacy serbski nawuknyľ, hać te słowčka: „na myše.“ To jemu Salowćenjo tež derje zrozymichu a wotkupichu jemu jenu kóčku. Hdyž bě cuznik wotešoľ, dopomnichu so, zo su tola zabyli so prašć, što budže kóčka jěsć. Duž so jedyn z nich za cuznikom pušći a z daloka za nim woľaše: „Što budže kóčka jěsć?“ Tamny so wobroći a dokelž bě Němc, praji: „Was?“ — Nastróžany Salow-

čan so zawróci a powjedaše doma, što bě zhonil. Runje młóćeše jeho susod a měješe teho dla kóčku w bróžni. Tutón chcyeš nětk spytać, hač je to tola tež wěrnó a poča z porstom w słonje hibotac — a hnydom hrabny jeho kóčka za njón! Nětk běše wěste, zo kóčka ludži žerje; ale što z njej započec, kak ju wotbyć? Na posledku wobzamknychu, zo ma so bróžen, hdžež bě kóčka, zapalić. Bróžen so spali — ale kóčka wuskoči a zaběža do druheje. Duž tež tu zapalichu — a kóčka zasy čekny a zaběža do třećeho twarjenja. Salowčenjo palachu dale a spalichu skónčnje cyły Salow a kóčka na posledku tola hišće čekny. —

Tak běchu přez cuznika Salow zhubili a wobzamknychu, zo přichodnje žaneho wjacy nutř njepušća a ženje so cuzych wo radu njewoprašuju.

Spěšnje twarjachu nětko zasy Salow. Hdyž bě to džěło dokonjane, zběhny so nowa nuza: njemějachu žanu čistu wodu, dokelž bě so jim studnja při wohenju zasypala. Duž skaza šoŕta na blizku horu radu, zo bychy tam wo to jednali. Wšitcy tam přińdžechu a so zesydachu do koŕa a položichu nohi hromadu. Přińdžechu nětk přezjene, zo ma so nowa studžeń ryć a chcychy zasy woteńć. Ale kak dha chcyl dom přińć, hdyž žadyn wjacy swojej nozy namakać njemóžeše! Tu pak wumoži jich cuznik, kiž nimo džěše. Slubichu jemu mjenujcy kóždy slěborny kroš, namaka-li kóždemu nozy. Tutón wza swój sukaty kij a zesmoka wšitkich tak prawje na nohi, zo kóždy, kiž bolosć wuču, wuskoči. Poslednjeho pak wostaji, sebi myslo, zo budže tón tola swojej nozy znać. Ale tamny poča žalostnje woŕac: „Njepŕaci dha mój kroš tež tak wjele kaž te druhe?“ „O haj,“ rjekny pućownik, a smokny jeho tak, zo wjacy stanyć njemóžeše.

Dom přišedši počachu hnydom studžeń ryć. Doŕho pak traješe, prjedy hač woda přińdže, a woni sebi myslachu, zo dyrbi studžeń tola njesměrnje hŕboka býć. Hdyž mējachu ju hotowu, chcychy ju teho dla přeměrić. Položichu žerdž přez nju a nětk so powisny šoŕta přěni za žerdž, druhi jemu za nozy, a tak dale. Šoŕće pak zezda so to kusk čezke, a wón praješe: „Wočakńće wšak, njech sebi do rukow plunu!“ Duž pušći a wšitcy padnychy do hŕbiny.

Nětko zložichu Salowčenjo wšu starosć na to, kak bychu zasy k prjedawšej zbožownosći přišli. Dokelž bě so jim tež skót spališ, dyrbjachu najprjedy za tym hladać. Junu namaka pastyr wulku banju a přinjese ju dom. So dziwacym Salowčanam wujasni šolta, zo je to wjelbludowe jejo. Hnydom so wobzamkny, zo ma so stary kón nasadzić. Tola někotre měsacy so minychu, a jejo so přeco hišće njedypaše. Myslachu toho dla, zo je to zaportk a cheychu je do cuzeho kraja kulić. Donjesechu je na horu a šolta kuli: jejo prasny pak do jeneho keřka a rozleća a z keřka wuskoči sornik. Myslo, zo je to młody wjelblud, puščichu so wšitecy Salowčenjo za nim, wołajo: „Hać, hać, njeznaješ swoju mać?“ Tola sornik na to njekeďžbowaše, ale nózkwowaše pře wšě hory a doły a so jim bórzy z wočow zhubi. Mjerzajo so, zo njesu hišće tydžeń k najmjeńšemu čakali, wróćichu so Salowčenjo zaso dom.

Přibliži so ćichi pjatk, a dyrbjachu sebi, njechachu-li jěďz čisće njezačinjenu jěsć, jereji kupić, štož pak jim jara ćežko padže, dokelž běchu so jich móšnički wot wotpaljenja sem khětro wuprózdnili. Zo pak přichodnje njebychu zasy do tajkeje nuzy přišli, wobzamknychu, jereje sebi sami ćahnýć a kupichu toho dla někotre symjeńcy a sadžichu je do hata. Hdyž bě so nětk zasy lěto minyło, měnjachu, zo maju nětk tak a tak wjele jereji a puščichu hat dele, zo bychu sebi někotre złowili. Ale tak jara hać tež łowjachu, njepopadnychu tola ničo wjac, hać jenu wulku šćuku; wot jereji wšak njebě ničo widžeć. To sebi njemóžachu wujasnić. Tola šolta wjedžeše, što bě so stało: šćuka bě jereje zežrała! Zo pak bychu ju za to tež khostali a přichodnje měř před nej měli, wotsudžichu ju k smjerći; njewěste jeno hišće bě, kajkeje smjerće dyrbi wumřeć. Jedyn měnješe: „Chemy ju zarazyć!“ Druhi pak rjekny: „To je mało, wobwjesnjemy ju!“ Šolta pak wusudzi: „Ně wšak, tepić so dyrbi!“ A ćisnychu ju do wody! —

Tež to jim njechaše do hłow, zo dyrbjachu sebi sel kupować. Duž postajichu, zo ma so nalěto kórc sele wosyć. To drje derje wobstarachu; ale čas žnjow so bližeše, a sel njechaše hišće skhadžeć! Jeni měnjachu, zo su dyrbjeli w nazymje syć, druzy pak, zo je pjanka, kotraž tam jara rosćeše, na tym wina; mjez poslednimi bě tež šolta. Spytachu toho dla pjanku wuplěć. Zo pak

njeby pastyfka, kotraž dyrbješe to džělać, polo přejara zateptała, dyrbjachu ju štyrjo mužojo na nosydlach po polu wokoło nosyć. Tola sel tež potom njeskhadžeše; dawachu pak temu, pak tam-nemu winu, skónčnje pak so změrowachu.

Běchu pak sebi tež w Kulowje na hermanku woła kupili, kotrehož porjadu zeziwjachu. Rosćeše pak na třěchach jara wjele trawy, kotruž chcychu tež wužić. Kak pak ju dele dostać? Žnjeć ju tam njemóžachu, dokelž by při tym wětřik jara wjele rozmjetał. „Najlěpje by było, zo by woł tu trawu hnydom wupašł!“ měnjachu woni. Duž zwjazachu wołej powjaz wokoło šije a čehnjechu jeho tak na třěchu. Hdyž pak čehnjechu, poča so woł dajić. Woni pak wołachu wjesele: „Hladajće, kak hižo jazyk za tej dobrej trawu wusuwje!“ a čehnjechu dale. Hdyž pak mějachu jeho horje, njechaše wón stać, ale kuli so zasy dele a bě morwy. Salowčenjo, myslo, zo je so zarazył, so mjerzachu, zo njejsu jeho dźerželi, zo njemohł padnyć. —

Na tajke wašnje njechaše Salowčanam ničo wjacy k zbožu hić, štož tež započachu; haj, posledni pospyt bě jich zahubjenje.

Wot wotpalenja sem drje njechachu žaneho cuzeho wjacy w Salowje čěrpjeć, ale tola so tam jedyn přičahny, kotryž jich na wšě móžne wašnje k lěpšemu měć pytaše. To Salowčenjo dołho njeznjesechu a wobzamknychu cuzeho smjerc, zo bychu jeho wotbyli. Dokelž so jim zatepenje lubješe, donjesechu jeho do dalokeje rěki, zo njetrjebali swoje wody přez to wonješwarnić. Duž so někotři Salowčenjo na puć pušćichu z cuzym, kotremuž běchu hnydom kašć wudźělali. Na puću zańdžechu pak tući do korčmy, wostajiwši kašć wonka stejo. Mjez tym pak, hač so woni posylnjachu, čěrješe tam wowčer swoje stadło nimo. To pytnywsji poča w kašću zawrjeny wołać: „Ja ju njecham měć, ja ju njecham měć!“ Spěšnje so wopraša wowčer: „Koho njechaš měć?“ Tamny wotmołwi: „Salowčenjo chcedža mi šořowu džowku za žonu dać, a ja ju njecham měć!“ Wowčer sebi mysleše, zo snadź mohł při tym derje woteńć a wotewri z khwatkom kašć, pušći tamneho won a zalěze sam nutř. Nětk honješe cuznik stadło dale a přińdže zasy do Salowa. Mjez tym běchu Salowčenjo wowčerja zatepili a so dom wrócili. Njemało so teho dla dźiwachu, hdyž zatepjeny

ze stadlom wowcow zasy přińdže. Wćipni prašachu so, hdže je tola wowcy wzał, a wón powjedaše, zo je sebi je w rěcy nałowik. Nětk chychu Salowćenjo tež wowcy měć a khwatachu wšitecy k tamnej rěcy. Tam paseše runje wowčer swoje stadlo a při rěcy khodžace wowcy běchu tež we wodže widžeć. Wjeseli hladachu Salowćenjo do rěki, ale nutř so žanemu njechaše. Duž losowachu, što ma přeni nutřskoćić; lós trjechi šořtu. Tutón rjekny: „Hdyž budu wolać „pój!“, njech druhi za mnu skoći.“ Nětk skoći a zawoła „plumps!“ Salowćenjo zrozymichu „pój“ a hnydom druhi za nim skoći. Tak zeskakachu wšitecy do wody. — M. B.

L u b i n .

Horaciowa oda I, 9., swobodnje zeserbšćena.

Njewidziš, kak steji Lubin blyšćo
We wysokim snězy nětkolej?
Njeslyšiš, kak lěs tam stona wrěšćo,
Želi rěka w sukni lodowej?

Zaćěr zymu, na swěćnicu drjewa
Połožejo suchoh' bohaće,
A zo wutroba by wokřew měla,
Čerpaj wino šědrje wuhařske.

Wšitko druge, Stańko, poruč Bohu,
Hdyž Bóh bėdowacym wichoram
Nad hłubinu ješćej skaza drohu,
Duby nješumja wjac' k wólšinam.

Wzdaj so pytać, bratře, što bđzejatře,
Kóždylutki džeń, kiž poskići
Bóh ěi, wikuj a tež lubuj kruće
Siódke holčki, wjes'le na reji.

Dónž ěi njewobstraži lěta, młody,
Pokhmurjenosć čorna, na přazach
A wšěch kwasach pytaj wjesle plody,
Ćiche šeptanje při wječorkach;

Přeradži ěi lohki khichot holčki
Lubku, skhowanu do kućika,
Zhrabnješ ěezičku jej z bėtej' ručki:
Pjeršćeńk zwólniweho porsćika.

E. Muka.

Słowo wo ěehnidbje.

Wot J. S.

(Pokraćowanje.)

Duch.

„Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano;“ z tutymi słowami hižo starodawny Juvenalis — basnik satirow w drubej połojcy přenjeho stolěta po Khrystusu — na to pokazuje, zo jeno strowy duch zjenoćeny ze strowym ěělom zamóži to skutkować, wo ěimž žiwjenje ěłowjeka po prawym wobsteji. Dokelž pak je duch ěłowjeka njeřirunjomnje wyšši hać jeho ěělo, štož njech so hnydom trochu wuwjedže, dha widžimy tež, zo z tutej dalšej kroćelu wustupimy na wjle

važniše, ale tež wjele ćežše polo, hač te běše, na kotrymž ryčo wo ćele běchmy.

Duch njeje přirunjomny ani ćełu, ani cyłej zwonkowej přirodže. Jenotliwe stworjenja su dostale wot swojeho stworičerja wšelake krasnosće a mocy: jenički duch pak znaje swojeho stworičerja. Wšitke druge stworjenja dyrhja činić, štož činja, a so pokazać, kaž so nam předstajeja: jeno duch widzi so kaž Herkules postajeneho na rozpuć, jeno jemu je móžno, pak lubozny, šěroki a wuteptany puć njeprawdy a hrěcha sebi wuzwolić a nastupić, pak wobćežny, wuzki a kamjenity puć prawdy a póćiwosće; čisće swobodnje móže tudy duch wolić. — Duch dale njeje wobmjezowany přez město a čas. My so dziwamy, hdyž přez přirodospyt zhonimy, zo swětlo za sekundu 42,000 mili daloko přińdže, što pak to je přećiwo spěšnosći ducha, kiž we woko-miku cyće swěty překroči! Hižo Aristoteles praji, zo je najsspěšniše na swěće duch. Tež mjazy časa ducha njezadržuju kaž ćeło. Nic jeno, zo móže zašłosć a přichodnosć — byrnje nic njewobmjezje — wopřijeć, wěmy tola, zo dostawši junu wot stworičerja byće ženje wjacj njezhinje, ale zo je njesmjetny. Njech za 127 lět — kaž móžeš druhdy slyšeć — abo za tysacy lět: něhdy tutón swět wěsće zasy rozpadnje ze wšej swojey krasnosću, ze wšěmi wjeselemi; tola wšitke te snadź njewuprajomne zběžki a katastrofy duch čłowjeka pře-čaka a wutraje; njemóže so zničić, kaž tež w bajey Ahasverus, „wěč-ny žid“ podarmo smjerć pyta njemóžo wumřěć. — Duch pak móže so tež wutworjeć a wudospołnjeć, a to kaž přezcylny duch čłowjestwa (postup), tak tež jenotliwy duch kóždého (zdžělanosć); nie tak wšě druge stworjenja. Ryčese drje a hišće ryči so wo „postupu“ zwěr-jatow, jako dopokazmu za tamnu podsadu (hypothesu), zo čłowjek ničo druge njeje, hač potomnik sławneho přjedownika, wopicy, a zo tak tež duch ze swojim byćom so njerozeznawa wot ćeła, wot ma-čizny. Tola tute „wopicowstwo“ je tak wjele a tak važnych a wu-čenych přepokaznjow zhonile, zo móžemy sebi z dobrym swědomjom mały žort přećiwo njemu dowolić. Jeno krótki pohlad na nje by nas daloko wot našeho puća wotstronił. Hdže pak móžemy pola zwěrja-tow žadyn postup spóznać? Njechamy wo njerozomnej, nježiwey při-rodže ryčěć, zo k př. kaznje ćeže džens runje tak skutkuja, kaž před 2000 lětami, zo woheń tamny templ Diany w měsće Ephesus, wot

Herostrata zatyknjeny, runje tak zežra, kaž loni město Boston; tola tež zwěrajata w běhu wšěch lěttysacow, kotrež tu na zemi su, so w ničim zdokonjale njejsu. Pawk hišće džens swoju pawčinu pleće a w njej muchi loji, kaž to w časach Salomona činješe; wón přecy hišće zajatu muchu krućišo a krućišo zapletuje, dónž so wona wjacj hibnyé njemóže, njeje pak hišće žanu nowu methodu wunamakał, kotruž naložuju by prjedy a lóže ke kóncej přišoł. Nětčiše běbry (castor) w Americy, na kotrychž twarby materialistoj tak rady pokazuja, zo bychu dopokazać mohli, zo maju tež zwěrajata rozom, runje tak twarja, kaž to před 1000 lětami činjachu: přecy stajaju swoje budy z koruškow a hlíny, přecy činja nutřkhód do nich spody wody, přecy wobkusaju hišće štomy, při wodže stejace, zo so podlamaju a do wody padnu: to wšitko činja z přinarodzenja a njemóža hinak. Liška, tamny njeprětrjeheny wobraz (typus) překlepanosće, přecy kaž wot započatka swojeho syna won wodži a wšě te mudre tryski wučí — kaž to Goethe w swojim Reineke Fuchs wopisuje — tola tež tutón syn wjacj njewuwjedže, hač přirodžene hnuće jeho štaršich činić wučěše. Syłobiki nam kóždy lěto swoje znate kuski spěwaju a nas zabawja, zo pak bychu nam junu někajku nowu piěcu hromadže podawši pokazali, zo tež něšto wo „kontrapunkće“ wjedža, to nic —: Z krótka, bjezrozumna přiroda a cyłe jeje stworjenja skutkuj a činja kaž a štož dyrbj a z přinarodženeho nahona (instinkt), njeje polá nich móžny žadyn postup, dokelž nimaju nutřkowneje swobody, a tak mjenowane přiwučeuje abo dressura je tež něšto čisće zwonkowne bjez nutřkowneho wopřijeća; teho dla je tež młody psyk, kiž ma tajkeho „wuwučeneho“ nana, runje tajki a tak hlupy, kaž žadyn drubi. Tež čělo čłowjeka samo na sebi so njeje zdokonjało, přecy hišće trjeba k dalšemu wobstaću jědze, napoja, wotpočinka atd. — Tola duch čłowjeka móže so zdokonjeć a zdokonja so. Rak wjele to za sto lět wučini, štož čłowječi duch skutkuje a w čłowjestwu přeměni, to nam jara pěknje rozswětli znata bajka wo tamnym lohkim młodžencu, kiž pola nopa na hosćinje pobywši so z rowa wróci a ničo wjacj njeznaješe, dokelž běše mjez tym čas wo sto lět dale kročil a čłowjeski duch zaspochi skutkował. Hdy bychu takle ludžo starodawnych časow ze swojich rowow stanywši widželi, kajkich wěcow je duch čłowjeka wot jich smjerće sem wunamakał, kajkich strojow a připrawow, kak paru wody a plun wě wu-

trjebać, kak čorne kamjenje pali, kak je sebi wot wšěch časow sem přecy wuprajane přeće skóněnje dopjelnić wjedzał, zo mohł tež lětać kaž ptačk, zo je sebi hižo mašinu hromadu zestajil, kotraž jemu ličbuje (!), zo je ze spodźiwnej domyslnosću a dowćipnosću čělesa njebja přepytał atd. atd. — hdyž tola w jich časach za jene jeničke knihi so tysacy toleri plaćachu, haj cyłe kubla darjachu, mjez tym zo móžeš džens za 4 nsl. cyły nowy testament do platu zwjazany dostać — : to widžo bychu zawěsće přidali, zo móže čłowjeski duch dale króčić a so wudospołnjeć.

Dary k tajkemu wysokemu džělu a tajkim samownosćam kóždy čłowjek sobu na swět přinjese: kajku wažnosć ma po tajkim wutworjenje, hajenje a naložowanje tutech darow! Je pak tuto tež nje-směrnje čězke. Kak dolho je tralo, kak wjele husto dosć wostudłych a drohich pospytow na zwěrjatach a na ludžoch dyrhješe so činić, a kak wjele sta so při tym pobrachow a nedostatkow, doniž móžeše k př. Harvey*) ze swojej wučbu wo „wobtoku krewje“, abo amerisey lékařo ze swojej rozprawy wo tym wustapić, što žołdk čini, a tola počahowaše so to jeno na čělo, widžomny džěl čłowjeka. Kajke čěz-koty hakle dyrbja so nam napřečo stajić při přepytowanju ducha, kak džěla a kak so nam pokazuje, kak kusk po kusk nastawa, so přeměnja, rosće a přibjera! Z teho, štož je so wobkedžbowalo dołhi čas na wšelakich městach, na wšelakich džěćoch, wot wšelakich wosobow, we wšelakich wobstějach a skladnosćach, z teho, štož džěčo čini z wonka, sudžimy, što snadž so při tutym zwonkownym činjenju w jeho duchu stanje, ze zwonkowneho skutka sudžimy na jeho nutřkownu přičinu, a tak nabromadžimy sebi wosebitych pokiwow, kak a što mamy na ducha džěsća skutkować, chcemy-li, zo by zasy z wonka to abo tamo činiło. Duchowne žiwjenje je pola dorosćeneho čłowjeka jara hibite — syły mysli za džen naš duch poměje, — pola mlodych, njewudospołnjenych ludži pak je wjele běžičiše a njewěsćiše, tak zo je nam z rědka přiležnosć skićena k jeho wobšěrnemu wobkedžbowanju. Wyše teho stanu so wšelake njeporjadnosće w duchu kaž wobkedžbowaneho tak tež wobkedžbowaceho čłowjeka; starše džěći njepokazuja so wjacy

*) Harvey běše sławny jendźelski lékař, rodž. 1578 w Folkstonje w hrabinstwje Kent, pozdžišo wuwolany lékař a anatom w Londonje. Wot njeho je tež znata zasada (princip): „Omne vivum ex ovo“ jako přepokazmo podsady „generatio aequivoca“.

tak, kajkež su nawuknywši wot dorosćenych tajenje. Tebo dla žada wothladanje a kublanje džěćaceho ducha njesměrnu kedžbliwosć a nje-
přetorhnjenu sćerpliwosć; teho dla pak so tež džiwać njetrjebamy, zo
při tym wjele bóle hrěša hač při ćělum kublanju swojich džěći. Po
wšelakosći darow, kotrež kóždy ćłowjek w swojej měrje na swět sobu
přinjese, budže tež hnydom w młodosći so jeho duch na jich stronu
khileć a tak so stanje, zo husto w jara młodych lětach hižo so kho-
rosće w duchu zasydla, kotrež pěstun ćim mjenje pytuje, dokelž so
dosć sylnje z wonka njepokazuja; te budža kaž tajny jěd nutřkowne
zbožo džěsća kazyć a jemu w dalšim porjadnym rosćenju ducha jara
zadžělać, njebudže-li jich předobyće čisće njemóžne!

Kóždy rozomny ćłowjek pak wě, zo so duch sam njewutwori a
njewoćehnje, ale dyrbi druhi rozomny na njeho skutkować. Što duch
sam ze so dosćehnje, to je přikład znateho Kašpara Hausera *) dopo-
kazał, kiž so w l. 1828 w Nürnbergu pokazowaše a 18 lět stary so
zadžeržeše kaž małe džěćo. To nam dopokaže, zo dyrbi džěćacy duch

*) Kašpar Hauser bu swjatki 1828 w Nürnbergu wot jeneho měšćana na
torhoću pytnjeny. Běše zhotowany jako rólnik a měješe list na wojskeho
wyšeho při sobi. Tam jeho dowjedžechu a bórzy spóznachu, zo ani prawje
ryćeć njemóže; na kóžde prašenje wotmołwi: „Von Regensburg“ abo „Ich wo-
ais nit“; tola móžeše kručě a čitanliwje napisać „Kaspar Hauser“. Běše rjenje
zrosćeny, jara běteje kože; jědžeše jeno suchi khlěb a wodu a běše čisće nje-
znaty z přirodu. Z lista, kotryž měješe při sobi, so zhoni, zo je wot khudeho
džělaćerja na bajerskich mjezach pisany a zo je K. wot njeznateje maćerje
před jeho durje položeny a wot njeho mjelčo woćehnjeny był, zo ženje před
khěžu přišoł njeje, zo pak je čitać, pisać a křesćanstwo nawuknył a zo chce
jěchař być. Připoložena běše papjerka, z łaćonskimi pismikami popisana, zo
je jeho mać khuda džowka, jeho nan pak, lohki jězdny (chevauxleger), wum-
rjety. Dale hišće so zhoni, zo je jeno w košli a kholowach w ćowym kućiku,
w kotrymž so skoro wobročić njemóžeše, z khlěbom a z wodu wot njeznateho
muža, kiž so jemu njepokaza, woćehnjeny był. Něšto časa, přjedy hač bu do
Nürnbergu dowjedženy, je khodźić a pisać nawuknył. — Wo jeho sempřindže-
nju je so wšelako tukało. Najpřjedy jara rady a derje wuknješe, pozdžišo pak
— a to je paedagogicy zajimawe — ćim wjac nazhoni a ćim šěrši bu jeho
duchowny wobzor, ćim bóle zhubješe so jeho wot spoćatka jara sylny pomjatk
a jeho wćipnosć. Mjez cuzymi, kotřiž jeho wohladać přindžechu, běše tež
Lord Stanhope, kiž jeho přiwza a do Ansbacha da k dalšemu rozwućenju.
Tudy pak bu 14. dec. 1833 wot njeznateho cuzbnika do zahrody zawořany a
tajnje do boka kłóty, kotraž rana jemu za 3 dny smjerć přinjese. Podawki
na jeho žiwjenje so počahowace je Feuerbach w swojim spisu: „K. H. Beispiel
eines Verbrechens am Seelenleben“ (Ansbach 1832) wudał.

być pěstónjeny a bajeny runje kaž ćěło, a zo najkrasniše dary so njemóža wutworić, zo bychu ćłowjestwu k wužitkej přišle, njeskutkuje-li so na nje. (Přichodnje dale.)

M ě r .

(Přeložk.)

O njewaž wšitke słowčića
We swojej wutrobje,
Kiž tebi přećel, lubčića
Da w horju, we hněwje.

Njeh tajke słowo wětrik je,
Kiž ćehnje do dala;
Wšak zybola so na štomje
Tež suche łopješka.

Hlej, bórzy róža wotpadnje,
Dzens hišće čerwjena;
A přećel, kiž džens w hněwje dze,
Dze jutře do rowa.

Rad přišoł by a wotprosyl
To wóčko zamknjene,
Tón pak, kiž je twój přećel był,
Wjac' k tebi njepřindže.

G. Kapleř, Lubinski.

Zmijica a wrjećenca.

„Najjědjtše zwěrjo je tola wrjećenca,“ to slyšach ližom husto ze rta serbskeho bura abo serbskeje hospozy, a zawěrnje — njecham jeju teho dla zasudzić. Přetož najjědjtše, abo lěpje: jeničke jědote zwěrjo pola nas je zmijica (Pelias berus). Tuta pak je wrjećeney (Anguis fragilis) tak podobna, zo móžeš lohcy zmijicu za wrjećenca abo wrjećenca za zmijicu měć.

Mjez tym zo je zmijica woprawdžity had, spóznajemy wrjećenca za hjeznohatu, hadam podobnu ješćelcu. Wona ma hrudźnu kósc, kiž zmijicy cyle brachuje. Tuta ma zaso, wosebje njeposřednje zady hlówy, wurjadnje ćahlu kožu, mjez tym zo je koža wrjećeney jara mało ćahla abo z cyla hjeze wšeje ćahlosće. Zmijica móže mjenowaneje samownosće dla wulke ćwaki spóžerać: n. př. myše, kotrychž hlówa je wjetša, dyžli samsna zmijicy. Wrjećenca pak jenož překasancy a jich dodutki, ryhjace waki a t. d. žerje.

Zmijica je najhusćišo wjetša dyžli wrjećenca. Mjez tym zo su najwjetše poslednišich tři štwóre lohća dolhe, docpěja přeniše dolhosć lohća.

Rozdžěl, na kotryž so najlőžšo dohladaš, přirunaš-li zmijicu a wrjećenca, je tón, zo ma posledniša na khríbjeće po dolhosći w młodosći tři, pozdžišo jenu runu čornu smuhu, kiž drje so w starobje

cyle zhubi: mjez tym zo ma zmijica jenu drje tež čornu, ale k wa-
klojtu smuhu. K woběmaj stronomaj teje sameje widziš rynek čor-
nych dypkow.

Mjez tym zo wrjećeńca ani próška jědojta njeje, ma zmijica w
hornich džasnach dwaj wužlobjenaj jědnikaj, pod kotrymajž jědowy
pučeř leži. Hdyž so při kusnjenju zub do mjasa zatłóči, dha so přez
to jědowy pučeř wotewri a jěd do rany wuběži. Mjeńše zwěrjata
kus zmijicy přeco mori (tola wo zwěrjataeh ze zymnej krvju to nje-
pláci), ale druhdy tež čłowjeka.

Najhucišo drje so stanje, zo zmijica kusnje, hdyž bosy na nju
stupiš. Sy-li w škórnjach, dha éi jěd škodzić njemóže, přetož přez
kožu so zub njeprětłóči. Hdyž je ée zmijica kusnyła, dha na měsće
ranu podwjazaj, wutłóč abo wucycaj, wurězaj abo wupal a staraj so
khwatajcy wo lékarja.

Kaž kóžde stworjeněčko w přirodže, tak ma tež zmijica swój wu-
žitk: zmijica runje w tym, zo myše přesěcha. Wrjećeńca pak je přez
to wužitna, zo, kaž hižom horjeka spomnich, překasancy a jich dodutki,
wšelake waki, šlinki a t. d. žerje.

Ma so jena našeju wobojžiwkow přesěhač?

Počahowajcy tele prašenje na wrjećeńcu, wotmołwu bjez dwěla:
ně! Přetož tuta njeje jenož cyle nješkodna, ale ma tež hižom mjeno-
wany wužitk. Počahowajcy pak tamne prašenje na zmijicu, wotmoł-
wjenje tak lohke njeje. Přetož ma drje swój wužitk w přesěhanju
myšow, ale móže tež skót a sameho čłowjeka morić.

„Někotři, přeceljo zmijicy, praja: „1) Wěrnó drje je, zo móže zmi-
jica tež čłowjekej škodzić; ale potom je samón přez swoju njedohlad-
nosć na tym wina. Hladaj, hdže bosy stupaš! Hdyž zmijicu njeroz-
hnuwaš, dha tež ée njekusnje. 2) Zmijica pak ma swój wulki wužitk.
3) Wyše teho ma hižom w přirodže svojich surowych njeprěcelow:
jěža, bačona, rubježne ptaki a t. d. Čeho dla dyrbjał čłowjek tule
wužitnu družinu wobojžiwkow cyle zaničić?“

Ja pak zjawnje wuzuawam, zo z tutymi jeneho měnjenja njejsym,
ale zo sym njeprěcel zmijicy. Přetož to drje je dopokazane, zo pola
nas w přerězku kóžde lěto k najmjeńšemu dwaj čłowjekaj na kusnjenje
zmijicy wumřetaj. Přesěhanje zmijicy by so teho dla jenož potom
same zakazało, hdyž njebychmy wužitk, kiž bychmy přez jeje zahubje-

nje zhubili, na druge wašnje wurunać mohli. To pak móžemy cyle lohey. Přetož wjele wjacj myšow, dyžli zmijica, zežeru naše rubježne ptaki: sowy, a přede všem busowy a jich družiny. Plahujmy teho dla tele wuleywužitne ptaki a njeprídajmy, zo so třejeju. Potom pak woprowajmy cyłu družinu tamneho škódného njerodža zahinjenju, radšo hač zo bychmy přez njedopjelunjenje tuteje našeje přislušnosće kóžde lěto někotrych našich sobučłowjekow smjerći woprowali!

Jan Šofta, Lubinski.

Kuchařka ducy z kwasu.

(Z ludu.)

Ja běch na kwasu była a potom džěch dom. Tam jěž sedžeše a praji: „Kuchařka, hdže sy była?“ Na kwasu. „Što dha maš?“ Što dha mam? Lisćik jehličkow. „Pokazaj mi.“ A ja jemu pokazach, a wón přecy jenu po drugej do so tykaše, hač mi wšitke njenje styka, a potom čekny. A ja ničo njemějach.

Ja džěch dale, a přileća sroka a praji: „Kuchařka, što maš?“ Što bych měla? Trubku čorneho platu. „Pokazaj mi.“ A ja jej dach, a wona wiješe přecy wokoło łopuše, hač wšo zwi, a potom prječ zleća. A ja zaso ničo njemějach.

Potom ja džěch dale, a Bruskec muže tam wotawu syčechu a prajichu: „Kuchařka, hdže sy była?“ Hdže bych była? Na kwasu. „A što maš?“ Kus čorneje juški sej njesu. „Daj nam khoštowac.“ A ja jim dach, a woni přecy khoštowachu a khoštowachu, hač mi wšitko skhoštowachu. Mje tak na nich zamjerza, a ja jim přecy křoněčk přistorčich, a nětk hišće džensniši džen maju Bruskec muže čorne brody. A tak ja zasy ničo njemějach.

M. R.

Braška prosy*).

(Žort z ludu.)

Nó wšak so njedziwajé, moji najlubši! Ja sym tu póslany wot teho Grimotaka Gramotaka, stareho Wučisćaka; chce so do teho mandželskeho štanta podać z tej Hanu Ripotawu, Rjepotawy z bozoweho Keřka a rodženej džowčičku: zo byšće so namakali přichodnu wutoru

*) Tole žortne prošenje je njedospoľne; ma-li něchtó dospoľniše, njech je sobudžěli.

pola teho małego dubika pola teho křižowneho kamuška. Tam póndzeja třinaćo k wěrowanju a štyrnaćo wot wěrowanja. Tam budžeja wšelake špizy a špajzy horjenošene: tajke ryby, kiž so wokolo plotow snowaju; tajke zajacy, kiž na lukach „pór, pór“ wołaju. Tola pak tež njemóže tón kwas bjez teje pječenje přečinjeny wordować; tak budže řezany jedyn woł; tón bě hluchi abo slepy, abo gor drjewjany. Je-li budže tón woł jene ćelo krydnyć, tak budže na tón kwas jena pječeń přihotowana. Je-li pak tón woł teho ćeleća nje-krydnje, tak budže tón kwas cyle bjez teje pječenje přečinjeny.

Tola pak njemóže tón kwas bjez tych hercow přečinjeny być. Tak budžeja štyrjo na to wobštelwani: jedyn budže z njebjeskimi klučemi klinkotać, druhi budže khachlonk škrabać, třeći budže do kóťla bić, štwórty budže ze lžicami šćerkotać.

Nó dha, moji najlubšii! zo byće so namakali přichodnu wutoru pola teho małego dubika pola teho křižowneho kamuška, a moja próstwa podarmo njebyła. Wjele zboža. Zdžělit Wólšinski.

Z Budyšina a z Łužicy.

* Njedzelu Lätare, dzeń 23. mërca t. l., měješe so w dreždžanskej křižnej cyrkwu serbska ewangelska Boža služba, při čimž k. farař Domaška z Nosaće předowaše, k. farař Imiš z Hodžija pak spowjedž wotdžerža.

(Měšćanska rada w Khoćebuzu je k. duchowneho Broniša w Lutolu jako wyššeho fararja za khoćebuzsku serbsku cyrkej wuzwoiła.

∴ Z nakładom Maćicy Serbskeje je wušla a móže so w krutyn zwjazku za 3½ nsl. we wudawařni Serbskich Nowin dostać: „Prěnja čitanka za serbske šule. Spisał Jan Bartko. *Erstes Lesebuch für den vereinigten Sprech-, Schreib- und Leseunterricht in wendisch-deutschen Schulen.*“ Prěni džěl je bóle serbski, druhi bóle němski, kaž to po naturskim puću hinak być njemóže. Přidate su štyri lithografowane strony z małymi a wulkimi pismikami, kaž tež wšelakimi jednorými wobrazami. W exemplarach za wučerjow je hišće „Vorwort“, kiž zestajenje a nałožowanje čitanki wukładuje. Zo je ta knižka dobra, móže sebi kóždy myslić, hdyž na to spomnimy, zo je k. spisowaf nic jeno jako doholětny praktikus, ale tež jako wosebje wustojny methodikař derje znaty. Duž kk. wučerjam spomnjenu čitanku k zawjedženju do šulow naležnje poručamy.

∴ W zańdzeny mėsac je k. Jan Bohuwěr Jakub, mlódsi syn njebo k. fararja Jakuba w Budyšuju, na lipsčanskim universiteće swoje pruhowanje pro candidatura et licentia venionandi khwalobnje wobstał a tak do rjada serbskich kandidatow duchownstwa přestupil.

[] Lětuše maturitatne pruhowanje na budyskim gymnasiju wobsta tež jedyn Serb, mjenujey k. Handrij Mättig z Wujezda pola Ketlic, a chce wón nětko w Lipsku medicinu studować.

— Dotalny wučer w Jelenjowje pola Kamjeńca, k. Hermann Hilbrig, bu za wučerja we Wulkim Wjelkowje wuzwolony.

§ Mjez 19 abiturientami budyskeho krajnostawskeho seminara, kotřiž lětsa pruhowanje k docpěću kandidatury wučerstwa khwalobje wobstachu, běchu tři Serbjo: Ernst Wejzař z Bukojny pola Barta, Jan Jurij Dučman z Wjelečina a Jan Ernst Kerk z Rodec. Prěšni přińdže jako pomocny wučer do Minakała, drubi jako šulski wikar do Wóslinka a posledniši jako pomocny wučer do Klukša.

?? Srjedu po jutrach, dzeń 16. hapyla t. l., změje so w Thiermannec restauraciji w Budyšinje hłowna zhromadźizna Mađicy Serbskeje. Spočatk: Popołdnu w dwěmaj hodzinomaj.

Słowjanski rozhlad.

„Z let probuzení“ (z lět wubudženja českeho naroda) rěka zběrka zajimawych dopisow Fr. L. Čelakovského a Bohuslawy Rajskeje (jeho mańdzelskeje) a dopisowanjow mjez Čelakovskej a Boženu Němcowej. — „Maticе lidu,“ towarstwo k wudawanju tunic knihow za lud so bóle rozšěrja. Čechowje su w tym nastupanju horliwiši lud, dyžli naši zymniši Serbjo. Štož ludej k dobremu wužitkej je, to podpjeraja tam wšitke rjadomnje wobydlerstwa wot najwosebnišich k najkhuďšim! — Pola nakładnika Kobera w Prahy je počala wukhadžeć: „Všeobecná knihovna“ (powšitkowna knihownja), kotraž budže knihi wědomnostneho a zabawneho woprijeća wobsahować. — Redaktor Fr. Zákrejs je nowu wjeselohru wudał. — Erbenowa politiska a městopisna kharta Čech z českim textom bu wot wulkeho generalneho štaba němskeho khěžorstwa za wubjernu spóznať.

Kustos narodneho khorwatskeho musea w Zahrjebje, k. Šime Ljubić je wulke wobrazowe džěło wo južnosłowjanskich pjenjezach w srěnim wěku abo času (bolharskich, serbskich, bosnjanskich, dalmatskich a zetskich) do čišća dal. — W poslednich třoch lětach je w serbskokhorwatskej ryči 1174 knihow wušło, z kotrychž je 880 w cyrillskim pismje a 294 we łaćanskim čišćane. Z tych je wušło w Běłohrodze 568, w Zahrjebje 190, w Nowym Sadze 168 atd.

Ważniše nowe ruske knihi su: „Starina Moskwy i russkago naroda“ wot Lubeckeho; „Pjetr Wjelikij kak proswětitel Rossii“ wot akademika Jakuba Grotta; „Istorija Grecci i Rima“ wot Tkačewa; „Ob ukřepljenjach i rabotach usiliwajušćich dějstwija wojsk w polě“ wot Čemjertzina.

M. H.

Porjedjenje.

Na 39. stronje 3. čisła bu w khwatosći korektury jedyn zmylk stajerja přehladany. Tam ma w 2. rynčku wot horka město „extera“ słowo **cetera** stać.

LUŽIČAN.

Časopis za zabawu a powučenje.

Štyrnaty lětnik.

Zamolwity wudawař: J. E. Smoleř.

Redaktor: K. A. Fiedleř.

Wukhadža kóždy druhu sobotu měsaca. — Płaćizna cyłolětnje 15 nsl.

Č. 5.

Meja.

1873.

Stawizna poručnika Jergunowa.

Wot J. S. Turgenjewa.

Z ruskeje ryče přeložil M. B.

I.

Džensa wječor powjedaše nam Kuzma Wasilewič Jergunow zasy swoju stawiznu. Wón wospjetowaše ju runje junu za měsac, a my słyšachmy ju kóždy raz z nowym wjeselom, hač runjež ju skoro z hlówy wjedzachmy, ze wšemi jeje drobnosćemi. Tute drobnosće wobrosćechu, je-li móžno tak rjec, přerjotny zdónk sameje stawizny, kaž hriby wobrostu wotrubany pjeńk. Přejara derje znajo powahu našeho towařnika, njepracowachmy so, wupjelnić jeho njedorozymjeńki a mjezery. Tola nětk, hdyž je wón wumrjeł, a nchtó jeho stawiznu njemóže powjedać, chcemy ju dowjesć do powšitkomneje wědy.

II.

Wona je so podała před něhdže štyrcyći lětami, w času młodosće Kuzmy Wasilewiča. Sam powjedaše wón wo sebi, zo je był tehdy módař a rjany muž, krej z mlokom, zo je měł hubje čefwjenej, włosy kudžerjawe a woči sokoła. My jemu wěrjachmy na słowo, hač runje tež ničeho podobneho na nim njenamakachmy: za našej woči zdaše so Kuzma Wasilewič jako čłowjek na zwonkownosći jara wšědny, z prostym a zasparnym wobličom, z njelepym ćělom. Ale tež to ma so přistajić: čas wšak zaniči kóždy krasotu! Slědy módařstwa pak běchu so jasnjšo na nim zdžer-

žale: wón drasćeše so hač do staroby po módze, nošeše runje swoju postawu, zady třihaše, w přédku zawiwaše sej włosy, a brodu mazaše sebi z persiskej barbu, kotraž zabèhowaše bóle do purpuroweje, haj samo do zeleneje, hač do čorneje. Ze wšëm tym běše Kuzma Wasilewič jara dostojny zemjan, hač tež při preferancu susodej rady do khartow zhladowaše; ale to nječínješe wón tak jara ze žadosće, kaž ze z lutniwosće, dokelž nochcyše po-darmo přecinjeć pjenjezy. Tola na bok z njetrjebawšimi ryčemi: wobročmy so k samej wěcy!

III.

Tuta stawizna poda so w nalěcu, w tehdy hišće nowym měsće Nikolajewje, hdžež běše Kuzma Wasilewič wotkommandirowany wot knježerstwa. (Wón słužeše jako poručnik w floće.) Tuto dowěri jemu jako rozomnemu officierej, na kotrehož móžeše so spuštěć, dohlad za někajkimi móřskimi twarbami a wudawaše po jeho žadanju dosć znamjenite summy, kotrež wón, dla wjetšeje wěstosće, přeco w kožanym pasu na čele nošeše. Kuzma Wasilewič, woprawdže, wuznamjenješe so přez mudrosć, a njekedźbujo svojich młodych lět, zadžerža so přistojnje, njedótkaše so khartow, wino njepiješe a samo towarštwa so zdalowaše, tak zo dyrbyeše sebi husto dosć wot towaršow wšelake přimjena lubić dać. Jeno jedyn pobrach měješe na sebi: wón hoješe mjenujcy wutrobnu přikhilnosć k rjanemu splehej; ale tež tudy wjedžeše wobknjezić svoje začuća, a ničo sebi njedowoli, štož sebi njebě přjedy derje přemysliť. Wón stawaše a khodžeše spać zahe, dopjelni po dobrym swědomju swoju winowatosć a jeničke jeho rozpjersenje wobsteješe we wječornych, dołho dosć trajacych překhodžowanjach po zaměstskich hasach Nikolajewa. Knihi nječítaše, dokelž so boješe, zo jemu krej do hlowy stupi; kóžde nalěce piješe wosebity dekokt pře poľnokrejnosc. Woblečiwši so swoju wojersku drastu, poda so Kuzma Wasilewič z wotměrjenymi kročelemi won při pľotach sadowych zahrodow; často zastawajo, wjeseleše so nad krasotami přirody, wušćipny tu a tam kwětku k wopomnjeću a začu při tym wulku spokojnosć; ale wosebite wjesele měješe wón jenó tehdy, hdyž so jemu radzi, zetkać „kupidončika“, to je šikowanu mě-

ščanku, spěchowacu domoj, z brěmješkom w hořej rucy a z pi-
sanym rubiškom na hłowje. Dokelž běše, kaž wón sam praješe,
čučiteho, ale zdđerzliwego wašnja, njeda so Kuzma Wasilewič do
ryči z kupidončikom, za to pak so jemu přečelnje posmějkowaše
a dołho a kedžbliwje za nim zhladowaše. Potom zdychowaše hłu-
boko a poda so z runje tak wotměrjenymi kročelemi domoj, sydny
so při woknje a mysleše na poł hodžinki, kedžbnje kurjo twjerdy
wagštaf z wulkeje pěnoweje trubki, darjeneje jemu wot kmótra.
Tak minychu so dny, nic wjesele a tež nic wostudle.

IV.

Hlej, junu wrócejo so před směrkami po prózdných přečnych
haskach do swojeho bydła, wusłyša Kuzma Wasilewič za sobu
khwatace kročele a jednotliwe słowa, změšane z płačom. Wón
so wohladny a pytny holičku, něhdže dwacyći lět staru, z jara
šikowanym, ale cyle nastrožanym a rozplakanym wobličom. Zdaše
so, zo je ju potrjechiłe wulke a njenadžate horjo: wona běžeše,
zakopowaše so w běhu, powjedaše sama ze sobu, žalosćeše a ma-
chaše z rukomaj; jeje brunojte włosy běchu rozšepjerjene a ru-
biško wokoło šije (tehdy hišće njeznajachu burnusy a mantille)
běše so z ramjeni sunyło a dđeržeše so jeno hišće na jenej je-
hličcy. Zdrasćena běše holička kaž zemjanka a nic kaž měščanka.

Kuzma Wasilewič stupi na bok; začuće sobuželnosće přewiny
w nim bojarnosć, a hdyž wona porno njemu přińdže, dótkny so
dwórliwje swojeje husarskeje čapki a woprašá so ju za přičinu
jeje sylzow.

Dokelž móžu ja, přistaji wón a položi ruku na tesak, jako
wojak pomhać.

Holička zasta a njedorozymi před njej stejacemu w přěnim
wokomiku čisće jasnje, što wón wot njeje chce; tola hnydom, runje
jako by chcyla so wuskorzić, wjesele přimajo přiležnosć, započá
powjedać w nic cyle čistej ruskej ryči.

Wodajće, knjez officiero, započá wona, a sylzy sypachu so po
jejnymaj luboznymaj licomaj — što dha ma to rěkać! To Bóh
sam wě što! Nas su cyle wobkranjyli, wodajće! Kuchařka je
wšitko, wšitko sobu wzała, wšitko, service, nožicy a płat . . . haj,

a tež pľat a nohajcy a šaty . . . haj . . . a tež čecíny ridikül, tam hišće běše pjec a dwacyći rublowa papjerka w tajkej małej futralcy, a dvě ľzicy auplike . . . a hišće slónku a wšo . . . A tole ja powjedam knjezej kwartalnemu poručnikkej a knjez kwartalny poručnik praji: „Dźiće won, njewěrju, njewěrju . . . Słyšeć, słyšeć nohecu, wy sće to sama była!“ Ja praju: „Wodajće, slónku . . .“ a wón: „Słyšeć, słyšeć nohecu!“ Takle zawadžace, knjez officiero! „Dźiće,“ praji, „won, won!“ . . . Ale hdže dha ja póndu?

Holička poča skoro z hłosom pľakać a cyle so zabywši, zlehny so k rukawej Kuzmy Wasilewiča . . . Wón rudžeše so sobu a wočichny na měsće, jeno z ředka wospjetuju: „Jeno so změrjuće, so změrjuće!“ a sam hladaje přecy na čeníku, wobstajnje třepjetacu šiju zrudzeneje holički.

„Dowolće, ja přewodžu was,“ praješe skónčnje, z lohka dótknjo so z pokazowarjom jeje ramjenja, „tola je to tudy na hasy, kaž widźiće, čisće njemóžne. Wy wupowjedaće mi swoju njespokojnosť, a zawěsće, wšo dalše staranje wozmu ja na so . . . jako officier.

Holička pozběhny hłowu a zdaše so, zo přeni raz sebi derje wobhlada młodeho čłowjeka, kotryž, mohł rjec, ju dźeržeše wobjatu. Wona so zastróži, wuwiny so, a přecy hišće pľakajo, woteńdže tróšku na bok. Kuzma Wasilewič wobnowi swoje předstajenje. Holička z boka na njeho pohladny přez mokre wot sylzow włosy, padace ji mjez woči (Kuzma Wasilewič wobkrući nam kóždy raz, hdyž w powjedanju na to přińdže, zo je tute pohladnjenje jeho překłote „kaž ze šidleškom“, haj, junu pospyta předstawić nam tute dźiwne pohladnjenje), a położywši ruku na poskičenu podwólneho poručnika, poda so hnydom z nim do swojeho bydła.

V.

Kuzma Wasilewič běše we swojim žiwjenju mało měł wobkhada z damami, a teho dla njewjedžeše, kak započec rozmłowu, ale jeho přewodźerka sama započa powjedać, wobstajnje sebi trějo přeco z nowa so hromadžace sylzy. Něšto wokomikow pozdžišo wjedžeše Kuzma Wasilewič hižo, zo ji rěkaja Emilija Kralowna, zo je rođzena z Rigi a zo běše do Nikolajewa přišla na wopyt k swojej

ćeće, kotraž běše teho runja z Rigi, zo je jeje nan tež pola w-
jakow služil, ale zo je wumrjeł; zo je ćeta měla kuchařku z ru-
skich, jara šwarnu; jeno bjez pasporta, a zo je ta sama kuchařka
tutón dzeń jich wobkranyała a zaběžała, njewěste, hdže. Zo je
nuzne bylo, hić w policiju . . . in die Polizei . . . Ale tudy spo-
minanje na kwartalneho, na načinjenu kriwdu podusy słowa . . .
a z nowa wudyrichu sylzy. Kuzma Wasilewič pytaše zasy po-
darmo, što by prajił troštowace . . . Ale holička, kotrejž kóždy
zaćišć, kaž přińdže, tak tež so zhubi jara spěšnje, zasta nadobo a
praješe, wučahnywši ruku, spokojnje:

A hlej, naše bydło!

VI.

Tuto bydło wobsteješe z hubjeneho, mohł rjec do zemje zro-
sceneho domika, ze štyrimi jara małymi woknješkami na hasu.
Ćemna zeleń geraniuma zasćini je znutřka, w jenym z nich swě-
ćeše so swěčka: nóc běše so hižo přibližiła. Wot sameho domika
a skoro porno njemu čehnješe so płót wot hrjadow z lědyma ze-
znajomnymi duričkami. Holička dóńdže hač k nim, a nańdžeje je
zawrjene, zaklepa njesćeřpliwje ze železnej rynku zerzaweho zamka.
Běchu słyšeć za płotom čezke kročele, runje tak kaž by něchtó
šoł njekedźbliwje čerchajo w steptanych toflach, a žónski hlós so
wopraša něšto němski, štož Kuzma Wasilewič njerozymješe: wón
njeznaješe jako čisty morjak nic jeneje ryče nimo ruskeje. Ho-
lička wotmołwi tež němski; na to so durička lědyma wotewrichu,
a pušćiwši holičku nutř, so hnydom zasy zawrjechu před samym
nosom Kuzmy Wasilewiča, kotryž móžeše pak tola, srjedź lětnych
směrkow, zeznać wobličo tołsteje staruchi w čerwjenej drasće ze
zaběžanej latarnju w rucy. Poraženy stejše Kuzma Wasilewič
něšto časa na hasy; ale při mysli, zo so napřećo njemu, wójnskemu
officierej tak njeprěćelnje zadđerža (Kuzma Wasilewič sebi wažeše
swoje powoľanje), začu wón přiliw njespokojnosće, a nahle so za-
wróćiwši na lěwu stronu, poda so domoj. Wón njebě hišće džesać
kročeli wotešoł, jako so durička zasy wotewrichu, a holička so na
prozy pokaza a wjesele zawoła: „Hdže dha sće, knjez officiero!
Wopytajće nas tola!“ Kuzma Wasilewič běše njemało njewěsty,
ale tola so wróći.

VII.

Jeho nowa znata, kotruž budžemy wot nětka mjenować Emiliju, wjedžeše jeho přez čěmnu, syru komorku do dosć wulkeje, ale nizkeje a nječisteje stwy z wulkej křinju při zadnjeje scěnje, z diwanom, z wóskowanym płatom wobčehnjenym, rozpukanymi portraitami dweju arcybiskopow w kłobukach a jeneho Turki w turbanje mjez woknami a nad durjemi, korbikami w kučikach, wšudže wokoło stejacyimi stólčkami a křiwonohatym blidom, na kotrymž ležeše mužski lac při njedopitej škleńcy z „kwasom“. Hnydom za Kuzmu Wasilewičom zastupi do jstwy tež starucha w čěwjenej drasće, kotruž běše wón hižo při wrotach pytnył. Wona so pokaza jako jara njelubozna Židowka z čěmnymi, swinjacyimi wóčkami a ze šěrej brodu na trochu nadutej wjerchnej hubje. Emilija pokaza Kuzmje Wasilewičej na nju, prajicy: „A hlej, moja četka, madame Fritče.“

Kuzma Wasilewič so trochu džiwaše, tola měješe za winowatosć, so poručić. Madame Fritče pohlada pokhmurnje na njeho, ničo jemu njewotmołwi a woprašá so swojeje bratrowki ruski, hač nochce čaju.

Ach ju, čaju! rjekny Emilija; — njeje wěrnó, knjez officiero, wy budžeće pić čaj? Haj, četka, dajće čaju! . . . Ale što dha wy stejíce, knjez officiero? Sydńće so! Ach, kajki sće wy ceremonialny! Dowolće, ja wočinju so rubiško.

Doniž Emilija ryčeše, wona wobstajnje kiwaše z hłowu z jeneho boka do druheho a sčahowaše z ramješkomaj; ptački tak činja, hdyž sedža na wysokej hałžcy, ze wšěch stronow wobswěćene wot slónca.

Kuzma Wasilewič sydny so na stólčk a přidawši swojej rjanej postawje přislušacu wažnosć, a wosebje, podeprjewši so na tesak a zložiwši woči na zemju, přiwjedže ryč na pakostnistwo. Ale Emilija padže jemu hnydom do ryče.

Njestarajće so, to nima ničo na sebi; četka mi runje praješe, zo su hłowne wěcy namakane. (Madame Fritče zabórbota sebi něšto pod nós a wuńdže won.) A cyle njetrjebawši běše, khodzić w Polizei; ale ja na žane wašnje njemóžu wutrač, dokelž sym tajka . . . Wy njerozymiće němski? tajka překhwatana, immer so rasch!

Ja hižo na to wjacy njemyslu . . . aber auch gar nicht! Kuzma Wasilewič pohlada na Emiliju. Woprawdže, jeje wobličo přiwza wurazeenje cyle bjezstarostne. Wšitko w nim so posmějkowaše, w tutym luboznym wobličku: wobsytej ze skoro bělymi mikawčkami wóčcy, hubje, ličcy, podhuba, jamka na podhubje, haj samón kónčik nosa. Wona dóndže k małemu hladadłu při křinjě a zynčo přez zuby steješe, zhladzić sebi włosy. Kuzma Wasilewič slědžeše kedžbnje za jeje hibanjemi . . . Jara so wona jemu lubješe.

(Přichodnje dale.)

Bóle so myje a čorniše je.

Powjedaňčko ze wsy. Spisał J. A. K.

I.

Hižom dawno so z tym prjódkwzacom nosywši, přenju lěpšu njedzela w nalěcu k wulětej na jenu dalšu wysoku horu naložić, bu mi w zelenej meji rjana składnosć k temu data. Ja teho dla jedyn džen khětro zahe stanych a so na daloki puć přiřotowach a tež podach.

Ranje běše krasne. Mrócele njebychu so w rańšich zerjach bóle hordzić mohle, hač to nětko cyla přiroda při skhadzacych slóněku w jeho pruhach činješe, a wjesele ptački — k najprěnišim swědkam wo Božej ranišej krasnosći stworjene — khwalachu na přemoh swojeho stworičela. „Wjele čłowjekow“, pomyslich sebi ducy, „bychu hižom wot ranja z pěknišej mysly na swoje džělo šli, budžichu stanjli a hladali, kak swjatočnje so započatk dnja a wšědneho džěla w přirodže wobeńdže!“ To a druhe myslo, tež sebi dys a dys zaspěwajo kročach spěšnje dale, hač skóněnje na hórku přińdžech. Tudy wostach stejo, cheych, kaž to putnik čini, swój wotpołożeny puć hišće junkróć přewidzić a za nowy mocy dobyć. Derje temu, kotryž při wšědnym džěle takle pozastawuje, zo by je derje přehladał a přemyslił; lěpje pak hišće, hdyž tež při swojim pućowanju k njebjeskim wysokosćam hladać njezapomni!

Zaso nohu nastajiwši, ležeše bórzy ze wšitkimi swojimi krasnosćemi mała wjes přede mnu, kotruž chcemy Zrěbow mjenować. Luby čitarjo! Ty budžiše dyrbjał pódla być, dha by tež lěpje sobu začuł, štož budu ći jeno z nazdała a ze słabymi słowami wo njej prajić móc.

W dole, hdžež wona leži, drje jej miłe slónčko Bože kóždy zbožny džen w prawym času wobradza, ale so poł hodžinki pozdžišo, hač w susodnej wsy, w swojej njebieskej čérje pokazuje. Ze wšěch stron z wysokimi hórkami wobdata, kotrež so k ranju a wječoru něšto bóle dyžli k sewjeru a pođnju wot njeje zdaluja, by so w zymje samo Šwajcař w njej domjacy čuć mohł; w nalěcu pak, hdyž slónčko jejne třěchi, dwory, zahrody a hórki zymski wodzew slěka a wšě štomy z najkrasnišej zeleninu wobleka; hdyž na jejnych małych lučkach při lóštniwej wodžičcy, wot ranja k wječoru přez wjes běžaceje, žolte, módre a běle kwětki kěć započnu a z kerěkow při horje so ze wšej mocu spěwa, hwizda a fifoli a hdyž nětko hišće skhadžace slónco tule přirodu z přenimi pruhami krónuje abo khowace jej z poslednymi „w Bože mje!“ přiwoła: dha wěsće kóždy stejo wostanje, zabywši swojeho džěła abo puća, a měł-li tež kamjentnu wutrobu, tu dyrbi so jemu škrěć, tu dyrbi prajić: „Štó je tajke wobrazy na zemi wumyslić a sćinić mohł?“ Na mnje sameho wšitko njewubasliwy začić sćini, a wěrnosc tamnych slowow zhoniwši: „Ja sam so skoro njeznaju před tajkej wulkej krasnosću,“ podach so do wsy. Zřehow je po wašnju starych serbskich wsow twarjeny a ma nizke khěžki ze słomjanymi krywami a mólčkimi woknješkami; tam a sem maš na zahrodze někotre kołče stejo a pčoly či k nohomaj a wušomaj bunča, dónž ze wsy njepridždeš; wodnjo pak a nocy slyšiš přez nju klepotanje, je to młyn, wosrjedz njeje stejacy a wot prjedy spomnjeneje wodžički čérjeny.

Njeběch wjes hišće přešoł, jako mały džesačlětny hólčec wołajo za mnu přiběža: „Knježe, mój nan Was wutrobnje prosyc da, zo byšće tola raz k njemu přišli!“

Pozastawši hladach a myslach, što by tola w cuzej wsy něchtó ze mnu cheył, a woprašach so: „Znaje mje Twój nan?“

„Njewěm,“ wotmolwi hólčk, „wón so na Was dohlada, jako běšće hižom nimo, a pósła mje ruče za Wami.“

„Je snano jedyn njeznaty přećel, kiž po mnje póscele, abo pomocny potřebny čłowjek, kóždy króć dyrbiš jeho wopytać,“ tak sebi wukładuju, dach so k njemu wjesć. Buch do mlyna wjedženy, a nan hižom před khěžnymi durjemi stejese, napřećiwo wołajo: „Njedžiwajće,

luby knježe, zo Was wobćežuju; Wy mje snadź njeznajeće, ja pak Was čím lěpje!“

Ja dóndžech, jemu „dobre ranje!“ přejo, a wón mje z woběmaj rukomaj witaše. Běše mi to po napohladže trochu znaty muž, nje-wjedźich pak ruče, hdže jeho sem wzać.

„Je móžno,“ rjeknych, „zo mohł tudy přecela měć, kotrehož hišće njeznaju? Z wotkal dha mje znajeće?“

„Prošu, zo bychmój prjedy do jstwy zastupiłoj, potom chcu Wam to a wjele drugeho powjedać!“

Mój zastupichmój. W cyłym domje knježeše njeđzelski měr. We jstwjje samej běše porjadna ruka wšitko zetrěła a kóždy wěcy swój přihódny blečk připokazała. K woběmaj bokomaj stwinych durjow wisaše dołha sněhběła twjelka, wot kotrejuž jena někotre wot wšelkeho drjewa džěłane kije kryješe, kiž w jenej k temu wurubanej jamej pěknje w hromadže stejachu. Na polcy stejestaj dwaj rynekaj rózičkoytych talerjow, rynek šalkow, škwow a z pisanyum zawěškom přikrytych horncow; po jenym hoku pak bě khamorčk. Mi stólc poskićiwši prošeše nan, zo bych so synył; ja so posynych, wón pak wza z khamorčka piwowu škleńcu a nala piwa. To wšitko mje jara zwjeseli a za jeho zahori, bóle pak hišće jeho podoba. Wón běše na pohlad njany čłowjek; jeho šěre kholowy, wulki pisany lac z dwěmaj rynekomaj złotych kneflow, čista njeđzelska košla z wuhornjenymaj rukawomaj hać do łobća; jeho hišće bohate kudžerkojte włosy z mnohimi slěbornymi włoskami naměšane, čerstwe jasne wobličo ze stajnje so posměwkowatymaj hubomaj a wosehje jeho wóčcy, kotrejž hinak dyžli přecelnijwe pohladnyć njemóžeštaj: wšitko mi pokazowaše, zo nimam jeno ze sprawnej, ale tež z dobrej serbskej wutrobu činić. Zo so nětko wjacy cuzy nječinjach, je wěste.

„Chcu Wam k Wašej strowosći připić, knježe! Wy sće so tola jeje dla na puć podali.“

„Haj, a zo bych so tež z wjacy wsami zeznał; pijće w Bože mjel!“ Wón mi zaso porjedži.

„Teho runja tež přecelnosći mojeho lubeho njeznateho a wěšće mlynskeho mištra —“

„Handrija Wózki!“ —

„připiwam!“ „So wutrobnje džakuju!“

„Maće dobre piwko, kaž je tež druhy w H. piju; chce so mi zdać, zo je z jeneho žórła čerpamoj!“

„Prawje maće, přecelo!“ wotmolwi Wózka. „Je to runje te město, w kotrymž česć mějach, Was zeznać. Hosćenc k „woteběracemu měsačkej“ je statok za wjele knježich.“

„W nim tež někotrej dobrej lačnej dušcy poľnokulojte měsački z móšnje zwoteběraja, a hdyž potom za nimi pytaju, dba widža, zo ničo wjacj njewidža, zo je jim tež z wočow swětłosc zwoteběrała.“

„Hahaha! To je wěрно,“ směješe so Wózka. „Štoha pak měniće, ľuby knježe, hač tole žortniwe pomjenowanje bóle „kožanemu Matejej“ — to běše hosćencarjowe mjeno — samemu abo jeho hosćam njepláć!“

„Pěknje ma so to na jeho hosći nałožić,“ znapřećiwich, „přetož tak doľho hač ći sami při škleńcy piwa abo palenca z woteběracym pjeujezom a rozomom sedža, tak doľho čěmny džěl měsačka wšitko kassiruje; wyše wšeho pak so woteběracy měsačk přeco bóle a bóle k slóncu bliži, a njejsu pjenjezy tež slóńčko, wokoło kotrehož so wšitko druge wjerć!“

„Ja jemu z wutrobu jeho zbože přeju; wbohi čłowjek! Wón je hižom stary a je so hakle wot teho časa sem, hdyž hosćenc kupi, trochu zhrabaľ. Prjedy mje běše kožany Matej sam z mištrom w tutym mľyuje, a ja jeho žiwjenje znaju kaž moje; wón je mi wjele z njeho powjedaľ. Bych Wam rady něšto zdžělil, ale Wy chceće dale.“

„Maće-li woteńdženje, dowolam sebi, Was wo přewod na horu Č. prosyc. Ducey so hodži wjele powjedać.“

„Sym džensa ze swojim synkom sam doma; mać a jeho starša sotra džěštej ke mši. Wostaju Bjedricha doma a póudu. Rjenje je a na Č. tež hišće byl njejsym.“

„Haj, rjenje je a w Zrěbowje najrjeńšo. By-li so mje što prašal: „Hdže myšliš sebi, zo je paradiz byl?“ dyrbjaľ jemu rjec: W Zrěbowje.“

Wózka wotmolwi: „Hdžež je wjele swětłosc,“ praji so, „tam maš tež ćim wjetši khlódk; a bohužel! te słowa tež we wěstych nastupanjach hišće wo wjele Serbach pláca, najbóle pak wo Zrěbowje. To běše přičina, zo sebi dowolich, Was zaso wróće zawoľać, dokelž Was často w H. wo wěcach ryčec sľyšach, kiž my burjo rozymić

njemóžemy, a dokelž z nich Wašeho ducha a dobru wutrobu zeznach, zwažich sebi, so džensa wo jenej tajkej wěcy rozwučić dać.“

„Prošu Was, prajće mi, w kotrym nastupanju tamne słowa wo Zrěbowje plaća? Štož móžu, to Wam rozkladu.“

„Ach, skoro je mje hańba, so za tajkimi wěcami hišće džensniši džen prašeć,“ Wózka rjekny, piwo z nowa porjedziwši, „za hrěch pak dđeržu, štož jo wěri. Chcu Wam prjedy připić, potom so mi snano lěpje wupraji!“

„Pijće w Bože mje, ja kapki njewoptam, hač to njezhonju.“

Zaso škleńcu napjelniwši, zatyka blešku a rjekny, na zatyčk pokazuju: „Tole běše raz wječor ta wěc, kotrejež dla so pola mje někotři hosćo ze wsy do smjerce wustróžichu. Běch mjenujcy zatykanu blešku piwa na khachle stajił, zo by so zhrěła. Runje něchtó bledžeše: Kaž sym słyšał, tež prjedy we Wašim domje z tej wěcu tak prawje stało njeje. Wšo womjelkny. Na jene dobo prasny zatyčk z bleški do wječcha; wšitecy so stróžichu, někotři skočichu ze stoła, powalichu blidko a swěca nam hasny. Štož bě cuzy, ćekny wostajiwši wšeho domoj a mój sedzachmoj ze žonu po ćmje.“

„Nětk derje widžu, na čo jědžeće,“ rjeknych, „Was je šeriło!“

„Mje hišće ženje,“ wotmolwi |Wózka, „ale moji wbozy hosćo njedadza sebi to wurycěć. Tež jich njemóžu přeswědčić; přetož rjeknu: To běše zatyčk, dha praja: Ně, to bě někajki duch, wón so pytnýć da, hdyž wo nim ryčachmy.“

„Woni tak wopaki nimaju, kaž sebi myslíce, přetož w piwje duch tčeše, ale ćopłota wubna jeho won. Tudy móžu Wam jeno tak wjele prajić, zo je pola teho, kotryž do šerjenjow wěri, wša próca podarmo, chcy-li jeho na druhi puć přiwjesć, a zo by so samo najmudřišemu, kiž mohł jeho z džesać dobrymi přičinami přepokazać, tola tež druhdy na někotrych městach dziwno zdało, kaž něhdže w nocy na pohrjebnišću w kosćowni atd. Su to wěcy, kiž budžeja so ćezko z někajkim přeswědčenjom z ludu cyle wukorjenić dać, a štož chce to spytać, tón wučehń najprjódey zle swědomnje z wutroby a zaščěp město teho Khrystusowe slowo do njeje: „Što sće tak nastroženi a čeho dla so tajke mysle zběhaju we wašich wutrobach? — Dótkajće so a hladajće! — što je, štož was šeri — přetož duch nima ćěła ani kosće,“ Luk. 24, 38. 39.

„Wy mje zrudnje troštujetec,“ rjekny Wózka; „mam so po tajkim nadžec, zo moje dotalne mjerzanje žaneho kónca njezměje; přetož tak bórzy hač so we wsy někotři do rozryčowanja podadža, tež šerjenje to samo wobzamkne.“

„Derje, zo Was k sobuhiću nanučich, by so hewak naju powjedanju runje tak zešlo.“

„Haj, haj; a k polěpšenju wšitkich bojaznych Zrěbowčanow a jich šerjenjow chcemoj kóždy škleńcu wuprózdnić, kožaneho Mateja njezapomniwši.“

„Wón ma dobre piwo.“

„A spodźiwny žiwjenjoběh.“

„To je něšto za naju puć, njechamoj jón nastupić?“

Wózka so wobleče a nětko džěchmoj. Ja hišće jeho domej měř přejach, wón pak bórzy započa wo kožanym Mateju powjedać.

(Přichodnje dale.)

Słowo wo čehnidbje.

Wot J. S.

(Pokračowanje.)

Wšitke džěło čłowječeho ducha rozeznawamy po třoch stronach, z kotrymiž so nam pokazuje, prajimy: duch pónzawa, duch čuje, duch chce: Tute rozeznawanje wšeho duchoweho skutkowanja, kaž je wšědne žiwjenje sebi wutwori, njeje runje napřećiwne wědomostnemu. Přetož hdyž nowiši zastupjerjo dušewědy mocy abo zamoženja ducha do pónzawaceho (Erkenntnisvermögen) a požadaceho zamoženja (Bestrebungsvermögen) rozdzěluja, dha je tamne rozeznawanje dobre, stajimy-li čuće do srjedza mjez pónzawace a požadace zamoženje. Chcemy-li skutkowanja tutech njewidzomnych duchownych mocow rozswětlować, dyrbymy sebi kóždu tu jenotliwu móc (na př. pomjatk, prawdočuce, wolu) samu za so myslić a jeje džěło wobkedžbować, zabywši mjez tym na wšě druhe a při tym sebi wědomi, zo wšitke a wšelakore duchowne džěło krasny cyk twori, kaž džěło jenotliwych husto dosć słabych a maličkich džělow w někajkim stroju. We wšědnej ryči mjenujemy rady město duchownych mocow te džěle čěla, kotrež jim wosebje pomhaju, město pónzawanja po tajkim hłowu, město

čuća wutrobu; tež pomjenujemy tamne mocy po kajkosći duchowneho džěła, kotrež dokonjeju, ryčo wo krótkim pomjatu, hlubokim čuću, słabej woli a podobnym.

1. Póznawanje.

Wšitke při póznawanju sobu skutkowace duchowne mocy drěmaju při narodže džěsća, tež njewocuća wšě na dobo: prjedy so wubudža te, kotrež maju služić při rozwijanju pozdžišo hakle so wutworjacych mocow, po tajkim najprjedy zmysła a tež te nic wšě na jedyn raz, widženje hnydom při narodženju, slych snadź dvě njedźeli pozdžišo, potom mas, słodžawa a najposledy nuchawa, njez pjećimi za duchowe džěło najmjenje wažua. Na dokonjanosći činidłow (t. j. džěłow čěła, z kotrymiž jenotliwe zmysła džělaju, slych z wušomaj, widženje z wočomaj atd.) wjele leži; dyrbimy teho dla wot džěći wotdźeržować wšitko, štož mohło je pokazyć, a nawodžować je k temu, z čimž so činidla posylnjuja. Po zmysłach wocući pomjatk, wobraznosć, rozsud a skónčnje rozom.

Wobrazy, kotrež sej čłowječi duch za swoju potrjebnosć wo wšelakich předmjetach čini, mjenujemy předstawy. Małe džěći hjez přiměrjeneje pomocy staršich wosobow sebi pak žane předstawy njetworja, pak tola jeno jara mała, a to je tež wažny pobrach. Njeje teho dla dušnje, hdźž džěčo něhdže sadziš, hdžež dyrbi hodžiny dołho samo być, a hdžež ničto jeho duchowne mocy wubudzeć njepyta. Teho dla tež njetrjeha džěčo, kiž je starše, wjacj a dospołnišich předstawow měć, hač młódše džěčo, kotrež traž je lěpje wothladane: lěta to ze sobu njeprinjesu, ale nadatosć z džěła a wosehje wothladanje džěsća. Měšćanske džěći maju wjele předstawow, kajkež wjesne nimaju a nawopak, tak tež džěći při lěsach, pola rěkow, pola drohi atd., kóžde ma tajke, kajkež jemu přiležnosć wšědneho widženja a póznawanja wutworja.

Při započatku njejsa předstawy małych džěći ani dospołne, tak zo bychu wšitke k temu słušace džěle wopřijale, ani jasne, tak zo bychu wone kaž ze žiwymi barbami dokonjany wobraz před džěćacym duchom stałe, a wšitke jich džěle džěčo rozezuawać mohło. Při započatku tutej njedospołnosći so njehodži wuwinyć a nješkodži to tež runje, pytaš-li předstawy na rozomne a přiměrjene wašnje kročel za kročelu wudospolnjeć. Wo kóždej wěcy skiću džěsću přeco jeno telko,

zo by ju derje a wšće rozeznawało wote wšěch wěcow, kotrež hižo znaje. Čim wjacj předstawow džěćo ma, čim wjacj póznanow dyrbiš jemu podać při kóždyj nowej předstawje; po něčim budže potom džěćo móc rozeznawać jenu wot dweju druheju, nic tak lohcy hišće wot šěsć abo dzesać. Na te wašnje přibjera mnohosć předstawow, ale tež šěrokosć jenotliwych. Njemóžnu wěc by žadał, by-li chcył, zo sebi džěćo z pjeć džělow zestajenu předstawu hnydom samo do jenotliwych džělow rozpołoží; daj jemu mjez tym te džěle, kotrež móže džěćo hižo nětkle při swojim něčičšim stupuju duchowneho rozwića wopřijeć; je so duchowna móc posylniła, dodaj čězše džěle, doniž ma džěćo tak z jenotliwymi džělemi cyłu předstawu.

A kóždy předstawa budž wěrna, t. j. w duchu zaščěpjomny wobraz njech je runja woprawdžitemu předmjetej. Njepraj po tajkim na př. „město je wulka wjes,“ přetož prawe rozeznawanje předstawow by hewak potom čězko a snadž hakle jara pozdže zastupilo.

Tamne dopjelnjowanje předstawow, na kotrež prjedy spomnichmy, pak njesmě być porjedženje, t. j. zo bychy so wopačne džěle nĕkajkeje předstawy wotstroniła a na jich město druhe, prawe dała. Maš hnydom wot započatka na to hladać, zo bychy sebi džěći kóždy raz tajke předstawy tworila, zo je njeby trjebał porjedžeć; přetož, dokelž so přenje začišće w džěćacym duchu najkrućišo zasydla, wostanje tajki přiščěpk přeco přiščěpk, a štomik so teho dla njepřeměni, haj, husto dosć so tajke khibne předstawy ženje wjacj dospolnje njeporjedža. Powšitkowne stawizny nam wo tym dosć přikładow podawaju. Někotryžkuli njepřecel křesćanstwa je tak přescěhaše a njerozomnje jako přiwerkowstwo wobskoržowaše (přirunaj tudy naše rozswětlene časy), dokelž běše sebi wot małosće jenostronske, wopačne a njepřecelske předstawy wo nim tworil. To pokaže so tež džensa hišće husto, hdyž so někotryžkuli tež wulki muž njecha dać wot wěrnosće přeswědčić, byrnje so jemu jasnišo před woči stajala, dokelž wón to jako napřeciwne swojim dotalnym předstawam spóznaje a swoju mysl za prawu dzerži. Nazhonjenje budže kóždydemu syly přikładow ze wšědneho a bohuzel tež ze zjawneho žiwjenja móc dać. A runje čehnidba našich časow ma znamjo abo kharakter tuteho porjedženja na sebi, a Montesquieu we swojim „L'Esprit des lois“ ma prawje, hdyž praji: „Čehnidba starych so wjele wuznamjenješe před

našej: njeběše sebi samej napřećiwu. Epaminondas ryčeše, słyšeše, widžeše a činješe we swojich poslednich lětach to samo, štož při započatku swojeho wočehnjenja. Džensa dostawamy troye wšelake a napřećiwne kubljanje, přez staršich, přez wučerjow a swět; štož tutón posledni nas wučí, powróći wšě naše prjedawše myślički.“

(Přichodnje dale.)

Drobnostki.

Jako sebi w zaždženym měsacu pruski prync Albrecht po swoju njewjestu, pryncessynu Marju, džowku saksko-altenburgskeho wójwody, do Altenburga přińdže, bu tam wot altenburgskich burow k česći wysokeju slubjeneju swjedžeński ćah wuwjedženy, kiž wjele tysac cuczych do Altenburga ćehniše. Altenburgscy burjo a burowki pokazachu so mjenujcy při tutym ćahu w cylej jich starej narodnej drasće a młode holcy w hormtach, kiž su na naše borty podobne, njesechu swjedžeński dar. Z tym wšěm cheychu so altenburgscy burjo jako Serbjo wopokazać. A tajcy su woni a mjenuja so tež hišće tak. Ale serbska ryč je so pola nich hižom lětstotki doľho zhubiła a jenička powostanka jich serbskosće je jenož hišće jich stara serbska drasta. Kaž němske časopisy na to skorža, počnje pak so tež tuta bohužel w Altenburgskej přeco bóle a bóle zhubjować a bě tón króć hižom tym, kiž su cyły serbski ćah zradowali, ćežko, za njón dosć serbskich drastow a tajkich, kiž budžichu so na nim wobdžělic mohli, hromadu zwjesć. W tutym nastupanju je teho dla snadno pomjenowany ćah za altenburgske Serbstwo historiski, dokelž budže so při dalekročacym přeněmčenju altenburgskeje staro-serbskeje drasty lědom hdy wjacy, kaž w prjedawšich časach, wospjetować móc. z D.

Z Budyšina a z Lužicy.

* Kaž z Lipska zhonichmy, je sebi tam před krótkim tež jedyn rodženy Serb, k. Jan Miktaš Michał Hansky z Budyšina, kand. philolog., doktorat při filosofiskej fakulteće wudobył.

(X) Na našeho sławného Seilerja spominaše před krótkim tež jako na zastužbneho serbskeho pěsnjerja, znata illustrowana Nowina, kiž w Lipsku wukhadža, w swojim nekrologu. Je to wěsće přěni Serb, kotremuž je so tajka česć tam dostała.

∴ Towarstwo Maćicy Serbskeje w Budyšinje je zaso jenu knižku za lud wudało pod napismom: „Šwěrnaj susodaj. Powjedaňčko ze serbskeho žiwjenja wot J. B. Mučinka. Z přidawkom: Strašna kwartira we Francowskej.“ Płaćizna 3 nsl.

∴ Časopis towarstwa Maćicy Serbskeje, cyleho rjada čisło 46., je wošoł a wopřija: 1) Serbski kwas. Wot H. Seilerja. 2) Roz-

prawa při 25-lětnym založenskim jubileju Maćicy Serbskeje. Zestajana wot M. Hórnik. 3) Zběrka rostlinskih mjenow. Podał H. Dučman. 4) Varianty a dodawki ludowych pěśničkow. Podał E. Muka. 5) Dwě poslednej rjadowni zwěrjatow. Wot M. Rostoka. 6) Basnje. Wot Žarina. 7) Napismo najstaršich serbskich čišćanych knihow. Podał K. A. Jenč. 8) Žadosé wo prawa juristiskeje wosoby. 9) Wučahi z protokollow M. S. 10) Zapis sobustawow M. S. 11) Přinoški maćičnych sobustawow. 12) Zličbowanje M. S. w 26. léće. 13) Mjena spisowarjow. 14) Dodawk: Pokazowaf k pjatemu zwjazkej.

Słowjanski rozhlad.

Towarstwo „Svatobor“, kiž čěskich spisowarjow z pjenjazami podpjera, je zasy někotrych na wědomnostne pućowanja wupóstało, tak Dr. Geitlera do Litwy, Dr. Durdíka do Jendzelskeje, Dr. Tyrša do Italskeje, Dr. Jelena do Šwajcařskeje. — Na twarjenje wulkeho narodneho džiwadla w Prahy bu hač do kónca zaždženeho léta přez 432,000 šěsnakow wudatych. W pokładnicy je hišće 56,633 šěsnakow a tehodla so nětko zasy pilnišo po cyłych Čechach dary skladuju. — Wšelakorosé čěskich časopisow bu z nowa powjetšena z časopisom „Kvas“ za piwarstwa, winicarstwa a khmjelerstwo, kotryž professor Schmelzer wudawa.

— W Poznanju je zajimawy spis Alfreda Szczepańskeho wušoł: Szkoły i wychowanie w Polsce. — Pólska akademija w Krakowje, kotraž bu z přjedawšeho nawukoweho towarstwa tworjena, bu 7. meje w přitomnosći wjele pólskich wučnych a zemjanow swjatočnje wotewrjena přez protektora arcwójvodu Karla Ludwika. Předsyda je Dr. med. Majer.

— W Pančevje wukhadža nětko mjez druhimi tež časopis „Domaći ljekar“. — Stojan Novaković, do njedawna bibliotekař narodnje knihownje a nětko serbski minister wučestwa w Belgradze, je zajimawu knihu wudał pod mjenom: Fiziologija glasa i glasowi srb-skoga jezika.

— Wubjerk za postajenje pomnika sławného Puškina w Moskwyje je 15 modellow dostał wot ruskich wumjelcow. Dobrowólnych přinoškow k temu je so 80,000 rublow zhromadziło. — Nowy wulki spis z wobrazami rěka: „Opisanije wostočnoj wojny“ (1853—56). — Na 26. hapryla je ruski spisowaf a basnjeř Władimir Benediktow zemrjel, wón bě rodženy w l. 1807. M. H.

Listowanje.

Kk. st. st. J. S. a M. B. w Pr. a k. w. K. w R. Wutrobny džak! Pokračowanje cheyli mi k swjatkam dobroćiwje připóstać.

LUŽIČAN.

Časopis za zabawu a powučenje.

Štyrnaty lětnik.

Zamolwity wudawař: J. E. Smoleř.

Redaktor: K. A. Fiedleř.

Wukhadža kóždy druhu sobotu měsaca. — Płaćizna cyłolětnje 15 nsl.

Č. 6.

Junij.

1873.

Je mi swěrna?

Hdyž stal sy, měsačko,
Na njebju, swěćo jasnje,
Hdyž sy přez woknješko
Ji hladał do komorki,
Sy, hdyž sej lampu hasnje —
Ju widzał zdychowaěi?
O praj mi słowčko:
Je wona swěrna mi?

„Ju zdychowaě drje widzach
Tak husto z wutroby —
Pak podarmo přec' slědžach
Za winu zrudoby!“ —

Ty, běly hołbiko,
Kiž jědł sy z ruki jeje,
Praj, hač so radžilo
(Hdyž so jej džakowaše)
Či słyšeć słowčko njeje?
Hač na mnje spominaše?
Mi praj to słowčko:
Je wona swěrna mi?

„Ju widzach zaplakaěi,
Hdyž zlećach k hołbičcy,
Hdyž cheych ju wokoš'waěi —
Chceš wjac' sej žadać ty?“ —

O róža čerwjena,
By ty mi wěstosé dała?
Je tebi powjeła,
Štož duša jejna čuje,
Hdyž je éi přiliwała,
Hač na mnje pomysluje?
O praj mi słowčko:
Je wona swěrna mi?

„Hdyž je mi přiliwała,
Je éiše prajila:
Kéěj, róža moja mała,
Zo by joh' debila!“ —

O powjesé radosé!
Nětk wěm, zo je mi swěrna,
Nětk wšitke žadosé
Su moje dopjelujene,
Nětk wutroba je měrna,
Mi zbože wobradžene!
O zbóžne słowčko:
Je stajnje swěrna mi!

Wšak hlós mi dowěrjacy,
Drje čichi, praješe:
„Hdy jandžel njewin'waty
Ze słowom hraješe?“

Wjeleměr.

Stawizna poručníka Jergunowa.

Wot J. S. Turgenjewa.

Z ruskeje ryče přeložil M. B.

(Pokračowanje.)

VIII.

Wy mi wodaće, započá wona z nowa, z lohka powjertujo so před hladadłom, zo sym was tak . . . k sebi přiwjedła. Je drje wam to njelubo? — Ja wam hižo prajach: sym tajka překhwanata. Najprjedy sčinju, potom přemyslu. Haj, druhdy ani njeřemyslu . . . Kak wam rěkaju, knjez officiero? přistaji wona, k njemu přistupjo a položiwši rucy na křiž.

Mje mjenuja Jergunow Kuzma Wasilewič.

Jergu . . . Ach, to mjeno njeje rjane! . . . To rěka, čezke za mnje. Ja budu was mjenować knjez Florestan. Pola nas běše jedyn knjez Florestan. Wón předawaše wšelake wěcy a běše krasawjec. Nic hubjeiši, kaž wy. Ale, kajki sće wy šerokoramjenjaty! Čisty ruski młodzenc! Ja lubuju Ruskich . . . ja sama sym Ruska . . . mój nan běše officier. Ale rucy mam ja bělšej hač wy! — Wona zběhny jej wyše hlówy, pomacha z nimaj někotre razy w powětrě, zo by jej krew wopuščila. — Widziće? Ja myju jej z greckim mydłom . . . z wonjatym. Ponuchajće . . . Ach, ale njekošće . . . Ja njejsym za tym . . . Hdže wy služiče?

Ja služu w 19. čornomórskim equipagu, w floće.

Ach, Wy sće morjak! A maće wy tež wulku mzdu?

Ně . . . nic najwjětšu.

Wy drje sće jara khrobły. To je wam hnydom na wočomaj widzeć. Kajke maće wy huste wobwočil! Praji so, zo dyrbja so na nóc z łojom mazać, zo bychu rostle. Ale čeho dla nimaće žanu brodu?

Po formje so to njepristeji.

Ach, to njeje rjenje! Što tudy maće, mječik?

To je tesak, tesak, tak rjec, přislušnosť morjakow.

Ach, tesak! Je wón wótry? Směm pohladać? — Wona z wulkej prócu, zakusnywši zuby a z wočomaj mikotajo, jón z nóżnjow wučahny a dótkny so jeho z nosom. — O, kak je wón tupyi

Tak móžu was ja kóždy čas přewinyć. — Wona zahanješe so na Kuzmu Wasilewiča. Wón činješe, jako by so bojał, a so zasmja. A tež wona so wusmja.

Ihr habt Pardon, wy sće wobhnadženy, rjekny wona z nadobnosću. — Na, wzmiće wašu brón. A kak stary sće? prašeše so wona dale.

Pječadwacyći lět.

A ja džewjatnaće! Kak je to směšnje! Ach!

A Emilija poča so tak jara smjeć, zo so skoro do zady překiwny. Kuzma Wasilewič njehibaše so ze stólčka a hišće kedźbliwšo hladaše na jeje w směchu třepotace wobličo a přecy bóle a bóle so wona jemu lubješe.

Na dobo Emilija wotmjelkny a zynčo přez zuby — tajke měješe přiwučenje — z nowa k hladadłu stupi. Móžeće wy spěwać, knjez Florestano?

Njemóžu. Njejsym wuwučeny.

Ale na gитарrije hrać? Tež to nic? Ale ja móžu. Mam gитарru z perlenmutter, jeno truny su roztorhane. Budu sebi je dyrbjec kupić. Wy mi pjenjezy daće, knjez officiero? Ja wam krasnu němsku romancu zaspěwam. Wona zdychny a pokry woči. Ach, tak krasnu! Ale rejwać wy móžeće? A tež to nic? Unmöglich! Ja was nawuču. Tra-la-la, tra-la-la, tra-la-la ... — Emilija dwójcy poskoči. Pohladaće, kajke mam črije! „Z Warsawy.“ O, my budžemy z wami rejwać, knjez Florestano! Ale kak budžeće mje mjenować?

Kuzma Wasilewič so wusmja a začefwjeni hač do wušow. Ja budu was mjenować: překrasniša Emilija!

Ně, ně! wy dyrbiće mje mjenować: Mein Schätzchen, mein Zuckerpüppchen!

Z wulkim mojim wjeselom, ale so boju, zo budže to za mnje ćežke.

Wšo jene, wšo jene, prajće: Mein.

Me ... in ...

Zucker.

Cuk ... ker ...

Püppchen! Püppchen! Püppchen!

Pju ... Pju ... To ja njemóžu!

Nic? Wy dyrbiće! Ale wěsće wy, što to rěka? Pozdžišo wam to rozestajam.

A hlej, tu namaj ćetka čaj njese. Bravo! bravo! Ćetka, ja budu čaj ze smjetanu pić ... Je to smjetana?

So schweige doch, znapřećiwi ćeta.

IX.

Kuzma Wasilewič sedžeše pola madame Fritče hač do połnocy. Wot sameho přihada do Nikolajewa wón hišće tajki wjesěły wječor njebě přečinił. Woprawdže, jemu njepřińdže ani junu do hlowy, zo snadź so officierej a zemjanej njepřisteji, znać so z wosobami splaha jeho znateje a jeje ćetki, ale Emilija běše tak šikowana, tak zabawnje bajkaše, tak lesnje na njeho zhladowaše, zo wón z ruku machny na swoje powołanje a sebi wotmysli, na tutón raz so po swojim spodobanju zadžeržeć. Jenó jena wobstejnosć jeho mrowješe a zawostaji w nim starosć, nic wosebje zajimawu. W samym rozryčowanju mjez nim, Emiliju a madame Fritče powočinichu so durje přédkneje komory a mužska ruka w ćémnym woblečenju, z třomi jara małymi slěbornymi kneflemi so ćišinko nutř suny a na stólk při durjach dosć wulke brěmješko ćišinko położy. Wobej damje hnydom k stólkkej skočštej a počestej přinjesene přehladować. „Ale, to njejestej tej lžicy!“ rjekny Emilija, tola ćetka storči ju z lohćom a wunjese brěmješko, njezwjazawši kónce. Kuzmje Wasilewičej so zdaše, jako by jedyn z nich z něčim čerwjnym womazany był, runje kaž z krewju ...

Što to? woprašaja so wón Emiliju. Wam hišće něšto kradnjnych wěcow wróćichu?

Haj, wotmołwi Emilija, jako by nočeyła — hišće.

To je služobnik wam te same namakał? — Emilija so začěmni.

Kajki služobnik? My nimamy žaneho služobnika.

Dha někajki druhi mužski?

K nam žadyn muž njekhodži.

Ale dowolće, dowolće ... Ja widžach rukaw mužskeje drasty. A skónčnje tež tutón lac ...

K nam ženje, ženje žadyn muž njepřińdže, wotmołwi wobstaj-

nje Emilija ... Što sće widzał ... Ničo njejsće widzał! A tutón lac je mój.

Kak tak?

Duž tak. Słuži při maskaradze ... Nó dha, moja, und Punktum!

A štó dha je wam tuto brémješko přinjesł?

Emilija ničo njewotmołwi a naduwši hubcy, wuńdze za madame Fritče z komory. Traž po džesac minutach wróci so wona sama bjez ćetki, a hdyž so Kuzma Wasilewič z nowa prašec poča, wona jemu na čolo pohlada, prajicy, zo je hańba za kawaliera, wćipny być (při tutych słowach so jeje wobličo trochu přeměni, jako by so začěmniše), a wzawši z blida kharty, jeho poprosy, hudać kus na jeje zbože a na čerwjeneho krala.

Kuzma Wasilewič so wusmjja, wza kharty, a wšitke njelube mysle so hnydom z jeho hlowy zhubichu.

Ale wone wrócihu so hišće raz k njemu, a to tón samy dzeń. Wón bě hižo z duričkow na hasu wustupił, bě so hižo Emiliji poručil, posledni raz jej přiwołajo: „Adieu, Zuckerpüppchen!“ jako nadobo nimo njeho so čłowjek njewysokeho zrostu suny, a wobroćiwši so na wokomik na jeho bok (nóc bě dawno zastupiła, ale luna swěćeše jasnje dosć), wustaji cyganske, suche wobličo z čornej, hustej brodu, čornymaj woćomaj a křiwym nosom. Tutón čłowjek skoči hnydom za rózku, a Kuzma Wasilewič njespózna teho dla tute wobličo — nihdy hišće je přjedy widzał njebě — ale na jeho rukawje so tři slěborne knefle w mėsáčku błyskotachu. Prudžace dwělowanje hrjebaše so w duši nastrožaneho poručnika; domoj přišedši wón po přiwučenju ani njepokuri ze swojeje pěnoweje trubki. Tola tež njenadžate znajomstwo z luboznej Emiliju a zbožowne hodžiny, přecinjene w jeje towarštwje, skutkowachu na jeho začuća.

X.

Kajkežkuli tež běchu starosće Kuzmy Wasilewiča, wone bórzy rozlětachu a njezawostajichu slěda. Wón husto na zabawu k woběmaj damomaj z Rigi khodžeše. Zalubowany poručnik zblíži so z Emiliju. Z woprědka hanibowaše drje so tuteje blizkosće, za-

krywaše teho dla svoje wopytowanie, potom pak přesta so hani-
bować a zakrywać: skónči so z tym, zo wón radšo při swojimaj
nowymaj znatymaj sedžeše, hač hdže druhdže, njepowjedajo hižo
wjacy jeno wo svojich, nic jara wjeselych, štyrjoch scénach. Sama
madame Fritče hižo njezbudžowaše w nim njelube začuća, hač
runjež z nim njepřečelnje a wobužnje wobkhadžeše, kaž prjedy.
Wosoby, mało zamožite, podobne knjeni Fritče, w svojich hosćach
wosebje šćedrosć waža; ale Kuzma Wasilewič běše trochu skupy,
a darowaše bóle rózynki, włóske worjechi, poprancy . . . Jeno raz
přinjese Emiliji lohke, rózate rubiško po čistym francózskim waš-
nju; ale wona hišće tón samy dzeń jeho dař na swěčcy zesmuďzi.
Wón chcyše jej porokować: wona přiwjaza rubiško kóčcy na wo-
puš, wón so rozhněwa, wona so jemu do woči wusmja. Kuzma
Wasilewič dyrbjese skónčnje sebi samemu wuznać, zo wón nic
jeno wobkedžbowanja damow z Rigi njewužiwaše, ale zo samojeju
dowěrjenja njezasłuži: jeho ženje ruče nutř njepušćištej, ženje bjez
teho, zo njebyštej jeho prjedy přehladowalej; druhy daštej jemu
čakać, druhy wotpóslaštej jeho bjeze wšeje ceremonije, a chcy-
štej-li něšto před nim kryć, ryčeštej w jeho přitomnosći němski.
Emilija njeda jemu žaneho praweho wotmołwjenja wo swoim za-
džerženju, hdyž so za tym prašeše, najbóle njewusłyša ani jeho
słowa; a wosebje: někotre komory w domje madame Fritče, ko-
tryž běše wobšěrnny dosć, hač runjež so z hasy jara mały zdaše,
wostachu dla njeho přecy zakryte. Při wšem tym Kuzma Wasi-
lewič svoje wopytowanja njeskónči, ale wjele bóle je rozmnoži:
wšak jara žiwych ludźi widžeše. Jeho sebjelubosć spokoji so tež
z tym, zo Emilija jeho njepřesta Florestan mjenować, namaka jeho
krasneho a wobkrućeše, zo ma wón woči, kaž rajski ptačk, „wie
die Augen eines Paradiesvogels!“

(Přichodnje dale.)

Bóle zo myje a čorniše je.

Powjedańčko ze wsy. Spisał J. A. K.

(Pokračowanje.)

II.

Junu běše wulka zyma a Matej khodžeše do šule — takle mje Wózka zabawješe —; duž kupi jemu nan rjany, haj po swojim zdaću jara rjany kožuch. Dokelž pak sam jeno w njepočehnjenym khodžeše, dha žadyn dźiw njebě, zo so jemu tež Matej w cyle běłym kožuše lubješe. Tajki zwoblekany Matej do šule přinǵđe. Jako zastupi, wšo wožiwi; přeni žortowaše: „Hlejće, sněhowy muž dže!“ druhi: „Komu sy so z rječaza wottorhnyło, ty hrozne zwěrjo?“ třeći zaso wolaše: „Wo pomocy! wono na mnje hlada, zo by mje pózrjelo;“ žařostne smjeće pak wšo přewodžeše. Lědy bě so wbohi na swoje město sydnył, dha so ze wšěch stron łuskanje do khribjeta započea. Matej so njebóršeše, běše to husto druhim sam tak činil; wjele bóle k wul kemu wjeselu džěći so kožuch slěkać a jón na druhi bok wobroćeć započea. Kosmaty, kajkiž nětko sedžiše, budžiše wšitkich tak daloko přinjeř, zo bychy so wěsće khori smjeli, njebudžiše smjertneje hary dla wučer zastupił. Dokelž mohł do tołstych kosmow podarmo bić, staji jeho wučer k durjam, zo by so před druhimi hanibował. Jako pak při tajkej kekliji stajneho smjeća dla žane wučenje njebě a Matej so tež njehańbowaše, měješe so swój kožuch zaso slec a přewobroceny woblec. Matej tak sčini, ale hara přez to čím wjetša nasta, přetož wučer dyrbyeše so nětk sam smjeć, hdyž widžiše, zo je z lužički do morja přijěl.

Po někotrych dnjach so Matej w swojim kožuše wohrěwaše, hač runje jemu to trjeba njeběše; duž wza jedyn njebolak kusk wuhla z wuhloweho kašćika a napisa jemu z wulkimi pismikami mjelčo „Kožany Matej“ na khribjet a woteńdže po swojim šibałstwje. Nichtó njebě so hišće na to dohladał, hač jeno wučer při zastupje, jako Matej z nowej firmu na kožuše wot khachlow čehniše. Mjercacy wosta wučer stejo, přetož jo w měješe nětko dwoje džěło před sobu: najprjedy wudmodawarja wunama^{ka}ć a potom pismo z kožucha wotstronić. Přenje so jemu njeradží a druhe mało lěpje; přetož jako so počea prašeć, běchu wšitey wokoło Mateja teptali, a hdyž chcyše wuhlowe

pismo strč, bu blečk hišće čorniši. Dokelž měješe hněwanje wulke a dobreje rady malo, posła jeho wučer domoj. Z bojosću pak před maćernym swarom a nanowym kijom sleče so Matej swój kozuch ducy, rozpřestrje jón a poča pismo z čistym sněhom ze wšej mocu z njeho myé, ale bóle so prócowaše, a bórše so jemu byé zdaše. — Hač runje běše Matej nimale hjez winy, bu tola khostany, ale wón to rady zaby, jako mazany kozuch bórzy nowe počehnjenje dosta. Něšto pak k zabyću njeběše; bě to wudmo, z kotrymž jeho džěci wot tego časa sem mjenowachu: „Rožany Matej.“

III.

Dolhi čas so miny, w kotrymž bu Matej „swěrnje ke křesćanskej šuli dzeržauy a k wšemu dobremu wočehnjeny a w kotrymž wón po dokonjanych šulskich lětach pola swojeju staršeju zawosta.“

„Naš młynski čapor přeco jenak klepoc“, rjekny Matej junu k swojemu nanaj, jako bě hižom dawno mjerzacemu kozuchej wurostl, „a ja sym nětko dwacyći lět na jeho jenozynkny takt postuchał; su tež druhe młyny, wot druhich wodow wjerćene, nic' jeno tudy, ale tež w druhich krajach; kraje z hinašimi ludźimi a ludžo z njeznatym wašnjom, haj, jara wšelke takty hišće su, wo kotrychž ničo njewěm. Wojak njejsym, zo bych je nuzowany při wojeřstwje wuknyé dyrbjal, cheu je dobrowólnje wuknyé při pućowanju.“

„Nowy takt wuknyé!“ znapřećiwi nan. „Luby Matejo, z tym prjódkwzacóm sebi sam zazwonješ. Štoha wčera mjenješe, jako tu třo vagabundzi pobychu a žanemu ničo prawe njeběše? Či běchu so tež něhdže wokoło młynskeho kamjenja powjerćili a nětko nowy takt wuknychu: jedyn hjez škórnyjow, drubi z wottorhnjenym porčmom a třeci z rozbitym hjezwočom; njebórbotaše ty na nich?“

„Haj, haj,“ započa mać na khachlowej lawcy, „běchu to třo kralojo; jim cyły swět slušeše a služeše a z kóždym pěknym wašnjom so derje znajachu. Bych za nimi běžala, čím prjedy, čím lěpje!“

„Či tež njewobaram hić, mój syno; kij na puć cheu tebi wotrězac a tež knižku wobstarać, kaž ju rjemjeslniski putnik trjeba, zo by z njej kóždeho wjesneho stražnika wo swojim čestnym mjenje a wo běhanju za nowym taktom přeswědčić mohli!“

„Aj,“ mać zaso přistaji, „što dyrbi jemu knižka? W swojim

starym kožuše njeby nikomu powjedać trjebał, čejich ludźi syn je, a by mohł w dobrym pokoju kročić přez Čechi a Lechi.“

Z tajkimi žortnymi słowami Matejowaj staršej husto swojeho syna k přemyslenju někajkeho prjódkwzaća přinjeseštaj a teho dla tež džensa khroble z tym započestaj, ale — podarmo. Přetož hač runje Matej džensa ze žanym słowěkom wjacj na to njespomni, dha tola žadyn dzeń njezańdže, zo by so wo tym njeryčalo, a bórzy měješe maćer na swowej stronje a to bě hlowna wěc. Nan sebi njechadžiše doryčec dać; wón njemóžeše Mateja parować, dokelž by dyrbjał cuzych ludźi w mlynecy stejo měć, w swowej wutrobje pak jemu přihtosowaše. Što wšitko pomhaše? Matejowy nan pućował njebě, duž jemu často ta a druha wědomosć w žiwjenju pobrachowaše, kotraž so z knihow nje-nawuknje, kotruž jeno šěroki swět wučí; wón tež wjedžiše, zo Matej w cuzbje njewostanje, zo so zaso wróci a nanowy mlyn přewoznje. Po něšto času, běše to w zažnym nalěcu, nan sam započa powjedać a rjekny: „Hdže sy sebi wotmyslił, wój Matejo, puć nastupić, do rańšich wsow a městow abo do wječornych?“

„Wjele slyšach powjedać,“ wotmolwi Matej, „wo rańšich krajach a jich městach, ale z wjetša leži wšo we wulkich runinach; by so mi tam po našich horach styskało, duž sebi myslu k wječoru.“

„Džiwnje! Zaso k wječoru. Rajka tola přičina w ludach a tež w kóždym samym leži, zo wšo za slóncom čehnje!“

„To je,“ praji Matej, „zo so tak njerad džělmy; ze wšěm luhym, štož nas wopuša, chcemy sobu.“

„Bych sam rady z tobu šoł a ěi wšudže z dobrej radu k rucy stał, ale wzmi jeno moje požohnowanje sobu na puć, cheu ěi jón nětk dowolić; njech so ěi derje dže!“

Matej bě přeměrnje wjesely a za tydžeń steješe srjedz stwy na puć hotowy. (Přichodnje dale.)

• Slowo wo čehnidbje.

Wot J. S.

(Pokračowanje.)

Prěnje předstawy po tajkim mać džěsću zašćěpi. Mać pokaže džěsću předmjet (při započatku přecy jedyn), kotryž móže džěćo wi-

džec, slyšeć, wobmasać; tak nastanu w džěsću přenje předstawy, two-
 rjene kóždy króc z pomocu zmysłow. Tute přenje začišće su naj-
 krućiše a najmócniše a so lohey wjacj njezhubja. Widžimy teho dla,
 kak wažne tute skutkowanje maćerje je. Čini-li to na lubozne wašnje,
 mytuje tu a tam z maličkosću kedžbnosć něžneho wučomca, wě-li mu-
 drje tule kedžbnosć wužić a na druhi podobny předmjet ju zložić,
 njezaščěpi jeno hłuboku lubosć přećiwo sebi samej w džěćacej wutro-
 bje, ale založi tež hnydom wot zapčatka w duchu džěsća za cyłe
 žiwjenje tak wažnu kedžbliwosć a hibitosć. Njerodna abo pohodna
 mać jeno hlada, zo ji džěći měr dadža, njech stauje so, štož chce, a
 při tym zasydli so pomalku jednorakosć a wobnjerodjenje w džěsću,
 wone počnje bjezdžakniwe być k všemu, štož je wobdawa, wótrosc
 sudženja, najlěpje přihotowana, zasy wusnje, dokelž njeje žiwjena, a
 džěćo njespóznašći wyše teho nahon, kotryž duchowny wuspěch při-
 njese, wostawa we wšitkim zady drubich. — Tu pombaju tež wobrazy,
 wosebje tajkich předmjetow, kotrež džěćo w skutku widžeć njemóže
 abo kotrež su stawizniske. Tola so njesmě to hjeze wšeho porjadka
 stać, zo by čisće bjez scěhow njewostało. Tute přenje skutkowanje
 maćerje na ducha džěsća je jara wažne a ma teho dla tež wulke za-
 mołwjenje, přetož najbóle wotwisuje wot njeho cyłe zbože duchoweho
 žiwjenja džěsća. Hdyž so duchowe mocy rozwijeć počnu, su hišće
 njeposlabjene a wótre. Wšitko so wocućaceho ducha jara lohey při-
 mnje. Maju teho dla wšitecy, kotrymž je wotbladanje džěsća přepodate,
 so přede wšěm w swojim zadžerženju na kedžbu brać, zo bychy wo-
 pačne a zle předstawy so njezahněždžile do ducha, kiž wjesele wšo
 wěri a za prawe džerži, štož přiwozmje. Potom pak maju, a to wo-
 sebje mać, předstawy wo tajkich wěcach wubudžeć, kotrež dyrhja
 něhdy předmjet jeho zjawneho skutkowanja być, po tajkim wo nabož-
 nistwje a jeho wěrnosćach, kotrež maju so najprjedy jara jednorje a
 bóle w příkladach žiwjenja, pozdžišo z wudospołnjenjom duchowych
 wopřijećow tež wobšěrnišo a hłubšo skićeć, dale zložuju so na to
 wo dobrym a wěrnym, potom pak wosebje tež wo narodnosći, zo by
 tež pola nas lubosć k narodnemu žiwjenju a skutkowanju so rozšěrila
 a spowšitkownila. Kak wopačnje po tajkim je, hdyž so serbscy ludžo
 do města přecáhnu a tam ze swojimi džěćimi němski ryča, byrnje
 staršej wobaj serbskeje narodnosće byłoj a hubjenje dosć němsku ryč

lamaloj. Němski tajke džěci same nawuknu na drozy wonka, hrajo sebi z druhimi džěćimi, a we wučerńi; serbski pak druhdze njemóža nawuknyć, hač doma we swójbje. Budže dha tajkemu džěsću što škodžeć, hdyž jenu ryč wjac nawuknje, na tak lohke wašnje, a to ryč, kotruž su jeho prjedownicy ryčeli, a nětk dyrbi ji wocuzbnyć? K wěrjenju drje je, zo, hdyž z nim serbski ryčiš, ći němski wotmołwja, ale što dha tola pola džěsća njebudžeš móć wuwjesé! Pytaj je jeno z lubosću, druhdy z małym mytom, k temu přiwjesé, a njeńdze-li tak, nuć je, njedaj jemu, štož chce měć, doniž sej serbski njekaza a t. d.: přiležnosć ći srědkow dosć poskići. Pisar teho je husćišo přiležnosć měł, z tajkimi přeuńmčenyimi synami serbskich staršich w hromadze być a su jemu dosć jara skoržili, zo njejsu swoju prawu maćeršćinu nawukli a w džěćacych lětach rady, serbski njeryčo wot staršeju k temu dzerženi byli. Ale tež, hdyž serbski ryčiš, ryč wopravdze serbski a nic poł serbski a poł němski, zo twoje džěci nawuknu čisće ryčěć, kaž daloko je to móžno, a skóněnje so brudy ze serbskeje ryče, tež ze wšědneje wotstronja, kotrež su so město serbskeho stroweho mjasa zasydliłe; trjebam jeno pokazać na „baldy“, „štifle“, „wješu“ atd. a budže mi wěsće kóždy zrozymić. Budžeš-li hižo wot započatka přenje předstawy džěsća tež na narodnosć zložić a tak lubosć k nej do wutroby zašěpic — so rozymi, hjez hidženja druhich narodow, přetož to je napřećiwne křesćanskej lubosći, a wyše teho měr mjez susodami hižo po znatym přisłowje: „Zadđerak susod je čertowa wobrada“*) wažniši a dróžši hač što druge —: potom so traž njebudža wjacjaj přikłady rojić, zo so rodženy Serb swojeje ryče a narodnosće hańbuje, potom traž tež tamna hjezdzakniwosć a žadnosć zhromadneho ducha mjez Serbami wotehjerać pócnuje.

Prawje žiwe džěci so stajnje prašeju, a temu so džiwać njetrjebamy: wšak nadeńdu přeco a přeco zasy nowe wěcy, kotrež hišće njeznaju. Z čim wjetšej kedžbliwosću a prócu so na tute prašenja wotmołwja, ćim bóle wobohaći so duch z předstawami.

Ale wulke njedostatki so w tymle nastupanju tež stanu. Jena mać wotbudže so prašace džěćo ze słowami: „To so tola přeco prašeš!“ Stanje-li so to džěsću husto, snadź z mjerzatyimi krutymi slo-

*) hl. „600 serbskich přisłowow a štyri kopy přisłownych prajidmow“ — wudał J. Buk; w Budyšinje 1858.

wami, pak přestane so prašec a zhubi žiwosć a nahon k myslenju, pak praša se radšo džowki abo někeho drugeho w domje. Njetrjeba so potom mać džiwać, zo džěćo, dostawa-li wot služobnych přecelne wotmołwjenje na swoje prašenje, mać bóle a bóle zabudže a so skerje pěstonči dowěri. Njepřirunjomny wliw, kotryž maju pěstonče na přenje předstawy džěsća a tute na jeho cyłe přichodne žiwjenje, dyrbi pak tež maćerje k wulkej swědomitosći napominać, zo njebychu swoje džěći dowěrile surowym a nahlym wosobam abo snadź lohkim, hrěšnym lidoram a p.; daj radlubje toler mzdý wjacy, jeno zo přistojnu a dušnu holeu dostanješ.

Prawjenje, z kotrymž chcedža druzy prašenjam džěsća so wuwinyć: „Za džěći je to dobre dosć!“ dopokaže, zo su sebi tajcy hišće mało wědomi, kak wažna je wěrnosć a prawosć přěních předstawow, kotrež dyrbjaja něhdy z podložkom być wšeho dalšeho džěla: na slabym a njewěstym podložku kžeža jara kruće stać njebudže.

Dale pak hišće z teho sčěhuje, kak wažne je přenje wučenje w šuli tajkich młodych čerstwých a hišće prózdných duchow. Rozymy drje so, zo wučer tajkich młodych wučomcow njebudže trjebać „w maľšku mčć“ k př. analytiku abo teoriu ćoploty a p., čím wjacy pak wědomosćow wo wukublanju ducha, kiž tu hakle dyrbi myslić wuknyć. Zašćepić nowe předstawy do hižo zdžělanišich džěći, kotrež su hižo nawukle, sebi je same tworíc a kotrymž teho dla husto dosć jeno poki w dosaha, zo bych wěc wopřijale: to njeje tak čězke džělo, kaž hdyž hakle mam přenje předstawy sadžeć do maľeho wučomca, kiž z podžiwanjom na moje słowa poslucha, njewě, kak a z kajkeho kónca ma wěc přimnyć. Čěhidba wjetšich džěći je čězša a wostudliša hać maľých; z rozwučowanjom ma so to nawopak.

Wjele je tež wosobow, kotrež z džěćimi nimaju přislušnu sčěrpnosć, po džěsćowsku z nimi njewjedža wobkhadžować. My dorosćeni při ryčanju přeskakujemy a wuwostajamy wjele mysličkow, přezcytńe znatých; to pak njesměmy činić z džěćimi ryčo: tu dyrbimy z jeneje myslički přestupić na druhu, kročel za kročelu, hewak nam džěćo we wšitkim njedorozymy. Jeno ženje so njeh njesčěrpnosć njepokaza, je džě tola zajimawe, hdyž přihladujemy, kak džěćo so prócuje, kak na te a na druge wašuje wěc přimnyć pyta a z blyšćatym wóčkom so nas praša, hać je to tak prawje. Wosebje pak ma so kedžbować, zo

so njewobdarjenemu z lubosću a měrnym postupom k pomocy přińdže; přede wšěm ma so dobra wola wubudzić, potom prawje pomału rozwučenje započec a dale wjesé; z dobrej wolu pak móže so tež lubosć k wuknjenju dosahnýc, da-li so džěsću přiležnosć, tu a tam mały wuspěch swojeje prócy widzec, w maličkosći so wuznamjenić a tak dale: tajke džěco počnje na so dzerzec, njelutuje prócy a móže z tutej tón samy stupjen zdžětanosće dosahnýc, kotryž druhe snadź na lóžše wušnje, z wjetšimi darami podpjerane docpěje.

Kedźbnosć. Nic jeno wuknjenju, ale tež praktiskemu žiwjenju njesmě kedźbnosć pobrachować, ma-li žadany wuspěch dosahnyć. Někotryžkuli njezbožowny čłowjek čile stawy přisadziwši budže nam wjedzec wo tym powjedać. Čeho dla tamón slepy prosy? Hdyž w mlodosći z klučow třelachu, njedawaše kedźbu a wupali sej woči. Hdže je tutón khromjene ruku wostajil? Njedawaše kedźbu a tykny ju do koła. Kak wjele tajkich njezbožow njeprinje hižo njekedźbnosć!

Přiwučuj teho dla lnydom wot započatka džěco ke kedźbnosći, a to najbóle z tym, zo jemu najprjedy přecy po jenym předmjetu, zmyslam pónajomnym, skičiš. Čim hlubšo so předstawa začišći, čim kručišo budže ju mlody duch zakhowować. A njech da na předmjet derje kedźbu; wosebje holčata su rad njewobstajne w kedźbnosći, te čim bóle k temu dzerž. Mlody duch wšak přežara rad a lohey z jeneho předmjeta na druhu přeskakuje kaž mjetel z jeneje kwětki na druhu přelětuje; njezadžělaš-li temu, potom so wěsće stanje, zo tajki čłowjek žaneho kruteho, wěsteho a hlubšeho rozymjenja wo žanej wěcy njedosćehnje, nowosć wěcy jeho khwilu zajima, tola čěžkoty, so pokazace, kotrež kručišu sćerpnosć a kedźbnosć žadaju, wón njecha přewinýc a duž wo kóždej wěcy zwjeršne polapta, njedocpěwši praweho zrozymjenja. Tajkich ludži so bohužel wjele namaka, kotřiž sto rjemjesłow powuknychu a žane njenawuknychu, kotřiž wo kóždej wěcy sudža, žanu pak dospolnje njeznaja.

Sćin wšě džělo po móžnosći zajimawe, čim lěpje dadža džěci kedźbu. Maš-li teho dla stare wěcy wospjetować, pokaž je jim z noweje hišće njeznateje strony. Skoro kóžde džěco ma k wěstěj wěcy wjacý lubosće hač k druhim, to hladaj, zo wuslědžiš a, jeli móžno, tajku jeho wosebitej nakhilnosći přiměrjenu stranu tež pola noweho předmjeta pokaž. Tak so stanje, zo tež džěci husćišo w njekedźb-

nosí přestápně radšo a wobstajnišo posluchaju. Při započatku wotstroń wšitko, štož mohło kedźbnosć džělic; pozdžišo, hdyž je džěćo w njej stwjerdnyło, přibližuj jemu tež předmjety mjez nětčišej kedźbnosću je zajimace, zo by tak w kedźbudawanju čím hóle posylnjane bylo.

W mladosći nam čezko pada, mamy-li wot zmyslnych wěcow kedźbnosć wobwobroćić; nawučenje pak nas tak daloko přiwjedze, zo so do mysli zarywši tež wudžeržimy, byrnje wokoło nas wulka hara byla: to je drohi a wyšši skhodženk kedźbnosće. Wučenc je do swojeho předmjeta husto tak zahlubjeny, zo ničo wokoło so njepytuje. Wjele zajimawych přikładow nam žiwjenjopisy znamjenitych mužow skića. Jedyn z najwjetšich matematikow wšěch časow a ludow, Euler (1707 — 1783) džělaše srjedź harowacych džěćí ze swojimi wulkimi algebraickimi ličbami, — Sokrates bu druhdy rano hišće na tym samym měsće widžany, hdžež běše wječor w myslach stejo wostał, — Archimedes, jedyn z najstawnišich matematikow a mechanikow stareho wěka w Syrakusach (w 3. stolětu před Khrystusom), namakawši w kupjeli sedžo jara wažny zakon mechaniki, wuskoči z kupjele a běžeše nahi domoj, radostnje wołajo: „Namakał sym to!“ — Professorjej hwězdařstwa cheychu studenta předstajíc, runje hdyž drohu kometa wuličowaše; ani woči wot swojeho džěla njepozběhnywši, praji: „Móže za tři sta lět zasy přińć,“ na hwězdu myslo, nic na studenta. — Jendźelski matematik Newton měwaše k wobjedu pječene kury, kotřež mějachu so jemu kóždy raz na khachle stajíc; junu jeho dobry znaty wopyta a čakaše, doniž Newton wobjedowac njepřindže. Dokelž to přecy ničo być njechaše, zjě cuzy knjez pječene kury a přikaza služobnikkej, zo by druge přinjesl. Mjez tym přindže Newton a cheyš wobjedowac, namakajo pak sudobje prózdne, zawoła: Njewěm an z o sym hižo wobjedował!“ — To su wosoby, do swojeho džěla woprawdže zaryte.

(Přich. dale.)

Z Budyšina a z Łužicy.*)

* Srjedu po jutrach, džen 16. hapryla t. l., měješe so po dwěmaj hodzinomaj popoldnju w kolonnadze Thiermannec restauracie w Budyšinje hlowna zhromadźizna towarstwa Maćicy Serbskeje. Po dostatej polnomocy k. předsydy Smolerja, kotryž běše zapućowal,

*) Přenje tři artikle tuteje rubriki su trochu zapozždžene, dokelž so w 5. čisle dla pobrachowanja městna wočišćeć njehodžachu.

wotewri k. faraf Hórnik zhromadźiznu, wot 34 sobustawow a hosí wopytanu, a čítaše wobšěrnú lětnu rozprawu. Wón wopomínaše najprjedy teju zaslužbneju mužow, kotraž běštaj wloni w tym času hišće za zbože towarstwa džělawa — na njeboh předsydu k. ryčnika Rychtarja, kiž je 9. septembra, a na k. fararja Seilerja, kiž je 15. oktobra zemrjel. Nekrolog, přenišeho nastupacy, je hižom w Časopisu wozjewjeny; wo druhim budže wobšěrný w bližšim času čišćany. Zhromadźizna česćeše wobeju wotemrjeteju přez postanjenje. Wot loňšich jutrow, kaž rozprawnik dale wozjewi, běše Maćica wudala: 1) Časopis w dwěmaj zešiwkomaj (45. a 46.); 2) Předženak w 5000 exemplarach; 3) Powjedaňčko „Swěrnaj susodaj“ wot J. B. Mčinka; 4) Třeći rozmnožený wudawk přenjeho zešiwka „Spěwy za serbske šule“, zhromadžene wot Pjekarja; a 5) Přenja čitanka za serbske šule wot Jana Bartka. W zaúdzonym lěće běše Maćica 28 sobustawow dobyta; zemrjeli jako sobustawy běchu tři: kk. Rychtar, Seiler a překupc Hornich z Khrósćic. Dokhodow měješe Maćica 593 tol. 16 nsl., wudawkow pak 591 tol. 7 nsl. Nětko slědowachu rozprawy wo knihowni a wotrjadach towarstwa. Dale buchu wustawki trochu wudospolnjene. Potom běše nowo-wólba wubjerka na dalše tři lěta. Při tym buchu wozwoleni a z džěla z nowa wobkrućeni: k. redaktor komthur Smoleř jako předsyda, k. faraf Hórnik jako městopředsyda a redaktor Časopisa, k. kapłan Łusćanski jako přeni a k. Dr. Dučman jako drubi sekretar, k. seminarski wyšši wučer Fiedler jako bibliothekar, a k. překupc Jakub jako pokladnik; do wubjerka wuzwolichu so hišće k. faraf Imiš w Hodźiju, k. faraf Jenč w Palowje, k. faraf Dr. Kalich we Wujězdze, k. faraf Brósk w Křišowje a k. kapłan Dučman w Radworju; jako zastupnicy pak k. murjejski mištr Wendler, k. wučer Kral w Budyšinje, k. wučer Kral na Sokolcy a k. wučer Bartko w Nosaćicach. We namjetach běše najwazniše to, zo by so dospołne wudaće njeboh k. Seilerjowych poetiskich džělow přihotowało, spěwnik za mlody lud do čišća dať a hotowy rukopis k. M. A. Krala „Kuchinska zahroda“ wudať. Z čitanjom protokolla a z wuspěwanjom spěwa „Hišće Serbstwo njezhubjene“ bu zhromadźizna po tři hodźinskim traću wobzanknjena.

* Džeń 16. hapryla t. l. měješe so w Budyšinje posedjenje přirodospytneho wotrjada Maćicy Serbskeje, při kotrejž składnosć k. wučer Rostok z Drječina „wo rakach“, k. wučer Mučink ze Zemic pak „wo zazymnjenju a počěnju“ přednosk dzeržeše.

* Dotalny wučer w Čornecach; k. J. Kral, bu k tachantskej šuli do Budyšina přesadžený a na jeho město do Čornec bu seminarist k. Kubańk, rodź. z Radworja, jako wikar pósłany.

* Srjedu, džeń 14. meje t. l., přesydlili so k. faraf Kurink z Wochozow jako faraf do Łaza a bu tam wot swojeje noweje wosady z wulkej česću a lubosću witany.

Słowjanski rozhlad.

W Petersburgu je před krótkim jena za pismowske stawizny jara wažna a potřeba kniha wušta: „Istorija russkoj i vseobščej slovesnosti (literatury)“. Wot V. J. Mežova. Lek. 8. XXIII, 708 str. Ta sama wopřija systematiscey hromadu zestajany přehlad ruskich knihow a nastawkow z ruskich časopisow, kiž su w lětach 1855—70 wušle, a rusku, słowjansku, wječorno-europisku (t. j. němsku, francowsku atd.), poľnóčno-amerikansku, klassisku (lačansku a grichisku) a naraňšu literaturu nastupaja. Wšeho hromadže je tajkich zapisow 15705, a móže so z nich tež spóznać, što so wo Serbach w ruskej literaturje namaka. Su to slědowace čisla:

13679. Narodnoje wozroždenije Serbow-Łužičan w Saksoniji. (Narodne wožiwjenje łužiskich Serbow w Sakskej.) A. Hilferding. Russkaja Besěda 1856. No. 1 (Směs), str. 1—35.

Bu wosebje wočišćane w 8, a pozdžišo tež do zhromadženych spisow Hilferdinga přiwwate. (Hl. Łužičan 1869, str. 31.)

13680. Zaměčanja po powodu łužickich pěseň. (Spomnjenja w nastapanju łužiskich pěsnjow.) A. Aksakov. Dospołna zběrka jeho spisow, 1. džěl, str. 319—324.

13681. Obrazowanije Vendow (Łužičan). (Zdžělanosć luž. Serbow.) Vospitanije (čehnidba) 1861. No. 12, džěl X., str. 185—186.

13682. Otyzv (wuprajenje) ethnografa Klemma o Łužičanach (Vendach) saksonskech. Z přispomnjenjemi J. Sreznevskeho. Izwěstije (powěšće) Imperat. Russk. Geograf. Obščestwa (Towarštw) 1866. džěl II., zeš. 7., str. 212.

13683. J. Smoljar, lužickij pisatelj. St. Petersburgskija Wědomosti. 1862. No. 219. — Smolerjowy žiwjenjopis namaka so dale tež we:

13527. Kratkaja charakteristika někotorych Slavjan, bywšich na moskovskoj vystavkě. Wěstnik Zapadnoj Rossiji 1867. No. 3—6, džěl I. a II., str. 458—467, 216—224 a 340—348. 14. charakteristika je Smoljar.

Skónčnje su tam někotre nastawki k Smolerja z „Centralblatta“ spomnjene, a wosebje tež hišće jedyn spis wo knihikupskich naležnosćach, kiž drje hewak hišće znaty njeje:

4271. Gołos zagraničnago knihoprodawca ob ustrojstvě russkoj knižnoj trgovli. (Hlós wukrajneho knihikupeca wo zřadowanju ruskeho knihikupstwa.) J. E. Smoljar. (List na k. J. A. Košeleva.) Z němskeho. Russkaja Besěda 1856, lětn. III., No. 12., str. 81—102.

II.

— Znaty němski spisar Dr. Richard Andree, kiž z hanjenjom česě Słowjanow přisporjuje, přihotuje knihu wo łužiskich Serbach z noweje khartu serbskeje Łužicy k čišću. Kaž slyšimy, budže tutón spis w Prahy skutkowace „towarštw za stawizny Němcow w Čechach“ do nakłada wzać a wudać.

P.

ŁUŻIČAN.

Časopis za zabawu a powučenje.

Štýrnaty lětnik.

Zamołwity wudawař: J. E. Smoleř.

Redaktor: K. A. Fiedleř.

Wukhadža kóždy druhu sobotu měsaca. — Płaćizna cyłolětnje 15 nsl.

Č. 7.

Julij.

1873.

Elegia na wjesnym pohrjebnišću.

Wotpočuja w khlódnej zemi
Tudy w čichim pokoju
Čěła wótcow njeličomne,
Bož'mje dawši žiwjenju.

Časy běchu a zas džěchu,
Měr přec' rowam njewzachu,
Nowym wobydlerjam jeno
Komorki jow ryjachu.

Wšitcy, kotrymž ložo twjerde
Hluboki spar posla tu,
Hlej, tež woni brěmjo čezke
W žiwjenju njesě mějachu.

Khodzachu te šćežki naše,
Wot jich stopow swjećene;
Lada, kotrež wobdžělachu,
Su nětk hona blyšćate.

Sadzachu nam lěsy émowe,
Płody našich zahrodow;
Ryjachu za naše stadla
Studnje mócných kuzołow.

Z tymjenišća tamnoh' łuku
Stwori ruka prócniwa,
Wuparjej zas temu wlohu
Přida pilnosć sčerpliwa.

Haj, tež tuto městno měra —
Srjedža bydło zbóžnika —
Załožichu, twarjo ložo,
Kiž jim smjerě nětk wupósła.

Wotewř woko, wšudže nam'kaš
Prócu svojich prjednikow:
Zwjazanej tej rucy nětko
Kryje hórka hruzlikow!

Časy budža a zas póndža,
Měr přec' rowam njewozmu,
Nowom' wobydlerjej, tebi,
Wrota něhdy wotanknu.

Potomnik snadź, kaž ty nětkle,
Přěndže rowy wótcowske;
Budže wón tež z džakownosću
Žohn'waš brjóžki pokojne?

Njeh tež wětry wótre přińdu —
Do rowa přec' njemóža,
Zliwki wopomnjeće skaža:
Nadžiju wšak njezniča!

Něhdy džě — o wěra bójska! —
Jandžel wrota wotewři,
K žiwjenju wón njeskónčnemu
Wusnjonych zas wubudži!

*

Stawizna poručnika Jergunowa.

Wot J. S. Turgenjewa.

Z ruskeje ryče přeložil M. B.

(Pokračowanje.)

XI.

Junu, z džělačerjemi cyłe ranje na slóncu přěčiniwši, přindže Kuzma Wasilewič mučny a rozbity k duričkam jemu derje znateho domika. Wón zakłapa; puščichu jeho nutř. Wón wali so do jstwy a hnydom tež ležeše na diwanje. Emilija přistupi k njemu a wutrze z rubiškom jeho přepočene čolo.

Kak je wón wustał, khudžinka! Kak je jemu horco! rjekny wona z wobžarowanjom. — Božo mój! Hdy by sebi tola khornať wotpinył!

Sym wustał, přěčelnica, postona Kuzma Wasilewič. — Wot ranja na nohomaj, a to hišće na samym slóncu. Běda! Domoj sym chcył hić. Tam su zaso čile džělačerjo! Ale pola was tudy njeje tak horco bych pospał.

Spi, moja putka; tudy će nchtó njemoli.

Ale ja sebi z teho swědomje činju.

Što, swědomje? Spi! A ja budu tebi spěwkać. „Schlaf, mein Kindchen, schlaf!“ zaspěwa wona.

Wody bych so prjedy napił.

Tu je škleńca wody. Čerstwa! Kaž krystall! Postań, ja položu ěi zahłwk pod hłowu . . . A hlej, to pře muchi. Wona zakry jemu wobličo z rubiškom.

Bóh zapłać, kupidončiko . . . ja jeno tak . . . zdrěmnu . . . Kuzma Wasilewič zakry woči a wusny z dobom.

„Schlaf, mein Kindchen, schlaf!“ spěwaše Emilija, čišinko so posměkwowajo swojej pěsničcy. „Kajke mam ja wulke džěćo!“ pomysli sebi.

XII.

Za něhdže połdra hodžiny poručnik wocući. Jemu so we snje zdaše, jako by so jeho něchtó dótkal, so nad nim kłonjal a dychał. Wón masaše a wottorhny rubiško. Emilija klečeše blizko pódla njeho; wuraz jeje wobliča zdaše so jemu dziwny. Wona pak

nnydom poskoči, woteńdze k woknješku a skhowa něšto do zaka.
— Kuzma Wasilewič so přečahny.

Kak sym ja tola hroznje smorča! rjekny zywajo. — Pój wšak sem, mejne zjusse frejlen!

Emilija dóńdze k njemu. Wón so spěšnje pozběhny, suny ruku do jeje zaka a namaka njewelke nožicy.

Ach, Herr Je! Emilija njewólnje wuwoła.

To . . . to su nožicy? zabórbota Kuzma Wasilewič.

Nó haj, kaž widžiš. A što sy ty myslíš — pistol? Ach, kak směšne je twoje wobličo! Zmjećene kaž zahłwk, a włosy zady wšitke k wjerchu . . . A tež so njesměje . . . Ach, ach! A woči wopukłej. . . Ach! — Emilija so do smjeća da.

Nó što, zabórča Kuzma Wasilewič a stany z diwana. Čeho dla zuby tak bjez zmysła šćeriš? Hdyž ničo rozomniše wumyslić njemóžeš, dha woteńdu. . . Ja woteńdu, wospjetowaše wón, widžo, zo wona njepřestanje.

Emilija womjelkny. Nó derje, dži; ja njepřestanu. . . Jeno włosy dyrbjał sebi zhładzić. . .

Ně, čemu? . . . Dži! — Lěpje, zo woteńdu, praji Kuzma Wasilewič, přimajo za čapku.

Emilija so nadu. Fuj, kajki zły! Čisty Ruski! Wšitcy Ruscy su zli! Hlej, wón dže. Fui! Wčera mi slubi pječ rublow, a džens ničo njeda a dže.

Nimam pjenjez sobu, borkny Kuzma Wasilewič, hižo w durjach. — W Bože mje!

Pjenjez nimam! Słyšće, słyšće, što ryči! Ach! kajcy su tuči Ruscy jebakoj! Ale čakajće, wy mopso. . . . Četka, pójće wšak sem, ja wam něšto pokazu.

Tón samy dzeń wječor Kuzma Wasilewič, lěhajo so spać a so rozhotujo pytny, zo bě so na zwjeršnym boku jeho kožaneho pasa šow rozproł. Jako akkuratny čłowjek wza hnydom jehlu a nić a zaši džěru, a njekedźbowaše dale na tule, kaž so zdaše, njeznamjenitu wobstejnosť.

XIII.

Cyły slědowacy dzeń poswjeći Kuzma Wasilewič službnym winowatosćam; wón njestupi ani z domu; haj, tež po wobjedže a

hluboko do nocy džělaše a přepisowaše na čiste rapport knježestwu, njesmilnje měšejo „ě“ a „e“, kóždy raz stajejo po „ale“ zawołak a po „tola“ dypk ze smužku. Na druhe ranje přinjese jemu bosynohi Žid w roztorhanej a mazanej drasće list wot Emilije — bě to přeni, kotryž Kuzma Wasilewič wot njeje dosta:

„Mein Herr liebster Florestan,“ pisaše jemu, — „sy dha so tak rozhněwał na swoju Zuckerpüppchen, zo njejsy wčera přišoľ? Prošu, njebudź hněwny, jeli njechaš, zo by twoja wjeseľa Emilija přejara wjele plakała, a přińdź wěsće džens wječor w 5. hodźinje.“ (Cyfra 5 bě wobdata z dwěmaj wěńčkomaj.) „So jara, jara zwjeselu. Twoja luba Emilija.“

Kuzma Wasilewič so wučenosći swojeje lubeje džiwaše, da Židej kroš a poručí jemu, Emiliji prajić, zo je derje, zo w prawym času přińdže.

XIV.

Kuzma Wasilewič džeržeše słowo: pjeć hišće njebě wotbiło, a hižo steješe před durjemi knjenje Fritče. Ale k swojemu džiwaniu njenańdže Emiliju doma: knjeni sama jeho powita a sčiniwši nanajpřećelnišo — o džiw! — pokłon, wozjewi jemu, zo je po njeředwidžomnym wobsteju Emilija nućena byla, woteńć, ale zo so skoro zaso wróci a jeho prosy, ju dočakać. Knjeni Fritče bě w čistym, běłym čěpcu, ryčeše ze słabym, čichim hłosom, so posměwkowaše a zjawnje prócowaše, swojemu čěmnemu wobliču přećelny wuraz přidać, kotrež pak z teho ničo njedoby, ale wjele bóle někajki racwawy sčín přiwza.

Knježe, sydńće so dele! nućeše wona, přisuwajo stólc — a my wam, jeli dowoliće, poslužimy.

Madame Fritče sčini hišće raz pokłon, wuńdže ze jstwy, a wróci so bórzy zasy ze šalku chokolady na małej, železnej podstawje. Chokolada zdaše so strašnjeje kajkosće być, tola Kuzma Wasilewič wupi wšitko ze spokojnosću, ale njemóžeše zapřijeć, hdže je so sem wzała tajka spěšnosć pola madame Fritče, a što to wšo znamjenješe. Při tym wšěm pak Emilija njeřińdže, a wón počinaše sčěrpnosć zhubjować a so wostudžować, hač na dobo za scěnu zwuki guitarry zasłyša. Najprjedy zaklinča jedyn akkord, **potom** druhí, třeći, štwórty — přecy wótrišo a wótrišo a poľnišo.

Kuzma Wasilewič so postróži: Emilija měješe woprawdže gitaru, ale z třomi trunami: wón wšak so njebě hišće přihotował, jej po-brachowace kupić; wyše teho džě Emilija njebě doma. Štó mó-žeše to być? Zasy zaklinča akkord, a to tak jasnje, kaž w samej stwje. . . . Kuzma Wasilewič so, wobroći, a lědma njezakriča ze stróženjom. Před nim, na prozy niskich duri, kotrež wón prjedy hišće pytnyl njebě — čězka křina je zakry — steješe postawa: džěčo, a tež nic džěčo, a tež nic doroscene holčo. Wodžeta běše z bělej dra-stu z pisanymi smuhami, bě w črijach z pjeńčkami; huste čorne włosy, přidržerowane horjeka ze zlotym bančíkom, padachu z njewulkeje hlowy na šwižne čělo. Ze spody jich něžnje hromady blyščeštej so z čěmny mohnjom wulkej wóčcy; hołej, brunjojtej ručcy, wob-čezenej z naručnicami a pjeršćenjemi, dzeržeštej změrom gitaru. Wobliča skoro widzeć njebě: tak zdaše so wono małe a čěmne, jeno hubje so čerwjeneštej, a wustupi wuzki, runy nós. Kuzma Wasilewič steješe dołho kaž prikowany a prosće, njemikny ani raz a hladaše wobstajnje na tutu dziwnu postawu; a wona na njeho hladaše a tež njemikaše a so njehibaše. Skónčnje so wón zhraba a dóndže z małkimi kročelemi k njej.

Čěmne wobličko poča so trošku posměwkować, běle zubički so na dobo pokazachu, hłowčka so pozběhny a, lědma zatřasnywši z kudžerjemi, pokaza so w cylej swojej wótrej a čěnkaj krasoće. „Što to do djaska?“ pomysli Kuzma Wasilewič, a pohnuwši so hišće bliže, wustorči z połhłosom: Figurka! ej figurka! Štó wy sće?

Sem, sem, praji z trochu dybawym hłosom w nic ruskej ryči pomalču a z njewěriwymi přizukami „figurka“ a stupi do zady na dvě kročeli.

Kuzma Wasilewič za njej proh přestupi a běše nětk w małej komorcy bjez woknow, wobbitej po scěnach a na dnje z tołstymi wupřestřejewami z wjelbludowych kosmow. Tež sylna, ale pěčna wón jeho wobda. Dvě žołej wóskowej swěčcy paleštej so na małym blidku před niskim turkowskim diwančíkom. W kuće steješe lóžko za zawěškom ze židžanymi smuhami a dołhe jantarne pačerje z čerwjenej kiču na kóncu wisachu njedaloko njeho.

Ale dowolće, štó dha wy sće? rjekny Kuzma Wasilewič.

Sotra . . . sotra Emilije.

Wy jeje sotra, a tudy bydliče?

Haj . . . ale . . .

Kuzma Wasilewič spyta so k „figurecy“ přisunýc. Wona so wuwiny.

Kak pak to, zo mi wona njeje ženje ničo wo tym prajiła?

Wšak njeje mohła . . . njeje mohła . . .

Wy drje so tudy khowaće?

Haj. . .

Je tajka přičina?

Je . . . je.

Hm! — Kuzma Wasilewič zasy spyta, so k „figurecy“ přisunýc, wona pak so zasy wuwiny. — Ale' ja was tu ženje njepytnych. A madame Fritče, tuta starucha, je tež waša ćetka?

Haj ćetka.

Hm! Wy drje hubjenje ruski rozymiće! Kak wam rěkaju?

Kolibri.

Kak? Kolibri? — Hlej, žadne mjeno! To su, kaž so dopomnju, w Africy tajke překasancy.

XV.

Kolibri zasmja so z krótkim, dziwnym směchom . . . runje tak, jako bychu w jeje šiji škleňčki hromadu storkaše. Wona kolebaše z hlówu, pohlada wokoło so, položil gitaru na stólčk a, spěšnje dónđzo k durjam, je z khwatkom začini. Wona hibaše so žiwje a lohko, z lědma slyšnym šumom kaž ješćerca; zady dosahachu jeje wlosy hač niže kolen.

Ale čeho dla wy durje zawrješće? woprašo so Kuzma Wasilewič. Kolibri položil palec k hubomaj:

Emilija njeje trjeba . . . jeje njeje trjeba.

Kuzma Wasilewič so posměwkný. — Wy drje sće hižo žarliwa?

Kolibri pohlada horje. — Co?

Žarliwa so mjerzaće, wobjasni Kuzma Wasilewič.

O, haj!

Hlej wšak! Mnoho česće! Poslyšće, kak stara sće?

Sydomdžesat.

Sydomnaće, chceće drje rjec?

Haj.

Kuzma Wasilewič měrješe z kedźbnym pohladnjenjom swoju fantastisku towaršku.

(Přichodnje dale.)

Serbski spěw.

Spěw žiwjenje nam krasni
A mysl wjes'tu wožiwja;
Nam óčmne puće jasni
A ducha k njebjju pozběha.

Břatřa, duž spěw sebi wjesěly zaspěwajmy,
Z džakownej wutrobu k njebjesam pohladajmy

Spěw rózowy wěnc pleće
Do swěrnoh' serbskoh' towarstwa,
Nas cuze wašnja sleče,
Je stajny přećel Serbowstwa.

Wótčinske spěwy njech móčnišo zaržiwaju,
Serbow přeč' wjacy za Serbowstwo dobywaju.

Spěw lubosće ryč znaje
A přeća serbskoh' holiča;
Wón w éichej mysli hraje,
Kiž zbudža jasnosć wobliča.

Serbskeho holiča lubosć sej dobywajmy,
Stajuje jom' swěrnosć a přećelstwo wobkhowajmy.

Spěw wutrobitosć płodži
A khrobłosć serbskoh' pachoła,
Nas k bitwam krwawnym wodži,
Nad nje přećelom dobywa.

Z wjesělym spěwom a wyskanjom pokračamy,
Serbstwu „viktorija“ radostnje zaspěwamy!

J. Leidlef.

Bóle so myje a čorniše je.

Powjedańčko ze wsy. Spisał J. A. K.

(Skónčenje.)

Wšěm dobrym přećelam a susodam běše Matej hižom džen do swojeho džělenja „w Bože mje“ prajił; wšitycy běchu jemu k mudremu prjódkwzaću zbože přeli a nchtó njebě jeho wotdźeržował. Džensa měrješe hišće k Warnáčecom dóńć, přetož Warnáč bě jeho kmótr a

Matej tež tego dla Warnáčowej „kmótra“ rěkaše; pola njeju běše wón kaž doma był, a štóž jeho při maćeri njenamaka, namaka jeho při kmótle. Ale Matejowe lišćenje wokoło Warnáčec měješe swoju dobnu přičinu. Či mějachu mjenujcy mału Mařku — k najmjenšemu ju woni mału mjenowachu, dokelž běchu jej přeco tak rěkali — a mała Mařka ličeše 19 lět a předstawjowaše rjaneho, njewinowateho jandželka. Štó móžeše sebi mjenje pomhać, jej dobry być, hač Matej? Tego dla chcyše so tež najposledy wot njeje dželić; wón wjedziše, zo budže to woběmaj ćezke, a wón tu tež tak wjele sylzow namaka, zo budžiše pućowanje najradšo zaso wostajit. Nětko so dom wróci, wza wačok a kij a ćehniše, wot nana a maćerje hač přede wsu přewodžany. Mać plakaše, nan tež wjesely ujebě; Mařka, to wjedziše, tež wo njeho žalosćeše, a jemu samemu při tym mysle bóle domoj hač do swěta džěchu. Staršej so bórzy wrócištaj a Matej swój puć sam džěše; što zrudny być pomhaše a so wobladować? nowy takt ležeše w přědku! Naš putnik pak bu bórzy druheje mysle, jako so na wotměnjenja horow z dołami, rěkow z kerkami, městow ze wsami, krajow z ludźimi atd. dopomni, kotrež budža nětko w swojich wšelakosćach jeho wočko zwjeseleć a so do wutroby za wšě žiwe dny zapisować. Štó Matej wšitko nazhonić mysleše! Přichod w cuzbje poča so jemu šklenčany zdać, potom slěborny a skónčnje zloty, a dolho njetraješe, dha sebi zaspěwa:

Što doma chcu čas žiwjenja,	Kaž wšelaka puć nastupi
Haj doma?	So k zbožu,
Swět je mi wjac'; za młody lud	Ja póndu, kiž je najkrótša
Ma radosć kóždy rózka a kut.	A wšće runje wjedžaca
Što doma?	Mje k zbožu.
Mój dom je zemja šěroka,	So mějće derje, přećeljo
Haj zemja!	A Mařka!
Džiw njeje, hdyž so zabludžu,	Mój puć bě k tebi najkrótši
So wjerća puće ze zemju,	A budže junu najrušši
Ze zemju.	Zas' k Mařcy.

Po někotrych dnjach přiidže do někajkeho mlyna a dosta tu jeno na khwilu džělo, přetož bórzy poča na wodže pobrachować a mištr budžiše sebi najradšo žadać, zo by Matej nětko sam mlynske koła wjerčil; tón pak džěše swoju stronu a to nic sam. Jako běše wjacj wsow a městow překhodžit, běchu so k njemu hišće tři tajcy prózdno-khodzerjo přitowaršili, kaž wón bě, a wšitecy so jemu lubjachu, dokelž

kóždy wjele powjedać wjedziše. Čile štyrjo nětko dołhi čas hromadže dđeržachu, wot jeneje wsy k druhej so prosywši, a hdžež so jim něšto wažne k widženju poskićeše, dha to wopytachu. To bě za našeho njenazhonjeného Mateja tak wjele noweho, zo husto dosć swojimaj staršimaj wužitk pućowanja dopisać a dokhwalić njemóžeše. Pisaše tež wo swojich towařsach, kak su ze wšěmi psami šćuwani, haj dže-
sać króć mudriši hač wón, hdyž dyrhja snano dys a dys wjesnemu stražnikej abo policajej čěkać. Z tajkim pisanjom mysleše sebi nana a maćer runje tak zwjeselić, kaž swět jeho zwjeselowaše, a čím wjacj bļuposćow bě při swojich towařsach nadešol — a wón skóněnje wše za wažne nazhonjenja dđeržeše — čím wjacj domoj pisaše. Ale wbohaj staršej! tak ruče hač so jimaj list přinjese, wonaj z bojosću před Matejowym zadđerženjom třepjetaštaj; přetož z čimž jeju Matej zabawješe, rězaše jeju do wutroby. Štož bě za staršēju najhórše, to bě njemóžnosć, jemu z dobrej radu poslužić, dokelž bě kóždy dzeń w druhim kóncu swěta.

Jako běše dołho dosć wokoło bļudził, zawosta w S. pola Z. W S. je wulki mlyn a wjes sama rjana a poľna žiwjenja, wosebje nje-dželu. Tudy mysleše so dlěši čas zadđeržeć a nětko tak ruče hač móžno nowy statok znać nawuknyć, zo by wo nim domoj pisać mohł. Wšitko bu docpita a bórzy čitaštaj staršej mjez druhim: „Hoscency su rjeuše, hač sym druhdy w městach widził, a reje, před kotrymiž mohł so Zrěbow džešać króć hļubje přepadnyć hač leži. Jow je skerje lud a takt, kaž sym jón dołho pytał; tu cheu dlěši čas wostać.“

Mać wo zhubjeného syna plakaše, nan pak ju po jstwje horje a dele khodžo troštowaše: „Wón dyrbi zaso domoj.“

Dołho njetraješe, dha mać skhori; běše to snano scěh přeměrneho rudenja abo ležeše přičina we wysokich lětach jejneje staroby, z krótka, wona so twjerdže lehny. Nětko měješe nan dwojaki zamos, Matejej pisać, a wón jemu pisaše, nic zo by swoje žiwjenje polěpšował, ale zo by so prawje ruče domoj wrócił, dokelž je mać čezry skhorila. Matej so stroži, jako wot staršēju přěni list z tajkej powjesću dosta, a wobzamkny dompuć nastupić. Jeno tři štwórc lěta bě w cuzbje był. Zaso po tym samym puću do Zrěbowa přišedši, kotryž bě jeho něhdy won wjedł, džěše, kaž bě to sebi spćwajo zalubił, naj-

prjedy k Mařcy. Kmótra běše do mlyna wotešla, nau na polo, a Mařka bě sama doma.

„Pomhaj Bóh Ći, Mařka! Sy hišće žiwa?“ z durjemi nutř wolaše.

„Bóh Ći pomhaj, Matejo! Witaj k nam a do Zrěbow! Pěkny sy, zo zaso džeš, ale pěkniši budžiše hišće był, by-li wot nas njekhodžil.“

„Što Ći je, Mařka? Njejsy mi wjacj tak dobra kaž prjedy? Je Ći što křiwdu činił?“

„Wšelko mi je,“ rjekny Mařka, njewěm, hač dyrbju Ći dobra abo zla być, dokelž sy mi sam křiwdu činił.“

Matej na Mařku hladaše, a wokoło so a zaso na nju. „Praj mi, z čim sym Će rozhněwał? Wšak Ći njejsym ženje ničo pisał, a štož sym pisał, z tym chcych jeno staršeju za pućowanje zahorić. Je Ći moja mać hdy što wo mni powjedała?“

„Haj, a wjele króć na pućowanje swariła a na Tebje plakała.“

Matej bu, jako by jeho Mařka do wody šwiknyła; wón mysleše a mysleše, njewjedžo, za čim by so najprjedy prašał.

„Swariła a plakała? A wšitko na mnje? To so mi džiwnje posluha. Što dha sym zawinował?“

„We wšěm, štož sy pisał, so z Tvojim zadžerženjom a nazho-njenjom pokhwalil njejsy.“

„A Ty sy mi moje pućowanje tež za zło wzała? To mje dwójcy rudži.“

„Kóždy króć, hdyž někajki rjemjeslniski pućowař k nam po pro-šenju přińdže, sebi pomyslich, tajki je twój Matej nětko tež!“

„O ludžo!“ rjekny Matej, „što je za tón krótki čas do Was za-jěło? Ja widžu, zo Zrěbow wjacj Zrěbow njeje.“

„Abo Matej nic wjacj Matej,“ znapřećiwi Mařka.

Bórzy so Matej poruči a khwataše domoj. Ćežši puć njebě w cyłym žiwjenju šoł, hač tón raz wot Mařki džěše; wón so pozdžišo hišće husto na njón dopomni a rjekny: „Dokelž za cyle pućowanje žane njezbože měł njeběch, dha chcych mje nětko na tamnym krótkim puću počišćeć.“ Bojosće měješe wjacj hač mysłow, što budže doma wšitko słyšeć dyrhjeć. Ćiše zastupi teho dla do khěže a do jstwy.

„Bóh zohnuj swačinu!“ přiwołaše nanej a maćeri a kmótre, ko-třiž běchu so wokoło synlje wonjateho khofeja zesydali. Wšitey ruče wot blida zestawachu a witachu z woběmaj rukomaj Mateja z cuzby

domoj a teptachu wjeseli wokoło njeho, zo wón skoro njewjedžeše, što bě jemu Mařka ryčala.

„A Wy sće zaso strowa, luba maće?“

„Njeksym hišće cyle, ale myslu sebi, zo budu nětko hladajo so polěpšować, hdyž sy so nam zaso wrócił.“

„Wy tola snano moje dla skhorila njejsće!“ Mać mjelčeše.

„Wona sebi husto wulku starosć činješe,“ rjekny nan, „a my z njej sobu, zo sy njedušnym ludžom do rukow padnył, hdyž nam pi-saše, z kajkimi wobkhadžeš, a my Ći njemóžachmy žanu lěpšu radu dać, dokelž njewjedzachmy, hdže sy. Štóz jeno wo vagabundach, rja-nych hosćencach a rejach wjele powjedać wě, teho dyrbymy za wšitko dobre zhubjeného dzeržeć. Ale kaž widžimy, sy hišće pěkuje zwob-lekauy; Bóh chcył, zo bychmy so w Tebi molili.“

„Njeh je wšitko zabyte,“ poča kmótra jednać; „hdyž budžeš so zaso něhdže na puć podać chcyć, dha nic dale hač wot maćerje ke kmótre a wot kmótry k maćeri.“

Kmótre wšitecy přibłosowachu a Matej běše zaso luby syn swo-jeju staršeju. Kak lohey jemu nětko běše, móžeše jeno tón wjedzić, kiž bě něhdy spěwajo do swěta šoł:

„Dziw njeje, hdyž so zabłudzu,
So wjeréa puće ze zemju.“

Dobra swačina a dołhe zabawjenje temule rozryčowanju slědo-waše. Jako běše woboje nimo, běhaše Matej kaž něhdy po twarjenju wokoło a přiúdze tež k młynskim wódnym kołam. Prjedy hač běše so do cuzby podał, bě nanaj pombał, jene nowe twarić; hdyž je nětko so wjerćić widžeše a wuhlada, kak je so wot wody sčornile, kiž je tola stajnje myje: dha sebi pomysli, zo je často so sam młynskemu kolej runał, zo, čím bóle je so prócował, z něčim so pokhwalić, čím hórši je so być zdał; čím bóle je so mył a čím čorniši je był. —

To běše Wózkowa zabawa ducy na horu Ć. W njej uamakach přikład za přisłowo, kotrez jako napismo stajich.

N a j g r j e.

(Delnjołužiska ludowa pěseň.)

Róža ta běła a cerjena
Po srjež to kwětka rozkwitła.

To žé mi njeběšo róžyca,
To žé mi běšo rědne žowčo.

Skazala Hanica, skazala
 Swojomu lubomu na jgru priš.
 Přiži mój luby najgru k nam,
 Gaž naše wšykne spat hujdu.
 A gaž naše wšykne spat hujdu,
 A potom tak pozdže z wjacorka.
 A ředny se pora k Řednuškojcom,
 A klapje swojej lubce wot žurka.
 Spiš ab' njespiš, lubka mója?
 Wocyń te žurka a spuśc mě nutř.
 Z pońcocy ja nikogo njeznaju
 A teke nikogo nutř njespuśóuju.

Njeznajoš ty mě z pońcocy,
 Ga derje mě znajoš spod řecy,
 Po mojom z dícha kłapanim
 A po mojom z lažka powjedanim.
 A zasweš žgan ředna swěcyecku
 A hogleđaj žgan ty, chto ja som.
 Swěcyecka so jo zgorjeła
 Wšyknym tym drugim gronjecym.
 Dobru nóc, dobru nóc, lubka mója,
 Naju te lubości roztyła du.
 Woni se wiju po swěše
 Ako to pjerje spo wóze.

Z deščikom wone se rozejdu
 A z wěřřikom woni se rozduju.

H. Jórdan.

R a k i.

Raki su zwěrjata bjez znutřkowneho kosćowca, kiž maju 10 abo wjacy člónkowanych nohow, bělawu krej a z mnoho pjeršćeunjow abo časmow wobstejace čelo a słušeju teho dla do teho wotdželenja zwěrjatow, kotrež člónkarje (Gliederthiere, Arthrozoa) mjenujemy. Dokelž je jich čeleso z wjetša z twjerdej skoru prikryte, rěkaju tež skoruše (Krustenthiere, Crustacea). Jich přědknej nozy stej často do šćipalcow přeměnjenej. Wone maju zestajane, zhusćene abo jednore woči; přěiše steja na dolhej, hibitej stopcy, posledniše ženje. Čujawkow maju štyri, porědko jeno dvě. Prawe raki džela so do třoch swójbow: hubonohaki (Maulfüsser), krótkowopušaiki (Kurzschwänze) a dolhowopušaiki (Langschwänze).

Do přěních słušeju lisćoraki (Blattkrebse, Phyllosoma), kiž su tak čenke a přewidne, zo móža so husto jeno po jich módrych wočach spóznać; dale křudloraki (Geisselkrebse, Mysis spinulosus et vulgaris), kiž su kłowna pica kitow a jerjow; škópcoraki abo škópcarje (Meerheuschrecken, Squilla mantis) su jara spěšnje pływace, rubježue raki, kotrychž mjaso so je a kiž so we Venedigu hižom warjene na torhošćach předawaju. Wšě žija w morju.

Krótkowopušaiki abo kraby su zložtaw, wojeřski lud. Wone maju slódné mjaso a jich so milliony zjědža. Putniki (Land- oder Wanderkrabben, Gecarcinus ruricola), kotrež we wložnych džěrach wšćen

zapadno-indiskich kupow přebywaju, pućuja w času jich družjenja po stotysacach k morju, přikrywaju zemju daloko a šěroko a činja při tym tak wulki hołk a klepot, zo so zda, jako by retomas jězdnych přijěchał. Račowka rěčna (gemeine Flusskrabbe, *Telphusa fluviatilis*), w južnej Europje a Egyptowskej, je hišće nětk kaž zastarsku hlowna žiwnosć khudeho luda. Koršnak jězdny (gemeine Reiterkrabbe, *Ocy-poda hippea*), we wložnych džěrach sewjerno-afriškeho přimorja, bě-ha po khowanju slónca spěšnje wokoło a bě dla teho ližom starym Rjekam a Romjanam znata. Krab powšěchuy (gemeine Strandkrabbe, *Carcinus maenas*), z millionami na europiskich přimorjach, je dla swo-jeje slódnosće wažny předmjet překupstwa, z kotrychž Venedig sam lětnje na poł milliona frankow wuwikuje. Njemóže krab při łowjenju čeknyć, dha postanje a ze šćipalcemaj mócnje klepoce. Tež jejka a mjaso rakule šěrokeje (breiter Taschenkrebs, *Platycarcinus pagurus*), kotraž so wosebje w sewjernym morju nadeńdže, so waži.

Z dolhowopušakow mjenujemy najprjedy raka rěčneho (*Flusskrebs*, *Astacus fluviatilis*) a wjele wjetšeho raka mórskeho abo rakownicu (*Hummer*, *Homarus vulgaris*), kotrejuž mjaso so jě. Dale služa k jědži: nješćipalcy (*Bärenkrebse*, *Scyllarus*), z nich jena družina (*S. arctus*) w srjedzozemskim morju, jena (*S. indicus*) w indiskim morju a jena (*S. aequinoctialis*) na Antillach; lancuchi (*Heuschreckenkrebs*, *Palinurus vulgaris*), kotrychž so za lěto na južno-francowskim přimorju na mil-lion wułowu; sróčki (*Garneelen*, *Crangon vulgaris*), kiž po khribjeće plywaju a piťoraki (*Sägekrebse*, *Palaemon squilla et serratus*) w se-wjernym a brózdoraki (*Furchenkrebs*, *Peneus Caramote*) a hračatki (*Granatkrebs*, *Nika edulis*) w srjedzozemskim morju.

(Přichodnje skónčenje.)

W n a l ě c u.

Što chceš 'šće dlěje čakać
 We wuzkej stwje a komorje,
 A njechał spěšnje khwatać
 Dych žiwy wužić w přirodže?

Kak k žiwjenju zas' stawa
 Wša stwórba mlódna, zelena!
 Kak Boha spóznać dawa
 Nam kóžda miťa rostlina!

Nětk sołobik zas' spěwa
 A škowrončk k njebju zlětnje;
 Wšo hiba so a džěta
 A nowych mocow dobywje.

Što, Serbstwo, čakaš dlěje? —
 Tež serbska lipa woziwja.
 Njeh wutroba so hrěje,
 A serbske mysle wubudža!

Bóh daj, zo lipa rosée
 A čilych hažkow přibudže,
 Zo kéew hač do wěčnosće
 Nam njezachodny wobkhowje!

J. Leidleř.

Jozef Jungmann.

(Wot J. E. Smolerja.)

W Prazy swjećichu 12. a 13. julija t. l. 100lětny narodny dzeń českeho pisacela Jungmanna a běchu so k tajkemu swjedženju deputacije ze wšech českich krajninow w hłownym měsće českeho kralestwa zešle.

Před 100 lětami bě z českej ryču hubjenje w Čechach. Česki lud swojeje narodnosće wjacj swědomy njeběše, jenož wot českich ratarjow so hišće česki ryčeše; z městow, šulow w zastojnstwow bě česka ryč wuhnata; synojo českeho luda, kiž běchu někajku zdželanosć docpili, so swojeje maćernej ryče hanibowachu a němski ryčachu, myslo, zo w tym wosebje wša zdželanosć tči. Po léce 1621, hdyž běchu Němcy w bitwje na bělej horje Čechow tak přewynili, zo móžachu potom w českim kraju činić, štož so jim spodobaše, běchu česki lud stajnje wučili, zo je česka ryč nizka, hubjena ryč — a duž drje džiw njebě, zo wjele Čechow po tajkim, lětstotki trajacym wučenjom skónčnje hinak njemysleše, hač zo je to wěрно, štož so jim powjeda a wospjet powjeda. Haj, mjez samymi wučenyimi Čechami běchu tajcy, kiž do přichodnosće českeje ryče žanu nadžiju njemějachu, hač runje ju a česki lud lubowachu a česčichu. Čech Dobrowski, kiž je přeni kmany ryčespytnik mjez wšitkimi Słowjanami a spisowař dobreje českeje grammatiki, njewěrješe, zo budže česka ryč a narodnosć hišće dlěje žiwa, a patriotski česki stawiznař Kožušk (Pelzl) wěšćeše w l. 1788, zo so čas bliži, hdžež česka ryč wjacj mjez žiwymi ryčemi njebudže. Ale kak staj so moliloj, hdyž na něčičišu móc českeje a narodnosće pohladnjemy.

Tajke měnjenje knježeše něhdže před 100 lětami w Čechach a bě tež hišće tehdy po wšem kraju rozšěrjene, jako Jungmann jako gymnasialny wučer w Litoměřicach někotrym swojim českim wučomnikam poča „hodžiny“ w českej ryči darmo dawać. Tehdy nasta a posylni so w nim ta myšlička, za to skutkować, zo by česka ryč a z njej

tež česki lud zaso swoju prjedawšu česć dostała. Wón poča za to w českej a němskej ryči pisać a zo by swojim krajanam dopokazał, zo česka ryč nic jenož morwa njeje, ale zo so w njej a z njej wšo to prajić hodźi, z čimž so francowska, jendźelska a němska ryč hordža, přeloži wón wšelake z najlěpšich francowskich, jendźelskich a českich literarskich wupłodow.

Zo jeho prócowanje cuzy ludžo wusměwachu, temu so jedyn dźiwać njemóže, ale zo jemu teho dla tež sami Čechojo před wyšnosću njeluboznosće přihotowachu, to bě zrudnje. Toła tajcy čłowjekajo su tež hišće džensa — snadź nic w Čechach, ale w Serbach, kotřiž so mjerzaja, hdyž tón abo druhi swěru za serbsku ryč a narodnosć džěła; haj, tež w Serbach su hišće džensniši džen tajcy zerzawcy, kotřiž tajkich swěrných serbskich džělačerjow nic jenož před serbskim ludom, ale tež před wyšnosću počornić pytaja. Ale tež woni so mola, hdyž sebi mysla, na tajke wašnje dobru wěc skazyć móć.

Jungmanu je tójšto českich knihi wudał, ale najwažniše jeho džěło je „česki słownik“, na kotrymž je 27 lět spróćniwje džěłał. Tutón słownik wuńdže skónčnje w 5 tolstých knihach a kaž wón českej ryči z tym wulku khwalbu dobu, tak dosta tež Jungmann jeho dla wysoku česć. My chcemy jenož na to spomnić, zo jemu awstriski khěžor w připóznaću tajkeho zaslužbneho džěła wosebny rjad (orden) spožči a Jungmanna sameho a jeho swójbu do ryčeńskeho stawu powyši.

Kaž bě wón ze swojimi wšelakimi česкими knihemi a pismami wjele wjele Čechow za česku ryč zahorił, tak pytaše tež na druhe wašnje za česku narodnosć wužitny być. Na jeho nućenje a wabjenje so tak njenowany česki museum založi, ale dokelž tón za česke pismowstwo tón wužitk dawac njemóžeše, kaž bě sebi wón prjedy myslit, dha Jungmann, hač runje bě džesaćlětne prócowanje k temu trjeba, tak mjenowanu „česku Maćicu“ založi, kotraž je wjele lět w tym hlowny stolp wšeje českeje literatury była, dokelž je českim pisaćelam móžnosć poskićila, wšě džělby čłowskich wědomnosćow z pomocu českeje ryče wobdžělać a tak českemu luděj šěroki puć k doepiću wyššeje zdžělanosće wotewrić.

Duž je prawe a čestne, zo so Jungmannowe wopomnjeće nic jenož wot Čechow, ale tež wot druhich Słowjanow hódnje swjeći.

Z Budyšina a z Łužicy.

∴ Towarstwo Maćicy Serbskeje je za čas swojeho wobstaća za serbski lud swěru skutkowało a 60 knihi za lud a šule wudało, wyše toho pak tež w čisto nawukownym nastupanju 48 zešiwkow „Časopisa“ a wobšěrnny łužiskoněmski słownik. Hewak je wona pěknu knihownju nabromadźila, kaž tež starožitnostne a druhe zběrki, kotrež pak so, dokelž na kmanej městnosći pobrachowaše, pola jenotliwych maćičnych sobustawow khowachu, štož bě za tych, kiž chychu knihownju a zběrki wužić, jara woběže a zadžěwace.

Duž so hižom před 5 lětami tón namjet staji, zo by so za Maćicu dom kupił abo natwaril, w kotrymž by wona knihownju a zběrki zaměsčić móhla. Dale so wupraji, zo by w tajkim domje wjetša sala a přebytk za knihičišćerňu był: sala za maćične zhromadźizny, za wšelake narodne swjedženje, popularne přednoški atd., knihičišćerňja za serbsku literaturu.

Maćica wobzankny, za tajki dom pjenjezy zhromadźować a mjez tym so wo to prócować, zo by prawo juristiskeje wosoby dostała a z tym tu móc k wužiwanju wšěch prawow, kiž čestnemu krajanej přisteja. Kónc zańdženeho lěta dosta Maćica tajke prawo a spózna toho dla za swoju přisłušnosć, skerje a lěpje dom za sebje kupić. Ale w cyłym měsće njebě tajki dom na předaň, w kotrymž by města za salu a čišćerňu bylo, a z městnosćow, kotrež bychy so za nowotwarbu maćičneho domu hodźile, bě jenož jena jenička dostać, kiž pak bě, dokelž je w najrjeńšim položenju města, jara droha. To bě wulki zadžěwk, tola pak je Maćica, so zepjerajo na spodobne wobstejenja časa a na pomoc słowjanskich bratrow tajku městnosć za 20,000 toler kupila: 10,000 je sebi k temu doma sama wobstarala a 10,000 su jej wuleydušni ruscy zemjenjo Bašmakow, Chomjakow, Čizow a Samarín hač na dalše bjez danje požčili. Skóněnje je Maćica tež jenu budysku knihičišćerňu pod jara spodobnymi wuměnjemi kupila, kotraž něhdze 1. haperleje 1874 za nju džělać počnje.

* Přerňu njeđzela po swjatej Trojicy, džeń 15. junija t. l., měješe so w križnej cyrkwi w Dreždžanach serbska Boža služba, při kotrež składnosć k. farať Imiš z Hodźija předowaše, k. farať Dr. Kalich z Hornjeho Wujězda pak spowjednu ryć džeržeše.

† Sobotu, džeń 5. julija t. l., rano ¾7 hodzinow, wusny po čezkim čerpjenju knjez kantor Jakub Vogel we Wósporku a bu jeho wotemrjete čělo na to srjedu, džeń 9. julija, na jara česćowne wašnje a z wulkim džělbraćom khowane. Wón wotpočuj w měrje!

Listowanje.

Kk. st. st. J. S. a M. B. w Pr. Prošu naležnje wo připósłanje pokračowanja hač do kónc julija.

LUŽIČAN.

Časopis za zabawu a powučenje.

Štyrnaty létnik.

Zamolwity wudawař: J. E. Smoleř.

Redaktor: K. A. Fiedleř.

Wukhadža kóždu druhu sobotu měsaca. — Płaćizna cyřolétnje 15 nsl.

Č. 8.

August.

1873.

Na kopšinjanskim hrodzišču.

Što zrudne mysle wubudžuješ,
Dawnych časow pomuiko?
Što z twojej zemju zakrywuješ?
Powjedaj nam, putniko?

Ach, ně! wšak wosud zrudny wěmy,
Wosud serbskoh' naroda. —
Nětk khowa row a dornik němy
Swědkow čěmnoh' dokhoda. —

Kak často zasłyša šéerk bróni,
Swětlych mječow brinčenje!
Kak zjewi rjehot wjes'lych kóni
Mócných rjekow bliženje!

Wot tebe škit a pomoc žada
Našich wótcow zhromadnosć.
Jow zničić chcye cuzoh' hada,
Zdžeržec kraj a narodnosć.

Hdže wosta holc a mužstwow syła,
Hładkich kłokow šwórčenje? —
Ach, smjeré nětk čěla wótcow krywa,
Přemóc zniči žiwjenje!

Kak struch'lych časow powjesé šučí
Slěbrojasna Satkula!*)
Ju w kerčku sořobik nas wučí
We polu tež poepula.

Drje čělnu móe a mužstwow wójsko
Njepřečel nam zničil je;
Chce přimač nětk tež ducha bójskoh',
Serbskoh' ducha žiwjenje?

Za hordym knježstwom nježadamy,
Jasnoh' mjěča blyšćenjom;
Tež bitwam ławrjenc njełamamy
Z wutrobitym wjeselom.

Ně, wutroby my dobyć chcemy,
Dobye krajaj wótcnemu;
Duž serbsku mysl zbudžujemy
K narodnemu džětanju.

Nětk, Serbstwo lube, stawaj, stawaj!
Hižom khorhoj zejhrawa.
Bóh wjeřšny zřoty měř čí dawaj,
Měř njech w Serbach knježstwo ma!

Ze serbskej myslu wobronjeny
Stražić dyrbiš wóćinu!
A k narodnosći zahorjeny
Haj sej ryč tu mačěfnu!

Njeh stajnje Twoje hesło rěka:
„Z Bohom wšo za Serbowstwo!“ —
Hlej, potom cuze wašnje čěka,
Čěka ducha poddanstwo.

J. Leidleř.

*) Satkula je mała rěčka, kiž ma w blizkosći hrodzišća swoje kužoly.

Stawizna poručnika Jergunowa.

Wot J. S. Turgenjewa.

Z ruskeje ryče přeložil M. B.

(Pokračowanje.)

Ale kajka sće wy krasnica! rjekny wón čućiwyje. Spodziwnjel Kajke włosy, kajkej woči! A wobwoči, haj wobwoči! . . . O!

Kolibri so zasy posměwknj, zasy zhladowaše tak dziwnje ze swojimaj wulkimaj wóckomaj.

Haj, ja sym krasawica! Sydńće so . . . a ja so sydnu . . . pódla.

Dowolće, dowolće . . . ale prošu . . . kajka sće wy sotra Emilije? Nic kuska na nju podobna njejsće.

Ně . . . sym sotra . . . Tu . . . wzmiće kwětku. Rjana kwětku. Wonja.

Wona ponucha, wotkusny łopjesko a poda jemu kwětku. — Chceće jěsć? Něšto dobre . . . sorbet. — Kolibri wza z nje-wulkeje kommody do čerwjeneje židzaneje materije zawalenu, pozłoćanu škličku, slěbornu lžicu, krystallny, točeny karan z wodu a tajku škleńčku. — Jěsće sorbet, knježe! Ja budu wam spē-wać . . . Chceće? — Wona wza guitarru.

A wy spēwaće? wopraša so Kuzma Wasilewič, kładžo sebi do rta lžičku woprawdže wubjerneho sorbetu.

O haj! — Wona strase do zady włosy, nakłoni hłowu na bok, wuhra někotre akkordy . . . potom na dobo zaspěwa z nic jara sylnym a luboznym hłosom. „Ach, ty moja kóčka!“ pomysli wón, jako wusłyša krkny a za njeho trochu dziwi hłós. Wona spēwaše zrudnu pěseń, na žane wašnje rusku a w ryči, Kuzmje Wasilewičej do cyła njeznatej. Wón w spēwanju jeno zwuki „keha, geha“ słyšeše, a na kóncu wona wospjetowaše: „sintamar“ abo „sincimar“, podeprje so na ruku, zdychny a pušći guitarru na koleni. — Bě to rjenje? prašeše so wona. Chceće wjacj?

Z mojim spodobanjom, wotmolwi Kuzma Wasilewič. Tola čeho dla je waše wobličo tajke zrudne? Wy byšće snano tež sorbetu woptała?

Ně . . . wy sam. A ja hišće . . . Ta budže wjeselša. — Wona zaspěwa druhu pěsničku w tej samej njeznatej ryči. Zasy

zaslyša Kuzma Wasilewič prjedawše krkniki. Jeje brune porsćiki běhachu po trunach „kaž pawčki.“ A skónči wona tutón raz z tym, zo ruče wukřikny: „Handa“ abo „Hassa“! započa z pjasću po blidže klepać a blyskotaše z woćomaj . . .

XVI.

Kuzma Wasilewič sedžeše kaž skurjeni; hłowa so jemu wjerćeše. Tak běše so to wšitko njenadžicy stało . . . Ale tež tuta wón, spěwanje, . . . swěčki wodnjo . . . sorbet z vanillu . . . A při tym so Kolibri přeco bliže k njemu suwa, jejne włosy so blyšća a barby sapaju wot njeje kaž woheń, a tuto zrudne wobličo . . . „Rusalka!“ pomysli Kuzma Wasilewič. Wuzko so jemu zdaše być.

Duška moja, rjekny wón, wuznajće, što sće sebi tola wumysliła, mje džensa k sebi přeprošyć?

Wy sće młody, šikowany . . . Ja mam tajkich rada.

Hlej wšak! Ale što budže Emilija prajić? Wona je mi list pisała: dyrbi hnydom přińć.

Wy jej . . . ničo njeprajće! Běda! To by zle było!

Kuzma Wasilewič so wusmjja. Je dha wona tak zła?

Kolibri někotre razy wažnje z hłowu pokiwa.

A madame Fritče tež ničo! Ani słowčka njeprajće! Rozy-
miće, officiero?

Nó, moje dla, chceš-li . . . słowčka njepiknu. Jenó dyrbiš mje za to pokošić.

Ně, pozdžišo . . . hdyž woteńdžeće.

Hlej, hišće něšto je wumysliła! Kuzma Wasilewič skhili so k njej, ale wona so pomału wotwobroći a so wuzběhny kaž had, na kotrehož štó trjechi w lěsnej trawje. Kuzma Wasilewič so na nju rozhněwa.

O ty! rjekny wón skónčnje; kajka šibaćica! Nó, w Bože mje!

Kolibri poča myslić a wobroći so k poručnikej . . . Tu prasny so trójcy něhdže w domje. Kolibri so posměwkný a hnydom khrobte praji:

Džensa — no, jutře — haj. Jutře přińć.

W kotrym času?

W sedmich . . . wječor.
 Ale kak budže to z Emiliju?
 Emilija ně; tu njebudže.
 Mysliš? Nó, derje. Ale jutře mi prajiš.
 Co? (Wobličo Kolibrine přiwza kóždy raz, hdyž so što prašeše, džěćacy wuraz.)

Čeho dla sy so tak dołho přede mnu khowała?

Haj haj; jutře wšo budže; budže kónc.

Hlej wšak, a ja tebi něšto přinjesu . . .

Ně . . . njeje trjeba.

Čeho dla nic? Wšak so ty, kaž widžu, rada pyšiš.

Njeje trjeba. To . . . to . . . to . . . — A wona pokazowaše z porstom na swoju drastu, na swoje pjeršćenje, naručnicy, na wšo, štož ju wobdawaše . . . — to je wšitko moje. Žadyn dar ja njebjeru.

Kaž myšliš! A nětk dyrbjju woteńć?

O haj!

Kuzma Wasilewič so pozběhny. Kolibri tež stany.

W Bože mje, „figurka“! Ale hdy dostanu hubku?

Kolibri ruče z lohka poskoči a spěšnje połožiwši wobě rucy wokoło šije młodeho poručnika, jeho njepokoši, ale kusny jeho woprawdže do huby. Wón chcyše ju wokošić, ale wona w tym samym wokomiku zasy wotskoči a stupi zady diwančika.

Tak nazajtra w sedmej hodzinje! praješe wón, nic bjez njeměra.

Wona kiwny jemu z hłowu a wzawši za kónc z dwěmaj porstomaj dołhe promjo svojich włosow, přikusny je ze svojimi wótrymi zubičkami.

Kuzma Wasilewič so pokłoni, wuńdže a sćeže durje za sobu. Wón słyšeše, kak Kolibri hnydom přiskoči . . . Kluč šćerky w zamku.

XVII.

We jstwje knjenje Fritče nichtó njebě. Kuzma Wasilewič poda so hnydom do přédkneje. Nochcyše so z Emiliju zetkać. Na skhodže trjechi jeho knjeni.

A! Wy džeće prječ, knjez poručniko? rjekny wona z tamnej swojej napřečiwej twarnosću. . . — Na Emiliju čakać njebudžeće?

Kuzma Wasilewič staji so čapku. — Ja njemóžu, zjewju wam, knjeni, njemóžu dlěje čakać. Ja tež snano nazajtra njepríndu. Tak tež ji prajće!

Derje, to jej praju. Ale njeje dha so wam wostudziło, knjez poručniko?

Ně; njeje so mi wostudziło.

Tak haj! Njemějće ničo za zło, prošu!

So poručam.

Kuzma Wasilewič přińdže domoj a rozčahnywši so we łožu, zhubi so w rozmyslenjach. Wón njemóžeše nazhonjene zapřijeć. „Kajka hinakosć w jazykach!“ wuwoła wjacj hač jedyn króć. A čeho dla bě Emilija jemu pisała? Postaji čas skhada — a njepríndže? . . . Wón wza pismo, powjerća je w rukomaj a na nje ponucha: wonješe wot njeho za tobakom, a na jenym měsće namaka porjedženje: steješe tam „płakała,“ a prjedy bě pisane było: „płakał“. Ale što móžeše sebi tež z teho wuwzać? A bě snadź móžno, zo knjeni ničo wo tym njewjedžeše? A wona. . . Štó wona? Haj; štó wona? Wobkuzłowaca Kolibri, tuta „figurka“ njechaše jemu z hlowy, a wón njesćerpliwje jutřiši wječor wočakowaše.

XVIII.

Slědowacy džen poda so Kuzma Wasilewič před wobjedom na torhošćo a kedźbnje powubjerawši, kupi skónčnje mały złoty križik na somotnym bančiku. „Hač runjež wona tež wobkrućuje,“ tak wón myśleše,“ zo jej žaneho dara trjeba njeje, nam je tola derje dosć znate, što tajke słowa znamjenjuja; a na posledku, je-li tajkeho bjezsamowužitneho wašnja — Emilija to njezacpěje.“ Tak myśleše nikolajewski Don Juan, tola njepomysli najskerje w tón čas, što bě a što bu w myslach druhich ludźi tutón woprawdžity Don Juan.

W šestej hodźinje wječor sebi Kuzma Wasilewič sprócnje brodu wotruha, a pósławši za znatym hladžerjom, da so rjenje napomadzić a sebi khochoł zawić, štož tutón tež z wustojnosću wuwjedže; potom wobleče so swoju nowu uniformu, a pokrjepiwiši so

z wonjatej wodzičku, wuńdze z domu. Kuzma Wasilewič tutón raz wjele bóle na swoje zwonkowne kedźbowaše, hač hdyž k „Zuckerpüppchen“ na wopytanje džěše; nic teho dla, zo so jemu Kolibri bóle lubješe hač Emilija, ale w „figurcy“ bě něšto zajimawe, něšto tajke, štož samo ze so tež lěnje předstawjenje zbudźowaše, kajkež młody poručnik wobsedžeše.

XIX.

Madame Fritče powita jeho kaž wčera, a zasy jemu zjewi, zo je so Emilija na khwilku wotsaliła a jeho prosy, zo by na nju čakał. Kuzma Wasilewič nakłoni hłowu k znamju přizwolenja a sydny so na stólcěk. Madame Fritče so zasy posměwkowaše, t. j. pokazowaše swoje žolte rubaki a zdali so, njepředstajiwši jemu chokoladu.

Kuzma Wasilewič hnydom na tajne durje woči zložil. Wone pak wostachu zamknjene. Wón dwójcy sylnje zakašlowa, jako by chcył wozjewić, zo tu je. . . Durje so njewotewrichu. Wón dźeržeše dych k sebi, nastaji wucho. . . Lědma najmjeńši šum wuslyša, ničo so njepikny. Kuzma Wasilewič stany, na porstach so k durjam přibliži, zakłapa. . . Ničo so njehibny. Duž so wón skhili a zawoła dwójcy z wótrym hłosom: „Kolibri. . . Figurka!“ Nichtó so njewotwoła. Kuzma Wasilewič so zruna a postawši khwilu na měsće, hižo z bóle krutymi kročelemi k woknu dóńdže a zabubnowa na škleńcach. Wón poča njelóšt a njelubosć začuwać; officierski honor so w nim zahori: „Što sebi ěi ludžo wo mni mysla!“ pomysli skónčnje, za koho mje dźerža? Ale čakaj, ja z pjascemi zaklepam. Nućena budže so wotwołać! Starucha to wuslyši. . Nó, što dale? Ja njejsym winowaty!“ Spěšnje so na pjatach wobwjertny. . . Durje běchu powočinjene.

XX.

Kuzma Wasilewič bjez komdženja a zasy po porstach do potajneje komorki spěchowaše. Na diwanje ležeše Kolibri w bělej drasće z čerwjonym pasom, a zakrywši delni džěl wobliča z rubiškom so mjelčo směješe, ale z cyłej nutrnosću. Swoje włosy běše sebi na tutón raz do dweju dołheju wopušow zhładžiła a splešla

a z čerwjenyymi bančikami přewiła; wčerawše črije krasnjachu so na jeje małymaj, na křiž položenymaj nózkomaj; a samej tutej nózcy běštej hořej: hladajo na njej mohł myslić, zo je jej z čěmnyymi, židžanymi nohajcami wodžeła. Diwan steješe hinak hač wčera: bliže k scěnje; na blidže steješe tołstobrjuchata, pisana khofejnica, wulka cokorowa tyzka a dvě kłubokey pórcelinowej šalcy. Tež ležeše tudy guitarra. Kuzma Wasilewič dóndže k diwanej a pokłoni so nad Kolibri-om, ale prjedy hač zamóžeše słowa prajić, pozběhny wona ruku, a njeprěstawajo so do rubiška smjeć, zary swoje małe porsćiki do jeho włosow a we wokomiku rozpjedlowa jeho rjenjenatwarjeny khochoł.

Što to? rjekny Kuzma Wasilewič, nic poňnje spokojny z tajkej njeprístojnosću we wobkhadže. Ach, ty šibako!

Kolibri wza rubiško wot wobliča.

Njeje šikowane tak; takle je lěpje. — Wona suže so k jenemu kóncej diwana a kazaše jemu, so na druhi kónce sydnyć.

Kuzma Wasilewič so sydny, hdžež jemu wona pokaza.

Čeho dla pak so wote mnje zdaluješ? rjekny Kuzma Wasilewič po krótkim mjelčenju. Bojiš so mje?

Kolibri zawi so do kule a pohlada z boka na njeho.

So njeboju . . . ně.

Ty njetrjebaš so mje strachować, pokračowaše Kuzma Wasilewič. — Ty slyš, pomniš hišće swoje wčerawše slubjenje, zo chceš mje pokosić?

Kolibri wopřimny swojej koleni z rukomaj, położy na njej hlówu a zasy pohlada na njeho.

Pomnju.

Tak haj. A ty sy winowata, swoje słowo dđeržeć.

Haj . . . sym winowata.

Duž započa Kuzma Wasilewič a přisuny so bóle k njej.

Čiše, knježe! přiwoła jemu Kolibri, wótrje na njeho hladajo.

Kuzma Wasilewič so zastróži.

Kajkej ma wona woči! zabórbota wón kaž při sebi. — Ale, přistaji wón pozběhnywši hlós, čeho dla dha sy mje přeprósyla w tajkej přiležnosći?

Kolibri načahowaše šiju kaž ptačk . . . Wona poslučaše.
Kuzma Wasilewič so postróži.

Emilija? wunjese wón, so prašejo.

Ně.

Abo štó druhi?

Kolibri sčahowaše z ramješkom.

Ale slyšiš dha ty što?

Ničo.

Ničo! Dha ja nětk . . . Kuzma Wasilewič so načahny ke Kolibri-u, ale hnydom zasy ruku nazad sčahny. Na jeho porsée pokaza so kječpka krwě. . . Što to do hłuposó! wuwola, z porstom tráso. Wěcnje tute waše jehlički! Haj, a kajka je to k čertu jehlička? přistaji, pohladawši na dołhu žlotu włósnicu, kotruž Kolibri pomału sebi do pasa tykaše. To je cyły mjecik, to je žahadło! . . . Haj, haj, to je twoje žahadło, a ty sy wosa; rozymiš?

Kolibri da so do khichotanja a někotre razy za sobu wospjetowaše: Haj, ja kałam, ja kałam!

Kuzma Wasilewič pohlada na nju a mysleše: „Tu hlej, so směje, ale wobličo je cyłe zrudne . . .“

Pohladaj džě, što tebi pokažu, rjekny wón wótrě.

Co?

Čeho dla prajiš: co? Snadž sy Pólka?

Ni.

Tu hlej: „ni!“ Nó, wšo jene! — Kuzma Wasilewič wza swój dar a powjerca z nim w powětrě. Pohladaj wšak sem . . . njeje to šikowana wěc?

Kolibri jeno spěšnje na nju pohlada.

A! křiž! Tón my njenosymy.

Kak? Křiž njenosyće? Dha drje sy Židowka abo něšto druhe?

Njenosymy, wospjetowaše Kolibri, a nadobo so zatrasnywši, hladaše do zady přez ramjo. — Chceće, zo bych spěwala? woprašo so potom spěšnje.

Kuzma Wasilewič suny křižik do zaka a so tež wohladny. Jemu so zezda lohki praskot za sčěnu.

Što to? zabórbota wón.

Šum . . . šum, wustorči Kolibri ruče a z dobom, woprawdže nje-nadžicy za Kuzmu Wasilewiča, wobjima jeho hłowu ze swojimaj smy-kimaj rukomaj, a spěšny koš so horješe na jeho licu. . . Wón dzer-žeše Kolibri wobjatu, ale wona wusuny so kaž zmija a skoči na nozy.

Čakaj, šeptny wona, prjedy dyrbiš khofej pić. . .

Dosć! Što khofej! Pozdžišo.

Ně, hnydom. Nětk je horcy, pozdžišo zymny. Wona wza khofejnicu za wuško a wysoko ju pozběhnywši, poča leć do wobeju šalkow, a połožiwši hłowu na ramješko, hladaše, kak so wón liješe. — Hlej, bjer cokor, . . pij . . a ja budu. . .

Kuzma Wasilewič pušći do šalki kulku cokora a wupi ju na raz. Khofej bě jara sylny a hórki. Kolibri přihladowaše jemu so posměwkujo a lědma so dótkajo kromy swojeje šalki. Číše ju staji na blido.

Čeho dla dha ty njepiješ? wopraša so Kuzma Wasilewič.

Ja . . . za khwilku . . . wotmolwi wona.

Ale dha so sydń skónčnje pódlá mje!

Hnydom. — Wona potuli hłowu a přecy njespušćo Kuzmu Wasilewiča z wočow, wza guitarru. — Jenu budu prjedy spěwać.

Haj, haj, jeno so sydń.

A rejwać budu. Chceš?

Ty rejuješ? Nó, to bych tola wohladał. Ale nic snadź pozdžišo?

Ně, nětk . . . A ja mam tebje jara rady.

Ty maš mje rada! Hlej wšak . . . dha rejuj, šibačica!

(Přichodnje dale.)

Bitwišćo.

Tam leži bėdžer mloduški
Na kromje bitwišća;
Kaž źórleško so puzoli
Jom' krej, ta wutrobna.

Wo mlodźenca so njestara
Tu žana wutroba;
So jeno pruhi měsaca
Na njeho slěbornja.

Naš mlodźenc měrny wostanje,
Kaž druzy njestona;
Tam daloko we wótčinj
Jom' mysle hrajkaja.

Wón spomina na maćerku,
Kiž jeho ćěšeše
A z horcej, swěrnej lubosúa
Přec' w myslach haješe.

Wón widži, kak so w komorje
Nětk klaknje, modlo so,
A Boha prosy nutruje
Wo zasowidženjo.

A myslički 'šće dale du:
Nětk k lubej khwataja,
Ke kotrejž lubosć žedziwu
Sej haji wutroba.

A éěrjeny wot lubosće
Wón žedži, wudycha,
Zo wětrik dale njeseše:
„Přińdź za mnu, Anjuta!“ —

A jako dale w ranju
Nětk zerja skhadžeja,
Dha jandžel domoj njese
Přez zerja bédžerja. —

Što zwony zrudnje klinča
We wjescy domjacej?
Njeh přeco dale brinča,
Wšak tu naš statok njej'!

Tak stej tež w božmje dafej
Tu swětej duši dvě,
So horje pozběhnyfej,
Hdžež skhadžeju so wšě.

Ta jena: droha mačeř,
Ma žadosć po synu,
Kiž w smjerěi zdychny pačeř
Wo zasowidženju.

Ta druha: holčka młoda,
Je słowu poslušna,
Kiž bě jej wětrik prajić:
„Přińdź za mnu, Anjuta!“

G. Kapleř, Lubinski.

Słowo wo čehnidhje.

Wot J. S.

(Pokračowanje.)

Tuta wulka kedźbnosć pak ma so rozeznać wot rozpjeršenosće. Hdyž k př. doktora Tillotsona do tolsteho mjasa kuntwora kusnje a wón ruče bristwjo pódla sedzaceho kujeza podrapa; hdyž tamón swojeho wosoła pyta, na kotrymž sedži; hdyž druhi rozpjeršene při rěcy stejo w jenej rucy kamjeń džerži, kiž chce do wody čisnyć, a z druhej ruku časnik wučehnje, zo by widzał, kak na času je a město kamjenja časnik do wody čisnje: dha su to drje „sylvne zapłaty na stare kholowy“, stanu pak so tola. Hižo wot małosće je čłowjek mjenje bóle k rozpjeršenosći přikhlileny a zo bychy te khiby njezahnyły, tež pěstowuje husto swój džěl přidawaju. Chcedža k př. popołdnju džěćo k éće na wopyt wjesć, ke kotrejž jara rad khodži, a to jemu huymom ranø rjeknu, tak zo cyłe dopołdnje na to myslí a teho dla wšo njekedźbnje a po potojcy čini. Wjele tajkich, kotřiž su so nawučili přecy prajić: „Što dha chych prajić“, „pola wonych“ atd., njewjedža ani, zo z tym dopokaz swojeje rozpjeršenosće a duchapróždnosće dawaju.

Tež je to njemały njedostak čehnidby, hdyž so na ryč a wu-prajenje slowow kedžbu njedawa. Jakoćiwi ludžo maju swój pobrach rědko wot započatka, ale hdyž w dźěćacych lětach so rady zarjekowachu a šćenjachu, njezakazowaše so jim a nawučichu sebi pobrach, kotryž pozdžišo wjacjy wotpoložić njemóžachu. To płaci tež wosebje wo serbskej ryči, kotraž je napjelnjena z cuzymi slowami, tež za tajke předmjety, hdžež mamy rjane serbske słowa za nje. Hdy by so přecy na to kedžbowało, njebychu Serbja tak powjedali, zo hdyž jich Němc ryčec słyši, kiž hišće ženje serbski wuknył njeje, skoro wšitko rozumi.

Pomjatk. Duch njetwori sebi wo jenym předmjetu tak husto předstawu, kaž husto ju trjeba, ale twori sebi ju na cyłe žiwjenje jeno junu. Hotowe předstawy su w duchu skhowane kaž w někajkim kašćiku, z kotrehož móža so zaso wzać, hdyž je čłowjek trjeba. Druhdy so předstawy w nas wobnowja bjez našeho skutkowanja, haj bjez našeje wole, a tu prajimy, zo nam napadnu; napadnu nam husto te, kotrychž runje njetrjebamy, suadź tež tak lohcy trjebać njebudźemy, při zabawje abo wšelakich ryčach, kotrychž wobsah je prawje wobšěrny. Hdyž pak so prócujemy, zo hychu nam te napadnyłe, kotrež runje trjebamy, dha so dopomnjamy. Pomjatk wobnowja předstawy bjeze wšeho změnenja tak, kaž w duchu su; po tajkim k př. z wopačnych njewudźěla prawe.

Pomjatk ma čłowjekej tule třeju službu wopokazować:

a) Skićene předstawy ma do sebjě přijimac khětre a lohcy a tež w sebi wobkhowac, štož mjenujemy, předstawy do pomjatka zasčěpjeć. Pola dźěci wosebje móžeš lubosć pak k tej, pak k druhej družinje předstawow pytnyć, štož je z dźěla přinarodžene, z dźěla přiwučene.

b) Přiwzate předstawy ma w sebi zakhowowac cyłe, wérne a na dolhi čas. Z časami někotre předstawy swoju jasnosć přisadza; te drje so runje z ducha njezhubja, ale su podobne zakurjenym wobrazam, na kotrychž wjacjy derje spózuać njemóžeš, štož běše na nich předstajene. Za tym hač pomjatk wobrazy, do sebjě přijate, dlěši abo krótsi čas wobkhowa, mjenujemy jón dołhi abo krótki.

c) Skóncnje dyrbi pomjatk přiwzate předstawy, hdyž je trjeba, wobnowjeć khětre a snadnje, tak zo bjez wulkeje hary a prócy,

bjez wšelakich pomocnych srědkow hnydom, kaž na naše kiwnjenje, před ducha stupja, a wobnowjena předstawa we wšitkich tež najmjeńšich džělach so přenjoťnej runa.

Stari myslachu, zo je pomjatk w čłowječim wuchu; teho dla tyknychu porst do wucha, hdyž chcychu někoho na něšto dopomnić, z čehož snadź tež myslička nastaj, zo wo nas něchtó ryči, hdyž nam we wuchu zyněi. Egiptěnjo molowachu muža z wosebitym pomjatkom tak, zo pódla njeho zajaca abo lišku z kónčojtymaj wušomaj sadžichu. Nětk pak mamy mozhy za organ pomjatka; kaž mocy mozhow, z tej měru přibjeraju tež mocy pomjatka a štož mozham, to škodži tež pomjatkej, štož je so hižo z wjele příkladami dopokazało. Bibliothekarkej toskanskeho wójwody Rosmy III. Magliabecchi-ěj padny kniha na hłowu a skazy jemu mozhy a pomjatk. — Vico Giovanni rozrazy sej jako džěćo nop, přetra z teho nastatu třilětnu khorosé a wosta na cyle žiwjenje začěmjeného ducha, doniž před swojej smjerću duchowuje čisće njewotemrje. — Strowemu ryčnikej bu ryč přetornjena z nutřkownym ranjenjom hłowy, ležeše někotre njedžele za morweho, a hdyž zasy k sebi přińdže, pokračowaše w swojej ryči runje zasy pola tych słowow, pola kotrychž běše tehdy přestał. — Romski ryčnik Messala Corvinus zabu po čězkej khorosěi swoje mjeno.

Z tutech příkladow mohł někotryžkuli, kohož to nastupa, wuknyć, kak strašne je, džěći do hłowy bić, a to dyrbjało so pěkuje wóťre prajić tym nanam, kotřiž su zwučeni, na tuto wašnje khostać, njehladajo, hdže puki padaju! Zo wyše teho tež wšelake njeporjadnosće a njekmanstwa, wosebje wopiwstwo a njepócěiwe žiwjenje, mozhy a z tym tež pomjatk kaža a tupja, to wosebje naše časy ze zrudnymi příkladami dopokazuja.

Někotry ma wubjerny pomjatk, kiž wšitke tři horjeka mjenowane samownosće w sebi zjenoća. Je to pak přinarodžene, pak z dolhej krutej prócu, tež z wosebitymi srědkami dobyte. Mithridates knježeše nad 22 narodami a móžeše ryče wšitkich. — Kyros je pječa mjena wšěch svojich wojakow wjedzał, Themistokles te svojich sobu měšćanow. — Cato znaješe z mjenom nic jeno tych, kotřiž běchu z nim žiwi, ale tež jich nanow a džědow. — Kardinal Mezzofanti móžeše 39 ryčow, tak zo Byron wo nim praji, zo je mohł z powšitkownym toľmačerjom być.

Tež so wosebite narody z wubjernym pomjatkom wuznamjenjeju, kaž wosehje narańše narody. Trjebamy jeno pohladać na arabskich „rabbi-ow“, kotřiž, prjedy hač běchu Arabojo započeli swoje stawizny pisać, ertuje jedyn druhemu hłowne historiske podawki přepodawachu, čehož so wosebity staw tak rjec žiwych historiskich kužołow wutwori.
(Přichodnje dale.)

Tej jenej.

Ja znaju holčo rjane
We krasnych Łužicach,
Kaž hišće ženje žane
Tak rjane njenamkach.

Jej' krasne wóčko cunje
Je jako fjałka,
Jej' hubka jako purpur,
Jej' włóska zlóčana.

A jeje ličcy hakle
So krasnje blyšćitej:
Kaž lilija stej bêtej,
Kaž róža kóčjetej.

Sym do wóčka, kiž blyšći
So jako fjałka,
Ja přehusto jej hladat,
Nětk je mje popadta.

Na hubje purpurojtej
Mohł wěčnje hladać,
Hdyž holičo mi šepťa
Wo swěrnej lubosći.

Te rjane, złote włóski
So syći runaju,
We kotrejž tak so zhubich,
Zo z njej' wjac' njemóžu.

A jeje ličko młódně,
Tak běte, čerwjene
Kaž lilije a róže,
Mi z mysłow njepřidže.

O holčo, budž tu w božmje!
Nětk dyrbjtu prječku hić,
Po Twojej samsnej woli
Če wěčnje wopušeć.

Ja pak Či moju lubosć
Tak dotho wobkhowam,
Hač zady tamnych hwězdow
Če zaso wohladam.

G. K.

R a k i.

(Skónčenje.)

Zajimawy je pustownik bjarnatowy (Bernhardskrebs, Pagurus Bernhardus) a chcemy teho dla wašnje jeho žiwjenja wobšěrnišo wopisać. Njerunje druhim rakam, kiž su spokojom, w swóych samsnych twjerdych škorpawach přebywać, bydli pustownik w prózdnej škorpawje někakeho mjehkuše (Molluske). Wón surowje do swěta won hlada ze swojeje zjawnje njehódnje tuny, tutón Diogenes mjez skorušemi a ma napohlad swědomneho, ale zasakleho paduchstwa, jako by wjedzil,

prawy wobsedzeř domu abo jeho při wuzni mohli kóždy wokomik přińc a jón zaso dobyc a wón myslit, njech jeno přińdu. Cyły předk jeho čela a šcipalcy su po račim wašnju z twjerdym kabatom wobarnowane, ale jeho zadny džěl je mjehki a jeno z něžnej kóžku wobdaty. Tak zazwadny pachol by ze swojim mjehkim khribjetom w bitwje přeco króťšo přińc dyrbjał, njeměl-li srědk, tu njeprawdu zaso wurunać, kotraž je so jemu při jeho narodže stała. Wón wuzwoli sebi teho dla prózdnu škorpawu při hódneje wulkosće, tyknje tón džěl nutř, kiž je najmjnje wobarnowany, primnje so z hočkomaj, kiž so z wobeju bokow jeho wopuše nadeńdu, twjerdže a tak wot zady zakitany šmóra so po morju wokoło. Wozmjemy dvě tuteju zwěrjatow po móžnosći jenakeje wulkosće a sadźimy je nahe, t. r. bjez khěžki, do někakeho sudobja, z mórskej wodu napjelnjeného. Jimaj so tam prawje nješlachći a wonej so swěru před sobu hladatej. Nětk položmy mjez njeju prózdnu škorpawu, kotrejž smy prjedy kónc wotřamali, a hnydom so mjez nimaj wo nju dziwna bitwa započnje. Lenné, kiž je to wobkedžbowal, nam to na tajke wašnje wopisuje: Jedyn teju rakow so khrobliwje k škorpawje poda a jako bě přepytowajo swoje šcipalcy nutř tyknył a so wobhladniwje přeswědčil, zo je wšo w porjadku, suny so na směšne wašnje z wulkim khwatkom nutř, wopušku prjedy, při twjerdži so z hočkomaj a khwataše wjesele dale. Wón njedyrbješe dołho w pokoju swoje wobsedzeństwo wužiwać. Jeho sobulubc (Nebenbuhler) přibližowaše so k njemu ze zjawnje njesprawnym wotpohladanjom a wobaj nětk w sudobju wokoło čahaštaj a so zetkawši woči na so wuwalowaštaj, z kotrychž dokonjana zlósc wuhladowaše. Tutemu wojowanju přihladować bě wuley jara směšne — jedyn wojowař starosćiwje wo swój njepríkryty khribjet a druhi spodźiwnje njelepy we swojej poččenej bróni. Čorniši, wjetši a sylniši z wobeju bě w hubjenšim postajenju, dokelž žanu khěžku njeměješe, a wón so zjawnje strachowaše, bjez škita zwadu zaplesć a z tamnym wojować; naposledk po wjele přemyslenjach, nadběhach a wustupach da so wón wot zady do swojeho napřećiwnika, zapřimny škorpawu z mócnym wotmachom, wutorže ze swojej sylnej šcipalcy tamneho won, čisnu jeho kničomnje na bok a tyknu swoju wopuš nutř. Wokomik tamny žalosćiwje zahladowaše, ale bórzy so wón zaso rjekownje do swojeho njeprěćela da, a nětko so rača dwójnja (Duell) započa. Sylniši pře twjerdže

sedziše, wón so wotehnač njehodžeše. Nětk jeho ja do njedótkliweje wopuše storčich, kiž bě zady dla škorpawineje wotwjery njepřikryta; na to wón hakle swoje město wopuší a da mjenšemu škorpawu zaso wobsedzić. Tola nic dolho. Zaso zapřija wjetši mjenšeho na te same wašnje kaž prjedy a čisnu jeho won. Nětk ja mjenšu ale cyle njezranjenu škorpawu do sudobja položich, na měsće wopuší wjetši swoju khěžku z rozpadanej třechu a so do špatnišeje budki přesydlí, tak zo móžeše nětk mjenši we wjetším domje bydlić. Tola z tym žorta hišće kónc njebě. Ja sadžich do sudobja třećeho raka, wón bě wjele mjenši hač přenjej dwaj, ale jeho škorpawa bě wobšěrniša dyžli ta, w kotrejž běše so wjetši zasydlil. To njedušna pješka ruče spózna a započá hnydom, cuznika wobčežować, kotryž pak, dokaž bě jeho škorpawa wulka dosć, zo móžeše w njej cyle swoje čělo skhować, so do njeje nutř sćeže. Bě směšny wohlad, jako wulki škorpawu přimny a podarmo wočakowaše, hač budže cuznik swoje čělo tak daloko wutyknýć, zo by jeho kruće zapřijec a wučahnyć mohł, ale tón so dolho komdžeše, hač bu naposledk tola zaslapany a won šwiknjeny.

M. Rostok.

Z Budyšina a z Lužicy.

* Wóndano wuńdže mała powučaca knižka pod napismom: „Krótko rozwučenjo wo někotrych bratstwach swjatoho skapulira.“ Spisař teje sameje je k. P. Arnold Werner, duchowny cistercijskeho rjadu w Ossegu, rodzeny z Dubrjenka, kiž před wjacym lětami jako kapłan w Róžeńće skutkowaše. Plačizna 15 up.

* Knjz kantor Wolf w Budyšinje je po 46-lětnym swěrnym skutkowanju w šuli a cyrkwi džen 1. junija t. l. do derjezasluženeho měra stupil a buchu jemu při tutej składnosći wšelake wopokazma počesćowaceho připóznaća a wutrobneje džakownosće date.

† Džen 21. julija t. l. zemrje w Grunawje pola Wostrowca tamniši emeritrowany farař k. Jakub Mróz. Wón bě so 1807 w Lutobcu narodžil, na budyskim gymnasiju a na universiteće w Prahy studował a skutkowaše potom wot lěta 1835—1868 jako farař w Grunawje ze wšej khwalbu a česću, hač dyrbeje so skónčnje bědneju wočow dla emeritrować dać. Tón njebočički běše swěrný Serb, sobustaw Mačić Serbskeje a kóždy čas wo serbsku narodnosć starosćiwý. Na jeho přewódenje, kiž so štwórtk 23. julija měješe, bě 13 duchownych a 13 wučerjow přišlo.

* Njedzelu, dzeń 27. julija t. l., swjećeše w Hrodzišču tamniši kantor, organist a wučer, k. Hatas, swój polstalétny zastojński jubilej, při kotrejž skladnosci so jemu jara bohaće počesćace wopokazma wutrobneho džélbraća a připóznawaceje dzakownosće a lubosće dostawachu. Wysokeje staroby dla je so wón nětko emeritirował dał. Štó na jeho město přiđže, hač dotal hišće wěste njeje.

* Wudawańja „Serbskich Nowinow“ w Budyšinje je so ze swojeho dotalnego přebytku, hdžež je runje 21 lět přebyła, do domu č. 688 na rózku zwonkoweje lawskeje hasy a lawskich hrjebjow, z napřeća noweje měščanskeje šule, přesydlila.

Słowjanski rozhlad.

Podawa M. H.

Při skladnosci jubileja 100lětnych narodninow Jungmanna je wjele knihow a knižkow kaž tež wobrazow wušto. Najwobšěrniša kniha je „Václava Zeleného život Josefa Jungmanna.“ Česka Mačica je k wopomnjeću wudała: Thomy z Štítneho knihy naučeni křestanského. — Dr. Durdík je nowy spis „Kallilogie“ wozjewil. — W Americy wukhadža w tu khwilu sydom českich časopisow. — Pod redakciu Pražáka su počate wukhadžeć „těsnopisné (stenografiske) listy,“ hdžež ma stenografia we wšech słowjanskich naryčach zastupjena być. — Mlódši basnjerjo a basnjerki su rjany almanach „Ruch“ wudali, literarne Towarstwo „Slavia“ pak zběrku ze słowjanskich narodnych pěsničkow w českim přeložku, hdžež je tež 14 našich serbskich. — Šafaříkowe pomniki stareho pismowstwa Juhosłowjanow luchu w rozmnoženym wudawku wozjewjene.

Wjerch Poniatowski, sławny komponista, je 3. julija w Londonje zemrjel. — Jedyn z najlěpšich pólskich literariskich časopisow, kiž tež knihopis podawa, je nětko měsacnik „Przegląd Polski.“

Słowjencowje su nowy politiski a ratafski časopis „slovenski tednik“ založili. — W tu khwilu so pola nich tež wjacy politiscy waznych spisow a časopisow wudawa. — Wo južnych a ruskich Słowjanach piše wobšěrnje nowa francózska kniha: „Le monde slave, voyages et littérature“ wot sławneho znajerja Słowjanow, Louisa Leger-a w Parizu.

Listowanje.

Kk. st. st. J. S. a M. B. w Pr. Njezapomńtaj mi pokračowanje w prawym času dobroćiwje připóstać.

LUŽIČAN.

Časopis za zabavu a poučení.

Štýrnatý létník.

Zamolwity wudawař: J. E. Smoleř.

Redaktor: K. A. Fiedleř.

Wukhadža kóždu druhu sobotu měsaca. — Płačizna cyłolétnje 15 nsl.

Č. 9.

September.

1873.

Tráće Serbowstwa.

Kaž dołho serbska wjeska 'šće steji w Łužicach,
Kaž dołho Serbjo žněju dar Boži na polach,
Kaž dołho so nam hwězdy na njebju zybola:
Tak dołho serbska budže ta krasna Łužica.

Kaž dołho slónce krasne nam pyši njebjesa,
Kaž dołho měsac wječor nam zemju slěbornja,
Kaž dołho žolmy morja so dale waleju:
Tak dołho chcemy khwalić sej serbsku Łužicu.

Kaž dołho hišće něchtó tu serbskoh' bratra wě,
Kaž dołho we nas hori so krjepka serbskej' krawě,
Kaž dołho we nas hraje 'šće mysl narodna:
Tak dołho chcemy wostać we zwjazku Serbowstwa!

G. Kapleř.

Spominanje na Božu lubosć.

Hdyž krasne slónce sapa,
Hdyž cunjo dešćik kapa,
So wšitko zeleni;
Hdyž zbože wěnc mi pleće,
Měr do wutroby ćeče,
So duša wjeseli:

Dha spominam na teho wěčnu lubosć
Kiž slónce stwori, cuni dešćik da,
Kiž do wutroby zbože wuliwa,
Kiž z njebja dele na nas sypa lubosć.

Hdyž z čornoh' njebja blyska,
Hdyž přirodže so styska

Na zemi ómowojtej;
 Hdyž wutroba so puka,
 Hdyž žana móćna ruka
 Tu k wumóženju njej':

Tež tehdy spominam na tamnu lubosé,
 Kiž nad hwězdžinu swoje bydło ma,
 Kiž tež we mróčnych časach wobkhowa
 Mi jeničku, mi prawu, swěrnú lubosé.

G. Kapleř.

Stawizna poručnika Jergunowa.

Wot J. S. Turgenjewa.

Z ruskeje ryče přeložil M. B.

(Skónčenje.)

Kolibri steješe na tamnej stronje blida a wuhrawši někotre akkordy, zanjese k spodźiwanju Kuzmy Wasilewiča, kotryž wjesely, žiwy spěw wočakowaše, někajki jenowobrazny recitativ, přewodžejo kóždy z měrnym kolebanjom cyłego čěla na prawy a lěwy bok. Wona so njeposměwkowaše a samo wobwoći hromadu sčahny. Woći wona zandželi, čěmnje so jadrješcy blyščeštej ze spody nadwisnych mikawčkow a wobstajuje so, kaž prjedy, zložowaše na Kuzmu Wasilewiča. A wón teho runja njemóžeše přestać hladać na tutej dźiwnej wótrej wóčcy, na tuto čornobrune, zahorjace wobličo, na wotewrjenej, so njehibacej hubje. Kolibri njepřesta so kolebać, njestupjo z města, a jeno jejnej nozy přińdžeštej do hibanja: wona jej z lohka přesuwaše, pozběhujo pak porsty, pak pjeńčki. Raz so wona z dohom spěšnje wobwjertny, wótrje zakrikný, wysoko pozběhnywši a traso guitaru... Potom započa so z nowa prjedawša jenowobrazna reja, přewodžana z tym samym jenowobraznym spěwom. Kuzma Wasilewič sedžeše mjez tym přespokojnje na diwanje a njepřesta na nju hladać. Wón čuješe w sebi něšto dźiwne, njewšědne: jemu běše jara lohko a swobodnje, haj, přejara lohko; skoro swójeho čěla nječuješe, jako by plował; někajka přijomna bjezmóc so rozšěrješe po nohomaj a zasparnosć loskotaše jemu mikawěcy a hubje. Wón hižo ničo njepožadaše, wo ničim njemysleše, a tola běše jemu jara přijomnje; woprawdže jemu něchtó spěwkaše, kaž Emilija praji, a šepťawaše wón před so: „figurka!“ Z khwilemi

so wobličo „figurki“ z mhłu wobčahny!... „Wot čeho to?“ prašese so Kuzma Wasilewič. „Wot kura,“ so wón zasy spokoji... „Tajki je tudy čemny dym.“ A zasy jemu něchtó spěwkaše, haj, powjedaše jemu do wucha něšto rjane... Ale čeho dla to wšo njedopowjeda? Tola hlej, z dohom so we wobliču „figurki“ wóčcy daloko wotkryštej, kaž hišće nihdy... Guitarra kuli so dele a prasnywši na zemju, zaklinča něhdže w njekrasnej dalokosći... Někajki jara blizki přečel Kuzmy Wasilewiča něžnje a kruće jeho ze zady wobja a zruna jemu rubiško wokoło šije. Kuzma Wasilewič wuhlada před samym swojim wobličom křiwy nós, hustu brodu a kałatej woči njeznateho z rukawom z třomi kneflemi... a hač runjež so woči na měsće brody a broda na měsće wočow nama-kaštej, a samón nós so wobročeny zdaše, dha so Kuzma Wasilewič tola na žane wašnje nježdiwaše a mysleše, zo so to tak słuša; haj, wón chcyše tutemu nosu přiwołać: „prawje tak, bratře Grigorijo,“ ale změni swoje wotmyslenje a měješe za lěpše... měješe za lěpše, bjez komdženja so z Kolibri-om do Carihrada podać dla blizkeho wěrowanja, dokelž běše wona Turčanka.

XXII.

Tu so před nim čolm pokaza: wón staji nohu do njeho, a hač runjež so z njeleposće zakopny a so dosć sylnje dyri, tak zo khwilu njewjedžeše, hdže što je, dha so tola pózna a sydnywši so na ławku, płowaše po tej samej wulkej rěcy, kotraž na kharće na scěnje nikolajewskeho gymnasia běži, do Carihrada. Z wulkim spodobanjom płowaše wón po tej rěcy a hladaše za mnohosću čěr-wjenych rybow, njeprěstajnje so jemu pokazowacych; ale wone nje-dachu jemu blizko přińć, a nurjo so, přewobročichu so do rózowych kulow. A Kolibri jědzeše z nim; ale chcyjo so zakhować před čopłotu, běše so pod čolmom změsćiła a z rědka klepaše do dna... Hlej, skónčnje tež Carihrad. Domy, kaž so domam być słuša, w formje tirolskich kłobukow; a Turkojo maju wšitcy tajke hrube, khutne wobliča; tola so njehodži dołho na nich hladać: woni so počínaju w hromadu sčahować, a skónčnje cyle rozpadaju, kaž tajacy sněh. Hlej, tež hród, w kotrymž budže wón z Kolibri-om bydlíč. . . A kak wubjernje je wšo w nim zarjadowane! Na čol-

mje je móžno do jstwy zajěc. . . . Ale Kolibri běži najprjedy po komorach, a jeje włosy so po zemi čalmu a na žane wašnje so wona njecha wobroćić, wjele mjenje zastać, wjele mjenje. . . Hižo to njeje Kolibri, ale pachol a wón je jeho gouverneur, a dyrbi nutř hić za pacholom do dalokowida, a tutón je přeco wužši, wužši, hlej, hižo njeje móžno so hibnyć . . . nic do přédka, nic do zady, a dychać njeje móžno, a něšto so zady hromadu sypny . . . a zemja do rta. . .

XXIII.

Kuzma Wasilewič wotewri woči. Swětło wokoło, čicho . . . wonja za kisałom, za mjatwju. Nad nim a po bokach něšto běže; wón so rozhladuje: je zawěšk łoża. Wón chce hłowu pozběhnyć . . . njemóže; ruku toho runja njemóže. Što to rěka? Wón spuści woči. . . Někajke dołhe čělo je před nim rozčehnjene, a na tym čěle seršćate wodžeće, žolte, z cymtobarbnej kromu. Čělo pokaza so jako jeho, Kuzmy Wasilewiča. Wón pyta křiknyć . . . ničo njewuńdže. Wón spyta zasy, napina wšě swoje mocy . . . bjezmócný ston so rozda a třepoce pod jeho nosom. Dadža so słyšeć čerchace kročeje, sylna ruka rozdžěli zawěšk. Šědžiwy invalida we wojerskim, zaplátanym kitlu steji před nim a hlada na njeho. . . A wón hlada na invalidu. Wulki wołojany karan so hubje Kuzmy Wasilewiča bliži. Kuzma Wasilewič pije žadnje, pije zymnu wodu. Jeho jazyk so rozwjaza. „Hdže sym?“ Invalida hišće raz na njeho pohlada, woteńdže a so wróci z druhim čłowjekom w čěmnej uniformje: „Hdže sym?“ wospjetuje Kuzma Wasilewič. „Nó, nětk budže žiwy,“ rjeknje čłowjek w uniformje. „Wy sće w hospitalu,“ přistaji wón wótre; ale dowolće, wam je strašne, powjedać.“ Kuzma Wasilewič so džiwa, ale z nowa zapadnje do zabyća. . .

Na druge ranje pokaza so doktor. Kuzma Wasilewič přinđže k sebi. Doktor postrowi jeho z wustrowjenjom a kazaše jemu hłowu přewjazać.

Što? Hłowu? Snadž mam ja. . .

Wy njesměće powjedać, njesměće so bjezpokojić, znapřećiwi

jemu doktor. — A nětk ležće měrnje a džakujće so Najwyššemu. Hdže je Poplewkin?

Ale hdže dha su pjenjezy...

Nó, zasy pócnje bledzić... Poplewkin!

XXIV.

Zańdže hišće njeđzela. Kuzma Wasilewič přińdže tak daleko zasy k mocam, zo móžeše doktor jemu zjewić, što bě so z nim stało. Hlej, što wón zjewi:

Džeń 16. junija, w sedmej hodžinje wječor, wopyta wón posledni raz dom knjenje Fritče, a 17. junija k wobjedu, t. j. skoro po štyriadwacyći hodžinach, nańdže jeho pastyr we hłubokim puću při wulkej chersonskej drózy, na dvě wjorsće wot Nikolajewa, bjez žiwjenja, z rozrubnjenej hłowu, z módrjeńcami na šiji. Uniforma na nim bě roztorhana, wšě zaki wobročene, čapki a mječa njebě nihdže widžeć, kožaneho pasa z pjenjezami teho runja nic. Po zmjećenej trawje, po šěrokim slědže w pěsku a hlinje móžeše so myslić, zo běchu njezbožowneho poručnika do hłubokeho puća wlekli, a hakle tam jeho na hłowje ranili nic ze sekeru, ale z tesakom, a to z jeho samsnym mječom: po cyłym slědže wot sameje drohi njenamaka so ani krjepki krwě, a wokoło hłowu stejese cyła ľuža. Njewosta dwělowanje, zo běchu rubjeźnicy jeho najprjedy wopojili, potom pytali jeho zadusyć, a wuwjezywši w nocy z města, jeho do hłubokeho puća sčahnyli a tam skónčnje ranili. Kuzma Wasilewič njewumrje, džakujo to swojej zawěsće železnej naturje. Wón přińdže k sebi 22. julija, t. j. po cyłych pjeć njeđzelach.

XXV.

Kuzma Wasilewič da bjez komdženja wyšnosći to njezbože k nawjedženju, kotrež bě jeho potrjechiło, předpołožili wšě wobstejnoscě cyłego pada ertnje a na papjerje a zdžěli adresu madame Fritče. Policija wali so na pokazany dom, ale nikoho w nim njenamaka: ptački běchu ližo wulětałe. Přimachu so wobsedzerja doma; ale wot teho knjeza, přestareho a hłučeho měšćana, tež wjacj wujasnjenja njedostachu. Sam wón bydleše w

druhim džělu města a wjedžeše to jene: před štyrjomi měsacami wotnaja wón swój dom jenej žonje z pasportom, z mjenom Šmul abo Šmulke, kotruž běše wón tehdy tež do knihi zapisał; „přińdže k njej druha“, tak pokazowaše wón, „tež z pasportom — ale što stej za džělo mělej, tež to je jemu njewědomne; a hač su pola njeju hišće druzy podrožnicy byli, njebě teho runja słyšał a njewě; a kajki hólčec je w tym domje z domownikom abo stražnikom był, tež nic; a nowy dwórník stupi njedawno, wot přenjeho julija, do služby.“ Doprašowachu so w policiji tež we wokolnosći: pokaza so, zo bě Šmulke z towaršku, kotrejež mjeno bě Friederike Bengel, wokoło 20. junija z Nikolajewa wotjěła, njewěšte, hdže. Tajneho čłowjeka z cyganskim wobličom a třomi kněfemi na rukawje, a teho runja bruneje, cuzeje holcy z wulkim khocholom njebě ničto widžał. Kuzma Wasilewič sam wopyta, tak khětre hač jeno hospital wopuści, za njeho njezbožowny dom. W małej komorcy, hdžež běše wón z Kolibriom bjesadował, namakachu hišće druge zakryte durička; k tutym bě při druhim jeho wopyće diwan prisunjeny a přez nje wuńdže najskerje rubježnik a nadpadny jeho wot zady. Kuzma Wasilewič poda skórzbu po formje; započea so džělo. Něšto wopisanych wosobow z poručenjom jich zajeća rozlětachu do wšelakich stronow; scěhowachu w swoim času na to so počahowace dopisy a doprašowanja . . . ale z tym so tež wšo skónči. Podhladne wosoby běchu džě so tak hižo nadobo zhubiłe a z nimi tež kranjene pjenjezy: tysac, džewjeć stow a sydonnaće rublow, z kopejkami, assignacijemi a zlotym. Summa, njemałowazna w tym času! Cyłe dzesać lět je potom Kuzma Wasilewič wupłaćowaše, doniž pod najmilosćiwši manifest njeprjědže.

XXVI.

Sam wón běše w přěnim času twjerdže přeswědčeny, zo je wina na wšej bědže Emilija, jeho „Zuckerpüppchen“. Wón spomni, kak wón tón dzeń, hdžež bě ju posledni raz wopytał, na diwanje njekedžbnje zdrěmny, kak wocućiwiši ju wuhlada pódla sebje na kolenomaj a kak so wona směješe, a kak wón skónčnje tón samy wječor džěru w swoim pasu namaka, džěru, zjawnje

wudźělanu z jeje nožicami. „Wona je pytnyła“, mysleše Kuzma Wasilewič, „wona je to prajila starej čertowcy a tamnymaj dvěmaj djabołomaj, wona je mje přiwabiła, napisawši mi list . . . su mje tež wobdźělali. Ale što by mohł tole wot njeje wočakować!“ Wón předstawješe sebi jeje šikowane, dobroćiwé wobličo, jejnej swětłej wočcy . . . „Žony! žony!“ wobtwjerdži wón, křipjo ze zubami; „krokodilowe pasmo!“ Ale přišedši skónčnje z hospitala domoj, zhoni jenu wobstejnosć, kotraž jeho do njewěstosće přiwjedze, zo njewjedžeše, što. Tón samy dzeń, hdyž jeho počmorweho do města přiwjezechu, přiběža holička, po wšitkich wopisowanjach kaž na dvě krjepcy wody Emiliji podobna, wša w sylzach, z rozšepjerjenymi włosami k njemu do wobydlenja, a prašawši so za nim pola služobnika, spěchowaše, kaž bjez rozoma, do hospitala. W hospitalu ji prajachu, zo dyrbi Kuzma Wasilewič w kóždym padže wumrjeć, a wona so hnydom zhubi, łamajorucy, z wurazom zadwělowanja na wobliču. Zjawne bě, zo wona njebě morjenje wočakowała. Abo běchu ju samu zjebali, wučinjeny džěl jej njedali? Je so snadź nětko kała? Ale wšak wona potom z Nikolajewa wujědže hromadže z tamnej hroznej staruchu, kotraž tola wšo wjedžeše . . . Kuzma Wasilewič mysleše tak a hinak, a husto přesčěhaše swjeho služobnika, zo by jemu z nowa zwonkownosć přiběžawšeje holički wopisał a jeje słowa wospjetował.

XXVII.

Cyłe počdra lěta pozdžišo dosta Kuzma Wasilewič wot Emilije — alias Friederiki Bengel — list w němskej ryči, kotryž sebi wón hnydom přeložić da a nam pozdžišo husto pokazowaše. Tutón bě počny orthografiskich zmylkow a wuwolakow; na koverće steješe štempel: „Bresslau“. Tu po móžnosći wěrný přeložk lista:

„Mój drohi, njezabyty a njeprirunajomny Florestan! Knjez poručnik Jergonow!

Kak husto sym so hotowała, Wam pisać! A přecy sym to bohužel wotstorkowała, hač runje bě mysl, wy mohł mje za wobdžělenu na tutym trašnym zlóstnistwje dźeržeć, přecy za mnje

hróžby-poľna mysl! O mój miľy knjez poručniko! Wěće mi, dzeń, hdyž sym zhonila, zo sće wy žiwy a strowy wostał, běše najzbožowniši dzeń mojeho žiwjenja! Tola ja nochcu poľnje so wusprawnosć! Ja njebudu ľhać! Ja sym woprawdže přenja wotkryła waše přiwučenje, pjenjezy při sebi nosyć! (Wšak w našich krajinach wšitcy řezniery a překupcy tak činja!) A ja mējach tu njekedźbnosć, něšto wo tym prajić! Haj, samo to tehdy w žorće prajach, zo drje by rjenje bylo, wam něšto tych pjenjez wzać! Ale to bě stara zľóstnica (knjez Florestano! wona njebě moja ćetka), kotraž stupi do zjenoćeństwa z tutym bjezbóžnym, strašnym Luidži a jeho towaršnicu! Wobkrućam wam při rowje mojeje maćerje, zo hać do toho časa njewěm, šćo su tući ludžo byli! Wěm jeno, zo běše jeho mjeno Luidži a zo běštaj wonaj wobaj z Bukarešta přišľaj a běštaj zawěrnje wulkaj zľóstnikaj a so khowašťaj před policiju a mėješťaj pjenjezy a drohe wěcy! Luidži bě strašny subjekt (ein schreckliches Subject); zabić sebi podobneho (einen Mitmenschen) za njeho ničo njebě! Wón ryčeše we wšěch jazykach — a to wón wróci tehdy wěcy wot našeje kuchafki! Njeprašejće so, kak! Wón móžeše wšo, wšo sćinić; wón bě strašny ćłowjek! Wón naryča staruchu, zo by was trochu wopojila a potom wuwjezła, ležo wostajila a potom prajila, zo ničo njewě, a zo sće wy sam wina — sće něhdže přewjele wina piľ! Ale zľóstnik mėješe hižo tehdy w mysli, zo je ľěpje, was hnydom zarazyć, zo njeby ani jedyn honač wo tym zakřičaľ! List z mojim mjenom wam wón napisa a starucha mje z lesću zdali! Ja ničo njejsym pytnyła, a so tež žaľostnje bojach před Luidžiom! Wón mi praji: „Zarězam, zarězam će kaž kokoš!“ A při tym tak strašnje z brodu sćahowaše! Při tym mje dowjedzechu do jeneho towaršstwa . . . Ja so jara hanibuju, knjez poručniko! Haj, nětk hišće plakam hórke sylzy při tutech myslach! . . . Mi so zda . . . ach! ja njejsym rodžena k tajkim započinanjam . . . Ale temu pomhać njemóžu; a hlej, kak so wšo skónći! Potom so žaľostnje stróžich a dyrbjach wotjěć — móžach chcyć abo nic — dokelž by nas snano policija wotkryła — a šćo by potom ze mnu bylo? Poklaty Luidži hnydom běžeše, kaž zhoni, zo sće žiwy wostaľ. Ale ja so spěšnje wot nich wšit-

kich džělich, a hač runjež nětko často bjez kusa khlěba sedžu, je tola moja duša spokojna! Wy budžeće so mje snano prašec, čeho dla sym do Nikolajewa přišla? Ale ja njemóžu ničo wotmolwić! Ja sym přisahała! Kónču z próstwu, jara, jara wažnej za mnje: hdyž budžeće spominać na swoju mału přečelnicu Emiliju, njemyslće wo njej, kaž wo čornej zlóstnicy! Wěčny Bóh widzi moju wutrobu. Ja budu was přecy lubować a na was spominać, mój njeprirunajomny Florestano, a přecy budu wam wšo dobre přeć na tutej zemi (auf diesem Erdenrund)! Njewěm, hač list k wam dóndže, tola dóndže-li, dha napišće mi někotre słowčka, zo bych wjedźała, hač sće mój list dostał. Z tym jara zwjeseleće wam přecy poddatu Emiliju.

R. S. Pisaće pod pismikami? F. E. poste restante Wrótšlaw w Šlezskej.

R. S. S. Sym wam němski pisała; ja njebudžich swoje začuća hinak wuprajíc mohła; ale wy pisajće mi ruski.“

XXVIII.

Nó, a što? Sće ji wotmołwił? prašachmy so Kuzmy Wasilewiča.

Hotowach so, wjele razow hotowach so. Ale kak jej napisac? Němski njemóžu, a ruski . . . Štó by ji přeložil? Duž tež njejsym pisał.

A kóždy raz, skónčiwši swoje powjedańčko, zdychowaše Kuzma Wasilewič, zawiješe z hłowu a rjekny: „Hlej, što rěka młodosć?“ A namakachu-li so w čisle nowi poslucharjo, kiž přeni raz tutu stawiznu slyšachu, wón bjerješe jich ruku, kładžeše ju sebi na čolo a dawaše jim pomasać na šramu wot rany . . . Rana běše w skutku strašna, a šrama džěše wot jeneho do drugeho wucha.

Lubka leluja.

Derje je znate, zo je tutón, našej młódzinje jara luby spěw wot H. Seilerja, a tež to, zo je Seiler słowa a hlós tuteho spěwa na jenej kwasnej hosćinje z razom wuprajil a zaspěwał, a kwasarjo z nim. Pozdžišo je jón Otto w Zhorjelcu za mužskij chor kompo-

nowaľ, tak zo so wšudžom rad spěwa; nětko je tež w Delnej Łu-
žicy znaty a ma so tam tak:

Lubka leluja,
Rědnje zakwitła.
Žowčo brune, brune wócko,
Seň se ku mnjo;
Mója lubosć sy a duša we mnjo.
Gaž śi njewižu,
Šerpju tužycu!
Žowčo etc.
Nic njepožedam,
Gaž śi hopoškam.
Žowčo etc.

Móje bogatstwo
Twója lubosć jo.
Žowčo etc.

Rědnym janželam
Tebje přirownam.
Žowčo etc.

Tuž rad humrješ kšěľ,
Njebuch Tebje měľ.
Žowčo brune, brune wócko,
Seň se ku mnjo,
Mója lubosć sy a duša we mujo.

H. Jórdan.

Słowo wo čehnidbje.

Wot J. S.

(Pokračowanje.)

Štož chce džěcom k dosahnjenu wubjerneho pomjatka dopomhać,

a) njech na to hlada, zo hychu sebi přeco jasne a prawje žiwe
předstawy tworile. Čim jasnšo je něšto skićene a tež přijate, čim
lěpje a čim dlěje wostanje w pomjatku, čim khětrišo a lóžo so tež
wobnowi. Žada pak wšitke z hlowy-wuknjenje wěstu prócu. Kóždy
ma w sebi nabromada tajkich předstawow, kotrež so jemu wosebje
lubja; te sebi w čłowjeku tak-rjec knježstwo dobudža a su podložk
jeho kharaktera, čehož dla tež pola kóždeho hinaše. Jeli so wobsali
předstawow, kotrež maju so do pomjatka zaščěpić, njezujese z tamnym
knježstwom, dyrbi powab teho, štož ma so do pomjatka předobyć,
wěstu přewahu dospěć a wobkhować na tak dolho, doniž wěc njeje
nawuknjena.

b) Njech nowe předstawy na druhe, džěsću hižo znate powiša
a tak z nimi zwjazaj. Čim wjaestronske tajke zwjazanje je, čim lóžše
budže tež wobnowjenje; předstawa, kotraž by samotna, wosyroćena
w duchu wisala, so ani po wulkim prócowanju khmanje njeby hodžala
wobnowić. Wjele pomha tu tež wospjetowanje. Při wučanju so wo-
baj taj srědkaj z wulkim wužitkom trjebataj. — A poda so prjedy
wěc, potom hakle ju woznamjenjace słowo, nic słowo bjez wěcy, tež

nic slovo před věcu; přetož tu by so džěšću do pomjatka dawało, štož njerozymí. Štož sebi přeco jeno slova spomjatkuje, z teho nje-móže rozomny, wustojny muž nastać; jeho pomjatk so runa hromadam k twarjenju přihotowanych kamjeni, kotrež twarjer hišće njeje zwjazal, kaž Hartenbach, kiž je wo tutej věcy wjacy pisał, praji.

c) Njeh spomjatkowanje a dopomnjenje pyta wolózić. Njeje to wšo jene, hdy a w kajkich wobstejnosćach so něšto wuknje; přetož duch, jeno někak zadžeržany, to hnydom hubjenšo a ćežo do pomjatka přiwoznje. K př. zo so po jědži hubjenšo wuknje, dopokaza hižo starodawne přisłowo: „Połny brjuch rady njestuduje.“ Wuknjemy-li pak něšto wječor před spanjom abo hnydom rano po stanjenju, abo hišće lěpje wječor a rano hnydom zasy, dha to wěšće najlěpje pomjatk wobkhowa, dokelž móžeše duch to w nocy, z ničim přetorbnyeny, wobdželać. Tež ptački najlěpje někajku štučku nawuknu, hdyž so jim wječor a rano piska.

Štož z wjacy zmyslami duchej skićimy, to móćnišo a hlubšo w pomjatku so wobkrući, hač štož jeno z jenym; teho dla je dušnje, při započatku sebi wótrě čitać, štož ma so wuknyć, a tež napisane widžec. Tak někotryžkuli překupc nowemu zastojnikej da na pisawku napisać, što ma w swojim času cyły džen činić, zo by čím khětrišo domjacemu porjadej přiwuknył. Zo pak hołe wótrěpowjedanje bjez mysljenja pomjatk njepodpjera, dopokaza mały hólčec, kiž w skoku ke klamarjej běži, přecy sebi powjedajo: „za slěborny kroš swěćenja,“ hdyž pak před klamami psyk na njeho zleća, čisće zabu, što ma přinjesc. — Čim wjacy tajkich srědkow pomjatk dorosćeneho čłowjeka trjeba, čím hubjenši a slabši je. — Někotrym ludžom pobrachuje te abo tamne zmysło; přez to je tajki čłowjek nučeny k wšelakim srědkam, kotrež te zmysło z džela zastupja a pomjatk posylnja. Tak so slepy busto wě sam něhdže namakać, dokelž wě, kak wjele kročelow hač tam ma, što z boka jeho puća je atd., hluchi móže so z pomocu znamjenjow zryčec a p.

Zo maju tute wšelake srědki k podpjeranju a wolóženju spomjatkowanja při wučanju a wuknjenju wulku wažnosć, je wěšće jasno, a kóždy to zawěšće přida, štož je dyrbjał po čěmnym, njezrozmyjnym přednošku někajki předmjet hač na najdrobnišo wuknyć. Jasny, zrozmylny přednošk a dobre rozeznawanje (abo wótra distinkcia) před-

mjeta stej wažnej podpjerje wuknjenja, štož hižo prawidło dopokaza: „Štóż derje rozeznawa, derje wučí a lohcy wuknje.“ Tajke srédki pak so njesmědža přejara daloko brać, ale dyrbja čisće jednore a na-padne býć. Ličbu dnjow kóždého měsaca móžemy lohcy ze swojeje ruki spóznać, hdyž wot knyska pokazowarja počnjemy ličić, při čimž přecy mesac z 31 dnjemi na knysk, do scěhowaceho dólčka pak mě-sac z 30 (resp. 28 abo 29) dnjemi padnje. Tež suk w rubišku móže či druhdy dobru službu wopokazać, hdyž jeno wěš, čeho dla sy jón wjazał, na čo ma će dopomnić. Hdyž pak je tajki srédk tak daloko wzaty, zo dyrbiš štó wě kak wjele w pomjátku zdžeržeć, zo mohł sebi wěc samu spomjatkować, dha so njedžiwaj, hdyž swoje wotpohladanje husto njedopjelnjene widžiš. — Wučba wo tutech podpjerach pomjotka rěka mnemonika.

Džěćacy pomjatk drje dyrhimy zahe zbudžować počeć, tola pak jeno pomalu, prawje lohcy a z přiležnosću. Pěston móže powjedajo z džěsóm je wjele nawučić bjez teho, z čimž by je dale wobćežował; wonka z nim khodžo pokazuje jemu rostliny, kamjenje a druge wěcy, mjenuje jich mjena a wospjetuje, hdyž so zasy z něčim hižo znatym zetkataj.

Njedočakawi starši wšak bychy ze swojeho synka rady w krótkim času małego mudrowca wzali a čahaju jeho před časom do wuk-njenja z hlowy, k deklamowanju a t. d. Młode čerstwe mocy džěsća drje tajke džěło bórzy dokonjeju, tola što pomha tajka njezrozymjena wyšša čezza w pomjátku? Na khwilku drje maju tajke maćerje winu, radostnje na swoje mudre nadate džěćo pokazować, tola pozdžišo pokazaju so husto scěhi tajkeho překhwatanja. Mała nahromada duchowych mocow je bórzy wučerpana a njetrjebawši přesěchane džěćo počnje přecy bóle zhubjować wšu lubosć k wuknjenju, kotraž je jemn tak zahe wjeselu mladosć kazyło, a tak so stanje, zo je tajke nje-zbožowne džěćo hižo mučne a sprócne, hdyž hakle ma so duchowe žiwjenje prawje započeć.

W obraznosć (fantasia) wobnowja předstawy ze wšelakimi přeměňenjami, z wjacym w duši zapoloženych předstawow nabjerje džělow a zwjaza tute do někajkeho cyłka, kiž so w skutku nihdže njenamaka. We swojim džěle je njesměrnje spěšna, jeje wobrazy leća přez ducha, kaž hdyž roznjemdrjeny wětr z mróčelemi honi.

Tuta spěšnosť pokazuje so jara napadnje na blaznjach: směja so a hnydom na to zasy plakaju, běhaju a zasy steja na jenu wěc kruće hladajo, lamaju rucy a bórzy zasy so stroštuje wusměchuja a p.

Jara žiwa je wobraznosť pola džěci. Hdyž sebi same, wot druhich njewobkedźbowane hraja, ryča z njepřitomnymi wosobami, kaž bychu přitomne byle, činja po dorosćenych, štož na nich wi-džachu: khodženje, hlós, ryčenje, počinki atd. Najmóciša a najbóle žiwa pak je w młodženskich lětach: tu so činja načiski a twarja hrody, kotrež so ženje wuwjesě njehodža. — Wyšši stupjeń dosćehnje přez sylne napoje, tež w někotrych khorosćach, kaž pola hlówjaceje khorosće a druhich. Tež je bóle žiwa, hdyž zmysla wotpočuja, po tajkim pó ćmje a we suje, hdžež pola někotreho čłowjeka tajku móc dostanje, zo wón stanje a po husto dosć strašnych městach z jara wulkej wěstosću khodži a lazy; jeno so njesmě tehdy na njeho wołać, zo njeby wotućit a swój strašny puć pytnywši do škody přišol; wón so wěsće sam zasy wróci.

Wobraznosť móže wjele wužitka přinjesě, hdyž jeno we swojich njezach wostanje, ale jara tež škodži, hdyž so ji knježstwo wotstupi: tu zjenoći so z nižšimi žadosćemi w čłowjeku, rozhori wječbu a zadžěwa všemu krasnemu skutkej, zawjedže ducha do wšelakich zmylkow a wopačnych předstawow, tak zo šerjenja a duchi widži, wě hrěch — wosebje přećiwu póćiwosći — z tajkimi rjanosćemi a wjeseleni wudebić a woslódcić, zo tež póćiwý čłowjek padnje. Teho dla ma so móc wobraznosť w džěsću spytować a, jeli słaba, posylnić; mohla-li pak džělu druhich duchowych mocow zadžěwać, ma so změrnjować. Srědki k temu móža wšelake po starobje a druhich wobstejenjach być. Hladamy wšitko wotstronić, štož mohlo ju na wopačne puće přiwjesě: wosoby, ryče, wobrazy, knihe, wosebje pola hołcatow. Běda džěsću, hdyž jeho wobraznosť, woptawši jědojtu slódkosć, počnje slědzić za tym, štož jeho duchownu smjerć přihotuje! Džěcom powjedamy a bajemy bajki, a kak rady posluchaju na nje, hdyž sebi předstajeja wódného muža w čerwjenych kholowach, małych so přemjetowacych kubolčikow a wulkich hobrow, bėzmanow, kiž małe džěci žeru, hdyž slyša wo škleńčanych horaach, zlotych brodach a poprancowych khěžkach. Trochu staršim stajimy před woći přikłady sławnych skutkow, zaslužbnych muži a rjekow, k scěhowanju mócnje napominacych a wabjacych

podawkow, tola žane fantasticke přehanjenja a to hišće we wěcach, kotrež su mjenje nuzne a hódne scěhowanja, hewak by sebi tajki młody čłowječk někajki fantasticki swět za swój kónc postajił a tam by byla jeho zbóžna přichodnosť.

(Přichodnje dale.)

Reje w njeswačidlskim hrodze.

(Z ludu.)

Stary Gäbler w Zajdowje běše herc a khodžeše po piskanju. Junu běše na winicy pola Budyšina piskał; ale warba při tym bě jara snadnje wupadnyła, dokelž běše zwady dla bórzy reji kónc. Gäbler teho dla někotre židłki wjacy wupi, hač bě to nuzne, dokelž bě mjerzacy, a hewak wón runje won tež žadyn njepřečel palenca njeběše. Na to poda so na dompuć, ale poňny mjerzanja. Jako bě bėrkownju njedaloko Čichonicy wobešol a po drózy k Wjelkowej tak daloko dóšol, hdžež so puć k Zajdowej wotwinje, přińdže jemu mały šery mužik napřečo, a so jeho wopraša, hdže chce a čeho dla je tak mjerzacy. Gäbler jemu na to praji, zo mjerzacy domoj dže, dokelž je džensa tak špatnu warbu měł, a hišće pólla swoje pjenjezy přečinił. Na to so mužik jeho wopraša, hač jemu njecha šěs štučkow hrać; zo chce jemu derje zapłaćić. Gäbler, kotryž měješe hišće palenc we hłowje, bě hnydom k temu hotowy a praji: „Čeho dla nic?“ Mužik na to džeše, zo dyrbi hnydom z nim hić, a potom tam tak piskać, kaž budže wón to jemu kazać. Na to přimny jeho mužik za ruku, a Gäbler džěše z nim. Bórzy wopušeštaj wjelkowsku drohu a džěštaj po njeznatych pućikach spěšnje kaž přez loft, tola zdaše so Gäblerjej, jako byštaj njedaloko Šmochćic nimo šlój, hač skónčnje pola wulkeho hrodu zastaštaj, hdžež po bokomaj wulke kamjeútne skhodženki horje wjedźichu, a Gäbler, tón hród za njeswačidlski dzeržo, stupaše z mužikom po skhodženkach, hač do wulkeje wobswětleneje stwy zastupištaj. Tam kazaše jemu mužik, so za blido sydnyć, ale nic prjedy hrać počeć, dóniž wón jemu njekiwnje. Gäbler, kiž běše hišće přecy pjany, počinaše hnydom na buslach pinkać, štož jemu mužik z krutym pohladnjenjom zakaza, dóniž čas njebudže. Po khwili wočinichu so pódlanske durje, a šěs porow małych žónkow a mužikow přińdžezechu nutř. A mužik kiwny nětk Gäblerjej, zo móže piskać započeć. Gäbler piskaše

nětk, hač tak truny škrěčachu; a kaž wón braješe, tak woni rejwachu. Hdyž hě wón šěsć štučkow wubrał, zhubichu so rejwarjo. Mužik praji nětk Gäblerjej, zo dyrbi z nim hič, zo by swoju warbu dostał. Na to přindžeštaj do pincy, hdžež wulke hromady wuhlicy ležachu. Mužik kazaše jemu, zo dyrbi sej měcu wot teho nahrabać. Jako zasy won přindžeštaj, wjedžeše mužik Gäblerja zasy kaž přez loft, hač skónčnje na město přindžeštaj, hdžež běše mužik jeho zetkał. Tam so mužik zhubi. Gäbler so pózna, hdže je a džěše nětk do Zajdowa dom. Mysleše najprjedy, zo je so jemu džało, dóniž jeho to wuhlo, kiž w měcy dzeržeše, njeprěpokaza. Jako domoj dóndže, njemóžeše žonu na žane wašnje wubudzić, hač runje do duri a woknow biješe štož móžeše. Mjerzacy na žonu a na čorne wuhlo, kiž bě tak dołho njesé dyrbjał a kotrež za njewažne dzeržeše, wusypny je z měcy do huójuicoweje jamy. Nětk žona hnydom wočinić přindže. Rano powjede wón žonje, kak je so jemu zešto, a zběhnuje tež zasy měcu, kiž bě wčera z mjerzanjom do kuta čisnył. A hlej! za špodku, hdžež bě so jemu zezdało, kaž by tam kruch čorneho wuhla wisajo wostało, namaka so čerwjeny złoty. Gäbler njeměješe nětk ničo uuzniše činić, hač huójuicowu jamu wučerpać. Ale hač runje jamu tři króc wučerpa a hač do dnja wurjedzi, tola nic kuska wuhla wjacy njenamaka

J. Kral.

Šwinc a liška.

(Baseń ze zawostajenstwa njeboh k. fararja H. Seilerja.)

Šwinc nadeńdže lišku w paslach popadnjenu, stróži so a džeše:

„Aj, aj! četa Mudric, što to rěka?“ —

„„Wšitko twoje dla“““, rjekny liška; „„běch tebi wulku hošeinu nahotowała: džesać mjasow, džesać juškow, a to w džesaćich šklach; běžach sebi po korjeń a začink, kiž tu w polu krasnje wonješe, a hlej, tale kermuš a lubosé k tebi buštej moje njezbože — pomhaj dha mi!““

„Moja lubša, wěš ty što?“ wotmołwi šwinc,

„Sama sy rězała,
Pjekła a warila,
Sama sy drjebiła,
Měšała, pancala,
Korjeń sej wjedžiła: —
Moju pomoc nježadaj,
Sama so tež wukusaj!“

Z Budyšina a z Lužicy.

* Džeň 6. augusta t. l. swjěćeštaj kk. faraň Hauboldt w Małym Budyšinku a kantor Rothenburg w Poršicach swój 25-lětny zastojński jubilej a dostaštaj při tutej skladnosći bohate wopokazma dzakomnjeje lubosće a wosebiteho wysokowaženja. Prěňši je so nětko pensionirować dał a so na Michała do Budyšina přesydlil.

* Dotalny wučer w Małym Budyšinku, k. Bernhard, bu za kantora we Wósporku wuzwoleny a swoje nowe zastojństwo najskerje ližom 1. oktobra t. l. nastupi.

* K. Dr. med. Dučman w Budyšinje bu při budyskej měšćanskej hojeřni za druheho lěkarja postajeny.

† Džeň 3. sept. t. l., rano $\frac{1}{4}$ 8 hodź., je k. faraň H. J. Rychtaf w Njeswaćidle po dolhim čěžkim čěrpjenju w 63. lěće swjeho žiwjenja a w 39. swjeho zastojństwa čise a zbóžnje wumrjet. Sobotu, džeň 6. sept., popołdnu w 2 hodź., bu jeho wotemrjete čělo z wosebitej česú a lubosú a z powšitkowym wutrobnym džělbraćom khowane. Wón wučer w měrje!

* K. kapłan Dučman w Radworju je knižku wudał pod napisom: „Smjertnička. Zběrka modlitwow za wotemrjetych křesćanow.“ Čisty wunošk z předawanja tuteje knižki je za cyrkej w Čornecach abo Baćonju postajeny.

* Towarstwo Maćicy Serbskeje měješe pónđzelu, džeň 8. septembra t. l., popołdnu wot $\frac{1}{4}$ 4 hodźinow, w Thiermannec restauraciji w Budyšinje wurjadnu hłownu zhromadźiznu. Na džeňskim porjedže běše: 1) Rozprawa wo kupjenju maćičneho domu; 2) wuzwolenje twarskeje deputacie; 3) wudospólnjenje wustawkow.

Słowjanski rozhlad.

Podawa M. H.

Po dokončenju wulkeho encyklopaediskeho českeho słownika wukhadža nětko mały přiručny pod redakciu Jakuba Maleho. — Čescěna spisowarka Sofia Podlipská je zasy nowy roman „Osud a nadání“ wudała. — Wójćech Hřimalý dokončuje nowu operu (spěwohru): Švanda dudák. — We Světozoru wukhadžeja mjez druhimi krasnymi wudžělkami tež nowozezběrane a wubrane ludowe powjesće. K tajkemu zběranju a spisowanju pak słuša wěsta wustojnosć, kotruž kóždy nima.

Znaty pólski basnjeř Czajkowski (Sadik paša) je wot Ruskeje amnestowany nětko w južnej Ruskej žiwu a piše wjele wo Bolharach, mjez kotrymiž je dolbo přebywał. Jeho nastawki přeložuja so do bolharkeje ryče. — Władystaw Belza je Halkowe česke basnje do pólsćiny derje přeložit. Wudaće je z wobrazami wudebjene.

LUŽIČAN.

Časopis za zabavu a poučjenje.

Štýrnaty létnik.

Zamolwity wudawař: J. E. Smoleř.

Redaktor: K. A. Fiedleř.

Wukhadža kóždy druhu sobotu mėsaca. — Płaćizna cyłolětnje 15 nsl.

Č. 10.

Oktober.

1873.

N a z y m a.

(Ze zawostajeństwa njeboh k. fararja H. Seilerja.)

1. Chor.

Tež w płowych barbach hišće krasna
A z kwětku pózdnej debjena,
Ty naša radosé jako kwasna,
Mi witaj, pilna nazyma,
Ty wusywařka, žnějeřka,
Mi witaj, džowka bohata!

* * *

2. Jednore hłosy.

So złoći bižom nazymuje
Na płodach bohate,
Duž wotuě khwalba, wjesele
A čuće džakowne.

Hlej, kak so blyšći zahroda
Ze sadom ličkatym;
Pój, woła skalna winica,
Pój, bohata ja sym.

Haj, z klina zemje wuryte
Žně dom so witaja,
Te zemjaki kraježiwne
Wšěm hubam zesłodža.

Hajńk z nowa honi wjeseły,
Hat dawa rybičku,
Bur z płodami dom zawozy
Za zymu potrjebnu.

Duž khwalće rjany różownik,
Štóž lubo kwětku ma;
My pozběhajmy nazymnik,
Kiž ptód na blido da!

* * *

3. Winicarjo.

So njehordž a njekhwal, ty rózojta meja,
Kaž była ty króna, kiž léto ma tu;
Naš winowc twój bratřik, spěw, radosé a reja
So za ruku wjedu, z nim do kraja du;

Wón přinoša plodow
 Do hětow a hrodow
 A z luboznym směwkom kié winowu dari,
 Duž wyska lud młody a spěwaju stari.

Što klinkaš tak hordźiwje, Jakubje, z kosu
 A snopařku sadžeš na khopaty wóz?
 Domkhowanku zwjeduj po rejomnym hłosu,
 Hdyž w worštach maš domoj twój złočany klós:
 We hrodach a budach
 Naš winowc ma w sudach
 Tež lubozne kubło, je lije a dari,
 Zo rejwa lud młody a poskoča stari!

* * *

4. Pastyrjo.

Srjedź njebjes a zemje
 Hušk wětry so honja
 A lisěička džernu
 A zymu nutř zwonja.

Srjedź njebjes a zemje
 Po wysokej drózy
 Sněh mróčełe wjezu
 A kusate mrózy.

Srjedź njebjes a zemje
 Kće róžičkow pycha —
 Na Symana Judy
 Tež poslednja dycha.

Na Symana Judy
 Prječ mjetamy křudy
 A pytamy rukajcy
 A kije sej řezamy
 Na Symana Judy!

Na Symana Judy
 Du krupički druhdy,
 My tepimy na łucy
 A přez jene pasemy —
 Na Symana Judy!

Po Symana Judy
 Sněh pada na budy
 A chce-li so nasypać,
 Dha móžemy domoj hnać
 Po Symana Judy!

* * *

5. Hospodař.

Niže slónčko Bože khodži,
 Lisće žoltnje, čerwjenja,
 Lěto stari, wětr wodži
 Khlódníše dny do kraja:
 Hola, won, wy čeladni,
 Wobstarać syw nazymski!

Hospoza.

Won, won nětk, wy słužobne džowki!
 Len bruni žno hłowkaty;
 Tak pilnje kaž džěłaju pčolki
 Jón torhać my budžemy.

Přasć budžemy lóšniwje potom
 Nić ćeńku na koleska
 A nichtó ze slěborom, zlotom
 Nam plótno njezaruna.

* * *

6. Hońtwa.

Trara, trara, trara!	Halo, halo, halo!
Róžk hońtwy zaklinča.	Na hońtwu won, halo!
Dźiwona swoju dźiwinu	Po horach, doľach, runini
Nam džensa lubi k woporu.	Naš woľoj wšitko doleći.
Trara, trara, trara!	Halo, halo, halo!
Róžk hońtwy zakliuča.	Na hońtwu won, halo!

Trari, trari, trari!
 Stój hońtwa, halali!
 Dźiwona bě nam přećelna,
 Dosć bohatstwa je dariła.
 Trari, trari, trari!
 Stój hońtwa, halali!

Někotre južno-serbske bajki z luda.

Přeložil Jan B. Pjeh.

(Skónčjenje z 2. čísla.)

16) Čeho dla je Hercegowina poľna skaľow.

Rozryčowachu so raz Turkojo a hercegowinscy křesćenjo:
 „Ale džak budź Bohu lubemu knjezej, čeho dla je naša Hercego-
 wina takle jara horata a skalata, a njeje tak polata, kaž Bosna,
 naša sotrowska krajina?“ Wotmolwi jedyn ulema*): „Ja sym
 w jenej zastarskej knizy čitaľ, zo, hdyž je Alah po zemi wokoľo
 khodźil a hladaľ, hdže što pobrachuje, dha je wón jandželej, kiž
 je za nim měch poľny kamjenjow nosyľ, přikazaľ, zo by tam jedyn
 čisnyľ, na čož je potom Alah prajiľ: „Tudy njech horno nastanje,
 tudy hora, tudy hórka, tudy homola, tudy polo atd.“ Hdyž pak
 su do Hercegowiny přišli, dha je so jandželej měch rozsypaľ, a

*) Ulema je wučeny Turka, t. r. jedyn, kiž móže koran čitać.

Alah — khwalba budž jemu — je na to postajil: „Ta krajina njeh je horata a skalata.“

17) Mudry dostanje dwójcy.

Běštaj něhdy wuj a mótk, a mótk praješe junu k wujej: „Pój, wujo, chemoj do rubježnikow hić“. Wuj bě z tym spokojom a wonaj džěštaj. Ducej swój puć trjechištaj na jeneho čłowjeka, kiž dvě swinjeći na štryku wjedžeše. Duž rjekny mótk k wujej: „Wujo, chcemoj tej dvě swinjeći kradnyć.“ A wuj jemu wotmolwi: „Ach, njeryč wšak, kak budžemoj jej kradnyć móc, hdyž jej tón tam za štryk wjedže.“ A wón jemu rjekny: „Lohko jej kradnjemoj; jeno daj mi činić.“ Na to wón w skoku do přédka běžeše, wuzu so jedyn stupjeń a čisny jón na puć, hdžež měješe tamny ze swinjećomaj nimo přińć, a potom so pódla puća skhowa. Hdyž tamny, kotryž swinjeći čerješe, dóndže, dha wón stupjeń zběhny, ale jón hnydom zasy prječ čisny, prajicy: „Što mi tón jedyn pomha!“ To zaslyšawši běžeše mótk zasy do přédka, wuzu so tež druhy stupjeń, čisny jón na puć a skhowa so zasy pódla puća. Hdyž tamny ze swinjećomaj dóndže a hišće jedyn stupjeń widžeše, dha bě jemu žel, zo tamny přeni njebě sobu wzał, duž přiwjaza swojej dvě swinjeći při puću za jedyn štom, a so wróci, zo by po njón šoł a tak dwaj stupjenjej wobsedził. Mjez tym so mótk přiwleče, wotwjaza tej swinjeći a wotwjedže jej k wujej. Potom džěštaj wuj a mótk dale za swojim džěłom, a hdyž tak džěštaj, widžeštaj jeneho muža na polu z dwěmaj wołomaj worać. Duž rjekny mótk k wujej: „Wujo, chcemoj jeneho woła z pluha kradnyć.“ A wuj jemu wotmolwi: „Njeryč wšak, kak chcemoj tam před woćomaj muža kradnyć?“ A wón rjekny: „To je lohka wěc. Jeno dži na tamny kamjeń, sydń so tam a wołaj přeco: „Džiwam so!“ a hdyž tón muž k tebi přińdže a so će praša, čemu so džiwaš, dha jemu wotmoľw, zo so jemu džiwaš, dokelž z jenym wołom wora.“ Wuj mótkej posłuchaše, woteńdže, sydny so na kamjeń a poča wołać: „Džiwam so! džiwam so!“ Jako bě so tamnemu čłowjekej, kiž woraše, tajke wołanje wostudžiło, wostaji wón wołow stejo, woteńdže a so jeho wopraša: „Khort tola! čemu dha so džiwaš?“ A tamny z kamjenja wotmolwi:

„Dziwam so tebi, zo z jenym wołom woraš.“ A worař wotmolwi: „Njeworam z jenym, ale z dvěmaj“, a na to so khětře k pluhej wróci, zo by widził, hač ma wobeju dweju wołow, a hlej! mótk bě so přiwlekl a jeneho woła z pluha kradnył. Tak nětko wuj a mótk woła a dvě swinjeći čerještaj. Dale ducy přińdžeštaj k jenej džeri, kiž bě přez skału přerubana. Tam wostaštaj, zarězaštaj jene swinjo, wudrěštaj a pječeštaj je; a hdyž běštaj je spjekłoj, dha wuj mótkej rjekny: „Nó, dha chcemoj nětko jěsć!“ A mótk jemu wotmolwi: „Chcemoj najprjedy čakać, wujo, hač trochu wustudnje. Mjez tym pak chcemoj so šerić, a štóz druhého do stracha přinjesy, tón njech najprjedy jěsć počnje.“ Wuj bě z tym spokojom a džěše před džěru won a poča wołać: „Waw! waw! waw!“ A mótk jemu z džěry wotmolwi: „Njeboju so wawkanja; ty sy to, wujo!“ Potom džěše wuj do džěry nutř, mótk pak won, wza kožu wot zarězaneho swinjeća, nadu ju a poča z kijom na nju bić a wołać: „Aw jaw tola! aw jaw tola! Ja to njejsym był, ale wuj.“ Hdyž to wuj w džěrje slyšeše, dha so wón stróži, sebi myslo, zo je tón přišoł, kotremuž běštaj swinjeći kradnyłoj, a na druhej stronje wostajši wšeho dom běžeše, tak zo mótk wšitko sam wobkhowa. — Mudry dostanje dwójcy.

18) Turka a spěwař.

Někajki Turka přińdže do jeneho hosćeńca na přenocowanje, a slyšeše tam jeneho slepeho*) Serba derje k huslam spěwać, ale pěseń so jemu njelubješe, dokelž bě w njej Serb Turku zabił, a wón rjekny spěwarjej: „Zaspěwaj jenu, hdžež je Turka křescana zabił, a ja chcu ći, na swoju wěru, bakšiš**) za to dać.“ — „Haj, to chcu činić, knježe“, wotmolwi spěwař a započa někajku pěseń, hdžež bě Džerdželez Alija maňeho Radojicu na bitwišćo žadał; a Turka džeše: „Krasnje! krasnje! To budže puki sydać!“ A nětko dale:

*) Slepí so pola južnych Serbow z wjetša z tym žiwja, zo po kraju wo-koło čahaju a narodne pěsnje z přewodom serbskich, jenotrnskich huslow spěwaju. Teho dla slěpac (slepy) z cyła tak wjele rěka kaž spěwař.

**) Turkowske słowo za přepitk, Trinkgeld.

Sylniši pak pokaza so Turka
A za hruďz wón přimny maťoh' Radu.

Turka: „Přimaj, přimaj, sokole!“

Honještaj so lětny dzeň dopoľdnja,
Hač bě skóněnje Turka Radu přemohl

Turka: „Haj, a kak přemohl! Pjeť, sokole! Sława tebi!“

Hdyž bě Rada tak do nuzy přišoľ,
Dha wón wuček wzawši poča běžeć

Turka: „Ha, ha, bjeť so hromadu, křescanko!“

Naswari pak jeho bórska wila:*)
Njeběž, Rada, nječčkaj, mój bratře!

Turka: „Božko dyrbi, wšak Alija honi.“

Hańba běše Radej tajki porok,
Duž so trochu wobroći do zady

Turka: „Hlej wšak! Što chce křescan?“

A z potaja nóz wuhrabny, hrožo:
Hnydom zastań, Turka, psyči syno!

Na to so Turka na spěwarja rozzłobi a prječ běžeše, jemu nadawajo: „Ty pso slepy! Twój nan je pos! Twoja mać je psyča džowka!“

19) Serb porok nječeť pi.

Zwadžištaj so dwaj Serbaj, bratraj, a we zwadže wučezeštaj nóz**) přećiwo sebi. Pola njeju běše jedyn Turka a poča jeju rozwadžeć, a jako jedyn bratr z nožom wotmachny, zo by druhemu ruku wotrubnyľ, dha jemu Turka nóz ze swojej doľhej buškwju wotrazy. Na to so bratraj zjednaštaj a Turka džěše swój puć dale. Za někotry čas přińdžeštaj wobaj bratraj a tamny Turka w turkowskej kofejowni w hromadu, hdžež běše wjele Turkow a křescanow, a Turka rjekny k temu, kotremuž bě ruku zdžerzał: „Wěš so dopomnić, křescano, jako chceše ći twój bratr wóndanjo ruku wotrubnyć? Što by bylo, hdyž ći ja njebych pomhaľ?“ Serb so zahańbi a bě jemu tajki porok mjerzacy, duž poskoći a běžeše k swojemu bratrej, prajicy: „Dyť, bratře, wotrub mi ruku,

*) Wila == nympfa.

**) Je jatagan měnjeny, to je něhdže 1½ łohća doľhi, na nóz podobny mječ, z wjetša ze slěbornym přimadłom a slěbornymi nózňjemi, kiž kóždy Serb stajuje při sebi w pasu nosy.

na moju česć a tak wěrnje, hač' ěi potomnikow přeju!“ „Čeho dla, ělowjeće?“ woprašā so bratr. — „Zawěrnje, mi je lubšo, zo mi bratr ruku wotrubnje, hač' zo mi Turka tak dołho, hač' budu žiwy, poroki ěini.“

Elegia na Wosyk.

(Antique.)

Wjeskow najkrasniša, wjeska wosćanska,
 Blyšćate wóčko na honach lužiskich,
 Ležo mi tam pola swjateho Tuchorja,
 Kak rady, kak wjes'ly do Tebje zastupju,
 Přez měru zbožowny, zo sym wopušćit
 Wostudte město a zo ěe, změrna wjesćička,
 We ěišinje dubow a lipow wuhladnu!
 O što je zbóžniši, hač' moja wutroba,
 Kiž je wšu ěezu wot sebje wotćista!
 K wótcowskemu khwatam stołej lubemu,
 W znatym tožu wóčko zańdželam.
 To je najkrasniše myto za džěło
 ěežke a wulke wutroby sprócnilej'. —
 Budž mi witana, krasna Wosćanka, miła rózička!
 Wjeselće so, wosćanske hona, luki a duby!
 Zradujće so wšitcy, staršej, bratřa a sotry!
 Kak wšo so mi doma napřećo smějkota!

Wosyćan.

Słowo wo ěehnidbje.

Wot J. S.

(Pokračowanje.)

Rozsudnosć. Hač' dotal pombachmy džěsću předstawy tworić, doniž by z husćišim tajkim tworjenjom samo hjez ěuzeje pomocy to dokonjało; w tym džěle pak wotwisowaše džěćo wot zwonkowneho swěta, wot pomocy zmysłow a staršich wosobow. Nětk póćnje duch tute swoje wudžělki přehladować, lići a runa je, rozkladuje je do svojich džělow, přiruna tute a trjeba jedyn tu a drubi tam. To stanje so hjez pomocy zmysłow, samostatuje. Při tutym přehladaju nastawa prašenje, ěeho dla tule předstawu zwjazamy runje z tamej, ěeho dla nic z druhej, ěeho dla někotre džěle wotstronimy, to přidamy, tamo nic. — Hdyž praju, ěeho dla so něšto tak stanje, dam k tej wěcy přičinu; kóžde

jenotliwie wuprajenje, čeho dla so tute předstawy tak k sebi zadžerža, rěka rozsud, a móc w duchu, kiž tute twori, njenujemy rozsudnosć. Ta duchej nowe předstawy njeposkića, ale hižo hotowe jeno rjaduje a hromadu wjaza. Wosebje naš čas žada, zo by kóždy tež sam myslil, sebi sam rozsudy tworić a přičiny pytać nawuknył. Přez to džě čłowjek, ma-li hewak dobre zasady, lohcy zamóže wěrnosć rozeznać wote lžě a njebudže sebi wot někajkeho wotběžaneho studenta dać swoje přeswědčenje rubić abo skazyć, kiž w někajkim časopisu swoju mudrosć trubi abo njerzanje na prjedawšich předpostajenych wusypać chce. Džěćo pak ma tež tudy z najlózšim započec, zo njeby lubosć k dalšemu tajkemu džělu zhubilo, po tajkim najprjedy podpjerane wot pěstona, pozdžišo přeco bóle a bóle samostatnje.

Tola tu so husto khibi. Někotři pěstonowje sypaju jeno přičiny a dopokazy ke všemu a před časom. Hladajće jeno na tajkeho młodeho njenawjedžiteho professorska, kak na swojich wučomcow dopokazy tak-rjec z kanami lije — a či tu sedža, drje snadž kedžbliwje, tola njemóža sebi ani prawu předstawu tworić wo tym, štož dyrbja wopřimnyć. Mechanicy drje hólčec za wučerjom praji, štož je słyšał, tola sam prawje njewě, što je prajil, zabudže wěc a wón ženje wažnosć praweho rozsudženja njespóznaje. Pozdžišo traš so jemu tak pódúže, kaž tamnemu cuzokrajanej, kiž sebi přejara dolhi kij kupiwši cheyš, zo bychu jemu jón horjeka a nic deleka wotrězali, přistajiwši: „wšak mi njeje deleka dolhi, ale horjeka;“ abo bohatemu hromadžerjej starožitnosćow, kiž běše swoju wěc jeno k wjeselu započal; tón kupi sebi tabulu ze starým napismom z broncowych pismikow, dokelž pak čitać njemóžeše a tež cylu tabulu slać njechaše, wotdypa pismiki a pósta je přeměšane w měše na wysoku šulu z přecom, zo bychu jemu prajili, što te napismo znamjenja. — Druzy pak zasy žane přičiny džěćom njerozkładuju, prajicy, zo to njeje trjeba. Džěćo drje wšitko za wěrnosć hjerje, štož jemu starši praja, a nježada dopokazy, přestanje k př. za kopřiwu sahać, hdyž jemu praja, zo pali, a podobue příklady — tola chceš dha ty, zo dyrbi twój syn abo twoja džowka přecy z džěscóm wostać? Příndže tež džěćom čas samostatnosće, a běda jim, njejsu-li nawukle bjez cuzeje pomocy myslić a skutkować; drje ženje přisłowo: „Homo homini lupus“ — čłowjek je napřeco druhemu wjelk — tak wobšěrnje njepłaćeše kaž w našich křesćanskej lubosći wucuzbnjenych časach.

Tu nám služi wosebje tež nazhonjenje. Njedaj po tajkim žanej přiležnosći čeknyć, hdžež móžeš džěsću so samemu dać přeswědčić wo tym abo tamnym; daj jemu wobhladać, počezkać, wobmasać wěc, njewostaj je dwělowace na jenej wěcy. Runje tute nazhonjenja w mlodosći su tak wažne, dokelž hišće w pozdžišich lětach w pomjatkju čłowjeka žiwe so namakaju, a něhdyžkuli jeho wot zleho wotdźeržuja. Tola njesmě so nazhonjenje cuzych wosobow z kajkehožkuli wotpohladanja ženje nad wěrnosću powjetšić, zo džěćo, snadź so samo binak přeswědčiwši, wšu wěru k swojemu pěstonej njezhubi.

2. Čuće.

Hdyž je sebi duch wědomy stawa, do kotrehož je stajeny, čuje. Štož so nam lubi, činimy rady a z prócu, byrnje čězše było, napinamy wšě moey, přinjesemy wopory; čemuž pak so naše čuće spjeći, to pak z cyla njedokonjamy, pak njerady a po polojcy.

Čuće njeje w kóždym čłowjeku jenake; za tym hač so pokaže, dostawa tež wšelake mjena. Je pak něžne, pak tupe; po prawdže a wot započatka drje so k něžnosći khila, tola je to z nim kaž z wótrym nožom, kotryž hórzy skazymy, jeli z nim rozomnje njewobkhadźujemy. Je čěmne, bdyž jeho přičinu njewěmy; je hluboke, hdyž ducha čisće přewozmje; hewak rěka zwjeršne, hdyž ducha tak mało přimuje, kaž bdyž cuni wěťrik po hladkim jězorje přeběhnje; je słabe abo sylne, přijomne abo njepríjomne. Nižše čuće ma swoje sydło w čěle, a tež zwěřjata móža je měć, wyšše čuće pak w duchu. Po tym, štož wyšše čuće w duchu zbudźuje, dostawa wšelake mjena: sobučuće, narodne čuće, krasočuće, prawdočuće, nabožne čuće.

Wšitke čuća jenak zahe njewocuća: najprjedy nižše a potom hakle wyšše a mjez tutymi prawdočuće najprjedy, krasočuće pak najposledy, a pola někotrych čłowjekow, haj, cytych ludow z cyla nic. Kóžde čuće je při wocućenju słabe a čěmne, naše rozomne skutkowanje na nje hakle čini je sylne a jasne; mamy pak na nje skutkować, hdyž pytnjemy, zo so w džěsću pokazować póńnje. Z našej podpjeru wutworja so potom bóle a bóle a zasydli so z lětami za cyle žiwjenje kruće w duchu. Tola móže wopačne abo přezměrne skutkowanje runje napřečiwne sěhi měć, čuće so čisće wobroći, tak zo n. př. město prawdy so jemu zalubi njeprawda a podobne. Zo k př. francózski kral Hendrich III. we jstwjje wutrac njemóžeše, w kotrejž běše kóčka, zo

Tycho-ej de Brahe koleni třepotašej, hdyž mlodeho zajaca wuhlada, zo Waldstein honačowe spěwanje a česki kral Wjacław I. hlós zwonow njemóžeše slyšeć a p., to měješe swoju přičinu wěsće z wjetšeho džěla we wopačnym wočehnjenju.

Začiše budž přecy čuću přiměrjeny, ani přejara słaby, přetož tón ničo njepomba, ani přejara sylny, přetož tón škodži. Sylniše začiše, kajkež dyrbymy činić na zanjerodžene čuće, chcemy-li je hnuć, dótknu so něžnišeho čuća holosćiwje, snadž tež zahubnje; wjele ludži z khorymi čuwami (nervami) běchu wot započatka strowi, přez njerozomne zakhadženje pak z nastawacym čućom, přez přezměrne přestapjenje wjesela abo zrudoby, k př. přez to, zo so na dobo zawoła „woheń!“ hdyž so něhdže pali, město teho, zo dyrbjał so čłowjek hakle na to přiřotować a t. d., buchu jich čuwy tak postabjene, zo so tež mjenje wažneje wěcy dla jara stroža — prajimy potom wo tajkim: ma strožele. Štož je nowe, ředke, přestapowace, čini wjetši začiše na džěčo a na dorosćeneho, hač štož je stare, husćišo widžane a znate. Tak zawěsće keklija na wsach wjacy spodžiwanja docpěje hač w městach, hdžež tajke wěcy husćišo widža, a znaty Bosco, hdyž swoje khumšty we wulkich městach činješe, hdžež hižo su na wšelake tajke tryški zwučeni, wěsće tajkeho spodžiwanja njeje w swojich přiřlado-warjach zbudžił, hač hdyž na wikach žonje, kiž jemu neple předawaše a za to swěťły, twjerdy toleř dostała běše, do kapsy město tolerja nepl zakuzla. Smjeré přecela, kiž hižo wjacy lět hinješe, nas wjele mjenje zrudži, hač hdyž w cyłej swojej mocy, před krótkim hišće čisće strowy, wumřeje. Čim časćišo so džiwna wěc wospjetuje, čim mjenje nas huje. Hdyž přeni raz parowóz „srjedz Sćijec a Ratarjec“ jědžeše, je bjez dwělowanje někotryžkuli spěwar pěsnje „Kukala je kokula“ wutrobnišo prajil: „Štož tu dušu lubuje, so z tym zmijom njewozy,“ hač hdyž stoty króć nimo lećeše. Abo kajku radosć zbudži kóždemu pućowarjej napohlad romantickich dołow w šwicařskich alpach, na kotrychž jich wobydlerjo ničo dale wosebiteho njenamakaju!

Započaty začiše pak so njesmě přetorbnyć, hewak by so jeho wužitk, byrnje traš nie čisće zničil, tola jara wosłabil. Na druhej stronje pak dyrbiš tam sam być z čućom přewzaty, kotrež maš w druhim zbudzić. Najkrasniše stowa ryčnika móža bjez scěhow być, hdyž z čućom njeryči, mjez tym zo móže drubi, kotryž to wobkedžbuje, z

mjenje wubranymi słowami připoslucharjow bóle hnuć. Hdyž ěi něchtó při wíchorojtym wječorje z prawje žiwymi wobrazami a z bojaznymi słowami bajku wo šerjenjach a duchach baje, sej njemóžeš pomhać, zo ěe druhdy zyma woběhnje. — Najbóle su holčata čućiwiše hač hólčata, pola kotrychž zasy rozom přewahuje, mamy pak teho dla tež holčata rozwučować, zo bychmy pola nich lohkowěriwosći a přezměnej čućiwosći zadžěwali, a pola hólčatow čuće njezanjerodźić, zo njebychu z nich hrubi a surowi ludžo nastali. Wyše teho mamy tež tudy blađać, zo wokolnosć džěsću nješkodźi, přetož mjez njezdžělanymi surowcami dyrbi tež džěčo po něčim twjerdu wutrobu dostać, mjez zdžělanymi, želnosćiwymi wosobami pak so dobre čuće samo wutwori.

Róžde čuće trjeba, kaž ěělo ěłowjeka, wotpočink; sylne začuće móže za swój čas wšitke mocy ěłowjeka na wysoki skhodženěk powyšić, ale to powyšene skutkowanje dyrbi ěim mjenje dołho trać a trjeba ěim wjaey wotpočinka. Pozdžišo so temu něchtóžkuli džiwa, kak je k přikładej mohł wulke a ěežke křiny sam wotnjesć, hdyž wohen wudyri atd.

Hlód, lačnosć, mučnosć a wšitke nižše čuća ma ěłowjek runje tak kaž zwěrjo; tute ěahnu jeho k wěcam jeno jeho ěělu přijomnym, a zanjerodžimy při tym přirodowym nahonje pěstonjenje wyššich stronow w duchu, póčnje ěłowjek z wotročkom býć swojeho nosa, swojeho khlóšćeho džasna atd. a tu je pozdžišo skoro posledni krošik wulećał, dokelž su slědne kuski wulkich džěćí wjele dróžše hač małych. Nižše čuća maju přecy stać pod knježstwom rozoma, chcemy-li, zo same njebychu w nas knježić počale.

Sobučuće je w našim duchu wothlós wjesela abo zrudoby, kotraž je bližšeho potrjehiła. Hižo bójski založer našeje wěry nam woboje prikazuje, žadajo, zo mamy so wjeselić z wjeselymi a rudzić ze zrudnymi; sobuzrudoba pak je lóžša hač soburadosć, ta pak tež zaslužbniša. Sy-li hižo hdy pod njesměrnym njezbožom žalosćil, kak witana běše tebi sobuželna, pomocna ruka, kotraž ěi njezbožo njesć pomhaše; a hdyž njewuprajomna bolosć twoju dušu přewza a ty nihdže, nihdže žaneho wolóženja wuhladać njemóžeše, kak bu tebi lohko, hdyž móžeše swěrnemu přećelej swoju nuzu wuskorzić, wutrobu wolózić! Haj wo prawdže, krasniši a khwalobniši sebi serbski lud njemóžu myslić, hač hdyž kóždy z druhim čuje, kóždeho na wěrne wašnje za swojeho bratra ma. Hdy by tola tež w tutym nastupanju napřečo

Serbam žane přeće wjacj so wuprajic njetrjebało! Hladaj teho dla, zo zahe tute drohotne symješko hluboko do wutroby džěsća zasadžiš, a hdyž so jeho małe, něžne plody počnu pokazować, hladaj so, zo je njeby na žane wašnje skazył abo skóncował, njewobaraj ženje sobučuću, zo by so pokazało. W njezdžělanym čłowjeku njenamakamy sobučuća: to dopokazuja wšitke młode a stare wosoby, kotrež skót dračuja, njemilosciwje do njeho młóca atd. — Štóz cuzu nuzu wobzaruje, při tym pak ani z porstom njehnuje, zo by ju wolóžil, ma prózdne sobučuće; w našich njekřescanskich časach je tute, hdžež hišće so z cyła žane sobučuće namaka, najbóle móda. — Su tež wosoby, kotrež su swojemu čuću wopačny puć pokazali; to widžimy na někotrymžkuli starym hólcu abo starej holej, kotraž swoju cyłu lubosć na swojeho psyčka abo na swoju micku přenjese, je na wšě móžne wašnje pleńči a wothlada, prošerja pak abo njezbožowneho čłowjeka wot swojích duri wotpokaza. Hišće druha družina wopačneho sobučuća běše wosebje so kónc 18. stolěta wutworila, hdžež někotryžkuli, čitajo wšelake spisy tak mjenowanych „tysaesyłačow“ wo někakkej njezbožownej, zamurwanej knježnje, z něžnej lubosću we wutrobje, a druheho njezmyslného drača, Bóh wě kak wjele sylzow wupłaka a při tym čisće bjez čuća přihladowaše, kak so z wbohim sprostym ludom zakhadžeše. Tež Nero bjez čuća njeběše, haj, běše so tak rady k wysokim začućam basnika pozběhnył; tola kajku měješe to płaćiwosć, bdyž móžeše při tym radostnje na so palacy Rom, na jeho prikaznju zapaleny, hladać abo po khódbach zahrody khodžić, kotrež ze smólu poleći zaswěćeni křescenjo wohswěćachu!

Tež sobučuće je při wocúcnju slabe, čehož dla w přenich lětach njewustawaceho zwučowanja trjeba; su-li wokoło džěsća ludžo ze žiwym sobučućom, tež wone so kaž něžna kwětka w slóncu krasuje rozwije a posylni. Hdžež pak k př. nan skót čwiluje abo mać ze služobnymi džowkami bjezčući wje wobkhadzuje; hdžež so džěsću prut do ruki dawa, zo by z bićom młodu zlósc mohło wutřasć a p.: tam tež z džěsća ničo druhe njemóže nastać, hač kruty hruby wotrosčeny.

(Přichodnje dale.)

Nazymjenje a poćenje.

Dobra rada za strowych a khorych, po němskim wobdžělana a poskičena wot Horistawa-Mučinka.

W lékařskej nowinje za lud: „Ludowy lékař wot Dr. Schöppfera“ w čisle 6 lěta 1872 namaka so dlěši nastawk wo potu a poćenju, kiž so mi tak wažny a wužitny zda, že najwažniše z teho sameho čitarjam Łužičana sobudžělu.

Wšitke džěle čěla a jich skutkowanja steja w najrjenej přezjenosći. Skhori n. př. žołdk, dha čěrpi cyły čłowjek sobu, a na druhim boku zaso móže so cyła syła khorosćow wotstronić, hdyž so žołdkej a jeho džělawosći přez přibódne srědky nowa móc poskičuje. Tež čłowska koža a jeje džělo ma wulku móc a přinjese čłowjekej pak derjehiće, pak khorosé. Často so wěste khorosće zmolom zhubja, hdyž so poćenje namaka. Wšako znutřkowne organy tež ze zwonkownymi hromadže wisaju, a hdyž so na tute naša džělawosć zloží, dha so tež tamne sobu trječhja a potom zjenočene skutkuja.

Nowiši fysiologoj su wuprajili, zo čłowska koža nic jeno zwonkowneho čłowjeka, ale tež znutřkowneho wopřija a jeho zwonkownje kryje. Tajki znutřkowny kryw je n. př. w krku, w žołdku, w črjewach a t. d., a teho dla skutkuje zwonkowna koža tež sobu, hdyž so znutřkach srědk nałožuje, kotryž ju syluje trjechi, a runje tak, hdyž so tajki na zwonkownu kožu zložuje, tež znutřkowne organy njehnute njewostanu. Husto móže so khorosé zmolom zběhnyć, hdyž so čłowjek do poćenja přinjese, a sylue khorosće zaso nastanu, hdyž je so pót na někajke wašnje zatorhnył. Tuto přetorhjenje poćenja móže so na wšelake wašnje stać, a je husto za čłowjeka jara škódne.

Najškódniše wěsće tehdom, hdyž je pót přez napinanje čělnych mocow při wulkim džěle nastał, a čłowjek přinúdze potom na jene dobo na zymne městno abo do zymneho powětra, hdžež so wuslěka a tajkemu wětrej wustaji.

Tudy móže hnydom smjertna khorosé z teho nastać abo tola tajka, kotraž zhibičiwosć stawow na jene dobo zběhnje, tež pola mlódych ludži.

Husto hižom přez to khorosće nastanu, hdyž čłowjek při poće dlěši čas změrom sedžo wostanje.

Krepki potu na koži dyrhja wuskhnyć a jako dym do powětra stupić, to pak njemóže so hinak stać, hač přez znutřkownu čoplotu,

kotraž z člowjeka sobu wustupuje a tak znutřkowny njeporjad přihotuje, kiž je strowosći škódný. Wšitke přetrjebane wutki dyrbjá přez ćoplotu z ćěla wustupić, štož pak so přihódnje dosć stać njemóže, hdyž so znutřkowna ćoplotá přez tu a tamnu přičinu zatorhnje. Tute přetrjebane wutki pak so jědej runaju, hdyž w ćěle wostanu; přetož zaso do krwě horjewzate, přiúdzěja přez tu samu do cyłego ćěla.

Powětr je mjenujcy najzymniše ćěleso, kotrež my znajemy, a móže jeno tak wjele ćoploty měć a wobsedźić, kaž je druhim ćělesam přez přiblíženje wotewzał. Teho dla je wětr tak jara škódný, dokelž ćělu z wulkim khwatom ćoplotu wotěhnje, a to tak jara, zo ćělo wjacý tón pót wupłodźić njemóže, kiž je k jeho tyću nuzny.

Samo ćoplotá 10° R. móže škódnje na ćělo skutkować, hdyž je wono w měrje abo změrom a nie ćople dosć zwoblekane — koža najprjódey swoju džělawosć zloží a njeje jenož tehdom přewuley škódná, hdyž druge znutřkowne člowske džěle, kaž dychawa, płuca, jěrčeń, jatra a črjewa hišće džělawa wostanu.

Hišće škódnije je zazymnjenje, hdyž je při prjedawšich scěhach, při kotrychž so ćělu wjacý ćoploty wotěhnje, hač móže wono wutworić, ćělo abo je wobdawaca drasta mokra abo wložna. Přetož wšitka wložnosć trjeba ćoplotu, přez kotruž so do dyma přewobroćí, a tak wložnosć drasty ćělu wjele ćoploty prječ wozmjé, přez což so nuzny pót zatorhnje. Tež wložny powětr a mhlá móžetaj teho dla so jara škódnaj wopokazać, hdyž so drasće sobudžělitaž a ju womačataj.

Teho runja su wložne twarjenja a wobydlenja teje sameje přičiny dla ćělu a člowjekej jara škódné. Tež wložne a mokre krajiny płódža zymnieu, zahorjenja a t. d. Wětr při ćopłym pótным ćěle škodźí čím bóle, čím wjacý ćělu ćoploty wurubi. Runych přičinow dla škodźí zymne piće při ćopłym ćěle.

Rozzłobjenje, přeměrne piće, přewjele cyroby atd. móže tež prawu ćoplotu zatorhnyć a škodźić, dokelž je žoldk runy khachlam w ćěle, kotryž wšitku ćoplotu za ćělo zhotuje a žiwjelam wjetšu abo mjeńšu móc dawa abo je jich skutkowanju zadžěwk.

Hdyž to w ćěle wostanje, štož dyrbi po prawym won, dha přewobroćí so to do jědojtych mocow a škodźí přeměrnje jara. W ćopłym krajach, kaž w Indiskej, je husto jenički sylny wětr kholeru wubudźil.

Junu wumrjechu při wulkim hermanku w měsće Hundwar při rěcy Ganges za 4 dny 20,000 ludži.

(Přichodnje skónčenje.)

Z Budyšina a z Lužicy.

* Njedzelu, dzeń 21. septembra t. l., měješe so w dreždźanskej křižnej cyrkwi ewangelska serbska Boža služba, při kotrejž składnosći k. farař Kordina z Minakala přědowaše, k. farař Imiš z Hođžija pak spowjědž wotdźerža.

);(Srjedu, dzeń 24. septembra t. l., swjeteše k. farař Wanak we Wóslinku swój 25-lětny zastojński jubilej a dostachu so jemu při tutej składnosći wšelake wopokazma džakomneje lubosće a wosobiteho wysokowaženja.

† Dzeń 9. septembra t. l. wumrještaj k. wučer H. L. Mühla w Čisku a k. E. H. Zimmer, student duchownstwa w Kolwazy. Posledniši běše 23 lět stary, je w Budyšinje na gymnasiju był a w Lipsku a Barlinje studował.

);|: W Khrósóicach swjeteše dzeń 29. septembra t. l. tamniše serbske spěwanske towarstwo „Jednota“ swój zatožeński swjedenž z koncertom, ze zhrmadnej wječerju a z wjeselým rejanjom. Direktor „Jednoty“ je w tu khwilu k. kantor Pjetaš w Khrósóicach.

* Na kónce zańdženeho šulskeho pollěta je k. primanar Birnich ze Šćeńcy maturitadne pruhowanje khwalobnje wobstał a chce w Lipsku pädagogiju studować.

† Knjěz Palman, rodzeny z Bjedraska a dotal duchowny w Texasu, je tam dzeń 1. septembra t. l. na hlówjacu khorosć wumrjel, jako běše swoju starobu na 42 lět přinjesł.

§ Dzeń 12. septembra t. l. bu w posedženju cyrkwinych prjódkstejerjow njeswaćidlskeje wosady k. diakonus Jakub w Kamjeńcu jenohłósnje za noweho fararja do Njeswaćidla wuzwoleny.

* Dotalny cyrkwinski wučer w Budyšinju, k. J. Bernhard, bu dzeń 30. septembra t. l. do swojeho noweho zastojnstwa jako kantor we Wósporku swjedenžency zapokazany. Jako jeho naslědnik w Budyšinju je, kaž slyšimy, k. Bjar, w tu khwilu vikar w Bałmanecach, wot kollaturstwa designowany.

∴ Dzeń 23. septembra t. l. přesydlu so dotalny duchowny we Łuču, k. Finger, jako farař do Šprejc, hdžež bu wón wot swojeje nowjeje wosady z wulkej česú a lubosú witany. — Kaž slyšimy, budže tež dotalny kandidat duchownstwa, k. Krušwica z Boršće, kónc tuteho měsaca jako farař w Hbjelsku swjedenžency zapokazany.

* Kamjeńska rada pyta k nowowobsadženju tamnišeho diakonata a sobu serbskeho přědarskeho města duchowneho, serbskeje ryče mócného. Tež stej farskej měsće w Budyšinju a Łuču wuprózdnjenej.

* W serbskim seminaru w Praze studuje w tymle lěće 13 serbskich mladźencow. Su to čile knježa: Jakub Skala z Khrósćic, Franc Měrdink z Bělčec, Jurij Nowak z Njebjelčic, Michał Cyž ze Šunowa, Mikławš Bjedrich ze Smjerdžaceje, Jurij Libša z Miloćic, Franz Čornak z Pančic, Jakub Delenčka z Kukowa, Mikławš Hila z Stareje Cyhelnicy, Jakub Bart z Kukowa, Jakub Kilank ze Stareho Łusća, Jurij Kummer z Łazka a Mikławš Bräuer z Worklec.

Słowjanski rozhlad.

Podawa M. H.

Při českim dźiwadle w Praze bu operska wučerňa založena. — W nowišim času buchu někotre nowe opery (spěwohry) wuwjedžene, z dźěla přenjoťne, z dźěla přeložene ruske a pólske. — Česke basnje wot njeboh Rudolfa Mayera wuńdžechu runje w Praze. — Z nowym šulskim lětom su wšelake rozwučne knihi wušle, kaž zemjopis wot W. Křižka a druhe. — Na 5. t. m. je w Praze pilny spisowať professor Wjacław Zikmund wumrjel; wón bě 1816 rodženy. — W lěću a w nazymju wukhadžeju kóždolěťnje někotre wulke nahladne protyki z wobrazami. W Čechach tež lud wulke a drohe protyki kupuje, mjez tym zo chcedža pola nas jenož jara tunje měć. — Njedawno je mlody słowacki basnjeř Antou Bula zemrjel.

Zaslužbny pólski archäolog hrabja Eustachij Tyszkiewicz je 25. augusta we Wilnje zemrjel. — Józefa Lukaszewicza spis wo cyrkwach českich bratrow w Pólskej wuńdže w rozmnoženym wudawku.

Ilirska Matica (khorwatska maćica) je nětko, hdyž južnosłowjanska akademija a towarstwo s. Hieronyma, kaž wona dotaj, knihi wudawatej, swoje wustawki přeměnila a chce wotal wědomnosće mjez ludom rozšěrjeć (z přednoškami), wumjelstwo podpjerać, kaž tež zaslužbnych spisowarjow a wumjelcow. — Na nowe wudaće Preradovićowych basnjow je město Zahrjeb 200 šesnakow přinošało. Štó zechce nam na wudaće Seilerjowych basnjow a pěsnjow něšto hódne dać? — Runje wozjewjena pjata kniha zběrki „Stari pisci hrvatski (spisowarjo khorwatcy)“ woprija basnje Dimitrovića a Najlaškovića; redakciu wobstarašaj V. Jagić a Dj. Daničić. — Michał Pavlinović je swoje khorwatske „pjesme i besjedy“ wudał. — Pod mjenom „Glasbena matica“ je zběrka słowjenskich spēwow wušla.

Před někotrym časom je ruski basnjeř Tjutčew we wysokej starobje zemrjel. — W lětnim pollěće je w Ruskej 1451 knihow wušło, z kotrychž je 1361 ruskich. — Ruski přirodospytnik Fedčenko je 14. septembra na horje Col de Géant (Montblanc), na kotrejež wjefšak so dobywaše, zmjerznył. Wón je prjedy tež wjele w Asii pućował.

LUŽIČAN.

Časopis za zabavu a poučenie.

Štýrnaty lětnik.

Zamoiwity wudawař: J. E. Smoleř.

Redaktor: K. A. Fiedleř.

Wukhadža kóždú druhú sobotu měsaca. — Płaćizna cyřolětnje 15 nsl.

Č. 11.

November.

1873.

N a z y m a.

(Hišće někotre zbytki njedokónčeneho lyriskeho spěwa „Nazyma“ ze zawostajeństwa njeboh k. fararja H. Seilerja.)

Tež w płowych barbach hišće krasna
A naša radosć jako kwasna,
Ty z miškej pruhu wobswěćana
A w svojich kwětkach hišće rjana,
Ty z blyšćom debjena,
Mi witaj, nazyma!

Kaž pilna z jenej ruku syješ,
Tak z drugej dobjeraš a žněješ,
Ty z prócu zeńskej wobćežkana
A z plodom pózdny m žobnowana,
Ty džowka bohata,
Mi witaj, nazyma!

* * *

So njebordž, so njekhwal, ty rózojta meja,
Hósé drubi tež rjany í za pjatu dze;
Twój zephyr je nimo, spěw, radosć a reja,
Nětk nazyma krasnje haj přebarbuje,
A požnjeće došé wjele
Tež kwětkow nam sćeje,
Te z ponižnym směwkom nam luboznje kćěja,
Njeh z pruhu tež slabšej je njebjesa hrěja.

* * *

Ty z njebies žobnowana,
Na wjeslach bohata,
Ty z plodom wobćežkana,
K nam witaj, nazyma!

Ty žahle stónčko milih,
Plód zrawiš z njenabla,
A z darnej ruku žiwíš,
Štož twój dar potrjeba.

Ty w svojich pruhach miła
Na łukach, zahrodach,
A w svojich kwětkach žiwa
Po horach, po dołach,
Na barbach hišće krasna
A z blyšćom debjena,
Kaž pyšna družka kwasna:
Nam witaj, nazyma!

* * *

Chceš-li won do Božoh' swěta
K radosí a k wužitku,
K temu pomha kežzbu měta
Dobra rada wo času;

Duž, mój luby bratře, hlaj,
Kak a hdy by měřil kraj.

Strowy žiwot, čile nohi,
Něšto swětlych šesnakow
Pomha z domu a přez prohi
Do horow a delanow;

Maš to, zloty bratřiko,
Božmje na puć dawaj so.

Swěćić prózdninske ma slónčko,
Zelení so hišće haj;
Polož starosće na lónčko,
Doma k plotej přiwjazaj;
Takle z domu, bratřiko,
Nastajej na rejžu so.

Ličko z čotom njesmje smalić
Slónco, horcy njebjesačk,
Z lěsa hišće njechał zдаліć
Spěwaty so žadyn ptačk;
Tehdy, zloty bratřiko,
Rejža pěknje čini so.

Porědko ma jeno wozyc
Mórsku wodu mróčačka,
Z njewjedrom pak nihdy hrozyc,
Kaž by měli Michała;
W tajkim času, bratřiko,
Rejža pěknje radži so!

* * *

Srjedža njebjes a zemje
Wětry pućuja, knježa;
Rumny pućik do swěta
Pěši dawa tež rejža.

Srjedža njebjes a zemje
Drohi ptačata maju;
Překi, pódlu tež khodži
Pěši putnik po kraju.

Srjedža njebjes a zemje
Kěže róžičkow pycha;
Jenu wušćíp na kłobuk,
Zo so lohko čí dycha.

Srjedža njebjes a zemje
Džeja mróčelow drohi;
Swěći michalske slónco,
K rejži njelutuj nohi.

Srjedža njebjes a zemje
Pěši pućik nej' drohi;
Swěći prózdninske slónco,
Nohu postaj přez prohi.

Srjedža njebjes a zemje
Wětry pućiki maja,
Wšelku pućuja drohu
Z jenoh' do druhoh' kraja.

Mje tež mócnje won wabi
Mile michalske slónčko,
Z džakom žolmi so k njebj
Moje rejžomne hrónčko.

* * *

Što hordžiš so, ty róžohta meja,
Zrudny mjelk zymski čé deleći;
Kak bórzy mrje twój khěrluš a reja,
Zephyr twój zradomny woněmi!
Kak skoro lisća žoltnu a spanu
A z kraja wšitcy spěwarjo čahnu!

Prječ přez nóc barbow pycha je,
 Wšo so na božmje hotuje,
 Dny mile swěća poslednje,
 Wšitko chce domoj, k měrej dže.

*	*	*
Kak rjenje hišće kćěje		Njeh k swjatokej tež zwni
A wóčko zwjesela,		Khód lěta spěšniwje:
Kak lubje so tu směje		Płuh nowu brózdnu honi
Tych kwětkow pózdnička!		Za nowe žiwjenje.

Prječ njewjedrow su zloby
 A trašne hrimanja:
 Tak tež nam do wutroby
 Měr Boži přikhadža!

*	*	*
Ha lisíčka, łopjeńka padaja,		Mój listopad — myslíčka zbojana,
Kaž pyšne a lube tež běchu,		Po troštnišim wobliču zuaju,
Kaž wysoko meja je zesadža		Njeh spanu a ćahnu kaž lisíčka
Na hałžki pod njebjesku třěchu;		A njeskoro něhdže tež tlaju:
Jich pohrjebne zwny su wichory,		Ze smjerće pak ćahnu do žiwjenja,
Te božmje jim howrite zwonja		Hdžež edenske palmy tam steja,
A khwaće je khwata sněh moškojty		Mój rejžomny psalm je haleluja,
A hałžki tak zrudne so klonja.		Mje přežołti wěčna ta meja!

Ha lisíčka, łopjeńka padaja		Kaž daloko, šěroko łopjeńka
A pytaju městačko měra,		A lisíčka pycha su swěta,
So pušća a wětrik je rozpjeřša,		Džak mějće, džak mějće hać dorowa,
Pěšk, trawa a woda je zběra;		Wy džěćatka zelenoh' lěta;
Jich služba so skonja a póselstwo		Sće křewjeli wóčko a myslíčku
Po horju a radosí lěneje,		A khlódku a pletwy nam dali,
Duž drémaju mućue tak ćišinko,		Mać zemja was khowaj na wutrobu,
Hać spja so do mačizny wěčneje'.		Zo byšće nětk ćišinko spali.

Ach, njeje wjac' nihdže
 Kerašk mi zeleny?
 Njej' žana mi róža
 We zahrodecy?

Łopjeńka zelene,
 Rožički kćějate,
 Žane mi w zahrodecy
 Njejsće wjac' tu!

Ach, mrózy wy řězne,
 Lisće sće zedrěli,
 A ze zymu róža
 Smjertny spar spi!

Mrózy su morili
 Lisće a róžički,
 Spadće su ze zymu,
 Njejsu wjac' tu.

Ach, njeje trošt nihdže
 Žadyn mi na swěće?
 So tyšu, so rudžu,
 Čěžko mi je.

Liču te ćěsniny,
 Měrju te zrudžiny,
 Nihdže wjac' trošta ja
 Njenamakam.

Kefk mrózojty rjekny:
 Čakaj ty sčefpliwje!
 Wšak róže zas' kćėja
 We zahrodže.

Ze smjerće žiwjenje,
 Ze zrudžby wjesele
 Tebi a za nas wšěch
 Zeskhadža zas'!

Nazyma přěduje zachodnosć.

Rjany počas so na wotkhad hotuje. Poslednje slónčne dny, kiž nazymje wostachu, spěšnje wotebjeraju; khlódniše wětry zaduwaju; slěborny mróz wobčahuje pózdne ranje, čemna mhlá přikrywa wječor. Přiroda so swój swjedžeński šat slěka; wuhaša swoje barby; dawa sebi sčefpliwje poslednje plody brač, kotrež hišće jako zbytki bohaće kryteho blida wyše wostachu; přewostaja tlaću, štož čłowjek z jejneje šćedriweje ruki wzać zacpi abo zapomni. Trawa wjadnje; kwětki wotpaduja; lisće, kotrež štomy lěsa a zahrodow debješe, je wětrov hra. Ptačina pod njebjesami wottal čehnje stadla swoje pastwišća wopušćuja. Na němych honach je wjesele přestało, a wyskanje wjeselych wotpočuje. Kraj je hoły a pustý; kołowokoło leži rjane nalěčo, w tysac rozpadankach rozlemjene a zahubjene. Mocy lěta so minu; přeco pomašo to žiwjenje pukoce, kiž so přez swět wuliwaše. Mjelk smjerće dale bóle wokoło sebjě přima, a skónčnje je wšudže čicho kaž při kašću zemrjeteho.

Tak so před našim j wočomaj ličba dnjow dopjelnja. Jene lěto po druhim wožiwja a zaso wotemrěwa. My njezamóžemy je ani zdžeržeć, ani podlěšić. Zhromadžować móžemy zemine plody pod wěstu třěchu za čas njeplódneje zymy; ale zo lěta wotsal khwataju, zo kóžde ze swojim wotkhadom džěl našeho žiwjenja sobu wozmjé: přečiwo temu njepomha žane přeće, žana próstwa, žana próca. Kaž lisće nazymnemu wichorej, tak su naše dny zahubjacemu časej přewostajene; tón nas naposledku wšěch sobu prječ zwotwjeduje.

To njech nas wuči, srjedz zachodnosće slědzić za njezachodnymi kubłami. Čas derje nałožeć, mudrosć pytać, prawje skutkować před Bohom: to nas pozběha nad wotměnjenje lětow; to troštuje

w želenju nad njezadzeržomnej minitosću; to wodźi k wěčnemu, k njesmjertnemu žiwjenju, za kotrež smy wšitcy powołani přez Jezom Khrysta. Naš njebjeski Wótec nas k temu posylňuj a spožč, zo by kóždy dzeń nam dobytk był za wěčnosť!

W nazymskim wotemrěwanju přirody mamy pak tež swój samsny wosud pónawać; mamy swoje znamjo wobhladować w tym dołhim scěhu zachodnych podobow, kotrež před našimaj wočomaj woblēduja a zańdu. Hromadu skružene, suche łopjeno, kwětka, kotruž wichor wottorhnje abo mróz mori — wobej k nam ryčitej ze słowami zjewjenja: „Čłowjek je w swoim žiwjenju jako trawa. Wón kće jako kwětka na polu; hdyž wětr na nju zaduje, dha wona wjacy njeje, a swoje město wjacy njeznaje.“ Haj, junu tónle čas tež za tebe přińdže, o čłowječe! Wotměrnjene lěta a dny wotebjeraju — z kóždej hodžinu, z kóždym dychom so džěl twojeho žiwjenja minje — je twój čas wotběžal, dha će móčna ruka zapřimnje a dele do rowa scěhnje. Zwjazki, w tu khwilu čělo a dušu hromadu-džeržace, so roztorhnu. Njech je twoja móc, twoja mladosć, twoja strowosć a čerstwosć tak kruta hač chce; njech sy ty tež strachi khorosće hač dotal zbožownje přewinył: jena hodžina přińdže, kiž žaneho přepušćenja njeznaje. Je to naša poslednja hodžina na zemi.

Njespodoba so tebi pusta, wotemrjeta krajina kołowokoło? Hlej, wosud zemje budže tež tebe domapyać. Kaž powětr a lěs woněmjataj, tak junu tež słowo na blědowacymaj hubomaj twojeho erta woněmi. Kaž žołma wosrjedz swojeho běha, tak tež krej w twojich lódzymnych stawach sprostnje. Duša w twojim hladže wuhasnje, twojej woči so zańdzelitej, twój dych budže so haćić a womjelknje we wusprócnjenym wutrobnje. Snadž hišće tón abo tamny twojich bratrow nad twojim čělom plače, prjedy hač so do rowa pušći; ale potom so wšo za tobu zamknje, a tlače a hniče zapřimnje w čemnosći twoje stawy.

Tola křesćan troštuje so z tym słowom Božim: „My wěmy pak, jeli naša zemska khěža rozłamana budže, zo wot Boha nowe twarjenje mamy, dom, kiž z rukomaj njeje scinjeny, a wěčny je w njebjesach.“ Zauwaj to, ty sy wjetši hač tuto zahubjowanje, ty jemu njepodležiš: ty sy njesmjertny. Mocy, kajkež je njebjeske duchu maju, nosyš ty w swoim znutrčkownym. Praj božmje kwět-

kam honow — wone do čista zwotemrěwaju; w jich próše njebydli žana škrička wěčneje duše. Trjechi žahadło smjerće jich wutrobu, dha na přeco wotpadnu. Ty swój běh dale wjedžeš, hdyž wono tebe docpěje. Twoje čelo woblednje, a ludžo je do hlubiny rowa dele pušća; tola čelna plachta, zamknjena kašć, wysoko nasypána smjertna hórka twoju dušu njepoduša. Wona dycha dale; wona nad rowom jako njebieske płomjo radosćiwje k hwězdźinje stupa; wona žanu mysl, žadyn skutk na zemi njezawostaja, a wotewrja so w swojej dalokej wótčinje před swojím Bohom a Wótcom. Potom so wšitke slubjenja dopjelna; nadźija swoje žně dźerži; my widźimy, štož žane čłowske woko wohladało, žane wucho słyšało a do žaneje wutroby přišlo njeje: to, štož Bóh je přihotował tym, kotřiž jeho lubuja.

Knjezowa lubosć wodź naše wutroby. Njeh nas wona wšednje wabi, jeho swjatu wolu činić. Přetož zbóžni su, kotřiž swoje žiwjenje w Bozy wjedu; kotřiž w poslušnosći a poźnižnosći před nim khodža. Tajcy troštnje tu hodžinu wočakuja, hdžež jich Bóh wupřehnje. „Zbóžni su ći morwi, kotřiž w tym Knjezu wumru. Haj, tón Duch praji, zo woni wotpočuja wot swojeho džěla; jich skutki pak du za nimi.“ (Zjew. Jana 14, 13.)

K. A. Fiedleř.

Słowo wo čehnidbje.

Wot J. S.

(Pokračowanje.)

Narodne čuće. Kaž sobučuće na kóždého čłowjeka, tak počubuje so narodne čuće na naš narod a jeho stawy. Tež tuto je prawe a nuzne. Kaž tebi křesćanska wěra, po kotrejž maš wšěch jenak lubować, při tym hlownu prócu swojim woprować njezakazuje, tak ma so to tež z twojim narodom. Tež temu dyrbiš, kaž z domjacym skutkowanjom při wuznym abo přecelam, w zjawnym žiwjenju swoju wosebitu prócu, lubosć a džělawasć přiwobroćić. Zo pak by tule čestnu winowatosć kóždy spóznał a připóznał, ma so zahe wocuće symješko narodneho čuća hajić, zo by so w běhu lětow k žiwej narodnej lubosći wutworilo.

Kaž kóžde, tak je tež tuto čuće wot přénjeho započatka w džě

séu slabuške a cémpne, snadž najbóle jeno na zynki mačernej ryče so zložowace. Ma so po tym tež na nje skutkować, mjenujey na čisíce jednore a džěcau kedžbnosć wosebje dobywace wašnje. Z wjacorych srědkow budža wěsće jedyn z najprěńšich wšelake bajki a powjedańčka, wosebje serbske, přetož te zasydla so jara kruće w młoduškim pomjatu, a tajke začisíce móža tež za pozdžiše zmyslenje wulku wažnosć měć. Dale zložuj kedžbliwosć małego wučomca na dobre serbske počinki a wašnja; hladaj, zo hnydom wot započatka do jeho wutroby zasady serbskeje jednorosće a ponižnosće zaščěpiš, kotraž „za hordym kužežstwom njeleći,“ ale ze Seilerjom praji: „Wón (mjenujey mój wóteny kraj) ponižna je wobnožka na štomje sławnoh' Słowjanstwa;“ zo jemu maličkosć naroda porok njeje, a wón za cuzym, kaž so zda, wyššim, wosebnišim nježada. Dale spěwaj jemu druhy dobre serbske narodne pěsnje, zo bychu so jemu hnydom wot započatka zalubite, a tak pomału so zaso počala wěrna poesia česćić, kotraž so nam w narodnych spěwach pokaza a napřećo kotrejž je nowiše basnjenje skoro přezeylnje tola jenož hoće klinkanje. Jeli wučome trochu dale docpěl, praj jemu tu a tam z přiležnosću wěc, wo kotrejž ryčiš, wosebje raznje woznamjenjace a rozswětlace přisłowo. W tutych namakaš wjele ludoweje mudrosće a wěrnosće, kotruž dołhe wobkedžbowanje a nazhonjenje wuslědži a najbóle do jara krótkich hrónčkow zapołoži; mamy w serbskej ryči wjele krasnych přisłowow. Ale tež zwonkowneje formy dla waž sebi wosebje narodne pěsnje a přisłowa a trjebaj je wosebje při zbudženju a hajanju narodneho čuća, přetož w nich namaka so hišće woprawdže serbska ryč, serbski duch wěje w nich, byrnje so tu a tam njeserbske słowo namakało. Ryč, kotraž je na wumyslenym stwórnym a wumjelskim podložku natwarjena a po zasadach starych wotemrětych „klassickich“ ryčow skowana, ta lud skerje wottraši hač dobywa, a džiwać so njetrjebamy, hdyž tež nam tajki sprosty muž praji: „Słowa drje słyšu serbske, njewěm pak, što je z nimi prajene.“ Wosebity wučenc našeho časa M. Hattala, professor słowjanskich ryčow w Prazy, — a teho wuprajenje je wěsće wažne — ma po tajkim jara prawje, hdyž skorži, zo so přeco narodne pěsnje a přisłowa mało waža, zo so w tutych duch ryče njestuduje, a nowiši spisacérjo přeco dale wot njeho so zdalujo ludej pisaja, štož njerozymi; pokazuje teho dla wosebje na narodne pěsnje a přisłowa,

hdžež je so ryč hišće najbóle njeskažena zdžeržala, dokelž běše takrjec ze spinku metrickeho zwjazanja a runozynka bromadu džeržana. Hdyž so na to hižo zahe džěla, zo so mlódemu ducej tute krasne zbytki narodneho žiwjenja zalubja a hdyž su so zaso přezcylnje wažić a česćować počale, potom snadž změjemy tež w našich nowišich spisach wjacj wěrnje serbskeho ducha, hač dotal — zwěrju sebi to pisać, dokelž su to mysle tamneho wučenca. — Dale pokazuj mlódemu wučomcej tež krasnosće swojeje krajiny, wosebje maš-li w blizkosći stawizniske pomniki, kotrež tu abo tamnu powjesć do pomjatka zasadža; hladaj tak, zo we wutrobje mlódzenca krutu lubosć k swojej domiznje zahoriš, haj, kóžda šćežka, kóždy lěs a hat, kóžda rěčka móže ěi tudy wjele zajimaceho poskićić. — Chceš-li pak na to wašnje skutkować, dyrbiš přede wšěm sam z tymi začućemi rozhrěty býć, kotrež chceš w druhim zbudzić. Hdyž bolhařskemu kralej Borisej swj. Method wo Chrystusowym ćerpjenju powjedaše, a to z tajkim sobučućom a z tajkej bolosću, jako bychu so wšě te rany jemu bile, zleća na dobo kral Boris a z wótrym hłosom zawoławši přikaza služobnikej, zo ma so cyle wójsko brónić napřećo njepräćelam: „Počehnjemy khostać zlych Židow, kiž su Chrystusa tak ćwilowali!“ Duž jeno prawje žiwje a zahorjenje wo tutych wěcach k mlódzencej ryč: budže sej je potom počeć wažić, a zakhowa so tak něštožkuli před zahubjenjom a zabyćom.

We wučerňi abo šuli ma so po prawym na doma položonym zakładnym kamjenju dale twarić, nic pak domjacemu woćehnjenju napřećo džělać; něćiše časy su bohužel hižo z wulkeho džěla sebi runje to za swoje powołanje abo za swój kónc postajile. W nastupanju našeho přednjeta drje so w našich wučerňjach njemóže telko skutkować kaž doma, dokelž je zarjadowanje wučerňje pola nas za tym, tola móže sa tež narodnosć spěchować, abo njetrjeba so k najmjenšemu ji napřećo džělać. K najmjenšemu derje serbski čitać a pisać — wosebje w analogiskim prawopisu — dyrbjał tola kóždy w šuli nawuknyć! Dospołnišo orthografiski pisać wšak hakle budže móc počeć, hdyž prawje kedžbliwje husěišo dobre serbske wěcy čita. A na to dyrbjał kóždy wotrosćeny Serb džeržeć, zo by tola tež něšto serbske džeržal pódla němskich časopisow, kotrež z wjetšeho džěla parować njemóžemy abo njesměmy. Zaslubni mužojo wopruja najlěpše mocy a

časne srědky zběhnjenju serbskeho pismowstwa a nic jeno, zo wšě te prócy darmo nałožuja, tež ze swojimi srědkami husto dosć wudaće swojich wudžělkow móžne sčinja, jeno zo bychu serbskemu ludej tunje knihi poskićić mobli — a někotryžkuli Serb je njedzakny dosć, zo radšo pjenjezy za prózdnu wěc prječ čisnje, hač zo by Serbowstwo podpjerał z kupowanjom serbskich knihi a časopisow abo ze zastupom do „Maćicy Serbskeje“ atd. Budže jich, jeli kóždy swoju winowatosć čini, potom w pozdžišich lětach wěsće mjenje, kotřiž do drubeje krajiny, do cuzeho žiwjenja pokukawši sebi zdadza hižo cyle přeměneni być, zo maćerua khuda ryč a narodnosć jim wjacy ujedosaha, a kotřiž sebi hnydom mysla, zdžělaniši być, hdyž město dobreho serbskeho postrowjenja čí praja: „morgn!“ „gutn obnd!“ atd. Čezše časy je naš narod měl, hač je nětkle ma, a je we wšěch wichorach wobstał; njech tež nětke wopokaza, zo ma w sebi žiwjenja dosć k dalšemu wobstaću. Tola wot małosće dyrbiš w tym zaměru na džěčo skutkować! — Hišće wjele mohło so wo tej wěcy prajić a tež wjacy srědkow hišće mjenować, tola khwatajmy dale!

Krasočuće čini, zo so nam lubi, štož je krasne w přirodže, w čłowskich wupłodach a skutkach, a zo so wotwobročiny wote wšeho, štož je někak njespodobne, hrozne. Pomha čłowjeka wotdžeržować wot žadlawych skutkow a dobre a nadobne činić jeho cyle zmyslenje a čimjenje; přetož kaž dobro a wěrnó, tak podpjera tež krasno wukublanje jenotliwych wosobow kaž tež cyłych narodow. Wosehje ma so krasočuće hajić pola hołčatow, kotrejž maja něhdy hospodaństwo a domjacy rjad wjesć; njeje woprawdže skoro ničó wohidniše w domje hač njeroda, kotrejž so husto dosć pozdžišo khudoba přitowarši. Tež wopačne krasočuće móže w pozdžišich lětach wina być wšelakich wopačnych zaměrow skutkowaŋja a zmyslenja. Tak nowiše wumjelstwo z wulkeho džěla runje tam krasny pyta, hdžež žane njejsu, haj, hdžež su wohidnosće; snadź by tež drasta w někotrymžkuli nastupanju přistojniša a spodobniša była, hdy by so wšudže hišće strowe krasočuće namakało.

Tež tudy dyrbi čehnidba swój rjad wobkedžbować, ma najprjedy kedžhliwosć džěsća zložować na zmysluje krasne předmjety a pomalu wyššo a wyššo stupać k duchownje krasnym; najprjedy na jenotliwe krasny, pozdžišo hakle na wjacore zjencene, k př. na krasnu,

z kwětkami posytu luku, na skhadženje slónca, abo z tysacami hwězdow posyte njejho atd. Rozkčěwanje a zróst krasočuća pak so čím lóže radži, je-li wokoło džěsća wšo čiste, pěkne a přistojne, je-li činjenje wšěch z nim wobkhadžowacych wosohow dušne, spěwy, žorty a cyle ryče zdžělane, ničo hrube; te wěneý, kotrež sej pletu, domički, kotrež twarja, a młynčki, kotrež w małej rěčcy stajaja, pokazuja, kak daloko je so hižo jich krasočuće wutworilo. Hdžež pak je žadławne nawučenje zelenja a sakrowanja abo druhi hruby njepočink doma, tam so wobohim kurjatkam mało krasnych přikladow poskića a kóžde lěpše začuce w nich so hnydom w přěnim spočatku zniči. — Tola ma so tež na to kedžbować, zo so tu ničo přez měru nječini abo nježada, a přez to druhi njedostatk njenastanje, njenujey zbytně pipljenje a porjedženje pola kóždeje wěcy, z čímž so wjele časa zhubi.

Prawdočuće čini, zo mamy wosebje wěrnosć a prawdu rady, wšu njeprawdu pak a lžu hidžimy. „Prawda woči kała“ — tuto přisłowo nam zrozumliwje dosć praji, zo tuto čuce pola wjele ludži pobrachuje, hewak přisłowo njeběše mohlo nastać. Wosebje w našich časach, w kotrychž „chce swět być zjebany,“ bolužel jara wobšěrnje plaći a to čím bóle, čím wjetše knježstwo móc nad prawdu dostawa a čím krućišo so žada, zo by swoje zmyslenje na předpisane wašnje zarjadował abo přeměnjał. Njeje pak skoro ničo wohidniše na swěće hač lža. Hižo fiant praji: „Je jeničke phi, a te plaći lži,“ a tamni nimaju čisće wopaki, kotřiž praja, zo so ze lžu rani „přirodne prawo,“ kotrež ma kóždy, sebi njenujey žadać, zo so jemu wěrnosć praji. Lža pak je tež čisće napřeco přirodže, přetož ryč je nam data, zo bychmy z nej swoje mysle wozjewili, lhať pak runje z ryču swoje mysle zakryje. — Naložuj teho dla wosebje na to wšu móžnu prócu, zo hnydom wot spočatka w džěsću krutu lubosć k wěrnosći wubudžiš a njewostaj ani najmjenšu lžu njekhostanu. Při swojim wocučanju je prawdočuće hišće čěmne, džěčo njewě, čeho dla je to wěrnó, tamo nic. Pomatu rosće, derje hajene, a je čím něžniše, čím wjetšu njelubosć jemu njeprawda čini, byrnje so na njewažne wěcy počahowala; běše pak džěčo hubjenje wjedžene, wutupi so, a potom hakle wulku njeprawdu pytnje. Čim wobšěrnije póznawanje, čím jasnije počnje tež prawdočuće býć a skónčnje telko dospołnosće nabudže, zo so jemu wěrnosć a prawda lubitej swoje dla, nic pak wužitka dla, kotryž traš

přinješe, a zo lžu a njeprawdu začisnje, byrnje přijomniša a wužitniša so zdała. — Tež tu móže so čehnidba jara wolóžic, jeli su wšitey wokoło džěsća wěrnosciwi. Hdyž pak wšitey wokoło džěsća lža; hdyž traš mać, widžo njeľubeho hosća přińic, džěsću prikaza, zo dyrbi prajić: „Mać doma njeje,“ so do druheje stwy skhowa a potom bišće so z džěsćom wotpokazanemu pominarnej wusměje; hdyž služobna holca lži, hač je ji zady khribjeta čma, a p.: dha so nje-dziwajmy, hdyž tež mlóde swědomje mjenje a mjenje na poroki džiwa, kotrež jemu přenje lžě činjachu, a přecy lěpje druhich jebać nawuknje; spóznac tež budžemy, čeho dla w našich časach wjacj wěrna ruka runje tu wažnosć nima, kajkuž něhdy měješe abo tu wěstosć njeposkića, kotruž dyrbi nětko přisaha podać.

Štož wo krasočuću, to plaći tež wo moralnym. Při započatku, hdyž swědomje wocuća, je tež tuto jeno čěmne a njejasne, a džěsću zda so bóle hač zo wě, što je prawo a što nic; wot druhich hakle ma so swědomju zaměr abo nastajenje připokazać. Džěćo hakle sebi na druhich wothlada, što ma za dowolene spóznac a što nic. Je po tajkim najwjacy na tym ležane, zo su čí, kiž z džěsćom wobkhadžuja, swědomiči a póćičiwi. Džěsću pokazujemy wšelake příklady, činimy je keďzblive na dobry skutk tebo abo tamneho a potom hakle přistajimy k lěpšemu zrozymjenju krótku wučbu, krótko wutrobne napominanje. Skoro samo so tuto čuće wutwori, hdyž je džěćo z druhimi staršimi džěćimi hromadže, kotrež su pěkne a derje wočehnjene; z cyła móže tajke dobre towarstwo jeno najlěpša podpjera wšeho wočehnjnja być. Jeno džěsću žane dolhe napominanja; z krótkimi, ale krutymi słowami jemu praj, što jemu njeje dowolene, a běše-li njeposlušne, njedaj so wot wopicyneje lubosće zawjesé, ale spraskaj džěćo trochu tam, hdžež puki slušuju. Z doľhimi ryčemi pola džěsća najmjenje wučiniš, a wono so čě skónčnje wjacj njeboji; tež kón, na kotrehož podarmo woľaš, poskoči, hdyž jeho šlipnješ — přirunanje drje najnadobniše njeje, tola wěc jasnje rozswětla. — Ze wšeho teho pak scěľuje, zo dyrbja so pěstonowje a starši sami pěkuje zadžeržec a w ryčach kaž w skutkach so wosebje na keďzbu brać, zo so ničo hrozne, njepřistojne mlódeho pomjatka njeprimmje. Jeničke wopačne słowo nana móže tu wjacj skazyć, hač sabodolhe rozwučenja zasy zarunać; a widžimy z teho, kak wopaki starši činja, hdyž sebi před džěćimi, kotrež

kóžde słowo tak-rjec hrabnu, wšelake tryski a dyrdomdeje ze swojeho a druhich žiwjenja powjedaju atd.

Nabožne čuće skónčnje je mjeze wšemi čućemi najčisćeše, najwyšše. Zo je zašćěpjene do kóždeho ducha a teho dla wot wyššeho byća založene, to dopokazuje bajstwo (mythologia) wšech, tež najsurowšich narodow. Ze započatka je čémne, je škrička, kotrejž mamy pomhać, zo po něčim z njeje plomjo nastanje, kiž cyłe zmyslenje a skutkowanje čłowjeka mócnje zabori. Prěnje předstawy wo Bozy su zmyslne, čim dale pak rozwučowanje a zdžělanosć kroči a předstawy džěsća wohjasnuje, čim přislušniša je předstawa, kotruž sebi wo Bozy čini. Najlěpje budžeš mlodemu wučomcej pokazać Boha w jeho skutkach; zložuj jeho kedžbliwosć na přrodu, wosebje na tajke přednjety, w kotrychž móže jasnje Božu mudrosć, dobroćiwosć a lubosć spóznać; pokazaj pak tež, kak „Bóh swari“ w hrimanju, hdyž su džěći njeposlusne a worakawe. Jednore powučowace powjedańčka, wosebje krasne přikłady bohobojaznych džěći atd., kotrychž ma swj. pismo tak wjele a tak njepřirunjomnych, su hłowne srědky k zbudženju něžneho nabožneho čuća. Naložuj wšu móžnu prócu, zo tež twój potomnik kručě k temu stej, štož běše tebi swjate, zo mohł so našemu serbskemu narodej tež dale čestny porok činić, zo sebi swoje nabožnistwo kručě khowa, njepřistupny nětčišemu pohanskemu rozswětlenju! — Tola tež tu so někotryžkuli njedostatk namaka. Małe džěćo dyrbi wuknyć paćerje spěwać, a druzy činja wokoło njeho haru, so směja a žortuja, abo mać škraha při tym neple, bóle na swoje džěło hać na džěćace modlenje kedžbujó atd., tak džěćo hnydom jeno zwonkowuje, mechanisey so nawučí modlić bjez nutřkowneho začuća, a nadobna móe modlenja wostanje bjez spomóžneho wuspěcha, z kotrymž ma w duchu skutkować. Abo hdyž zasy druhdže mać džěćo rozwučuje wo bójskich wěcach, na to nan přindže a traš so temu wusmějo małego synka radšo na mjenje spomóžne, haj škódně wěcy kedžbliwego čini, potom so symješko nabožnosće, wot maćerje hajene, hluboko njezakorjeni a nan njech so ujedziwa, hdyž so wotrosčeny syn jemu druhdy wusměje, kaž je so něhdy sam maćerńemu prócowanju wusmjajł.

Wšě tudy mjenowane čuća, čim dale póznawanje kroči, čim wjacj jasnosće nabudu, a jich předmjety abo wobsah přendže čim wobšěrnišo do rozoma, čim dale zdžělanosć, rozwučenje a nazhonjenje ducha

k dospolności přiwjedže, tak zo wotročény we wšěch tych wopisanych padach prawje a přislušnje skutkuje, nic teho dla, dokelž jeho čuće k temu nawodzuje, ale dokelž to za prawo spóznaje.

3. Cheyće. Duch, kiž póznawa a čuje, tón tež chce, t.j. prócuje so, zo by to dosahnył, tamo wot so wotwobročil. Tuto třeće prócowanje, w kotrymž so žiwjenje ducha pokazuje, dostawa wšelake mjena, za tym hač je dobre abo zle, sylne abo słabe. Tak mjenujemy prócowanje za wěstym předmjetom ža d osć, z husćišim změrowanjom posyljenu ža d osć pak nakhilnosć, kotraž je mócniša hač žadosć. Hdyž duch husćišo wospjetowawši někajki skutk kotowosć a lohkosć dosćehnje, jón kóždy čas zasy dokonjeć, mjenujemy tutu hotowosć zwučenje. Žadosće, nakhilnosće a zwučenja su pak dobre, pak zle, hinaše pola džěsća a młodzenca, hač pola starca; hinaše pola muža, hinaše pola žony; hinaše pola zdžělaneho čłowjeka, hač pola njezdžělaneho. Najpřihódnišo rozeznawa so prócowanje do wyššeho a nižšeho; tuto jeno za tym wodži, štož je čělu přijomne, a mjenujemy je nahon (Trieb); tamo wyšše prócowanje pak ma swoje wotpohladauje zložene na moralu abo nadobny skutk a rěka wola.

Zo by prawy rjad w čłowjeku knježil, maju nahony podćisnjene býć woli, wola pak posluchać rozom. Ma teho dla pěstou dwoju winowatosć dopjelnić. Hlada nahony wobmjězować, zo bychy jeno k tajkej mocy narostle, kajkuž budže na nich pozdžišo wola k swojej podpjerje trjebać. Z tym pak prócuje so sobu, zo wola přecy wjacý mocow nabudže, kotrež budža wot njeje žadane, chce-li čłowjek něhdy, samostatnemu skutkowanju připokazany, wobstać. Woboje džěło žada wulku sćerpnosć a kedžbnosć.

(Přichodnje skónčenje.)

Nazymnjenje a počenje.

Dobra rada za strowych a khorych, po němskim wobdžělana a poskićena
wot Horisława-Mučinka.

(Pokračowanje.)

Cyły retomas khorošćow nastawa přez zazymnjenje, kaž n. př. znutřkowne zahorjenja wšelkich čělnych džělow, drjenje w stawach a t. d. a wšelake lékařstwa, kupanje w ćoplej wodze a t. d. wopokazaju

so teho dla jako jara dobre a wužitne, dokelž ćoplotu a přez nju skutkowanje wšelakieh mocow powyšuja.

Polu nas přińdže zazymnjenje husto prjódk, dokelž je pola nas woprawdže často tak, kaž Francowzojo praja: „W Němcah je wósom mėsacow zyma a štyri mėsacy hrozne wjedro.“

Potom je tež hlupa móda nad tym husto wina. Hdyž male holčki widźimy do kožuchow zawrjene a na nobach poł bosy, dla njeje žadyn dźiw, hdyž so nazymnja. Přetož čím bóle su wěšte dźěle přewjele zadržasćene, čím bóle su te zlě wobarnowane nazymnjenju wustajene a podćisnjene. Pola wjetšieh žónskich je runje tak.

Dalše přičiny k nazymnjenju su: Njeknićomne přihoty k tepjenju; njerozomne zmjehćenje abo dźělawasć na tym, zo by so ćłowjek k twjerdej naturje zwučil a k wutraću woćahnul; přeměrne rejwanje, přewjele wuknjenja, wulke napinanje duchownych mocow.

Znata wěc je, zo polojca dźěci wumrje, prjedy hač su 3 lěta stare, a to stanje so teho dla, dokelž so w počenju zatorhnu a so pót derje njewothlada. To stanje so tak derje pola khudšieh, hdžež dźěci w mokrych pjeluškaeh a w njestrowych kutach a t. d. přebywaju, kaž pola bohatsieh, hdžež njerozomne pěstowče dźěcatka na tajke městna přinjesu, hdžež jim dujaty a ćehnjaty powětr škodži. Čělna samoćopłota dźěci njeje hišće tak sylna, zo by mohla tajke škódne wěcy přemóc, a my njemóžemy so teho dla dźiwać, hdyž šnupa, wosypicy, šarlaeh, jětra a dale wšitke te khorosće nastanu, kotrež — kaž rěka — wot zubčkow přińdu, a zo wone tajki kónc a wukhód njenamakaju, kaž bychu jón měc mohle a dyrbjale.

Hdyž pak so ćłowjek we wyššieh lětach zaso bóle dźěsću runa, dla je tež zazymnjenje w tajkich lětach jara lohko móžne.

W dźěćacyeh a staršieh lětach trjechi scěh zazymnjenja najbóle woči a mozhy; w dalekračacyeh hólčieh lětach trjehja khorosće najbóle znutřkowne kóžki w nosu, šiji a ćrjewach, w lětach młodźencow dychawu a jeje wotnohi, w mužskich lětach pak pluca, sytku a jatra.

Polu holcow nastanje přez nazymnjenje hrozje wonjacy pót pod pažemi a běla khorosć, kotraž so husto wšitkemu lěkowanju spjećuje, dokelž lékař jenož na to město swoju dźělawasć zloži, na kotrymž so khorosć pokazuje, a nic na cyle ćělo, štož je tola wastaća dla cyle nuzne.

W Hollandskej maju žónske wjele přez „bělu“ ćerpic, dokelž je

jich přílot k tepjenju jara njepríhódný, a wokoło domskich kaminow najbóle mužsey sedža, žóuske pak při zymnych wokuach, tak zo so stajnje nazymnja.

Tež naše wotstupy, w kotrychž jara na zadk a khribjet čehnje, su wina wšelkich žónskich, mužskich a džécaeych khorosćow. Tež khorosće rjapa a podklóće, kaž wšelake žónske khorosće, kiž žiwjele abo čuwy zapopadnu, nastanu na tutych čehnjatych městnach. Porědko pónzaje so prawa wina tych samych, a teho dla je skutkowanje přečiwu tym samým njedosahace, haj, často cyle bje-wšeho wužitka.

Z wjetša wšitke khorosće nastanu přez nazymnjenje abo tola teho dla, dokelž je so pót podčišćal abo njeje w prawym času zaso nastać mohł. Haj, samo tajke khorosće, kotrež ludži zapopadnu, hdyž so wěstym khorym jeno přibližuju, njebychu móc měle, hdy by jim prawa džělawosć kože napřečiwu stupila.

Z wjetša wšitke zahorjace khorosće nastanu tych samych přičinow a winow dla.

Hdyž hurskeho muža zahorjenje zapopadnje, stanje so to najbóle w zymje při rańšim powětrě, hdyž njeje tón abo tamny džěl čěla dosć wobarnował; abo w lécu, hdyž je so pót přez wětr abo zymne napiće zatorhnył. Zymnica so teho dla tak čězko hoji, dokelž so při njej pót čězko zaso wutwori.

Te w nětčišim času jara wupřěstrjene khorosće, kotrež škrofele rěkaju abo přez te same nastanu, abo kotrež so tež přez jětraščěpjenje dale plahuja abo zakorjenjuja, maja runy korjeń. Teho runja nastanu z wjetša žoltnica, drjenje w stawach a dybawosć, kaž je znate, tych samych winow dla. Mjenje znate je, zo tež padawa khorosć a wšelake khorosće hlowy, mozhow a ducha z teho sameho žórla přińdu, a hišće wjele druhich.

Kak móžemy so tych samych hladać?

Wotmolwjenje je to: Bjer so před nazymnjenjom na kedžbu! To stanje so, hdyž swoje čělo na prawe a příhódně wašnje twjerde sćiniš, tak zo něšto přiwuknje; zo so na přisprawne wašnje drasćiš a so před nahłym zatorhujenjom pota na kedžbu hjerješ.

(Přichodnje skónčenje.)

Z Budyšina a z Lužicy.

* Z nakładom towařstwa SS. Cyrilla a Methoda je w Budyšinje wušoł: „Krajan. Katholska protyka za Hornju Lužicu na lěto 1874.“ Za 2½ nsl. je „Krajan“ w expediciach Katholskeho Pósta a pola kłamarjow katholskich wosadow dostać. Tež předawa so w spomjenych expediciach za 1 nsl. mała knižka pod napismom: „Jězusowe swjate rany su kłoki, kotrež so přez najtwjerdše wutroby předobrywaju a najzymniše duše zahorjeja.“

* W Budyšinje wuńdžechu w nowym wudawku, ale w dotalnym njeporjedženym starym prawopisu: „Nebo Kneza M. Krystijana Wajzy Krasne Modlerske Knih.“ Nakładnik tych samych je knihiwjazaf Weiser na žitnej hasy, a su wone tak derje pola njeho, kaž tež pola druhich knihiwजारjow, knihikupcow a překupca Jakuba za 8 nsl. dostać.

* Dotalny drubi wučer w Sohlandže nad Sprewju, k. Zahrjeńk (rodzeny w Jitru), je so jako cyrkwiny wučer do Hrodzišća, k. Bjar (rodzeny w Bóšicach) pak jako tajki do Budyšina přesydlit.

Słowjanski rozhlad.

Podawa M. H.

Dr. Anton Frič, professor zoologie na pražskej universide je nowy wědomnostny „přirodopis živočišstwa“ z wobrazami wudał. — Nowa spěwohra „Provdaná nevěsta“ wot Smetany je so na dziwadle w Prahy jara spodobała. — Dr. Siegfried Kapper je „Přimořské pohádky (powjesce)“ wozjewil. — Komponista wšelakich českich spěwow, P. Martinovský je na Strahowje w Prahy zemrjel. — Krasne fotografiske album českich historicy wažnych wosobow wot Dr. Přecechtěla je na swětowej wustajeńcy we Winje připóznaće dostało. — Knjeni W. Lužická (Srbová) je tež lěta nowu žónsku protyku „Tetin“ zestajila. — „Narodní bibliotéka“ (wubjerk najlěpšich wudžětkow českeho pismowstwa) pod redakciu Zakreja je hač na poldra sta zešiwkow docpět.

Nowa spěwohra „Duch wojewody“ na libretto Wł. Anczyca wot njeznateho zestajana, je so we Wařawje lubila.

Ruska spěwarka, knjeni Ławrowska, je z wulkej khwalbu w Barlinje spěwała a tež při koncerće we „gewandhausu“ w Lipsku. — Ruski spisowar senator Butkowskij je w Petersburgu zemrjel. — Wjele ruskich wobrazarjow bu we Winje při skónčenju wustajeńcy wuznamjenjenych.

Listowanje.

K. st. duch. J. S. w Pr. Prošu wo dobroćiwe připósłanje „Skónčenja“ hač do 7. dec. Wutrobny postrow!

ŁUŽIČAN.

Časopis za zabawu a powučenje.

Štyrnaty lětnik.

Zamoiwity wudawař: J. E. Smoleř.

Redaktor: K. A. Fiedleř.

Wukhadža kóždu druhu sobotu měsaca. — Plačizna cyłolětnje 15 nsl.

Č. 12.

December.

1873.

Kosy a króna.

Tři wěcy stwori Bób Knjez nam	Hlej, hdžež sym hwězdy wusyl wšě,
A pozběhny je k njebjesam	So křižujetej kosy dvě;
A džeše: Bjeř nětk, člowječe,	Dvě stej, duž wjedž, zo džěta došć
Wšě mysle mudrje hromadže;	Či budže w kóždym polu rosć,
Ta móc we twojre rucy spi,	A zdać so křiž być, njech ty tež
Kiž z nich najrjeńšu zastuži.	Tu woraš, wučíš, kraluješ.

Kral sam pak, njech tež bordžišo
Tu jeho króna blyšćí so,
Česć kosy, kiž tež nasyku
Wěnc złoty burej na hłowu;
Tež burej króna zastužbna
Je mjez hwězdami stajena.

J. K apleř, wučěř.

Hłowonc a puckowišćo.

Spisał Hendrich Jórdan.

Jako běše Gideon ze swojimi tři sta mužemi Midianskich tak zešerił, zo z wulkim khwatanjom čěkachu, a wón so za nimi honješe, přińdže wón sprócný a hłódný do města Suchota a džeše k wobydlerjam teho města: „Dajće wšak temu ludu, kotryž ze mnu je, někotre pokruty khlěba; přetož wón je wustał, a zo bych honił midianskich kralow Zebahu a Calmunu.“ Ale čí wyšši w Suchoće jemu ničo njedachu. Duž rjekny Gideon, tón sławny rjek: „Budže-li tón Knjez Zebahu a Calmunu do mojeje ruki podać, chcu waše čěło z černjemi z pusćiny a z hłowoncami

młócié (Liber Judicum 8, 7.). A jako so Gideon z dobyćom wróci, wza wón černje z pusćiny a hłowoncy, a da jo čuć tym mužam w Suchoće.

W delnjołužiskej bibliji pak steji (Liber Jud. 8, 7.): „Gideon zašo: Wšo derje, dajo-li ten Kněz Zebacha a Calmunu do mójeje ruki, ga chcu wašo šěło w pusćinje z černjemi a z puckowišćom přemłósiš. (8, 16): A wón wjeze tych hušych tego města a šernje z pusćiny a puckowišćo, a da jo tym lužam w Suchoće cuš.“

Što je hłowonc, a što je puckowišćo? Hłowonc rěka němski „Weissdorn“, łaćanski „Crataegus“, a je kóždemu derje znaty, přetož často nadeńdzemy hłowoncowe žiwe płoty, kiž su jara přisprawne, dokelž nic jeno rjany napohlad poskićeju, ale su tež praktiske, z džěla, zo je hłowoncowe drjewo jara twjerde a wjazne, z džěla tež, dokelž jeho kochowcy kokošam, husom a druhim njepřećelam zahrodow zastup wobaraju. Jeho lisće ma štyri wjetše zarězki, a po tajkim po kromje pjeć lapkow, kiž su trochu zubčkowane; jeho kćenja su běle a pjećłopješate; tež jich mały zeleny podstawk ma 5 łopješkow; próšnikow maju wjacy hač dwacyći, a rostlina słuša teho dla do dwanateje rjadomnje Lineoweho zestawa. Hłowoncowe płody su čerwjene jahodki (wot luda čertowe jabłučka mjenowane), po znutřkownej twarbje jabłuška; w někotrych krajinach so jědža, dyrbi pak so wuznać, zo so lěpje za ptački hodža, hač za ludži.

Puckowišćo je radny kefk, němski „Schwarzdorn“ abo „Schlehdorn“, łaćanski „Prunus spinosa“, hornjołužiski „dorničel“ pomjenowany. Wón słuša tež do 12. rjadomnje Lineoweho zestawa, dokelž maju jeho kwětki dwacyći abo wjacy próšnikow, kiž su z podstawkom zrosćene. Dorničelowe kwětki su běle a pjećłopješate, podstawk je z cyłeho, ma pak pjeć kóněkow. Ze samostejaceje pěstki narosće mały bóčkopłod, mała čornomódra slowka, kiž je kaž z módrym mrózom podychana, štož so lohko wobotrěje. Tuta slowka je jara hórka, hodži so pak k jědži, hdyž je sušena, a kwětki su dobre domjace lěkarstwo. Jeho lisće je podołhojto-kulojte a trochu zubčkowane.

Dorničelowe kochowcy su dlěše a móćniše hač hłowoncowe,

a z teho wujasni, zo chcyše delnjołužiski přeložer mužow w Suchoće bóle khostać, hač hornjołužiski. Kotry pak ma prawje, njeda so dopokazać, přetož w němskim texće čitamy: „Dornen und Hecken“, a w hebrejskim: „Koc“ a „Borkanin.“ Koc je powšitkowne mjeno za wšelke černje, kajki pak je Borkanin čerń był, njeje dopokazane, a njebudže drje ženje wujasnjene. Přetož hižom jedyn stary židowski wučeny pomjenuje dwacyći w bibliji naspomnjenych černjow, wo kotrychž njewě, kajke su byle, přetož jich wopisanje cyle pobrachuje. Budžiše-li pak naš přirodospytnik k. Rostok w času sudnikow abo kralow w židowskim kraju přebywał, wón budžiše wěsće wšitke te rjane a wulke černje tamneho čoplišeho a plódnjšeho kraja derje wopisał, a my bychmy we wšelkim jasnosć měli, hdžež nam nětko pobrachuje.

Někotři wučeni mjenja tež, zo „borkanin“ ze wšěm žadyn čerń był njeje, ale młóćaca, z wótrych kamjenjow wobstějaca mašina tehdomnišeho časa. Tola to njewěrim, přetož spisowarjo septuaginty staja za borkanin grich. mjeno „tribolos“, štož je štapata rostlina.

Wjacy razow nadeńdzemy w bibliji černjowy keřk z mjenom „choach“ a to je najskeršo na dorničela abo puckowišćo podobny keřk. Tak čitamy w druhim lišće kralow 14, 9: „Choach, kiž na Libanonje je, pósła k cedrej, kiž na Libanonje je, a da jemu prajić: Daj swoju džowku mojemu synej za žonu.“ To běše hordy čerń, kiž móžeše swoje mysle tak daloko pozběhnyć, zo sebi džowku cedra za žonu žadaše.

Čerń, kiž ma w bibliji mjeno „charul“, běše snadno naš hłowonc, kiž pola něčičich Arabow „zarul“ a „zarur“ rěka. Charul pak njeběše nizka keřčina, přetož ludźisko so za nim khowaše (Hiob 30, 2.). Wón rosće na polu lěnjeho a w blaznja winicy. (Přisl. 24, 31.)

W léće 1468 přinjese pobóžny württembergski wójtowa, Eberhard w brodže, z putnikowanja, kiž běše do Jerusalema činił, keřk hłowonca domoj, jako wopomnjeńku na swoje putnikowstwo. Tutón hłowonc sadži do zahrody klóštra Einsiedel nje-daloko města Tübingen. A temu čerńju tak tyješe, zo bu z njeho štom, kotrehož sylne hałozy (hač do našeho stotka) wot štyrcyći stołpow njesenu rjanu podkhlódnicu putnikam k wotpočinkej poskićowachu.

Troštne napominančko.

Zradujmoj so, Leňka moja,
Po spochi so lubujmoj,
Na šibjencu bje-wšoh' boja
Kleski džédow powismoj!

Njeh wšak přeco slónco skhadža,
Njeh so slónco pokhili;
Nóc a džeň, što namaj wadža:
Lubosć naj' so njeměni!

Skić mi tysac, skić sto tysac
Košow, miła Leňčička:
Zaso tysac, zas' sto tysac,
Přec' tak dale, lubčička!

Su-li nětko wokřewili
Wjele, wjele tysac nas:
Kleskajo zo njehidžili,
Změšejmoj wšě koše zas'!

Wosyč a n.

Słowo wo čehnidbje.

Wot J. S.

(Skónčenje.)

I. Nahon steji jeno za spokojenjom čělnych přecow, kotrychž je pola khoreho čłowjeka mało, pola stroweho čím wjaacy. Čim bóle jich móc přibjera a čím wjaacy jih nastawa, čím kručiše a čězše bitwy ma z nimi duch, a čím njewěsčiše budže dobyće. Strašnu móc dobydža pola někotrehožkulj čłowjeka a honja jeho wot jeneho njeskutka k druhemu, hdyž je jeho lepši džěl so knježstwa wzdał. Arabske přisłowo praji: „Přenjemu přecu dosaha jedyn wjelblud (kameel), druhemu nic cyłe stadło.“ Haj, skažena čłowjeska přiroda saha tak rada za njeprawym, zakazany plód přecy tak jara slódecy slodzi, tak zo sam lohki Ovidius so wuzna, zo přecy so prócujemy a žadamy za njedowolenym. To hižo poban spózna! Kak wažne napominanje to za křescána, njepřestajnje wojować přeciwo złym žadosćam a nakhilnosćam; kak zrozmyliwe dopominanje pak tež za kóždého pěstona, swědomiće kedžbować, zo so tuta zabubjaca žaba do njeskaženeho džěsća njeby zasydliła! — W scěhowacym chcemy někotre nahony rozpominać, kotrež same na sebi drje hišće njejsu njedušne, kotrež pak jara kedžbliwego wotbladanja trjebaju, njedyrhje-li něhdy njesměrnje škódnje skutkować.

1) Towaršny nahon, wšemu žiwemu přinaróždeny, ma čłowjeka k temu, zo so wšemu přibližuje, štož je jeho runjeća: zwjazaj ludźi do wšelakich towarštwow k wšelakorym zaměram. Ma so pola džěci tak zarjadować, zo so jeno z dušnymi towaršić chcedža, njechaš-li, zo by je zla hjesada skazyła. Měj teho dla na to najwjetšu kedžbnosć

a starosć, zo džěćo hnydom wot spočatka so złych towarstwow zda-
luje, je hidži; přetož bdyž ma za wotrosčenyh ludži stara, znata wěr-
nosć: „Złe towarstwa skaža dobre počinki“ polnu plaćiwosć, kak
wjele bóle za džěći, kotraž činja, štož druhich činić widža; haj, přindže
tak daleko, zo swoje mlode swědońčko zahe zatujkawši so nad njeskut-
kom wjesela, kaž nad dobrým počinkom. Hdy by so tola w tutym
nastupanju dosć na džěći kedźbowalo! Ale tu du starši na swoje
džěło a njepohladaju za cyły dzeń za swojim přeměnkom; hdyž su
džěćace worakawosće so do njepočinkow a njekłmanstwow přewobro-
ćile, potom wšak, ale pozdže, spóznaju, zo su sami z najwjetšeho džě-
la na tym wina.

2) Dale je čłowjekej přinarodžene, zo druhim žada powjedzić,
štož so w nim stauje, zo so druhim zdžěli. Džěćo wosebje ma wu-
trobu na jazyku; wšo, štož wě, čuje, štož je wjeseli abo boli, to tež
druhym zdžěli. Z časom ma so tuta džěćaca wotewrjenosć wobmjezo-
wać, zo bychy starši sami sebi někotružkuli njeluboznosć zalutowali,
a jich wotrosčenyh džěćom so njetrjebało prajić: „Lěpje šić a próc,
hač po dworach kleskać.“

3) Kaž bu hižo spomnjene, čini džěćo w spočatku wšitko po
druhimi, hjez přemyslenja (nahon k naslědownosći), pozdžišo hakle
rozpomina, hač by to wužitne było abo nic. Z tym nahonom nawuk-
nje wšě mechanicke džěła: Rhodzić, so woblekać a t. d. Zo by tu-
tón nahon jeno k rozumnemu a jeno k naslědowanju dobrych počinkow
wjedł, njech pěstón jeno příklady nadobneho skutkowanju pokazuje;
njemóže-li pak so złym příkladom wuwinyć, njech jim k najwjěšćemu
wšo wozmjje, štož mohło k scěhowanju wabić. Tež ma pěstón na to
kedźbować, zo je sam w rozsudženju čłowjeskich skutkow njestroniski
a scěžny, zo dobre khwali a připóznaje, hdžež so pokaže, a zło hjez
wuwzaća zasudzi. — Wo takjich staršich abo pěstónach, kotřiž swo-
jim džěćom a wučomcam ze złym příkladom pokazuja, kak so njekłma-
nosće činja, z cyła njeryču: wěrný dobry Serb to činić njemóže!

4) Z nahona za zamoženjom džěćo, doniž je hišće na přěnim
skhodženku, sej bjerje wěcy so njeprašajo, njecha dać, štož w rukomaj
ma, hyrnje cuze bylo, popadnje hnydom zasy hrajku, kotruž je přeč
čísło, chce-li ju štó wzać; hakle na druhim stupnju praša so, što sebi
smě wzać a što nic. Hubjenje wjedženy móže tónle nahon pozdžišo

wihodne nahony pripravovať: skuposť, lakomstvo, zawisť, přečinjenje, paduchstwo. Džěco je z małym spokojom; rozomny pěstun wuči je na wěcy hladać, bjez teho zo by hnydom za nimi hrabało, njeda jemu wšo, štož chce měć, je-li khlěb prječ čisło wuhladawši krušwu, wotstroni krušwu a da zasy džěsću khlěb, tak husto hač něšto žada, a tak hnydom nawuknje rozeznować to, štož jemu słuša, wot teho, štož je druhich. Ale tu so tež druhdy hrěši. Někotři džěci pokhwala, hdyž něšto cuze domoj přinjesu, abo pomhaju swojemu „jejku,“ hdžež ma wopaki, z čimž zawisť druhich wubudža, dawaju džěcom kóždy čas nowe hrajki a nawuča je tak wjacy a wjacy žadać. Štóz je jako džěco wjele hrajkow měł, změje pozdžišo wjele potrjebnosćow.

5) Dale je čłowjekej přinarodžene, zo so druhdy zawjeselić pyta. Zawjeselenja su kaž kwětki na šćežku žiwjenja nasadžane, debja a wolóža wšědne starosće a dadža zasy mocy a lubosć k dalšemu prócowanju. Nichtó njemóže čłowjekej zakazować, zo je po džěle měrnje a rozomnje wužiwa. Hdyž něhdy filosof Cartesius někajku khlóšćinu sebi jara słódžec dawaše, a někajki bohaty knjez so jeho wopraš: „Što, filosofojo tež khlóšća?“ wotmołwi derje Cartesius: „Mysliće sej, zo ma přiroda ľahodki jeno za ľhupakow?“

Džěco wosebje so rady zawjeseli. Dyrbi pak so jemu w tutym wola dać, doniž sebi ničo wopačne nježada; hdy by wotrosćeny cheył swoju zabawu džěcom přinućić, mohło so stać, zo džěci z teho wjesela nimaju, haj, zo so runje nawopak stajuje. Jich mocam přiměrnje zabawy, kotrež sebi same wola, njech so džěcom dowola, jeno njech so ženje měra njepřekroči — zo su džěci čisće mučne a tak wotpohladanje bry njedopjelnjene — a tež ničo njedowolene hrać njeda.

6) Nahon za česću w džěsću wotuća, hdyž moralne čúće dobre wot zleho hižo rozeznowa, a tu so praša, što domjacy ľudžo k jeho džělu praja. Prawdosćiwy, rozomny čłowjek pak jeno na to dziwa, što rozomni a nadobni ľudžo wo jeho skutkach sudža, a pola tych doc-piješ česće jeno ze swěrnym a najswědomićišim dopjelnjemom wšěch swojich winowatosćow. W tymle zaměru dyrbja tež starši tutón nahon hajić, zo njebychu džěci wěcam plaćiwosć dawale, kotrež čłowjekej žaneje wěrnejše plaćiwosće njespozča, n. př. wudobam, krasnej drasće atd., ale zo bychu wšě winowatosće swědomiće dopjelnjale. Wjele staršich pak wjedže swoje džěci po druhim puću, wuča je so

wobhladować, što tón abo tamón jich drasće praji, kupuja jim kóždu khwilu něšto noweho, zakazuja jim z hubjenje drascenyimi džěćimi khodzíc, a tak zaščěpja zahe do mlodeje wutroby hordosé a pycharsku mysl, kotraž je někomužkuli zamoženje zežrała, pócciwosé a nutřkowny měr rubiła. Tež serbska jednorosé je na to wašnje hižo wjele čěpjeta a zhubiła!

II. Wyšše prócowanje je wola, kotraž je, kaž fiant praji, zamóženje, sebi zaměry stajec a za jich dosćehnjenje skutkować. Je po tajkim tudy wažny rozdźěl mjez nahonom a wolu, zo pola tuteje rozom přenju kroćel čini, štož tež hižo z teho widźimy, zo so znate „Njewě, što chce“ wo krutej a wobstajnej woli njepraji. W swojej woli je teho dla čłowjek sam na sebi najswobodniši, swobodniši hač w předstajenju a myslenju, dokelž husto dosé wšelake předstawy wotstronić so podarmo prócuje a tež w myslenju sebi lubić dyrbi dać, jeli jemu něšto scěhuje, štož so jemu mjenje spodoba. Z teho pak scěhuje, zo wola čłowjekej wěrnú a najwjetšu plaćiwosé abo njeplaćiwosé da, a zo dyrbiny tu mjenować, hdyž so za jeho čistej čłowjeskej plaćiwosću praša. Teho dla je založenje, bajenje a wobkrućenje wole, a to sylnjeje dobreje wole, kotraž je jeno na nadobny skutk zložena, najwyšši nadawk, najwyšše wotpohladanje wšěje čehnidby, zo by něhdy wučomca wobronjeného ze škitom krutych zasadow a z lebu nadobneje wole mohła pósłać na bitwišćo kruteho njeprěćelskeho a nje-wobstajneho zjawneho žiwjenja.

Jako podložk wole, kotraž móže jeno pomalu bóle a bóle jako tajka so pokazać, hladaj z wučenje w džěsću založić a wobkrućić tež w duchownych wěcach. Přetož kaž čěło tak tež duch z husćišim wospjetowanjom teho sameho džěła nabudze lohkosé a wobrotnosé w skutkowanju teho džěła. Teho dla staraju so starši wo to, zo jich džěći wot małosé postupnje a hjeze wšěje mocy kaž same wot so přiwuknu tym samotnosćam a temu moralnemu džělu, kotraž změja w dalšich lětach dokonjeć: wuča je mało njeluboznosé znjesé — byrnje tež druhdy sylzyčka nje-pobrachowała; lěpje zahe jena hač pozdžišo sta sylzow — njedopjeluja jim kóžde přece a pomhaju słabe, hakle wotućace žadosé přewinjeć, zo by jim to něhdy pak njemóžne njebyło, pak tola syły zrudnych nazhonjenjow njeprinjeso. W přěnich lětach je tuto přiwučowanje mechanicke džěło; hdyž pak móže

džěčo to rozymić, přidawa so rozwučenje, a tak wutworja so na podložku zwučenosće pomału wola k samostatnosći. — To njech so hišće na někotrych příkladach wuwjedže.

1) Čistota. Hižo wjaacy króć běše wo njej ryč a njebudže škodžec, hdyž so hišće něšto přispomni. W ničim njedowol džěsću nječistotu, hewak mohlo sebi pozdžišo tež samo w něčimžkuli dowolić, njeporjadne a nječiste być. Tajka w zwonkownym a wokoło džěsća žadana čistota přendže tež do jeho zmyslenja, žadanja, do cyłeho duchowneho džěła, a hdyž je ji mlody čłowjek za někotry čas přiwuknył, budže jeho za cyłe žiwjenje krasnje debić. Njerodny a w swojim zwonkownym nječisty čłowjek je jara husto tež w nutřkownym tajki; zwonkowna čistota pak je najbóle wobraz a dopokaz čistosće wutroby a ducha.

2) Zahe džěčo přiwučuj džěła w osći. Džělać njeje hańba, ale lěnjeho pasć. Ručne džěło bu něhdy jara wysoko wažene; tak wikkowaše Platon, stawny greeki filosof, z wolijom; filosof Spinoza žiwješe so z točenjom skleńcow do nawočow; něhdy předžechu a tkajachu kralowny, kaž je znate, zo Korla Wulki jeno w drasće khodžeše, kotruž běše jemu jeho mandželska zhotowala, abo kaž nam krasnje Homer wo Penelopje powjeda; a njewěmy dha wšitecy, zo je tež ručne džěło naš zbóžnik sam ze swojim příkladom swjatosćil? — K džěłu je čłowjek stworjeny, a „štož njecha džělać, njedyrbi tež jěsć.“ Duž džerž zahe na to, zo džěčo přecy něšto swojim mocam přiměrjene čini, to so čím lóže radži, dokelž strowe džěčo hižo samo wot so rad něšto pasli; wothladaj sebi teho dla, k čemu je najbóle naložene a w tym zaměrje na nje skutkuj. Zo by jemu lubosć k džěłu zbudžowal, daj jemu druhdy přijomnosć a zbožownosć dokonjaneho skutka a dosćehnjeného wuspěcha začuć, zo by tež přecy wjaacy a wjaacy sćerpnosće nabyło. Wosebje pola žołčnika (cholerika) na to džerž, zo swoje džěło porjaduje čini a njepřekhwata, přetož „lěpje dočakać hač pokhwatać,“ mohlo so jemu pozdžišo husto dosć prajić dyrhjeć; pola krejnika (sanguinika) pak, zo swoje džěło dokonja, prjedy hač so k něčemu druhemu wobroći atd.)*

*) Štož temperamenty nastupa, ma čěnidba napřečo kóždemu na wosebite wašnje zarjadowana być. Wo nich tudy njeryču, dokelž su w 12. lětniku tuteho časopisa (čísło 9. a 10.) wustojnje wopisane, z čehož so za kubłowarža wšelake pokiwy čahnýć hodža.

— Jenó w krutej wobstajnej džělawosći ma wosebje w našich časach čłowjek wěstosć, zo w swěće wobsteji, njech je to duchowne džěło — a kajke postupy je tuto přitomnje w kóždym nastupanju hižo dokonjało, tak zo dyrbi kóždy wšě mocy zastajić, chce-li někak wšěstronskemu žadanju zdžělanosće dosć činić! — njech je ručne, materialne džěło, kotrež so čím bóle zběha a čím wjacjy rozwučenja žada, čím wjacjy je duch srědkow wuslědžil, zo so z njenje prócy wjacjy dobudže. K temu přidaj wužitk, kiž z džěła za duchowne žiwjenje sčěluje; džěci, kotrež buchu z časom k lohkemu džěłu džeržane, wostachu zdalene a njeskažene wot zlych towarštwow, z časom wutwori so pola nich moralne čuće a wěrný zaměr žiwjenja jim njewostanje tak dołho njeznaty, kaž druhim, kotřiž hakle pozdžišo džěłać počachu. Zo je skónčnje lěnjosć wšěch njekłmanosćow započatk, su wšě lětstotki čłowjestwa z njeskónčnje wjele příkladami dopokazaše.

3) Porjadnosć. Porjadny je, štož we wšitkim swojim džěle mudry rjad džerži, wšo w swojim času čini, wšo na swoje město da. Zo je lud wažnosć ródnosće spóznał, dopokazuja wjacore přisłowa; wona zalutuje čłowjekej wjele časa, prašenja, pytanja a mjerzanja, ma so teho dla hižo wot džěsa žadać. Njech ma swoju drastu, swoje hrajki na připokazanym měsće, hdžež je njekazane položi; njech w swojim času jě, lehnyć dže, njech so njeda do drugeho džěła, doniž přenje njeye dokonjało. Čim bóle temu zwuknje, čím bóle so jemu wšón njeporjad spřečiwi a tuto zmyslenje pokazuje so pozdžišo tež we wšitkich duchownych džělach.

4) Zujesliwosć a sčěrpnosć. Džěćo, hdyž wotrosće, přinđže do zjawneho žiwjenja, změje ze wšelakimi ludźimi hromadu być a skutkować; kóždy tu za swojim kóncom kłwata, swoje wotpohladanje dokonjeć pyta. Tu husto něchtó do njeho storči, jemu do puća stupi a w skutkowanju zadžěwa, snadź jeho skutk skazyć pyta: dyrbi teho dla njemało zujesliwosće sobu přinjesć, zo mohło njeluboznosće lěpje zujesć, zo mału křiwdu, kotraž so jemu stanje, zabudže, a hdyž so džěło njeporadzi, so wě spokojić. Młodženc polny mocow najbóle horliwje do žiwjenja zastupi a kaž wotročk tak-rjec z wuhornjenymaj rukomaj hlada, hdže so jemu džěło připokaza. Tola bórzy dyrbi so přeswědčić, zo je jeho předstawa wo žiwjenju přejara krasna a widzi-nowska (ideal); hrody, kotrež hěše wočakował, su jednore kamjeńte

twarby bjez tamnych krasnych wuhladow, a maju skutkownemu postajenju, nic pak wumyslenym rozinjetam sluzić. Zo by teho dla mlody dželaćer na polu zjawneho žiwjenja njenamakawši, štož běše wočakował, so njeđał wottrašić, dyrbi z časom jeho wola k znjesenju njeluboznosćow k sćerpnosći a znjesliwosći posylnjena być. Je-li džěčo komu žaneje křiwdy sćiniło, přepytaja starši, hač je so to ze zleje wole abo z džěćaceje slabosće stało: w přnim padže maju khostać, w druhim padže k wjetšej kedźbliwosći napominać; njeprawdu pak abo křiwdu, kotraž bu džěsću sćinjena, wukładuja kóždy raz na měrnišu stronu: zo k př. njeje tak wulka, zo njeběše tak zlě měnjena atd. Hižo pola maleho džěsća hlada pěstón kedźbliwosć na něšto druge zložić, je-li so nad něčim rozhněwało abo zrudziło: bórzy přestanje plakać. — Skóržby ma rozomny pěstón jara z laha přijimac; wobhladny kublowar ma na wšo swoju kedźbnosć zloženu a njetrjeba so hakle na cuze powjedanje spuścić, wosebje skóržby a přeradžjenja džěći na so, hdyž su ze zleho wotpohladanja, tak přiwozmje, zo same přestanu.

Tu pak so bohužel w někotrej swójbjje džěćom hubjeny přikład dawa. Nan a mać so wadžitaj, kóžde słowčko so na zlotowu wabu kładže, jedyn druhemu wšo móžne wumjetuje, ze wšěm, štož hrabnje, mjeta abo ćepje džěći, zo by swój hněw wutřasł; móža tam džěći něšto lěpše nawuknyć? Potom so stanje, zo hólčec, kotrehož sy po wolij pósłał, rozmjerzany, zo teho dla na lód hić njemóže, škleńčku wo kamjeń řznje a do wječora domoj njepřinůže — namočuj prut tak jara hač chceš, wubić tajke plody njemóžeš, hdyž sy sam zloby do njeho sadzał.

5) Poslušnosć je w ćehnidbje runje tak nuzna a wažna, kaž na př. slyšenje w hudźbjje; bjez njeje je wša próca tak podarmo, kaž hdyž chcychu Salowćenjo do nowonatwarjeneje khěže, wokua njeznajo, z dóncami swěta nanosyc. Poslušnosć je pak wotročkowska, pak synowska, za tym hač je bojosć abo lubosć jeje zakład.

Lubosć je hlowny zynk při wšej ćehnidbje, krutoba jeno z ředkim wuwzaćom. Hluboka, woporna lubosć maćerje, što ta njezamóže! Coriolan, kotryž so přez tak wulke poniženje cyteho města Roma njeběše k wotćahej z njepräćelskim wójskom dał pohnuć: — přemócnym próstwam swojeje maćerje a mandźelskeje njemóžeše so spjećić, zběhny woblehnyenje a město Rom bu wumóžene přez móčne próstwy slaběje

mačérje! Někotryžkuli zlóstnik bu po dolhim njechmanym, zlóstnym žiwjenju na wosebite wašnje na lubosć swojeje mačérje dopomnjeny a nakaza so hišće, skhowa swoju dušu. Abo njeje će ženje hišće dopomnjenje na mačérnu lubosć zbudžowało k dalšemu, nowemu zastajenju hižo zesłabjenych mocow w ćežkim skutku? Haj, w kimž so jeno škrička čuća hišće žehli, njemóže próstwje mačérje so spejčić. Kak wažny pokiw za kóždu mać, zahe w džěsću sylnu lubosć k sebi a na nju so zložowacu poslušnosć wubudzić a wobkrućić pytać! Jeno hdyž lubosćiwje napominanje njecha pomhać, potom bakle nałožuj wona krotobu, njech džěći nući. Přetož doniž hišće pónzawanje džěsća dosć wutworjene njeje, džěćo jeno posłucha, dokelž so jemu kaže, po tajkim jeno zwonkowuje; pozdžišo ma so tež přičina kaznje přidać, njespónzawje-li džěćo ju samo. Tak hdyž po něčim do toho přinǎže a so přeswědči, zo rozkaz wo prawǎže jeho zbože chce a přihotuje, jón tež póčnje česćić a lubować a posłucha nětko rady z přičiny, hdyž běše so to prjedy stało jeno na auktoritu kazaceho. — Z tego pak tež scěhuj, zo dyrbi lubosć k džěćom býć wěrna, rozomna. Hdyž so jim wša wola — a što sej njerozomne džěćo wšo do błowy nje-staji, hdyž jeno swoje přirodžene hnuće scěhuj — hdyž so ženje druhdy jara spomožny prut njenaložuje, dokelž „džěćacy plač boli,“ je to dopokazmo lubosće? Hdyž Bóh tych šwika, kotrychž lubuje, chceš ty mudriši býć? Njemyl so sam, někotryžkuli zlóstnik je swojej mačeri na šibjenicy winu dawał, zo je prut na nim lutowała, a kaž ty wěsće swojemu džěsću njedaš do hlubokeho hata lězć, zo by sebi tam bělu kwětku wuščiplo, tak njesměš jemu wjele mjeuje dowolić, za něčim sahać, štož móže jeno za duchownu smjerć dosćahnýć. — Hdžež pak so džěć; z lubosću njewoćahnu; hdžež so hnydom ze surowej krotobu započnje a so ničo z lubosćiwym napominanjom nježada: tam drje bojosć zastupi a poslušnosć wunući, tola tuta poslušnosć njebudže ženje moralna, synowska, a hdžež njeje wobkedžbowane, džěćo wěsće přikaznju přestupi. — Tajka zakónska abo legalna poslušnosć, kotraž z wonka prut koši, kiž je ju bił, z nutřka pak zuby scěri, dokelž so wobarać njemóže, je w našich časach móda. Křesćanska čehnidba hlada na radostnu poslušnosć. —

Štož rozkazy nastupa, dha dyrbja býć jasne a dosć wobmjezowane, zo jim njemóže ničo hinak zrozumić. Mudra mać přikaza

jeno to, štož być dyrbi, potom pak tež kručě poslušnosť žada; teho dla njesmě kazać, štož mocy džěsća přesahuje abo wo čimž wěsće wě, zo so njewuwjedže, tež štož na žane wašuje kontrolować njemóže. — A stej w swójbje dwě instancy: maćérna nižša, nanowa wyšša; waličkosće rjaduje mać, wažniše ualežnosće po dobrym rozkladženju nan; čitaj pak to hromadže, wšitko sebi prajiwši, nic zo by jedyn na to njedziwał, štož drubi zriaduje a postaji.

Tola tu namakaš wjele njedostatkow. Někotři su tak khlódui přećiwu svojim džěćom abo wučomcam, ženje nimaju přećelneho pohladnjenja za nje; zo so tu poslušanje młodemu čłowjekej spřećiwu a bojosć zastupi, na tu hižo bu pokazane. Druzy wostaja woćehnjenje svojich džěći cuzym wosobam, pěstonom, a njepohladaju ženje za nimi; kak chce so tu w džěsću lubosć k staršimaj zasydlieć a pozdžišo w poslušnosći pokazać, hdyž je džěćo jej skerje woteznać hač přecy lěpje spóznać wukto? Najhórje za džěći pak je, hdyž staršej jeneje mysle njejestaj. Hdyž je mać dobroćiwu, nan pak kruty a dosć kedźbliwy za wšitkim hlada, dha so to skerje zeńdže; tola běda džěćom, kotrež móža k slabemu nanaj na mać skorzić khodzić! Su bohužel swójbje, w kotrychž je mać kruta a svojim džěćom w ničim přez porsty njehlada; tola nan, radostny, zo je skónčnje potomnikow dostał, da jim wšu móžnu wolu, boji so, zo mohla so jim křiwdu stać, hdyž je mać kusk spraska, a njerozpomina, zo „dyrbi so młodemu dubej z časom hlowa čec.“ Hdy by to kóždy tajki nan spóznał, doniž hišće pozdže njeje! — Kaž poslušnosť, tak 6) tež přislužnosť a podwołnosť džěći wosebje debi. Kóždeho to zwjeseli, hdyž so džěsća něšto wopraša a wono, hyrnje cuzbnika njeznało, pěkuje a podwołnje jeho dowjedže, hdžež chce, abo druhu mału službu sěni. A čłowjek, kiž je po křescansku přislužny, pomha, hdžež što pomocy trjeba, so njeprašejo, hač je to domjacy, znaty, nizki abo wysoki, hač jemu to hdy wotpłaći.

Rozumni starši z časom swoje džěći k teje krasnej samownosći kóždeho čłowjeka nawjeduju, a zo bychu ju w džěćoch posyljeli a zdospołjeli, dadža jim drubdy přijomnosće tajkeho dobreho skutka spóznać a začuć, zo by wotročene džěćo swojemu bližšemu pomhało z winowatosće, nic pak wužitka dla (— kaž wóudy w ameriskim měsće Dyton-je žónskej, kotraž běše do wody padnyła, sedmjo mužojo

na pomoc skočichu, a spóznawši, zo je stara, njekrasna, so šesčo zasy wróćichu a sedmy ji z wody wupomha, dokelž měješe -- krótke widjenje! —), haj, tež pomhało, byrnje jeho dobry skutk nichtó nje-připóznał abo njekhwalił.

* * *

Tak sym tudy z wjacorych kužołow čerpajo a wšelake powučjenja nawjedžitych wosobow a tež samsne nazhonjenja wužijo někotre myslički wuprajíc pytał. Je drje wuwjedjenje předewzaća hišće khětrje njedospolne, snadž běše tež rozdzělenje teho, štož je tu podawane, mohło lépshe być, tola zo njejsym cheł wědomostne džěło w krutym zmysłu słowa podać, je hnydom w napisnje wuprajene. Su to bóle pokiwy k dalšemu rozmyslenju a k nałożowanju na podobne pady, něštožkuli jeno z krótka podótknjene a na praktickich scěhach pokazane, mjez tym zo mohło so wo kóždej wěcy wjele pisac. Nadžiju pak so, zo dobru wolu připózuaješ a wutrobne přeće, zo by tež serbski lud we wšěm postup, ale jeno wěrnny a rozomny postup scěhował. Sym-li k temu něšto malo přicipił, sym-li we wočehujenju jeničkeho dobreho Serba něšto pomhał a dosćahnył — potom je wotpobladanje tuteho słowa dopjelujene a wšě džěło a wša próca mi wjele króć zarunana, „quod bonum felix faustum fortunatumque eveniat.“

Skónčenje hišće přispomnu, zo hižo swjate pismo praji: „Bohahojaznosć je ke wšěm wěcam wužitna,“ zo džě je wša čelnidba hakle dospolna, hdyž je wo prawdže křesćanska. Njeh je teho dla najwyšši a najkrasniši zaměr wšeje serbskeje čelnidby, zo by kóžda nowa generacia była strowa, mlódna wobnožka bohahojazneho, póćiweho, wěrnje serbskeho luda! Z tutym přećom, z tutym předewzacom započmy z nowej horliwosću ke wšěmu nadobnemu skutkej nowe lěto!

Nazymjenje a poćenje.

Dobra rada za strowych a khorych, po němskim wobdzělana a poskičena
wot Horisława-Mučinka.

(Skónčenje.)

Konje so pomalu wokoło wodža, hdyž su přepočene, zo bychu přeco při prawej znutřkownej čoploće wostale — ale čłowjek husto cyle na to njekedžbuje a sebi jara škodži; wón njecini nad tym derje.

Wjele ludži myje sebi husto hłowu. To je čistosće dla dobre wašnje, tola móže čělu škodzić, hdyž so stanuwši z loža při čopłej hłowje stanje, abo hdyž čłowjek zmolom po zmyću hje-wšeho přikryća do powětra abo wětra won dze.

Dyrbiš do wětra, dha stupaj spěšuje do přědka, zo w sebi čóplotu wutworiš, kotraž móže nazymnjenje přewinyć.

Zo tak wjele wojakow w měrných časach skhori a wumrje, to přińdže najskeršo z tebo, zo so při exercirowanju a marširowanju začopla a dyrbja potom husto dlěši čas na jenym měsće stać, tak zo so nazymnja samo w lécu. Tak nastanje husto pola wojakow běženje, drjenje w stawach, hłowna khorosć a tyfus.

Sy so nazymnił, dha pytaj, zo by zaso do potu přišoł. Je-li móžno, lehń so do loža, wupij někotre šalki čopłego mloka, kotrež sy z cokorom stóдке sčinił. Někotři wupija škleńcu horceho wina abo punća, tola njeje to kóždy raz přisprawny srědk.

Při wulkim nazymnjenju je tež horca kupjel, kotraž ma 30° R. čóploty, dobra, tola ma so jara rozhladnje nałožowac. Po krótkej kupjeli dyrbi so khory jara derje wutřěc a zmolom do wučopleneho loža položiť. Tež parna kupjel je jara dobra, móže pak tež škodzić, hdyž so na njeprawe a njelepe wašnje wužiwa.

Při wšitkich staršich khorosćach, wo kotrychž je znate, zo su přez nazymnjenje nastale, ma so najprjódcy na to džělać, zo by so khory k počěnju přiwděl. To móže so derje stać přez čoplu kupjel, kiž so khwilu pospochi nałožuje; přez parnu kupjel, přez irisko-romske kupjele a zymnu kupjel a zawalenje do wložnych (zymnych) ruhow Tola při wšitkich tutech kupjelach ma so wšelake wobkedžbować, hewak móža wjacj škody zhotować, hač wužitka přinjesć. — Dobry wužitk změje jena abo druha tutech kupjelow, hdyž so čěło prawje rybuje.

Štóz je jara k nazymnjenju pokhileny, tón budže derje zazymnjenju napřeciwo skutkować, hdyž so čěńku wołmjanu ječku na nahe čěło wobleče. Tola ma při tym wopomnić, zo ze stajnym nošenjom tajkeje ječki tež čěło zmjehči. Duž so nihtó na tajku ječku cyle zwučić njesmje. Chee pak ju štó zaso wotpołožić, dha ma so to při čopłym a nic při zymnym wjedrje a w lécu a nic w zymje stać. Za stroweho je lékařstwo jěđ; tak je tež flanelowa drasta we wěstych padach lékařstwo, kiž móže škodzić!

Z Budyšina a z Łužicy.

* Z naktadom towarstwa Maćicy Serbskeje w Budyšinje wuńdze njedawno: „Předzenak. Protyka za Serbow na lěto 1874.“ Ta sama je za sobustawy Maćicy pola maćičneho knihskladnika darmo, za druhich pak we wudawarni „Serbskich Nowinow“ za 2½ nsl. dostać.

∴ W Budyšinje měješe džen 6. decembra t. l. přirodospytny wot-rjad Maćicy Serbskeje posedženje, w kotrymž bu wosebje wudžětk: „Hłowonc a puckowišćo“, wot k. wučerja Jórdana w Popojcach spisany, uadrobnje rozsudzany.

() Dotalny diakonus w Kamjeńcu, k. Jurij Jakub, přesydlil so džen 27. nov. t. l. jako farań do Njeswaćidla, a bu tam na to nje-dželu 1. adventa, džen 30. nov., přez k. farańa Imiša z Hodźija do swojeho noweho zastojuństwa swjedgeńscy zapokazany.

-. Njedželu 2. adventa, džen 7. dec. t. l., měješe so w dreždžan-skej křižnej cyrkwi evang. serbska Boža služba, při čimž k. farań Imiš z Hodźija předowaše, k. farań Domaška z Nosaćic pak spowjedž wotdžerža. Tehdy běše runje 25 lět, zo so serbska Boža služba w Dreždžanach započa.

† Njedželu 1. adventa, džen 30. nov. t. l., swjećeše k. duchowny Nowak w Klětnom swój 25-lětny zastojuński jubilej a dosta při tym wšelake wopokazma česće a lubosće.

() Kandidat duchownstwa, k. Mička z Hatka pola Minakała, bu džen 16. dec. t. l. za diakona při hłownej a za serbskeho předarja při klóštrskej cyrkwi w Kamjeńcu wuzwoleny.

Słowjanski rozhlad.

Podawa M. H.

Maćica morawska wuda wulku zběrku słowjanskeje poesie w čěskim přeložku, z ludoweho a wumjolskeho basnjeřstwa. — W „Čechoslovanu“ na lěto 1874 namaka so mjez druhim nastawk: Nynějši Srbowé lužići a jejich literatura. — Mjez wučenyimi časopisami ma tež něčiši lětnik „Casopisa musea království českého“ zajimawe nastawki. — Nowy časopis mjenuje so: Listy filologické a paedagogické; wón chce wosebje čěski a słowjanski ryčespyt spěchowad

Najplódniji pólski spisowar J. I. Kraszewski je přěni zwjazk historiskich studiow wudał pod mjenom: Polska w czasie trzech roz-biorów. — Stawny ryčespytuik Fr. Malinowski je přěni zešiwk sanskriťskeje ryčnicy z přirunowanjom starosłowjanskeje a pólskeje ryče wudał. Za Stowjanow so wona lěpje hodži dyžli Boppowa, jeje podložk, dokelž na słowjanšćinu džiwa a tež nam bližšu grafiku (transskripciu) nałožuje. Najwjetši a najstawniši spis Malinowskeho je jeho: Krytyczno-porównawcza gramatyka języka polskiego (660 stro-now woprijaca). — Brockhausowa zběrka „Biblioteka pisarzy polskich“

je hač k 65. zwjazkej docpěla. — We Lwowje je spis wo „Huculach“ (horjanach na Tatrach) wušoł.

Srpska zagranična tryovina (překupstwo z druhimi krajemi) mjeňuje so nowy spis Jovanovića. — W Zahrbjeje wukhadža nowy khorwatskoněmski słownik. — Maćica serbska w Nowym Sadze je, kaž je z jejneho „lětopisa“ widžeć, hižo 115 wšelakich knihow wudała; wona ma khětre zamoženje, dokelž tamniši Serbja na pismowstwo horliwje pjenježne wopory přinošeja.

Moskowske zjawne a Rumjancowske museum bu njedawno z wulcywažnej zběrku chinesisckich spisow wobohaćene přez K. A. Skačkowa, kiž je 25 lět w Chinesiskej přebył. Zběrka wopřija 1378 čišćanych a rukopisnych spisow. — Ruski wučenc Kostomarow je ruskú historiu za lud wudał. — Na 22. novembra zemrje na swojim kuble w Połtawskej gubernii zaslužbny spisowač a archaeolog Michał Aleksandrowič Maksimowič. Wón je hižo 1827 přenju zběrku małoruskich ludowych pěsnjow wudał, kotraž mějachu wulki wliw na Puškina a Gogola. Pozdžišo je wón hišće dvě tajkej zběrey, kaž tež wjele filologiskich, historiskich a etnografiskich nastawkow (na 300) wozjewił. Kaž w ruskim Mirje čitamy, chce geografiske towařstwo w Kijewje jeho spisy z nowa wudać.

Wot redakcie.

Dokelž sym pódla svojich zastojńskich funkciow jara wažne a wobšěrne literariske džěło nadewzać dyrbjał, dha so z tutym redakcie Łužičana wzdawam, hač runje z čězkej wutrobu; přetož Łužičan je mje 8 lět přez radosć a zrudobu swěrnje přewodžał, a komu njedyrbjało žel być, so wot stareho lubeho přećela džělič! Přede wšěm džakuju so Bohu lubemu Knjezej, zo je mi k tajkemu džělu strowosć a móc miłosćiwyje spožčil; džakuju so pak tež swojim česćownym kk. sobudžělačerjam za dobroćiwu podpjeru. Za wšu prócu, kiž sym při swojim džěle měł, widžu so dosć zapłaćeného, sym-li sebi spokojnosć česćownych kk. čitarjow dobył.

Dowolam sebi z tutym k nawjedženju dać, zo budže naš luby Łužičan tež w léće 1874 po dotalnym wašnju wukhadžec a zo jeho redakciu k. komthur Smoleř dale powjedže. Njeh sobudžělačerjo a čitarjo Łužičanej swěrnj wostanu! Sława jim a našemu drohemu Serbowstwu!

K. A. Fiedler,

wyšši seminařski wučer, jako dotalny redaktor Łužičana.